

પરોપકારાય સતા વિભૂતય
અથાક ૫૮

દેવતત્ત્વ, ગુરૂતત્ત્વ અને ધર્મતત્ત્વને આરાધવાના
જિજ્ઞાસુઓ માટે
અત્યંત ઉપયોગી ગ્રંથ.

ત્રણ ભાષ્ય—ભાવાર્થ સહિત.

ચૈત્યવદન ભાષ્ય,

ગુરૂવદન ભાષ્ય

પ્રત્યાખ્યાન ભાષ્ય

મસિદ્ધ કર્ણી
સદ્ગત શેઠ વેણીચદ સુરચદ સંસ્થાપિત
શ્રી જ્ઞેન શ્રેયસ્કર મહાજન-મહેસાણા

આવૃત્તિ ૧ લી

પ્રત ૨૦૦૦

વીર સ ૨૪૫૬

વિક્રમ સ ૧૯૮૬

સને ૧૯૩૦

ધી "સૂર્ય" પ્રકાશ પ્રિ દીન પ્રેસમાં પટેલ મૂલ્યવત્તાઈ વિક્રમલાને
છાપ્યો, પાનકોર નાકા-અમદાવાદ

મૂલ્ય ૦-૧૪-૦

પ્રસ્તાવના.

શ્રી જૈનદર્શનમા દેવતત્ત્વ ગુરૂત્તર અને વર્મતત્ત્વ એ ત્રણ તત્ત્વ પ્રસિદ્ધ છે, તે જ ત્રણ તત્ત્વને આદર પૂર્વકે વ્યાસવનાનો નિધિરૂપ શ્રી દેવેન્દ્રસૂત્રીશ્વરે આ ગ્રંથમા કહેલા ત્રણ ભાષ્ય રચ્યા છે તેમા ચૈત્યવદન ભાષ્ય દેવતત્ત્વ રૂપ છે, કારણ કે એમા શ્રી અબ્હિત દેવને વદના કરવાનો વિધિ ચોવીસ દ્વારોથી દર્શાવેલો છે ગુરૂવદન ભાષ્ય ગુરૂત્તરના સ્વરૂપવાળું છે, કારણ કે એમા ગુરૂને વદના કરવાનો વિધિ દર્શાવ્યો છે, અને પ્રત્યાખ્યાન ભાષ્ય વર્મતત્ત્વ રૂપ છે, કારણ કે સાધુનો સર્વવિરતિ ધર્મ મૂળગુણથી અને ઉત્તરગુણથી એમ બે પ્રકારનો છે તેમા પાત્ર મહા પ્રત તે મૂળગુણ ધર્મ અને પિડવિશુદ્ધિ આદિ [આહાર વિધિ વિગેરેના] આચાર તે ઉત્તરગુણ વર્મ, તેમજ આવકના કેશવિરતિ વર્મમા પણ પાત્ર અપુત્રત તે મૂળગુણ વર્મ અને ચોપ ઉ પ્રત તે ઉત્તરગુણ વર્મ છે ત્યાં આ પ્રત્યાખ્યાન ભાષ્યમા કહેલા ૧૦ પ્રકારના કાળ પ્રત્યાખ્યાનો તે સાધુનો અને આવકનો ઉત્તરગુણ વર્મ છે, માટે પ્રત્યાખ્યાન ભાષ્ય વર્મતત્ત્વ રૂપ છે.

આ ભાષ્યોમા દેવવદન નિમિ, ગુરૂવદન વિધિ અને પ્રત્યાખ્યાન વિધિ દર્શાવેલા હોનાથી આ ગ્રંથ જૈનધર્મમા વિનિમાર્ગનો અથવા ક્રિયામાર્ગનો નથ ગણાય.

આ ગ્રંથમા ચૈત્યવદનસૂત્રો, દ્વાદશાવર્તવદનસૂત્ર અને પ્રત્યાખ્યાનના આલોપકો કહેા નથી તે પ્રતિક્રમણ વિગેરે ગ્રંથોમા હપાર્ક ગણેલા પ્રસિદ્ધ છે તેમાથી જાણી લેના.

ચૈત્યવદન માપ્યમા—નામજિન-સ્થાપનાજિન (એક ચૈત્યની પ્રતિમા)-દ્યજિન-ભાવજિન-ત્રણે લોકની મર્વ પ્રતિમા-વર્તમાનમા વિચિન્તા જિનેન્દ્ર- (પ્રસંગે) શ્રુતજ્ઞાન-સર્વ સિદ્ધ-વર્તમાન શાસનના નાયક-ગિન્નારે તીર્થ-અને અષ્ટાપદ વિગેરે તીર્થ એ ૧૧ ને વદના નમસ્કાર અને તે ઉપગન્ત શાસનરક્ષક સમ્યગદૃષ્ટિ દેવ દેનીનુ સ્મરણ એ ૧૨ વિષય મુખ્ય છે, કે જેને ગ્રંથ-કર્તાએ ૪૧ થી ૪૫ મી ગાથા મુખીમા ૧૨ અપિકારરૂપે સ્પષ્ટ દર્શાવ્યા છે અને પ્રમગથી ઊભા અનેક વિવિ રજ દ્વારના ૨૦૭૪ બોલથી-રતિભેદથી રજાવ્યા છે.

ગુરૂવદન માપ્યમા—આચાર્ય આદિ પદવીર મુનિ મહાશયને-બાર આવર્તનાશા-વદનથી વદના કરવાનો-વિધિ-મુખ્ય

દર્શાવ્યો છે, અને પ્રસંગે સાધુ સાધ્વી આપકે આવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘમા પરસ્પર વદનનો વિનિ, અનર્નીય સાધુ, વદનીય સાધુ, વદનાનો સમય ઇત્યાદિ અનેક વિવિધો ૨૨ દ્વારના ૪૯૨ પ્રતિ-ભદ્ધી દર્શાવ્યા છે

પ્રત્યાખ્યાન ભાષ્યમા—નમુકારસહિય આદિ ૧૦ પ્રકારના કાળ પ્રત્યાખ્યાનનો મુખ્ય વિષય છે, અને તે પ્રસંગે ચાર પ્રકારનો આહાર, બાવીસ પ્રકારના આગાર-અપવાદ, ભક્ત્ય અભક્ત્ય વિગતઓ, ભક્ત્ય વિગતના નાવિધાતા, અને પ્રત્યાખ્યાનના પ્રકાર આદિ અનેક પ્રકારગુ સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે, આ ભાષ્યનો વિષય પ્રથમના બે કરતા કઠિન છે

આ ત્રણે ભાષ્યનો વિષય અન્યકર્તાએ શ્રી આવગ્યકસૂત્રની ચૂર્ણિ, નિર્બુક્તિ અને ભાષ્ય વિગેરે સિદ્ધાન્તોમાથી અતિ સક્ષેપમા ઉદ્ધર્યો છે, જેવી અભ્યાસીઓને અતિ મુગમતાવાળો છે

વિનિવાના એ ત્રણે વિષયને અંગે પઠનપાઠન કરના યોગ્ય વર્તમાન સમયમા તો આ એકજ અથ ઉપલબ્ધ થાય છે એ ત્રણે ભાષ્યની અવચૂરિ પદ્ધતોના સંજામા થયેલા અતિ પ્રસિદ્ધ શ્રી સોમસુદરસૂરિએ રચી છે, તથા ચૈત્યવદન વિવિના સખ-રમા તો આ ભાષ્યની પૂર્વે શ્રી શાન્તિસૂરિએ ચૈત્યવદનસૂત્રો સહિત ૯૧૦ ગાથાઓનો “ચેદ્વયદ્વજ મહામાસ” નામનો અથ રચેલો છે તે ત્રણે ભાષ્યની અવચૂરિ તથા ચેદ્વયવદ્વજ મહા-ભાગ એ બન્ને છપાઇને પ્રસિદ્ધ પણ થયા છે. તથા શ્રી જ્ઞાન નિમલસૂરીશ્વરે આ ત્રણે ભાષ્યનો બાહ્યાનબોધ (ભાષા અર્થ) લખેલો છે તથા ચૈત્યવદન ભાષ્યની સઘાચારુવૃત્તિ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ ના શિષ્ય શ્રી ધર્મધોપસૂરિએ રચી છે.

આ ભાષ્યોનો અર્થ લખવામા શ્રી આનંદચક્રનિર્બુક્તિ આનંદચક્રવૃત્તિ-પચાગ-પ્રવચ્ચારોવૃત્તિ-ર્મસ અલ્પવૃત્તિ-ચોગ-ગાસ્રવૃત્તિ-ઈત્યાદિ ગ્રંથોની તેમજ ચૈત્યવદન ભાષ્યનો અર્થ લખવામા ચેદ્વયવદ્વજ મહાભાસ વિગેરેની સહાય લીધી છે, તોપણ વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમના અભાવે મતિદોષથી ના પ્રેસદોષથી બુલચૂક રહેવાનો સંભવ છે, તો તેવી બુલચૂક સજ્જનો મુરાગીને વાચરો, એવી અમાગી નમ્ર વિગમિ છે

શ્રી તપગચ્છ રૂપી ગંગાપ્રવાહને હિમાલય તુલ્ય શ્રીમદ્ જગન્મયદ્રસૂરિ કે જેમને આયબિય તપના પ્રભાવની ચિત્તોડના રાણાએ વરા થઈ ‘તપા’ એવું ણિરૂદ્ધ આપ્યું (જેથી તપગચ્છ

નામ પડ્યું) અને તે રાણાની સલામા દિગ્બરાચાર્ય સાથે વાદ કરતા હીરા પેઠે અલેખ રહ્યાથી જેમને 'હીરવા જગત્ત્રયદ્રસરિ' એવું પણ ખિરદ રાણાશ્રીએ આપ્યું હતું, તેમના શિષ્ય શ્રીમદ દેવેદ્રસરિએ ત્રણ ભાષ્યાન્તઃ આ અથ રચેલો છે ઉક્ત મહાત્માએ આ સિવાય વદાવૃત્તિ, સારવૃત્તિદશા, કર્મઅથદીપાસ્ત્રો પહોં, સિદ્ધપચારિણ, શ્રાદ્ધદિનકૃત્યસૂત્ર અને વૃત્તિ, ધર્મરત્ન-વૃત્તિ, નવીન કર્મઅથ પાત્ર વૃત્તિ સહિત સિદ્ધકંડિકાસ્તવ, સુદર્શનચરિત્ર, સિરહિસહુવદ્ધમાણ પ્રમુખ સ્તવનો વગેરે અનેક અથો બનાવી મહદ ઉપકાર કર્યો છે. તેમને 'વિદ્યાનંદ' અને 'વર્મકીર્તિ' (પાંચાય નામના બે શિષ્યો હતા ધર્મકીર્તિને પાછળથી સ્વરિપદ મળ્યું ત્યારે તેમનું 'વર્મધોપસરિ' એવું નામ પડ્યું તેઓ દેવેદ્રસરિની પાઠે આપ્યા તેમણે પણ રાત્રિજ્યાદિ તીર્થના કંપો, ચોવીસ જિનની સ્તુતિ, નદીસ્તુતિ, સ્વગુરૂત-ચૈત્યં ભાષ્યની વૃત્તિ (સંઘાર નામની) વગેરે સંસ્કૃત અથો તથા કેટલાએક પ્રાકૃત પ્રકરણો અન્યાર સાથેના બનાવેલા છે.

અમે 'ચૈત્યવદનાદિ ભાષ્યત્રયમ્' નામા અથની બીજી આવૃત્તિની એક હજાર નકલ અગાઉ સ ૧૯૬૯ ની સાલમા ઉપાવેલી, તે ખવાસ થતા અને તેની લેખનશૈલી કઠિન જણાતાં આ અથ સરગતાનાળી નવી ચાલુજમાનાનાળી શૈલીએ અમારી અધમાળાના પદ મા મણમ તગિકે છપાવી પ્રસિદ્ધિમા મૂકીએ છીએ અને વારીએ છીએ કે સર્વ કોઇને આ અથ પ્રથમ કળતા વગરે ઉપકારક થશે

આ અથના મૂળ મંદ્ર શ્રી ભાવનગર નિવાસી ઐઞિવચ્છ્રી કુવરજીભાઈ આણુદળએ બારીકીથી તપાસી ઉપયોગી સલાહ સૂચના આપી છે, તે બાબત તેમનો અતકરણ પૂર્વક આભાર માનવામા આવે છે

વિવિમાર્ગના અનુસારીઓને આ વિધિમાર્ગના અથના ભાવાર્થમા કોઇ સ્થાને જૂન વા વિપરીતપણુ જણાય તો તેઓ અમને લખી મોકલશે એની વિનંતિ છે, કે જેથી મુવારો કરવાનું લક્ષ્યમા રાખી પ્રસંગ આવ્યે મુસારી રાકાય.

સ ૧૯૮૬ ની
મંદ્રત્રયોચી }

શ્રી જીન એચકર મડળ-મહેસાણા

॥ आ जिनेन्द्राय नम ॥

श्री चैत्यवंदन भाष्य.

भावार्थ सहित.

ॐ

अवतरण—आ अन्यना कर्ता श्री देवेन्द्रस्य पडेली गाथाभा
प्रथम भगलाचरण कर्त्रीने त्यांच्या आदरान्थने विषय अने अन्थनी
परपरगमता दर्शवि ठे.

वदितु वदणिजे, सवे चिइवंदणाइ-सुवियारं ।

वहु-वित्ति-भास-चुण्णी-सुयाणुसारेण वुच्छामि॥१॥

शब्दार्थ —

वदितु = नादीने
वदणिजे = वाचा योग्य
सवे = सर्वजाने (अथवा
अर्थने)
चिइवंदणाइ = चैत्यवंदनादि
सुवियार = उत्तम विचार
(२-२५)

वट = धणी
वित्ति = वृत्तिओ, दीकाओ
भास = लाप्य
चुण्णी = श्रुति
सुयाणुसारेण = सूत्रने अनु-
सारे
वुच्छामि = कडीश

गाथार्थ—वदन करून वाचा योग्य अथवा सर्वज्ञ लागवताने
(अथवा गणवनादि अर्थने) वदना करीने चैत्यवंदन विवेचने
(अथवा गुरुवंदन तथा प्रत्याभ्यासने पण) उत्तम विचार
(उत्तम २-२५) धणी वृत्तिओ, लाप्य, श्रुति अने सूत्राने
(तथा निर्धुजिने) अनुसारे कडीश. (गाथाभा निर्धुजि पद
न होवा छता पण आम्हाद्वारे अहणु करतु) ॥१॥

भावार्थ—अदि “वदितु वदणिजे सवे” अथ पदे
पडे अथनी निर्धुजि अभासि भाटे मगलाचरण कर्तु, “विधिव-

દશાઈ મુવિચાર ” એ પદો વડે આ અથમા જે વિષય કહેવાનો છે તે વિષય (અભિષેય) દર્શાવ્યો, અને ગેપ પ્રદો વડે અથની પરપરાગમતા દર્શાવી, કે જેથી આ અથ મતિકલ્પના રૂપ નથી પરન્તુ સૂત્રાદિ પચાગીને અનુસારે કહેલ છે એમ સ્પષ્ટ કર્યું. તથા સૂત્રાનિ પચાગી આ પ્રમાણે—

શ્રી તીર્થકર ભગવતો જગતના ભાવોને વિકીર્ણ (છુટા છુટા) પુષ્પવત્ અર્થરૂપે પ્રસ્તુત છે, તેને શ્રી ગણધર ભગવતો માળાની પેઠે યથાચોગ્ય છદ્મદ્વ અથના ગદ્યબદ્ધ અથસ્વરૂપે સંકલિત કરે છે (મેળવે છે) તે સૂત્ર, (અથવા સપૂર્ણ ૧૦ પૂર્વથી ૧૮ પૂર્વ મુધીના જ્ઞાની મહર્ષિઓ તેમજ પ્રત્યેક બુદ્ધ મહર્ષિઓ જે અથ એ તે પણ સૂત્ર કહેવાય). તથા તે સૂત્રનો નવ નિરૂપણની યુક્તિ પૂર્વક જે અર્થ પ્રાકૃતમા છદ્મ પદ્ધતિએ ચૌદ પૂર્વધર મુનિઓ રચે છે તે નિર્ચુક્તિ તથા સૂત્રનો અથવા નિર્ચુક્તિનો જે વિશેષ અર્થ પ્રાપ્ત પૂર્વધરે પ્રાકૃત ભાષામા છદ્મ પદ્ધતિથી રચે છે તે માત્ર; તથા સૂત્રનો અથના ભાષ્યનો જે વિરોધ અર્થ સંસ્કૃત ભાષા તથા પ્રાકૃત ભાષામા (મિશ્રરૂપે) રચાય તે ષષ્ઠિ પ્રાપ્ત પૂર્વધર મહર્ષિઓ રચે છે તથા સૂત્ર ભાષ્ય અને નિર્ચુક્તિનો જે વિશેષ અર્થ હેનણ સંસ્કૃત ભાષામા અપૂર્વપરો પણ ગદ્યબદ્ધ રચે છે તે ષષ્ઠિ અથવા ટીકા ઇત્યાદિ કહેવાય છે. એ પચાગી વર્તમાન સમયે પણ ઇવિજયન ત વર્તે છે.

૧ શ્રી તીર્થકર ભગવતનુ જ્ઞાન તે આત્માગમ, શ્રી તીર્થકર પાસેથી (અનન્તર પછે) પ્રાપ્ત થયેનુ શ્રી ગણધરેનુ જ્ઞાન તે અનન્તરાગમ, અને ત્યારબાદ શિષ્ય પ્રશિષ્યની પરપરાએ ઉત્તરોત્તર ચાલ્યુ આવતુ શેષ આચાર્યોદિકનુ જ્ઞાન તે પરપરાગમ પરન્તુ સૂત્રને અગે ગણધરેનુ જ્ઞાન આત્માગમ, તેમના શિષ્યનુ અનન્તરાગમ અને પ્રશિષ્યનુ પરપરાગમ (ઇતિ અનુયોગદ્વારે)

૨ આ પાંચે અર્થ આચાર્યાગાદિ સૂત્રોને અગે હોવાથી ગેપ પ્રકીર્ણ અથા માટે વિસવાદ ન વિચારવો

૩ વર્તમાન સમયમાં આચારાગ આદિ (શ્રીમુખમા ગણધર કૃત)

શ્રુતજ્ઞાન સુધી પુરુષનાં એ પાચે અગને પ્રમાણ માનવા તે સમ્યક્દ્રષ્ટિનું લક્ષણ છે, પરંતુ સૂત્ર તો ભગવતનું વચન છે, મારે પ્રમાણ અને ટીકાઓ વિગેરે તો હઠાન્થ (અમર્શ) આચાર્યોની કહેલી છે મારે અપ્રમાણ છે નત્યાપિ કૃવિકૃપ કન્વા તે મિથ્યાદ્રષ્ટિનું લક્ષણ છે. કેમકે ટીકા વિગેરેના કર્તા આચાર્યો પણ અત્યંત પ્રમાણિક અને ભવણીક હતા.

આ પહેલી ગાથામા મગળ અને અભિવેચ ઉપનત સુચાણસારેણ ‘શ્રુતાનુસારે કહીગ’ એ પંચી મનઘ પણ ગુરુ પર્નકમ કપે ‘શાંભો’ છે, અને પ્રયોજન અર્થાપત્તિથી મમજવુ કે આત્મહિત કંઠુ ને કંગનવુ એજ આ અથ ગ્યનાનુ પ્રયોજન છે. એ પ્રમાણે અનુવચ ચતુષ્ટય કહ્યું.

॥ “ ચૈત્યવદન ”નો અર્થ ॥

ચૈત્ય એટલે દેહનસન અથવા પ્રતિમા એમ બે અર્થ વાય છે, પરંતુ આ અથમા વિગેરે પ્રતિમા ” અર્થ મુખ્ય છે તેથી તે શ્રી જિનેન્દ્રની પ્રતિમાને વદન એટલે નમના-નમન્કા કરવો તે ચૈત્યવદન, અને તે વદન કરવાનો વિધિ ‘શાંનના’ આ અથ ચૈત્યવદન ૧ભાષ્ય કહેવાય.

અવતરણ—હવે આ ૪ ગાથાનકે ચૈત્યવદનના ૨૪ મળકાન અને તેના ૨૦૦૪ ઉત્તરભેદ કહેવાય છે

મુત્રો છે, શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામિ કૃત નિર્ઘુક્તિઓ છે, મટાભાષ્ય કપભાષ્ય બ્યવહારભાષ્ય આદિ અનેક ભાષ્યો છે, આવશ્યક સૂત્રિ આનિ પર્નધર રચિત સૂત્રિઓ છે અને નર્વની વૃત્તિઓ પ્રતિક્રિ છે એ પ્રમાણે પચાગી સુકત શ્રુતજ્ઞાન વર્તમાન નમયે પણ ભવ્ય પ્રાણિઓને ઉપકાર કરવું વિજયવત વર્તે છે

૧ નમુશુણુ તથા અગ્નિતચેઈયાહુ આનિ ચૈત્યવદનમુત્રેના અથ રૂપે આ અથ માગધી ભાષામા છદ પદ્ધતિએ સ્વાયલો હોવાથી, તેમજ ચૈત્યવદન મજાભાષ્યનો નક્ષપ હોવાથી પણ આ અથનુ ચૈત્યવદન નામ અથવા વધુ ચૈત્યવદનભાષ્ય નામ કહેવું તે ઉચિત છે

दहति^१ग अहि^२गमपण^३ग, दु^४दिसि तिहु^५गह तिहा^६ उ
वदणया^७

पणिवाय^८ नमु^९कारा, वन्ना^{१०} सोलसय सीयाला ॥२॥

इगसीडसय^{११} तु पया, सगनउड^{१२} सपया^{१३} उ पण^{१४} दंडा ॥

वार^{१५} अहिगार^{१६} चउव-दणिज^{१७} सरणिज^{१८} चउह^{१९} जिणा ॥३॥

चउरो^{२०} युड^{२१} निमित्त^{२२}हु, वार^{२३} हेऊ अ सोल^{२४} आगारा ।

गुणवीस^{२५} दोस^{२६} उस्सगमाणं^{२७} युत्त^{२८} च सग^{२९} वेला ॥४॥

दस-आसायण-चाओ, सव्वे^{३०} चिडवदणाड^{३१} -ठाणाइ ।

चउवीस-दुवारेहि, दुसहस्सा^{३२} इति^{३३} चउसयरा ॥ ५ ॥

शब्दार्थ २ ७ गाथानो

दहतिग = १० निः
अहिगमपणग = ५ अहिगम
दुदिसि = २ दिगि
तिह = ३ प्रकाशने
उगाह = २५५५
तिहा उ = ५५ ३ प्रकाशनी

वदणया = ५०५
पणिवाय = ५५५५५, अभा-
मभा
नमुकारा = ५५५५५
वन्ना = ५५५५५
सोलसय सीयाला = सोलसो
मुस्तालीस (१५५५)

शब्दार्थ ३ ७ गाथानो

इगसीड सय = ५५५५५
पया = ५५५
सगनउड = सत्तापु (५५)
सपया = ५५५५५
पण दंडा = ५५५५५ (नमुत्त
५५५५५)

वार अहिगार = १२ अहिगार
चउ वदणिज्ज = ५५५५५५
सरणिज्ज = ५५५५५५
चउह = ५५५५५५
जिणा = ५५५५५५, तीर्थक

ગાંધાર્થ ૪ થી ગાથાનો.

ચંડરો થુઈ = ૪ થોય (સ્તુતિ)

નિમિત્ત (અ) ઠું = ૮ નિમિત્ત

ચાર દેહ - ૧૨ હેતુ

સોલ આગારા = ૧૬ આગાર

ગુણગ્રીસ દોસ (કાઉચ્ચગ્ગના)

ગાંધાર્થ ૫ થી ગાથાનો.

દસ આમાયણ = ૧૦ આશા-
તનાનો

ચાઓ = ત્યાગ

મઘે = સર્વ મળીને

ચિદ્વદનાઈ ઠાણાઈ ચેત્યન

નાના મ્થાન

૧૬ દોપ
ઉસ્મગ્ગમાણ = કાઉચ્ચગ્ગના
પ્રમાણ.

થુત્ત = મ્તનન

મગ વેલા = ૭ વાન ચેત્યન દન

ચંડગ્રીસ = ૨૪

દુષારેહિ = દ્વારોવડે

દુમહસ્સા ચંડમયરા = ૨૦૭૪
(ઉત્તરભેદ)

દુતિ = છે.

ગાથાર્થ:— (નિમીહીઆદિ) ૧૦ ત્રિક, ૫ અભિગમ ૨
નિશિ, ૩ અનગ્રહ ૩ પ્રકારની ચેત્યન દના, ૫ આગ પ્રણિપાત
(ખમાસમણ), નમસ્કાર, અને ચેત્યન દન સૂત્રોના સર્વ મળીને
૧૬૪૭ અક્ષર છે તેની ગણતરી ૥ ૨ ૥

ચેત્યન દનના ૧૮૧ પદ, ૯૭ સપના (નિઆમસ્વાન), ૫
દહક (નમુત્થુપ્પ આદિ ૫ મૂત્ર), ૧૨ અપિકાન, ૮ વદન કરના
થોગ્ય (જિનાદિ) અમળા કરના થોગ્ય મમ્યજ્ઞપ્તિ (દેવાદિ),
૪ પ્રકારના જિન (તીર્થંકર), ૥૩૥

૮ થોય, ૮ નિમિત્ત, ૧૨ હેતુ, ૧૬ આગાર (આકાર-જૂદ),
કાથોત્સર્ગના ૧૬ દોપ, કાથોત્સર્ગનું પ્રમાણ, સ્તનનનું સ્વરૂપ,
અને ૭ વેળા (ચેત્યન ન કરવાના સમય) ૥૪૥ તથા ૧૦ ત્યાગ
કરના થોગ્ય આગાતનાઓ એ સર્વ મળીને ચેત્યવદનાના સ્થાન
૨૪ દાન વડે (કહીશ, તે ૨૪ દાનના ઉત્તરભેદ) ૨૦૭૪ થાય છે ૥૫૥

માર્વાર્થ:—એ ૨૪ દ્વારોના ગાંધાર્થ તથા મર્વ ભેદ આ
પ્રમાણે—

૧ ત્રણ ભેદનો સમુદાય તે ત્રિક, તેના નિમીહીઆદિ ૧૦ ત્રિક
છે તેના ૩૦ ભેદ થાય છે.

- ૨ પ્રભુ આગળ જનાનો એટલે દેહરામના પ્રવેશ કરનાનો નિધિ તે અભિગમ ૫ પ્રકારનો છે. (અભિ = સંખ્ય, ગમ જનુ એ અર્થથી).
- ૩ શ્રીઓએ પ્રભુથી ડાબા પડખે જહેવુ, અને યુગ્મેઓ જમણા પડખે રહેવુ તે ૨ વિશિષ્ટ.
- ૪ પ્રભુથી કેટલે દુઃ જહેવુ તે અવગ્રહ ૩ પ્રકારનો છે.
- ૫ જઘન્ય મ યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એ ૩ ભેદ ચૈત્યવદના થાય છે, તે ઘટના ના ૩ ભેદ.
- ૬ પચાગી મુદ્રાએ (૫ અંગનરૂ) પ્રાણપાત = નમસ્કાર કરવો અથવા ખમાસમળ દેવુ તે ૧ ભેદ.
- ૭ પ્રભુની ગુણગ્રંથાનાળા ૧ થી ૧૦૮ સ્તોત્ર બોલના તે નમસ્કાર નો ૧ ભેદ.
- ૮ ચૈત્યવદનના ૬ સૂત્રોમા (બીજવા બોવાતા સૂત્રોના બીજવા ન ગણીએ એવા) ૧૬૪૭ અંગ છે, તે ૧૬૪૭ ઘર્ષ ગણાય.
- ૯ ચૈત્યવદનના ૬ સૂત્રોમા (એક સંખ્ય ૫ બીજવા બોવાતા ન ગણીએ એવા) ૧૮૧ પદ એવે અર્થ સમાપ્તિ દર્શક નામ્યો છે.
- ૧૦ એક શ્વાસોચ્છવાસ જોવા કાળમા બોવના થો ય શબ્દોનુ વાક્ય અથવા ગાથાનુ ૧ અંગ તેમજ (અથવા મહાપદ અથવા ચિરતિ અથવા વિમામા) કહેવાય, તેની સંખ્યાઓ ૯૭ છે.
- ૧૧ નમુત્યુત્તર—અરિહ તથે યાણ—લોગસ્સ—પુખ્ખગ્ગરદી—અને મિહાણ યુદ્ધાણ એ પાંચ સૂત્રો તે ૫ પદ્ધત્ત્વ કહેવાય છે.
- ૧૨ પાંચ ૬૬૩ સૂત્રોમા અધિકાર (એટલે મુખ્ય વિષય) ૧૨ છે.

* પાંચમમા ઉક્તિમા એ વચનથી અર્થ ઉચ્છવામનુ પ્રમાણ ગાથાના એક પાદના—ચરણના ઉચ્ચાર જેટલુ બાજવું.

૧ ચૈત્યવદનમાં મુખ્ય સૂત્રો હોવાથી એ ૫ સૂત્રનેજ દડક સજ્ઞા આપી છે તે પૂર્વોચારોની પરિભાષાજ બાજુની અથવા દશ દશ દશ છરલા ચથોષ્ઠમુદ્રાભિસ્થાપિતમણ્યમાનત્વાય ઈતિ અવચૂરિ

- ૧૩ અરિહત-મિદ્ધ-મુનિ-અને સિદ્ધાન્ત એ ચાગ્ઘવર્ણીય (વદના કરના યોગ્ય) છે.
- ૧૪ જે વદનયોગ્ય નહિ પગ્નુ સ્મરણીય = માત્ર અમરણ કરના યોગ્ય તે ૧ ગ્રાસનદેન છે.
- ૧૫ નામ સ્થાપના દ્રવ્ય અને ભાનથી ૪ પ્રકારના જિન = અન્નિહત કહેવાશે.
- ૧૬ યોગ્ય એટલે સ્તુતિ તે એકજ થાયજોડામા ૪ પ્રકારની કહેનારો.
- ૧૭ ચૈત્યવર્ણ કરનાવી જે આઠ પ્રકારના ફળ મેળવવાની ગણ ગણવામા આવે છે તે ૮ નિમિત્ત.
- ૧૮ તે ૮ પ્રકારના ફળ પ્રાપ્ત કરનામા જે સાધન (કારણરૂપ) તે ૧૨ હેતુ.
- ૧૯ કાઉસ્સગ્ગા કરતી વખતે જે ૧૬ પ્રકારની છુટ ગણવી કે જે કરવાવી કાઉસ્સગ્ગાનો ભગ ન ગણાય તે ૧૬ આગમ (એટલે અપનાદ)
- ૨૦ કાઉસ્સગ્ગામા જે ૧૯ દોષ નિનારના યોગ્ય છે તે ૧૯ દોષ.
- ૨૧ કયા મુધી કાઉસ્સગ્ગામા રહેવું ? તેનો કાળનિયમ દર્શાવવો તે ૧ ભેદ
- ૨૨ પ્રભુની આગળ સ્તવન કેના પ્રકારનું કહેવું ? તે દર્શાવવાનો ૧ ભેદ
- ૨૩ એક દિવસમા ૭ વાગ ચૈત્યવર્ણ કયે કયે વખતે કરવું ? તે દર્શાવવું, તેના ૭ ભેદ.
- ૨૪ દેહગતસરમા અથવા પ્રભુની આગળ અવિનય જણાવનાર પ્રતિકૂળ વર્તન તે આજ્ઞાતના ૧૦ પ્રકારની (મોટી આજ્ઞા તના) કહેવાશે, કે જે અનગ્ય ત્યાગ કરના યોગ્ય છે.

એ પ્રમાણે ૩૦+૫+૨+૩+૩+૧+૧+૧૬૭+૧૮૧+૮૭+૫+૧૨+૪+૧+૪+૪+૮+૧૨+૧૬+૧૮+૧+૧+૧+૭+૧૦=૨૦૭૪ ઉત્તરભેદ થયા

અવતરણ—આ ૨ ગાથામાં ૧૦ ત્રિક કથા કથા ? તે ગણાવે છે—

તિન્નિ નિસીહી તિન્નિ ડ, પંયાહિણા તિન્નિ ચેવ ય પંણામા
તિવિહા પૂયા ય તહા, અવત્યતિય-ભાવણં ચેવ ॥૬॥

તિદિસિનિરિસ્કળવિરઈ, પયમૂમિપમજ્જણ ચ તિરુત્તો
વંનાઈતિય, મુદ્દા-તિય ચ તિવિહ ચ પળિહાણા ॥ ૭॥

ગાથાર્થ ગાથા ૬ ક્રીનો

તિન્નિ = ત્રી

તિવિહા = ૩ પ્રકારની

નિસીહી = નિસીહી, નેપેથિકા

પૂયા = પૂજા

પયાહિણા = પ્રદક્ષિણા

અવત્ય = અવસ્થા

ચેવ = નિશ્ચય

ભાવણ = ભાવની

પંણામા = પ્રણામ

ગાથાર્થ ગાથા ૭ ક્રીનો

તિદિસિનિરિસ્કળ = ૩ શિ
જેવાની

તિરુત્તો = ૩ વાર

વિરઈ = વિરતિ, ત્યાગ

વંનાઈતિય = વર્ણાદિ ૩ નુ આ-
લબન

પયમૂમિ = પગ મૂકનાની ભૂમિને

મુદ્દાતિય = ૩ મુદ્દા

પમજ્જણ = પ્રમાર્જવી

પળિહાણ = પ્રણિધાન

ગાથાર્થ — ૩ નેપેથિકા, ૩ પ્રદક્ષિણા, તથા ૩ પ્રણામ, ૩ પ્રકારની પૂજા, ૩ પ્રકારની અવસ્થાની ભાવના, ૩ શિ જેવાનો ત્યાગ, પગ મૂકનાની ભૂમિને નમ્યાદિ વડે ૩ વાર પ્રમાર્જવી (જુદું સ્થિત કરવી), વર્ણાદિ ૩ આલબન, ૩ મુદ્દા અને ૩ પ્રણિધાન એ ૧૦ ત્રિક જાણના પ્રદાણા

ભાવાર્થ — જે સમયે જે કાર્ય કરવું હોય તે સમયે તે વિના સોપ સર્વ કાર્યનો નિષેધ-ત્યાગ કરવો તે નિસીહી એટલે નેપેથિકા ૩ પ્રકારની કહેવાને પ્રભુની અથવા દેહરામરની ચારે બાજુ પ્રદક્ષિણા-નર્ત (જમણી પદ્ધતિએ) મહત્વાકાંક્ષે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિ

ત્રની પ્રાપ્તિ સૂચક ૩ વાર ભ્રમણ કરવું તે ૩ પ્રદક્ષિણા, પ્રભુને દેખતા તૂર્ત ૩ વાર પ્રણામ કરવો તે ૩ પ્રણામ, અગપૂજા અગ્રપૂજા ભાગપૂજા ત્યાદિ ભેદથી ૩ પ્રકારની પૂજા, પિટસ્થ, પદસ્થ, અને ઉપાતીત એ ૩ અવસ્થાની ભાવના કરવી, તથા પ્રભુની સન્મુખ-મહામીદિશામિનાયનેષ ઉન્નિગિએ ભેદાનોત્યાગ કરવો તે ૩ દિશિત્યાગ, ચૈત્યવન કરતી વખતે બેસવાની ભૂમિને નમ્ર અથવા જોહુણ નડે (ચતુરથા અથવા એવા વડે) ૩ નામ પ્રમાણને (નાળીને) જતુન્દિત કરવી તે ૩ પ્રમાણેન ચૈત્યવનના અક્ષર, ચૈત્યવનનો અર્થ અને પ્રભુની પ્રતિમા તન્દ્ર યથાચોગ્ય લક્ષ્ય નખવું તે ૩ આલચન, ચૈત્યવન કરતી વખતે હાથ પગ નિગેરે અનયવો જે ૩ આકાંઠે ગ્યાય છે તે આકાંટુ નામ ૩ મુદ્રા, અને ચૈત્યવન સૂત્ર, મુનિવન મૂત્ર તથા પ્રાર્થના સૂત્ર એ ૩ પ્રણિવાન મૂત્ર (જન-તિ ચેત્યાવ-જન ત કેવિસાહુ અને જય વીઅનાય એ ૩ મૂત્ર). એ પ્રમાણે ૧૦ ત્રિકલુ મનરૂપ કહેનાગે ॥૬-૭॥

અનુવર્ણ—આ ગાથામા (૧૦ ત્રિકલાલુ) ૧ લું નિમીહી-ત્રિક તથા ૨ લું પ્રદક્ષિણાત્રિક કહેનાય છે—

ઘર-જિણહર જિણપૂઆ-ત્રાવારચ્ચાયઓ નિસીહિતિગ।

અગ્ગદારે મજ્ઞે, તદ્દયા ચિડવંદણા-સમણ ॥૮॥

ગાજ્ઞાર્થ—

ગર = ઘરના (વ્યાપારનો)

જિણહર = દેહગ્રસરના (વ્યાપારનો)

જિણપૂઆ = જિનેશ્વરની પૂજાના (વ્યાપારનો)

ત્રાવારચ્ચાયઓ = વ્યાપારના ત્યાગથી

નિમીહિતિગ = ૩ નિમીહી વાય છે.

અગ્ગદારે = અગ્ર (મુખ્ય) દ્વારમા

મજ્ઞે = મ ય દ્વારમા.

તદ્દયા = ત્રીજી નિમીહી

ચિડવંદણા = ચૈત્યવનના

સમણ = મમથે

માર્થઃ—ઘરનો વ્યાપાર, દેહરાસરનો વ્યાપાર, અને પ્રભુની પૂજા સખધિ વ્યાપાર, એ ૩ વ્યાપારના ત્યાગથી ૩ નિસીહી વાય છે, તેમા પહેલી નિસીહી મુખ્ય (માટા) દ્વારમા પ્રવેગતા, બીજી નિસીહી મધ્ય દ્વારમા પ્રવેશતા, અને ત્રીજી નિસીહી ચૈત્યનદન કરતી વખતે કહેવાય છે. ૧૮૮૧ તથા ૨ જી પ્રદક્ષિણા નિકળે તે કે ગાથામા (સુગમ હોવાથી) કંઈ નથી તોપણ અધ્યાહારથી કહેવાય ગયું જાણવું.

માર્વાર્ય —“ નિસીહી ” એટલે નિષેવ ત્યા જે દેહરાસરને કોટ હોય તે દેહરાસરના કોટના દ્વારે અને કોટ સિવાયના દેહરાસરમા મુખ્ય દ્વારે પ્રવેશ કરતા પહેલી નિસીહી કહેવી. એ નિસીહી “મારા ઘન કુટાન આદિ સખધિ સાનધ (પાપ) વ્યાપાર ત્યાગ કરે છું.” એમ સૂચવના માટે છે, પરંતુ દેહરાસર સખધિ કારિગરો વિગેરેને ચાલતા ઘડતરના કાર્ય સખધિ પૂરૂપરછનો દેહરાસરનો કચરો વિગેરે કાઢનાનો વ્યાપાર અને દેહરાસરના બીજા આવતા કાર્યમા સૂચનાઓ આપવાની છૂટ નહે છે, માટે તે પ્રમાણે કરે ત્યારમા કેસન મુખ્ય ઘડી પ્રભુની દ્રવ્ય પૂજા કરવા માટે ગભારાના દ્વારમા પ્રવેશ કરતા ઘીજી નિસીહી કહે આ બીજી નિસીહી “હું દેહરાસર સખધિ (પ્રથમ છૂટા નહેલા) વ્યાપારનો ત્યાગ કરે છું” એમ સૂચવવા માટે છે, પરંતુ તેમા પ્રભુની કેસરાવિક્ષી (અગપૂજારૂપ) દ્રવ્ય પૂજા કરનાની છૂટ નહે છે, માટે ગભારામા પ્રવેગ કરી યથાવિનિ અગપૂજા કરી બહાર નિઃશી અપ્રમગલ આન્કિથી (અગપૂજારૂપ) દ્રવ્ય પૂજા કરી લાનપૂજારૂપ ચૈત્યનદન કરતી વખતે ૩ જી નિસીહી કહેવી આ ત્રીજી નિસીહીથી સર્વ પ્રમારની દ્રવ્ય પૂજાનો ત્યાગ સૂચવાય છે એ પ્રમાણે ૩ નિસીહી જાણવી.

મુદ્રા છે તો પણ એ મુદ્રાઓ વખતે ગેવ અવયવો પણ નિયત રીતે ગણવાના હોવાથી “નિગેર” ગણદથી બીજા અવયવોનું ચોક્કસ ગણવિરોધી નથી.

૧ જિનપૂજા ન કરવી હોય તો બીજી નિસીહી ગમડપમા પ્રવેશ કરતા કહે એ મધ્ય નિસીહી કહેવાય, તેમજ એ બીજી નિસીહી ૩ પ્રદક્ષિણા કયા બાર હોય છે એમ શાસ્ત્રવિધિમાં કંઈ છે.

અથવા ઉપર કહેલી ઉ વિષયના નિષેધનાળી પ્રત્યેક નિમીહીને મન વચન કાયાથી તે તે વિષયનો ત્યાગ સૂચવના માટે પૂર્વોક્ત સ્થાને ૩-૩ વાન કહેવાલી પાપુ નિસીહી ઉ જ ગાપાય છે.

તથા અહિં મુનિમહારાજને અને પાપવત્રતી આનંદને દ્રવ્ય પૂજા ન હોવાલી મુખ્યદ્વારે પ્રવેશ ક્રમતા ૧ નાન અથવા ૩ વાન પહેલી નિસીહી કહેનાની હોય છે, કે જે નિમીહીલી ગેપ મુનિ-ચર્યા તથા પાપવચર્યાનો ત્યાગ થાય છે અને દહનમન્ની ઉપ-દેન ચોખ્ખે દ્રવ્યસ્થાનો નિષેધ ક્રમતા માટે બીજી નિમીહી નગ-મડપમા પ્રવેશક્રમતા હોય છે. ત્રીજી ચૈત્યનન્નના પ્રારભમા હોય છે.

તથા ભગવતના ગણાગની ચારે બાજુ અથવા તે ભગ-વતની ચારે બાજુ ઉ વાન પ્રક્ષિપ્તાનર્ત પદ્ધતિએ ભ્રમણ કરતુ તે ૨ જુ પ્રદક્ષિણાત્રિકકહેવાય. એમા ૩ વાન ભ્રમણતુ કાનજી ગાન દર્શન ચાગ્રિની પ્રાપ્તિ સૂચક છે, અને તે વખતે સમન-મજુમા ચાહે દિશાએ બેઠેલા ભાન અગ્નિહતની ભાનના ભાનલી તેમજ ભમતીમા જે ચાહે તરફ ભગવત ધિગતમાન હોય તે તે સર્વને પજુ નદન કરતા ભમતુ. (પ્રવ૦ સા૦-ધર્મસ૦ ભાવાર્થ) આ પ્રક્ષિપ્તા પહેલી નિમીહી કહ્યા બાદ કરવી ત્યારબાદ (દ્રવ્યપૂજા માટે નગમડપમા પ્રવેશતા) નિસીહી કહે-નાય છે (શ્રાદ્ધવિધિવૃત્તિ)

૧ દેહરામર સબધિ ગેરવ્યવસ્થા દૂર કરવાનો (સર્વમાવધત્યાગી હોવા જતા પછી) શ્રી મુનિમહારાજનો અધિકાર છે શ્રાવકોની બેદરકારીથી વિનાશ પામતા અને અવ્યવસ્થિત વહીવટવાળાં શ્રીજિનચૈત્યો બેધને પછી શ્રાવકોને માત્ર ન લગાડવાના કારણથી છતી શક્તિએ પાછુ મુનિમહારાજ હિપેક્ષા કરી જેમ તેમ ચાલવા દે તે તે મુનિમહારાજ શ્રીજિનેન્દ્રઆસાના આરાધક નહિ પણ વિરાધક બલુવા અહિં શ્રીજિનેન્દ્રની આજ્ઞા એજ ધર્મ છે, માટે ચૈત્યની અવ્યવસ્થા દૂર કરાવવાના બ્યાપારનો નિષેધ મુનિને તથા વ્રતીશ્રુહીને આ બીજી નિમીહીમાં હોય છે

૨ નમવસરણની સમાનતા સૂચવવા માટે ગભારાની બહાર ભમતીમાં ઉ દિશાએ મૂળનાયકના નામવાળીજ ઉ પ્રતિમાએ સ્થાપવામા આવે છે

અવતરણ — ત્રીજી પ્રણામવિક કહેવાય છે—

અંજલિવધો અદ્ધો ણઓ અ પચગઓ અ તિપણામા
સવ્વત્થ વા તિવાર, સિરાહ નમણે પણામતિયં ॥૧॥

સાબ્દાર્થ —

અંજલિવધો = અંજલિપૂર્વક

અદ્ધો ણઓ = અર્ચનનત

પચગઓ = પાંચ અંગવી

તિપણામા = ૩ પ્રણામ

સવ્વત્થ વા = અથવા મર્

સ્થાને (ત્રણે પ્રણામમાં)

તિવાર = ૩ વાર

સિરાહ નમણે = મન્તકાં

નમાવનામાં

પણામતિય = ૩ પ્રણામ વાય

૭.

માર્થ — ૧ અંગુલિ મહિત પ્રણામ, ૨ અર્ચનનત પ્રણામ,
અને ૩ જો પચાગ પ્રણામ એ ૩ પ્રણામ છે, અથવા ભૂમિ
આદિ મર્સ્થાનોમાં મન્તક નમાવના ધ્યાદિથી પણ ૩ પ્રણામ
પ્રણામ ગણાય છે—

માર્થ — જો હાથ જોડીને (=જો હાથ જોડીને) મન્તકે
સ્થાપના તે ૧ અંગુલિ પ્રણામ હોવા જોડીને કિંચિત્ મન્તક
નમાવના, અથવા મન્તક અને હાથવડે ભૂમિસ્પર્શ અથવા
અન્નાસ્પર્શ કરવો ધ્યાદિ ગીતે પાંચ અંગમાંથી કોણે ૧
અંગનું મુધીને (૧-૨-૩-૪ અંગનો) પ્રણામ કરવો તે ૨
અધ્યાનનત પ્રણામ, અને ૨ જાનુ ૨ હસ્ત તથા ૧ મન્તક એ
૫ અંગનો ભૂમિસ્પર્શ કરના પૂર્વક જો પ્રણામ કરવો તે ૩ પચગ
પ્રણામ કહેવાય એ પ્રમાણે ૩ પ્રકારના પ્રણામ જાણના.

૧ જો રહીને મન્તક નમાવવું તેને ઋષાવનત પ્રણામ પણ કહ્યો છે

૨ “અર્ચ” એટલે અર્ચ અંગને અવનત = નમાવના રૂપ પ્રણામ
(એ વ્યુત્પત્તિ હોવાથી)

૩ ખમાતમણ આ પચાગ પ્રણામથીજ દેવાય છે તે પ્રસિદ્ધ છે,
વળી આ પ્રણામને પચાંગીમુદ્રા રૂપે પણ આગળ ૧૮ ની ગાથામાં કહે
વાશે જ અર્ચા પ્રણામ અન્ય દર્શનમાં કહ્યો છે તે શ્રીજીને દર્માર્ચનાથી

૪ અથવા ગીર્ધા નમાવવાથી એકાંગપ્રણામ જો હાથવડે નમસ્કાર

અથવા પૂર્વે કહેલા ત્રણ પ્રકારના પ્રણામમાંથી કોઈ પણ એક પ્રણામ કરતી વખતે પ્રથમ (મસ્તકને નમાવવા પૂર્વક) મસ્તક સન્મુખ રહેલી અજલીને મસ્તક સન્મુખજ દક્ષિણાવર્ત (જમણી પદ્ધતિએ) મડલાકાંઠે લમાવવી અને તે પ્રમાણે (૩ વાર ૩ અજલિભ્રમણ સહિત) ૩ નાર મસ્તક નમાવવું તે પણ બીજી રીતે ૩ પ્રકારના પ્રણામ જાણના.

અહિ વિશેષ એ છે કે સ્ત્રીઓએ અજલિભ્રમણ પ્રણામ વખતે હાથ ઝિંચા ઝરી મસ્તકે લગાડવા નહિ પશ્ચુ યથાર્થા નેજ નખી ૩ નાર અજલિભ્રમણ કરી મસ્તક નમાવવું શકે-
મ્તનાદિમા પણ એ પ્રમાણે વિવિ આચર્યો (૧મ મ. વૃત્તિમા શ્રીમ વાચાન મહાભાષ્યની વૃત્તિ)

અવતરણ—૩ પ્રકારની પૂજા (૪થુ ત્રિક) કહેનાય છે—
અગગ્ગ-ભાવ-ભેયા-પુષ્પાહારત્યુર્દ્ધિ પૂયતિગં ।
પચુવચારા અદ્વો-વચાર સદ્વોવચારા વા ॥ ૧૦ ॥

ગણદાર્થ —

અગ = અગપૂજા
અગ્ગ = અગ્રપૂજા
ભાવ = ભાવપૂજા
ભેયા = (એ ૩) ભેદથી
પુષ્પ = પુષ્પ પૂજા વડે
આહાર = નૈવેદ્ય પૂજા વડે

ત્યુર્દ્ધિ = સ્તુતિપૂજા વડે
પૂયતિગ = ૩ પ્રકારની પૂજા છે
પચુવચારા = ૫ ચોપચારી પૂજા
અદ્વોવચારા = અષ્ટોપચારી પૂજા
સદ્વોવચારા = સર્વોપચારી પૂજા
વા = અથવા (બીજી રીતે)

ગાયાર્થ—પુષ્પ ૧૩ નૈવેદ્ય વડે અને સ્તુતિ વડે અનુક્રમે અગપૂજા અગ્રપૂજા અને ભાવપૂજાના ભેદથી ૩ પ્રકારની પૂજા ગણાય છે, અથવા ૫ ચોપચારી અષ્ટોપચારી અને સર્વોપચારી એમ બીજી રીતે પણ ૩ પ્રકારની પૂજા ગણાય છે ॥૧૦॥

કરવાથી દ્વિઅગપ્રણામ, ૨ હાથ અને શીર્ષવડે ત્રિઅગપ્રણામ, ૨ હાથ = જનુ વડે ચતુરંગ પ્રણામ, અને એ ચાર તથા શીર્ષ વડે પચાંગ પ્રણામ એમ ૫ પ્રકારનો પણ પ્રણામ કહ્યો છે (શ્રીધર્મસત્રુ ગા ૬૧ મીની વૃત્તિ)-

માર્ગ—ગાથામા માન પુષ્પપૂજાથી અગપૂજા કહી છે તે પછી તે પુષ્પ ગજ (ઉપલમ્બણનાળો હોવા) થી નિર્માલ્ય ઉતાવુ, મોખીછીથી પ્રમાર્જના કરની, પચામૃતથી અભિષેક કરવો, ૩-૫ વા ■ નાર કુસુમાજલિ પ્રક્ષેપ કરવો, અગદ્ગણ, વિલેપન, નનાગપૂજા, પુષ્પપૂજા, આગી ચઢાવવી (વા કરની), પ્રભુના હાથમા ળીજેરે વિગેરે મૂકવુ, દૂપ કરવો, નાસક્ષેપ કરવો, કસ્તૂરી આદિથી પ્રભુના શરીરે પત્ર વિગેરેની ચ્યના કરવી, આલમ્બુ તથા વસ્ત્ર પહેનાના ળત્યાદિ અનેક પ્રકારની ૧ અગપૂજા (પ્રભુના શરીર સખધિ પૂજા) છે.

તથા ગાથામા આહાર (નૈવેદ્ય) થી અગ્રપૂજા કહા છે, તે પછી ઉપલક્ષણથી પ્રભુની આગળ દૂપ કરવો, દીપક કરવો, અક્ષતાદિ વડે અષ્ટમગળ આલેખના, ફેલનો પગર ભગ્વો, અશન પાન ખાદીમ રનાદીમ એ ૪ પ્રકારનુ નૈવેદ્ય ધરવુ, ઉત્તમ દળ મૂકવા, તેમજ ગીત નૃત્ય નાચત્ર આરતી મગળ દીવો ઉતારવો ળત્યાદિ અનેક પ્રકારની ૨ અગ્રપૂજા છે

તથા પ્રભુની આગળ ચૈત્યનદન કરવુ તે ૩ માગપૂજા છે (આત્રણે પૂજનો અર્થ શ્રી ધર્મસત્ત્વવૃત્તિને અનુસારે જાણવો)

અથના ૧ વપૂજા (ચદનાદિ પૂજા)—માલ્યપૂજા (પુષ્પપૂજા) વાસક્ષેપ પૂજા—દુપપૂજા—અને દીપપૂજા, અથના (કેટલાક આચાર્યોના મતે) પુષ્પ—અક્ષત—ગધ—દૂપ—અને દીપ એ પ્રમાણે પણ ૬ પ્રકારની પૂજા જાણાય છે

તથા પુષ્પ—અક્ષત—ગધ—દીપ—દૂપ—નૈવેદ્ય—દળ અને ળજળ એ પ્રમાણે ૮ પ્રકારની પૂજા જાણાય છે

૧ શ્રી જ્ઞા વિ મૂ કૃત જ્ઞાનાવભોધમાં ગીત નૃત્યને ભાવપૂજામાં ગણ્યુ છે, પરન્તુ પ્રાચીન જ્ઞેયોમાં ગીત નૃત્યને અગ્રપૂજા કહી છે, તથા ધર્મસત્ત્વવૃત્તિમાં અપેક્ષાભેદથી ભાવપૂજામાં અને અગ્રપૂજામાં પણ ગણી ■

૨ જળ—ચદન—પુષ્પ—દૂપ અને દીપક એ રીતે પણ ૫ પ્રકારી પૂજા ગણાય

૩ જેમાં જળપૂજા પર્યંતે કહી છે, પરન્તુ જળપૂજા તર્પથી પ્રથમ કરવાની હોય છે, માટે પૂજનો ક્રમ ચથાથોચ્ચ બાલવો

તથા મર્ત પ્રકાગ્ની પૂજા યોગ્ય વસ્તુઓ વડે પૂજા કરના તે (૧૭ ભેદી ૨૧ ભેદી કત્યાદિ અનેક પ્રકાગ્ની પૂજા) સર્વોપચારી પૂજા કહેનાય. અહિ ઉપચાર એટલે મામત્રી એવો અર્થ જાણવો. અથવા અગપૂજાનિ ત્રણે ભેદથી પૂજા કરવી તે પણ સર્વોપચારી પૂજા છે.

અથવા એકે ત્રિધોપગામિકા (તે અગપૂજા કે જેનું રૂપ ત્રિધોપગાનિ છે), બીજી અબ્યુદયમારની (તે અગ્રપૂજા કે જેનું રૂપ આત્માનો અબ્યુદય થના ઉપ છે તેથી), અને ત્રીજી નિર્વૃત્તિકાન્ધી (જેનું રૂપ મોક્ષ છે તે ભાવપૂજા) એ રીતે પણ ૩ પ્રકારી પૂજા (અગપૂજાદિના રૂપ ઉપ) ગણાય છે.

અવતરણ—૫ મુ અવસ્થાત્રિક કહેનાય છે—

ભાવિજ્ઞ અવત્યતિય, પિઠત્થ પયત્થ સ્વરહિઅત્તં
છડમત્થ કેવલિત્ત, સિદ્ધત્ત ચેવ તસ્સત્થો ॥૧૧॥

ગાથાર્થ —

ભાવિજ્ઞ = ભાનની
અવત્યતિય = ૩ અવસ્થા
પિઠત્થ = પિઠસ્થ અવસ્થા
પયત્થ = પદસ્થ અવસ્થા
સ્વરહિઅત્ત = સ્વપાતાત (અ-
સ્થા) અવસ્થા

છડમત્થ = છદ્મસ્થપણ
કેવલિત્ત = કેવલિપણ
સિદ્ધત્ત = સિદ્ધપણ
ચેવ = નિશ્ચય, એજ
તસ્મ = તે ૩ અવસ્થાનો
અત્થો = અર્થ છે.

ગાથાર્થ—પ્રભુની પિઠસ્થ પદસ્થ અને ઉપાતીત એ ૩ અવસ્થા ભાનવી (વિચારની). તેનો અર્થ એજ છે કે—પ્રભુનું છદ્મસ્થપણ કેવલિપણ અને સિદ્ધપણ ભાવનુ-નિચાનુ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—પિઠ એટલે તીર્થકર ભગવતનો (તીર્થકર પદવી પામ્યા પહેલાનો) છદ્મસ્થ દેહ અથવા જન્મથી દ્રવ્ય તીર્થકર પણ તેમા સ્વ=ગ્રહેલી અવસ્થા તે પિઠસ્થ અવસ્થા એટલે છદ્મસ્થ અવસ્થા ૩ પ્રકારની છે. ૧ જન્મ અવસ્થા, ૨ ગત્ય અવસ્થા, ૩ શ્રમણ અવસ્થા, આ ત્રણે અવસ્થામા ભગવત

છદ્મસ્વ (અમર્તજ્ઞ-તીર્થકર પવી નહિત) હોય છે, માટે એ પિદમ્થ અવસ્થાનો અર્થ છદ્મસ્વ અવસ્થા કહેા છે.

તથા પદ = તીર્થકર પવી, તે પ્રભુ જ્યારે કેનળજ્ઞાન પામે છે ત્યારેજ પ્રગટ થાય છે, કે જે પન્થ પ્રુપ્તવતી તીર્થકર પવીના (તીર્થકર નામર્મના ઉત્થના) પ્રભાનથી ન્દો તથા દેવો આવે છે, સમનમરણ જ્વાય છે, તે ઉપ જોમીને પ્રભુ દેશના-ઉપદેશ આપે છે, અને દેશના મમાસે વયા બાદ ગણધર પવીને યોગ્ય એવા મુનિઓને ત્રિપદી સલગાની ગણધર પદે સ્થાપે છે, અને પ્રભુની દેશનાથી વેનગ પામી ચાલિત મહુપ કરેલી સાનીઓમા એક મુખ્ય સાધવી, તેમજ દેગવિનિતિ મહુપા કરેલ આનકોમા એક મુખ્ય આનક તથા આવિમને સ્થાપે છે એ પ્રમાણે ગણધર તથા સાધુ-સાની-આનક અને આવિકા ઉપ ચતુર્વિધ સન તેજ તીર્થ, અને તે તીર્થને સ્થાપન કરનાથી પ્રભુ તીર્થકર કહેવાય છે, અને તે કેનળજ્ઞાન પામ્યા બા પ્રથમ મનનસરણ વખતે થાય છે, માટે અહિ પદસ્વ એટલે કેવલિપણ એનો અર્થ છે તે કેવલિપણ તીર્થકર પવી સુખ જાણુ, તેમજ તે પદમ્થપણ નિર્નાળ સમય મુવીતુ જાણુ.

તથા પ્રભુ જ્યારે નિર્નાળ પામા નિહ થાય છે, ત્યાર રૂપ એટલે શરીર રહેતુ નથી, પરન્તુ કેનળ આત્માજ રહે છે, અને તે આત્મા રૂપ રહિત (નાર્ત-નાર-સ-સ્પર્શ નહિત) હોય છે માટે અહિ ત્રાજી ૧ રૂપાતીત અવસ્થા એટલે નિહ પછી” એવો અર્થ છે. એ પ્રમાણે ૩ અવસ્થાઓનો અર્થ

૧ ચતુર્વિધ સઘ અથવા તો પહેલા ગણધર જે બને તીર્થ કહેવાય છે, જેથી પહેલા ગણધરની સ્થાપના વડે પણ પ્રભુને તીર્થકર પણ ગણી શકાય

૨ રૂપ એટલે વા, ગધ, રસ, અને સ્પર્શ જેજ તાત્ત્વિક અર્થ છે

૩ રૂપ = રૂપથી અતીત = રહિત તે રૂપાતીત અવસ્થા

૪ પ્રથમ — નામની સમાનતા પ્રમાણે જેમ પિંડસ્થાદિ ધ્યાન ૪ પ્રકારનું છે, તેમ અવસ્થા પણ ૪ પ્રકારની હોની જોઇએ છતાં ૩ પ્રકારની કરી તો રૂપમ્થ ધ્યાન કેવી રીતે થાય ? ઉત્તર — પ્રભુના પ્રથમ દર્શન વખતેજ રૂપમ્થ યાન થાય છે (મધાચાર વૃત્તિ)

કહેા, તેની ભાવના પ્રભુની પ્રતિમામા કેવી ગીતે ભાવવી તે આગળની ગાથામા જ્ઞાનાશે.

અવતરણ — પૂર્વ ગાથામા જહેલી ૩ અવસ્થાઓ (એકજ અવસ્થામા જહેલ પ્રતિમારૂપ પ્રભુની) કેવી ગીતે ભાવવી? તે આ ગાથામા જ્ઞાવે છે—

નહવણચ્ચગેહિ છુડમત્થ-વત્થપહિહારગેહિ કેવલિય ।
પલિયંકુસ્સગેહિ અ, જિણસ્સ ભાવિજ્જ સિહ્ધત્ત ॥૧૨॥
ગાથાર્થ —

નહવણચ્ચગેહિ = આન અને	પલિયંકુસ્સગેહિ = પર્યંકામન-
અર્થા (પૂત) કન્યાઓ વડે	નડે અવના કાઉત્સગ્ગના આ
પહિહારગેહિ = ૮ પ્રાતિહાર્યો-	કાનડે
વડે	ભાવેજ્જ = ભાવવી

ગાથાર્થ:—(પાપાપુના પગ્ગિઆ જ્યેલા) અપન (અલિ-
પેક) કન્યાના તથા પૂજા કન્યાના દેવોના આજારો નડે પ્રભુની
છદ્ધસ્થ અવસ્થા ભાવવી, તેમજ પગ્ગિઆ જ્યેલા ૮ પ્રાતિહાર્યો-
વડે પ્રભુની કેવલી અવસ્થા ભાવવી અને પ્રભુની પર્યંકા-
સનવાળી આકૃતિવડે અવના કાઉત્સગ્ગની આકૃતિનડે સિહ્ધરન
(અરૂપી) અવસ્થા ભાવવી. ॥ ૧૨ ॥

માર્વાર્થ — પ્રભુની પ્રતિમા જે પગ્ગિઆ (પદ્મઆ) સ્થાપિત
હોય, તે (પાપાપુના) પગ્ગિઆ પ્રભુના મસ્તક ઉપર હસ્તિ ઉપ-
જેઠેલા અને હાથમા કળગેા લકને તરુ પ્રભુનો અલિપેક કરતા
હોય તેવા દેવોના આકાર જોરેલા-ચિત્તેલા હોય છે, તે આકારો-
ને ધ્યાનમા લઈ પ્રભુની જન્મ અગ્ન્યા ભાવવી, જાગળ કે
પ્રભુનો જન્મ યથે અનેક દેવો અને ૬૪ ઈન્દ્રો મેઝ પર્યંત ઉપર
પ્રભુને લઈ જઈ મહાન કળગેામા અનેક તીર્થોના (પવિત્ર જળા-
ગયોના) જળ ભરી પ્રભુનો જન્માભિષેક કરે છે, તથા એજ
પાપાપુના પગ્ગિઆ જોરેલા માવાનાગી દેવોને ધ્યાનમા લઈ

૧ જળાભિષેક સમયે (આન સમયે) જન્માવસ્થા ભાવવી, એમ
આનાવબોધમા કહ્યું છે તે પણ ચોગ્ય છે

પ્રભુની રાજ્ય અવસ્થા ભાવની, કારણકે પ્રભુ નીરાગપણે નાન્ય-
પદ પણ સ્વીકારે છે, અને પુષ્પમાળા તે રાજભૂષણ છે. પુષ્પ-
માળા ગળદંથી આભરણો પણ રાજભૂષણ તરીકે ગણવા-
તથા પ્રતિભાણુ શીર્ષ (મસ્તક) અને મુખ (=દાઢી મૂંઠનો
ભાગ) કેશ નિહિત હોય છે, તે ધ્યાનમાં લઈ પ્રભુની ઈમણ
અવસ્થા (મુનિપલાની ભાવના) ભાવવી, કાન્ણ કે પ્રભુ જ્યારે
દીના અગીકાર કરે છે, ત્યારે પન્થમુદિ લોચ કરી કેશ નિહિત
મસ્તક કહે છે, ત્યાન્ખાદ મપૂર્ણ ભવ પર્યન્ત લોચ કરતી
વખતે જેના અવધ રદ્ધા હોય તેના કેશ આદિ (કેશ-દાની-
મૂંઠ-નખ) હુમેશા અનસ્થિત નહે છે, પન્થુવૃદ્ધિ પામતા નથી.
એ અનસ્થિતપણ તેજ અદ્ધિ કેશનો (કેશવૃદ્ધિનો) અભાવ
ગણાય છે એ પ્રમાણે ૩ પ્રકારની છાશ્વ અવસ્થા ભાવવી.

તથા એજ પાપાણના પન્થિર ઉપર કળશધારી દેવની બે
બાજુએ કોરેલા પત્ર પાદડાનો આકાર તે ૧ અરોઠકવૃક્ષ, પન્થિર
ઉપર કોરેલા માલાનર યે વડે ૨ પુષ્પવૃદ્ધિ, પ્રતિભાણના બે
પડબે પન્થિરમાં કોરેલા વીલા અને નાસળી વગારતા દેવોના
આકારો વડે ૩ દિવ્યનની, પ્રતિભાણના મસ્તકના પાછળના
ભાગમાં નહેલો અને પ્રભુના તેજનો રાગિ મૂચવનારો કિરો-
નાળો કાતિમાન આમન તે / ભામર, ત્રણ છત્રની ઉપર ભેરી
નગારતા દેવનો આકાર તે ૫ દુરુલિ, બે ચામર વીજતા બે
દેવ આકાર તે ૬ ચામર, ૭ મિહાસન અને ૮ ત્રણ છત્ર (કે
જે પ્રભુના મસ્તક ઉપર પહેલું મોટું છત્ર, પુન તે ઉપર
છત્રકે ન્હાનું છત્ર, પુન તે ઉપર વિશેષ ન્હાનું છત્ર તે
છત્રાતિછત્ર) એ ૮ પ્રાતિહાર્ય ગણાય છે, પ્રભુના નિહાર
વખતે પણ હુમેશા એ ૮ પ્રાતિહાર્ય તો અવગ્ય માથેજ
નહે છે, તે કાન્ણથી એ પ્રાતિહાર્યને ધ્યાનમાં લઈ પ્રભુની
કેચલી અવસ્થા એલે તીર્થંકર પન્થીની અવસ્થા ભાવવી

૧ પુષ્પપૂજ તથા અવકાર જગવતી વખતે રાજ્યાવસ્થા ભાવવી
એમ બાનાવબોધમાં કથુ છે તે પણ યોગ્ય નમજ્ઞય છે

* પાસાણનો પરિકર ન હોય તેના સ્થાને એકાદ પ્રાતિહાર્ય દેખના માત્રથી
અને સનવા ન હોય તો ભાવના માત્રથી પણ કેવલી અવસ્થા ભાવી શકાય છે

તથા બે જમણી જ વાઝોમા ડાબો પગ સ્થાપવો, અને બે ડાબી જ વાઝોમા જમણો પગ સ્થાપવો તે પર્યંકાસન કહેવાય. એ આસને જીને અથવા કાઉસ્મજ્ય મુદ્રામા જીને તીર્થકરો મોક્ષે ગયા છે, મારે તેવા બને પ્રકાન્ના આસનવાળી પ્રભુની પ્રતિમા પણ હોય છે, તેથી તે પ્રતિમાજીનું પર્યંકાસન અને કાઉસ્મજ્ય આસન ધ્યાનમા લઇ પ્રભુની સિદ્ધત્વ અવસ્થા એટલે રૂપાતીત (અરૂપી) અવસ્થા ભાવવી.

પ્રશ્ન—પૂર્વે કહેલા આકારો નડે પ્રભુની તે તે અવસ્થા ધ્યાનમા આવી શકે, પરંતુ તે અવસ્થા મળધિ ભાવના નુ ભાનવી ?

ઉત્તર—શ્રીપ્રવચનમાગેહારની વૃત્તિમા કહ્યું છે કે— હૃન્નિત અથ્થ જીઓ આદિ મહા પેલનનાળુ અને મુખનાળુ એવું પણ આત્માજ્ય છોડીને જે પ્રભુએ નિસગપડ (અમપુપણુ) અગી-કાન કર્યું એના અચિન્ત્ય મહિમાનાળા જગતપ્રભુનું દર્શન મહા-પુણ્યગાળી જીવો જ પામી શકે છે, તેમ જ અમપુપણુમા જે પ્રભુ ગત્ર મિત્રમા સમાન ભુદ્ધિવાળા, ચાર જ્ઞાનવાળા તૃણ મણિ તથા મુવર્ણ અને પત્થરમા સમાન દ્રષ્ટિવાળા, નિયાપ્તુ રહિત વિચિત્ર તપશ્ચર્યાઓ જ્ઞતા ક્તા નિમગપડે નિહાન ક્તા હતા તે ત્રણ જગતના નાથનું દર્શન ઉત્તમ પુણ્યગાળી જીવોને જ થાય છે” છતાં ભાવાર્થ પ્રમાણે પ્રભુની હૃદય અવસ્થા ભાનવી તેમજ કેવલિપણુના ગુણનિયાન્વાવી કેવલિ અવસ્થાની ભાવના, અને મિહના ગુણ નિયાન્વાધી રસિહત્વ ભાવના ગણાય છે.

એ પ્રમાણે ૩ અવસ્થાઓની ભાવનાઓ પ્રવચનગો-નિરે જ્ઞાન્નાનુમારે દર્શાવી છે.

૧-૨ એ બે અવસ્થાઓ સળધિ પણ ૨-૨ ગાથા પ્રવચન સાંગે-માં દર્શાવી છે, પરંતુ અહિં વિસ્તાર થઇ જવાના કારણથી તેનો ભાવાર્થ લખ્યો નથી વિશેષાર્થોએ ત્યાંથી જાણી લેવો.

૩ શ્રી જ્ઞાનવિમલમુરિકૃત બાવાનબોધમા પ્રભુની જ્ઞાલિષેકે અમરે આદ્યાવસ્થા, અને પૂજા આભરણાદિ વખતે રાજ્યાવસ્થા ભાવવાની કહી છે, તે પણ ઉચિત સમજાય છે.

અવતરણ—હવે ૩ દિશિએ દ્રષ્ટિ ન ગણનાવું (૯૪ ત્રિ)
 તથા ૩ ના ૫ ભૂમિ પ્રમાર્જનવું (૭ મુ ત્રિક) કહે છે.
 ઉઘાહોતિરિઆણ, તિદિસાણ નિરિરખણ ચઙ્ગહના ।
 પચ્છિમ-દાહિણ-ચામાણ જિણમુહન્નત્થદિદ્ધિજુઓ ॥
 ॥ ૧૩ ॥

ગાથાર્થ —

ઉઘ્ઠુ = ઉપર દિશિ (ઉપર)
 અહા = અવોદિશિ (નીચે)
 તિરિઆણ = તિર્ણ દિશિ (આડી)
 તિદિમાણ = એ ૩ દિશિઓને
 નિરિરખણ = ભેટું, જોનાનો
 ચઙ્ગહ = ત્યાગ કરવો
 અથવા = અથના (બીજી રીતે)
 પચ્છિમ = પશ્ચિમ, પાછલી

આવું
 દાહિણ = દક્ષિણ, જમણી આવું
 ચામાણ = નામ-ડાળી આવું
 (એ ૩ દિશિ) નો
 ત્યાગ કરવો
 જિણમુહ = જિનેન્દ્ર મન્થુખ
 છત્થ = (ન્યમ્ત), સ્થાપેલ
 દિદ્ધિ જુઓ = દ્રષ્ટિયુક્ત હોય

ગાથાર્થ—પ્રભુ મન્થુખ સ્થાપેલી દ્રષ્ટિનાનો જે પુરુષ તેણે
 ઉપર નીચે અને તિર્ણ (= આડી) એ ૩ દિશિ તરફ જોનાનો
 ત્યાગ કરવો, અથના પાછલી જમણી અને ડાળી એ ૩ દિ-
 શિઓ તરફ જોનાનો પણ ત્યાગ કરવો ॥ ૧૩ ॥ તથા ત્રણ વાર
 પન્થમિ પ્રમાર્જનાવું ત્રિક ગાવામા કહ્યું નથી તોપણ અંધાહાની
 જાણી લેવું

માર્ગાર્થ—પ્રભુની (જિનેન્દ્ર પ્રતિમાશ્રી) સન્મુખ ચૈત્ય
 નંદન કંતી નખતે પોતાની દ્રષ્ટિ કેવળ પ્રભુ સન્મુખ જ રાખી
 કરી, પરંતુ તે બિનાય બીજી તરફ એટલે ઉપર નીચે કે બા-
 ઘુની દિશાએ (તિર્ણ દિશાએ) અથના પોતાની ડાળી જ
 મળી કે પાછળની દિશાએ પણ જોવું નહિ અહિં જો કે ચમુ
 પણ મનની પેઠે અભાને જ સ્વપ્ન હોનાથી ચિત્તર નહીં ગઈ
 નહિ તોપણ બનતા પ્રગત્ને આડું અનળુ ન જોતા પ્રભુ સામેજ
 દ્રષ્ટિ નાખવી પન્થુ ડા- ડાળીને તો નિરોપત ન જ જોવું, કે

x ના નમુની વપગતા વિષે સાવાઈ ચે ન મહાભાષ્યમા કયોછ

જેવી તે દિશિમા રહેલી અથવા આવેલી સ્ત્રી આદિ તન્દ્ર દ્રષ્ટિ જતા ચૈત્યવદનનો ઉપયોગ બદલાઈ મનની મલિનતા થાય. એ પ્રમાણે ત્રણ દ્રષ્ટિના ત્યાગતુ ૬ કુ ત્રિક જી.

તથા ચૈત્યવદન ભૂમિ ઉપર બેસીને તેમજ ઉભા ગાંઠીને પાપ કન્યાતુ હોય છે, તેથી જે સ્થાને ચૈત્યવદન કન્યા બેસીએ તે સ્થાને ડોર્સ ત્રસ જતુ ન હોવાય તે ગરણુવી પ્રથમ તે ભૂમિને નમ્રાદિવી પ્રમાર્જ (નાળી) ને સ્વચ્છ જતુરહિત કરવી, ત્યાજ્યા ચૈત્યવદન કન્યા બેસતુ. ત્યા ગૃહસ્થ પાપવ્રત નહિત હોય તો થોતાના ઉત્તરામગના (પૂજા કંઠી વખતે નાખવા યોગ્ય બેમના) ડેઝાવી પ્રમાર્જ, પાપવ્રતારી ગ્રાવક ચગ્નલાવી પ્રમાર્જ, અને શ્રી મુનિ મહાગજ ઓઘાવી ભૂમિ પ્રમાર્જન કરે. શ્રીજિનેન્દમાર્ગાતુમારી મર્વ વર્મક્રિયાઓ ચતના (જનની જયણ) પૂર્વક જ હોય છે, જ્યા જયણ નહિ ત્યા પમદિયા પાપ નહિ

અવતરણ—હવે ચૈત્યવદન કંઠી નખતે ઉપયોગ ગ્યા ગાખયો ? તે સખવિ ૮ મુ આલબન ત્રિક, અને ૭ મુ મુદ્રાએ (વ્યાધૃતિએ) ચૈત્યવદન કંઠુ ? તે સખવિ ૬ મુ મુદ્રાત્રિક કહે ૮—

વજ્રતિય વજ્રતથા—લવણમાલવણં તુ પડિમાઈ.

જોગ—જિણ—મુત્તસુત્તી—મુદ્દામેણ મુદ્દતિયં ॥ ૧૪ ॥

શબ્દાર્થ —

વજ્રતિય = વર્ણત્રિક આ પ્રમાણે

વજ્ર = નાળાંસ બન

અચ્ચાત્તરણ = અર્થાંસ બન

પડિમાઈ (આત્તરણ) = પ્રતિમાર્જિ
આલબન

જોગ = યોગ મુદ્રા

જિણ = જિનમુદ્રા

મુત્તસુત્તી = મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા

મુદ્દા = મુદ્રાના

મેણ = એ ૩ ભેદ ૨૩

મુદ્દતિય = મુદ્રાત્રિક છે

૧ નમુચુપા આદિ સૂત્રો બેમીને કહેવાય છે, અને ઇરિયાવડિ આદિ સૂત્રો ઉભા રહીને કહેવાય છે આટે ચૈત્યવદન વખતે બેનવાનુ તેમજ ઉભા રહેવાનુ પણ હોય છે

માર્વાર્થ:—વર્ણાલબન, અર્થાલબન, અને પ્રતિમાદિ આ-
લબન એ ૩ આલબન જાણવા, અને યોગમુદ્રા, જિનમુદ્રા,
તથા મુક્તાનુક્રિત મુદ્રા એ ૩ લેઈ વડે મુદ્રાત્રિક જાણવું ॥૧૮॥

માર્વાર્થ:—ચૈત્યવદન મૂર્તિના અલગે અતિસ્પષ્ટ, શુદ્ધ, સ્વચ્છ
તથા વ્યજનના ભેદ મહિત (ભેદ મમગય તેમ), પન્થ જુદા
પડે (ગજદા છૂગા જુદા સમગય) તેવી ગીતે, તથા મપનાઓ
(નિમામા) પણ મમજી શકાય તેમ અને ઉચિત ધનિ પૂર્વક
(ખલુ મોટા સ્વરે નહિ તેમ ખલુ મ નહિ એવી ગીતે) બોધના
તે વર્ણાલબન અથવા સૂત્રાલબન તથા તે ચૈત્યવદન મૂર્તિના અર્થ
પણ મૂર્તિ બોલતી વખતે પોતાના જ્ઞાનને અનુસાર નિયામવા
તે વર્ણાલબન, તથા દહમૂર્તિના અર્થમા આનના (વિચારનાતા)
બાદ અગ્નિહતાદિકનું પણ મમજી કરવું, તેમજ જેની આગળ
વદના કન્યાનો માનસ કયો છે તે પ્રતિમાત્રિક પણ સ્મૃતિ
ખહાર ન થના જો એ (અમાત લાખ અગ્નિહતાદિ અને સ્થાપના
અગ્નિહતમા પણ ઉપયોગ નાખવો) તે પ્રતિમાદિ આજ્યન જાણવું
એ પ્રમાણે વર્ણાલબનિક અથવા આલબનનિક રહેલું.

તથા ૩ મુદ્રાઓનું સ્વરૂપ તે આગળ ગાથાવીજ દર્શનાય
છે. એ ૩ મુદ્રાઓમા પહેલી યોગમુદ્રા અને ત્રીજી મુક્તાનુક્રિત
મુદ્રા એ બે હસ્તમુદ્રા છે અને બીજી જિનમુદ્રા તે પાદ
(પગની) મુદ્રા છે

૧ આ ત્રિકના બેઠનાં વર્ણ-અર્થ-આનબન એ પણ ૩ નામ છે
ત્યા આનમન એટલે પ્રતિમાદિક એવા અર્થ થાય છે જેથી આ ત્રિકનું
નામ વર્ણાલબનિક છે, તેપણ મૂળ ગાથામાં પહેલો “આનબન” ગ્રન્થ
પા-અર્થ સાથે સર્જનવાળો હોવાથી “આનમન ત્રિક” કહેવામા
વિરોધ નથી

૨ અહિ પ્રશ્ન થાય કે વર્ણમાં અર્થમાં અને પ્રતિમામા તેમજ ક્રિયામાં
મુદ્રામાં ઇત્યાદિમાં સર્વેન એકમાથે અનેક ઉપયોગ કેવી રીતે થટે
કારણ કે એક સમયમાં કેવનિ ભગવતોને પણ બે ઉપયોગ હોતા નથી
તો નમાધાન તરીકે બાલપુ કે—ચિત્તની ગીઘ મતિ હોવાથી વર્ણથી
અર્થમા અર્થથી વર્ણમા ઇત્યાદિ રીતે બિન્ન બિન્ન વખતે બિન્ન બિન્ન ઉપ-

અવતરણ:—પૂવ ગાથામા કહેલી ૩ મુદ્રામાની પહેલી યોગમુદ્રા કેવી રીતે થાય ? તે આ ગાથામા દર્શાવે છે—

અન્નુન્નંતરિ અંગુલિ-કોસાગારેહિ દોહિ હત્યેહિ ।

પિટ્ટોવરિ કુપ્પરસં-ઠિણ્હિ તહ જોગમુદ્ધત્તિ ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ —

અન્નુન્નંતરિ = પરસ્પર અતરિત

અંગુલિ = અંગુલીવડે

કોસાગારેહિ = કમળના ડાહ્યા-કારે કહેલા

દોહિ હત્યેહિ = બે હાથ વડે

પિટ્ટોવરિ = પેટ ઉપર

કુપ્પર = કોણી

સઠિણ્હિ = સ્થાપના વડે

જોગમુદ્ધ = યોગમુદ્રા

ત્તિ = ઋતિ, એ પ્રમાણે, તે

ગાથાર્થ:—આગળીઓને પરસ્પર અતરિત (૨ આગળી વચ્ચે ૧ આગળી આવે એવી રીતે) કમળાધી કમળના ડાહ્યાના આકારે થયેલા બે હાથ વડે અને તેના આકારનાળા બન્ને હાથની (કાહ્યાધી કોણી મુધી બન્ને હાથ ભેગા રીતે) બન્ને કોણીને પેટ ઉપર સ્થાપના વડે યોગમુદ્રા થાય છે. ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ — આ યોગમુદ્રામા બે હાથેલીઓને કમળના ડાહ્યાના આકારે ભેગી ભળવી ડાહ્યા હાથની આગળીઓ જમણા હાથની આગળીઓમા એવી રીતે અતરિત કરવી (ભરાવવી) કે જેથી ડાહ્યા અંગુઠા જમણા અંગુઠાની સહામે ભેગાયેલા રહે, ત્યાર પછી ડાહ્યા પહેલી આગળી જમણી ૧ લી ૨ છ આગળીની નીચે (પછી) આવે. તથા કાહ્યાધી કોણી મુધીના ભાગ પછુ તે વખતે કમળની નાળ (દાડા) ની પેઠે યથાયોગ્ય સાથે રાખવો, અને તે પ્રમાણે સંયુક્ત અથવા ૧ અસંયુક્ત બન્ને કોણીઓ પેટ

યોગ કોવા છતાં પણ જો બળતુ ઉમાડીયુ ગોળ સ્થાવાથી શીથ ફેરવતાં જવાબા છેદ દેખાતો નથી તેમ ઉપયોગ બેદ પણ જણાતો નથી માટે તે રીતે ત્રણેમા ઉપયોગ રાખવો, પણ તેથી ભિન્ન ઉપયોગ ન રાખવો એ તાત્પર્ય છે [ધૃતિ તૃતીયપચાશકે છિન્નજ્વાલાદદાન્ત]

૧ બે કોણીઓને સંયુક્ત કે અસંયુક્ત રાખવી તે સમધિ અપદ અક્ષરે દેખાતા નથી, તો પણ બન્ને રીતે અનુવિતપણુ ન સમજવું

ઉપર (અવના નાભિ ઉપર) આપની, અને હથેળીઓનો રથોનો કોશામાં કિચિત નમારેવા મસ્કતથી કિચિત દૂર નખરો આ મુદ્રા ઉભા નહેતી વખતે અને બેમ પછુ કન્વાની લેાય છે તથા આ મુદ્રાનો ઉપયોગ કયા રૂપે વખતે કન્વાનો લેાય છે, તે આગળ ૧૮ મી ગાથામાં દર્શાવાશે અહિ યોગ એટલે બે હાથનો મયોગ વિરોધ અવના યોગ એવે મમાધિ તેની મુખ્યતાનાજા જે મુદ્રા તે યોગમુદ્રા વિખરિંગરને દૂર કન્વામાં નમર્ચ છે (નિ વૃત્તિયપ વ્યાગક વૃત્તિ)

અવતરણ—આ ગાથામાં બીજી જિનમુદ્રા ની રીતે થાય તે નિર્ધારિત છે—

ચત્તારિ અગુલાહ, પુરઓ ઝળાહ જત્ય પચ્છિમઓ ।
પાયાણં ઉસ્સગ્ગો, એસા પુણ હોહ જિનમુદ્દા ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ —

ચત્તારિ = ચાર
પુરઓ = આગળ
ઝળાહ = ઊભા, ન્યૂન
જત્ય = જે મુદ્રામાં
પચ્છિમઓ = પાછળ

પાયાણ = બે પાની
ઉસ્સગ્ગો = ઉત્તરગર્ગ, છેડે,
અતર
એસા = આ, તે
પુણ = વળી
જિનમુદ્દા = જિનમુદ્રા

માર્ગાર્થ — જે મુદ્રામાં બે પગના આગળનો ભાગ ચાર અગુલ અતરનાજો નહે, અને પાછળનો ભાગ તેથી (ચાર અગુલથી) ઠીક ઓછા-ન્યૂન અતરનાજો રહે તે જિનમુદ્રા ગણાય છે ॥ ૧૬ ॥

માર્ગાર્થ — કાઉસ્સગ્ગ વિગેરેમાં ઉભા રહેતી વખતે ભૂમિ ઉપર બે પગ એવી રીતે સ્થાપના-નખના કે જેથી અગુલીઓ તરફના બે આગલા ભાગ એક બીજાથી પરસ્પર ૪ અગુલ દૂર રહે, અને પાછળનો ભાગ એટલે બે એડીઓ પરસ્પર ચાર અગુલથી ઠીક ન્યૂન દૂર નહે, એના પ્રકારનો પવિન્યાસ (બે પગનું સ્થાપન) તે જિનમુદ્રા કહેવાય અહિ જિન (= કાઉ-

અસંગ કરતા એવા) જિનેશ્વરોની જે મુદ્રા તે જિનમુદ્રા, અ-
થવા જિન એટલે (વિદ્યાને) જીતનારી જે મુદ્રા તે જિનમુદ્રા
એવો શબ્દાર્થ છે.

અવતરણ—આ ગાથામા (ત્રીજી) મુદ્રાશુક્તિ મુદ્રા કેવી
ગીતે હાય ? તે દર્શાવાય છે—

મુક્તાસુક્તી મુદ્રા, જત્ય સમા દોવિ ગલ્મિઆ હતથા ।
તે પુણ નિલાહદેસે, લગ્ગા અન્ને અલગ્ગત્તિ ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ—

જત્ય = જે મુદ્રામા

સમા = મરખા

દો (અ) વિ = બન્ને પા

ગલ્મિઆ = ગર્ભિત, મંથમા

ઉત્ત

નિલાહ = બાહ, કપાળ

દેસે = મ્હાને

અન્ને = અન્ય આચાર્યો

ગાથાર્થ—જે મુદ્રામા બન્ને હાથ સમ-મંથમા અને ગર્ભિત
(= મંથમા ઉત્ત) ગમ્મા હોય, અને તેના બન્ને હાથને કપાળ
મ્હાને લગાડ્યા હોય તે મુદ્રાશુક્તિ મુદ્રા કહેવાય. અહિં અન્ય
બીજા આચાર્યો કહે છે કે—કપાળસ્થાને ન લગાડના. ॥૧૭॥

માત્રાર્થ—મુક્તા એટલે મોતીનું શુદ્ધિ = ઉત્પત્તિ મ્હાન
જે છીપ તેના આકાર સરખી મુદ્રા તે મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા કહેવાય.
એ મુદ્રામા બન્ને હાથને (બે હથેલીને) મમ એટલે અગુલિ-
ઓને પગપગ અંતરિત કર્યા વિના રાખવાના હોય છે, પણ
યોગમુદ્રામા કહેલી અન્યોન્યાન્તરિત અગુલીઓની પેઠે વિપમ
ગમ્મા નહિ, તેમજ તે સમ સ્થિતિમા ગમ્મા બન્ને હાથને
પુન ગર્ભિત કરના, એટલે બન્ને હથેલીઓ અદ્વૈ વોવાપુ-
વાળી રહે તેવી ગીતે કાચબાની પીઠની પેઠે મંથમામા ઉત્ત
—ઉચ્ચી રાખવી, પગપગ ચિપટાયલી ન ગમ્માવી. એ પ્રમાણે બે
હાથને સમ અને ગર્ભિત એ બે સ્થિતિવાળા કરીને કપાળે
અડાડના. અહિં કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે—બે હાથ કપાળે
ન અડાડના પરંતુ કપાળની મંથુખ-સ્થામા ઉચ્ચા ગમ્માવા તે
મુદ્રાશુક્તિ મુદ્રા કહેવાય, (એ વિરોધ-તદ્વત છે.)

અવતરણ—આ ગાથામાં કઈ મુદ્રાવડે કયા સૂત્ર કહેનાય ? તે કહે છે—

પચગો પણિવાઓ, થય (થુહ) પાઢો હોઈ જોગમુદ્રાણ !
વદણ જિણમુદ્રાણ, પણિહાણ મુત્તસુર્તીણ ॥ ૧૮ ॥

ગાથાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે મુગમ છે.

ગાથાર્થ—પચાગી મુદ્રાવડે પ્રણિપાત (નમસ્કાર અવના ખમાનમના) થાય છે, સ્તનપાઠ (નમુત્થુપા આદિ) યોગમુદ્રા વડે થાય છે, જિનમુદ્રાવડે વદનમૂત્ર (અન્નિહિત ચેદધ્યાના આદિ) કહેનાય છે, અને મુક્તાશુક્તિ મુદ્રાવડે પ્રણિધાન સૂત્ર તે જયની-અરાય આદિ કહેનાય છે ॥ ૧૮ ॥

માર્થાર્થ—નમુત્થુપાની પહેલા અને પર્યન્તે ‘ નમુત્થુપા ’ અને ‘ નામિ ’ પદ બોલતી વખતે જે નમસ્કાર થાય છે, તે ‘ નમસ્કાર ’ પણ પ્રણિપાત મૂત્ર (નમુત્થુપા) મબધિ હોનાથી ‘ પ્રણિપાત ’ કહેનાય છે, અને તે આદિ અન્તનો નમસ્કાર પચાગી મુદ્રાવડે કવો આદિ મૂળ મુદ્રા ઉ હોના છતાં આ પચાગી મુદ્રા ઉત્તમુદ્રા તરીકે હોનાથી નખ્યા બે તો વિરોધ ન ગણવો. અવના પ્રણિપાત એટલે ખમાસમજી પણ પચાગી મુદ્રાવડે દેનાય છે. અને સ્તનપાઠ (નમુત્થુપા) બેસીને કહેવાનું હોનાથી યોગમુદ્રા (૩૫ એકજ હસ્તમુદ્રા) વડે કહેનાય છે. તથા અન્નિહિત ચ્રો-તસ્સ ૮૦-અન્નધ્ય-પ દડક મૂત્ર (સોગરમ આદિ ૫ સૂત્ર) ઇરિયાનહિય-ધાય જોડા એ સર્વ હસ્તની યોગ મુદ્રા અને પગની જિનમુદ્રા એ બે મુદ્રાશુક્તિ કહેના, અને પ્રણિધાન સૂત્ર જે જયનીઅરાય ત્રિગેરે તે હસ્તની મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા તથા

૧ આ પચાગ પ્રણિપાત તે ખમાનમના રૂપ કહેવાય છે તે નહિ

* જે સંબધિ વિશેષ વર્ણ બાધની અવચૂરિ, પચારાકળ, તથા પ્રવ૦ સારો ૦ વ્રતિ આદિથી બાબવી

૨ ઇયોપચિનના તના સ્તુતિએના આતરામાં કાયોત્તર્જ કરતી વખતે તો બાથની કાયોત્તર્જ મુદ્રાજ રાખવાની હોય છે, કે જે પ્રસિદ્ધ છે

૩ શ્રી ધર્મસત્ત્વદૃતિ વિગેર

પગની જિનમુદ્રા યુક્ત કહેવાય છે. તથા જનતિ ચેઽં તેમજ જનવતકેવિસાહ એ બે સૂત્ર પણ બે કે પ્રણિધાન સૂત્ર છે તોપણ બેમીને કહેવાય છે અને નમુત્યુષ્ણની સાથે કહેવાના હોય છે, માટે તે બેની મુદ્રા નમુત્યુષ્ણ તુલ્ય યોગમુદ્રા પ્રચલિત છે તોપણ મુક્તાશુક્તિ વડે પ્રણિધાન સૂત્ર કહેવા અનુચિત નથી.

અહિ ગાઠસ્તવમા હસ્તની યોગમુદ્રા તેમજ પાદનુ પર્યકામન અથવા ડાબો જાનુ ઉભો ગાબી જમણો જાનુ બમિએ સ્થાપના રૂપ અંગ વિન્યાસ (આકાર) ડાબો છે, તે મળ રમા ચર્ચા ઘણી છે, તોપણ તે બન્ને વિન્યાસ પણ વિનયમ્બરૂપ હોવાથી વિસવાસ તરીકે જાણના નહિ, એમ કહ્યું છે. (ઈતિ પચાગત વિગેરે) પુનઃ આહુ પ્રવૃત્તિમા બે બન્ને જાનુને બમિ ઉપર સ્થાપન કરવામા આવે છે તે પણ વિનયમ્બરૂપ હોવાથી ઉચિત છે.

જવતરણ—પૂર્વગાથામા મુક્તાશુક્તિ મુદ્રાવડે પ્રણિધાન સૂત્ર બાપનાનું કહ્યું તે પ્રણિધાન સૂત્ર કયું? તે દર્શાવે છે, અવવા દમ પ્રમાણે ૧૦ મુ પ્રણિધાન ત્રિક કહેવાનું બાકી નહુ છે તે પણ આ ગાથામા દર્શાવાય છે.

પણિહાણતિયં ચેઽઅ-મુણિવંદન-પત્યણાસરૂવ વા ।
મણ વય-કાણગત્તં, સેસતિયરથોય પયહુત્તિ ॥ ૧૯ ॥

ગાથાર્થ—

પત્યણાસરૂવ = પ્રાર્થના સ્વરૂપ
ણગત્તં = એકતર, એકામતા

સેસતિય = પ્રદક્ષિણાત્રિક અને
પ્રમાર્જનત્રિક એ બે ત્રિક
અત્યો = (તે બે ત્રિકનો) અર્થ
પયહુત્તિ (રૂતિ) = પ્રગટ છે

* બેમીને જયવીઅરાય કહેવાના હોય ત્યારે પગની જિનમુદ્રા નહિ પરંતુ બે વચન પ્રમણે થતી મુદ્રા યુક્ત કહેવાના હોય છે

૧ કારણ કે શ્રી મહાચારની (ચેં મહાભાષ્યની) ૮૩૫ મી ગાથામા જિનષેઢ્યપણિહાણ, સવિગ્ગો મુત્તમુત્તીષ એ વચનથી જાવતિ ચેં સૂત્ર પણ મુક્તાશુક્તિ મુદ્રાવડે મ્પદ કહ્યું છે અને જયવીઅરાય માટે તો ઘણા પાઠ મળી આવે છે

ગાથાર્થ—ચૈત્યનદન રૂપ (એટલે જનતીચિંચાઈ સૂત્ર) મુનિવદન રૂપ (જનતકેરિસાહુ મૂત્ર), અને પ્રાર્થના રૂપ (જયવીઅગય મૂત્ર) એ ૩ સૂત્ર તે (પ્રલિધાનત્રિક) છે, અથવા સર્વત્ર મનની નયનની અને કાયાની એ ત્રણની એકામતા તે *પ્રલિધાનત્રિક છે તથા આ લાખ્યની ગાથાઓમાં નહિ કહેવા આકીના પ્રદક્ષિણનિઃ અને પ્રમાર્જનાત્રિ- એ ૨ ત્રિકનો અર્થ પ્રગટ-રૂપદ જ છે ॥ ૧૯ ॥

માર્વાર્ય—ગાથાર્થનત, પશ્ચુ નિશેષ એજ કે— જનતિ ચિંચાઈ” મૂત્રમાં નવે લોકમાં નર્તતા ચૈત્યને નમસ્કાર હોનાવી ચૈત્યનતમૂત્ર કહેવાય છે, “જનતકેરિસાહુ” મૂત્રમાં અઢી ઢાપમાં નર્તતા સર્વ માધુઓને નમસ્કાર કરેલો હોનાવી તે મુનિવદનમૂત્ર કહેવાય છે, અને “જયવીઅગય” મૂત્રમાં ભન યેનાય, માર્ગાનુસાન્ધિ, ઇષ્ટદ્વિગિદ્ધિ, લોર્ગનિરુદ્ધના ત્યાગ, ગુરુજનની પૂજા, પગેપકાર કર્યા, મરુગુરુના યોગ અને ભન પર્યન્ત તે મરુગુરુના વચનની સેના અને ભૈરાભન પ્રભુના ચળાની સેના એ ૬ વસ્તુ વીતનાગ પ્રભુપાને માગેલી રોનાધી પ્રાર્થનામૂત્ર ગણાય છે. એમાં ત્રીજુ પ્રલિધાન ચૈત્યનદનાને અને અનરય કરના ચોખ્ય કહ્યું છે. ॥ इति १० त्रिकस्य प्रथमं द्वार समाप्तम् ॥

અવતરણ—પૂર્વે ૧૦ ત્રિકુ રૂપ ગાંધ્યા આ હુને આ ગાથામાં અલ્પાર્થિકે જ્ઞાનકેને માટે ૫ પ્રકારના અભિગમ (ગુરુ ઘુ ઢાન) દર્શાવે છે—

સચ્ચિત્તદ્વમુજ્જ્ઞણ-મચ્ચિત્તમણુજ્જ્ઞણ મણેગત્ત ।
 ઇગસાહિ ઉત્તરાસ-ગુ અજલી સિરસિ જિણદિદ્ધે

॥ ૨૦ ॥

* એ ત્રણે સૂત્ર પ્રલિધાનમૂત્ર છે, તોપણ મુદ્રાશુદ્ધિ મુદ્રાવડે તે વિશેષત જયવીઅગય સૂત્ર સબધિ જોટના પાઠ છે તેટલા એ એ પ્રલિધાન માટે વિશેષ દેખાતા નથી, તોપણ ત્રણે સૂત્રમાં એ મુદ્રા માચવવી અનુચિત નથી કારણકે સંઘાચારની ટપ મી ગાથામાં જનતિ ચેન માટે મુદ્રાશુદ્ધિ મુદ્રા અપદ કહી છે

શબ્દાર્થ—

મન્ચિત્તદય = સચિત્ત ક્રોધોનો
 ઉદ્ગ્રણ = ત્યાગ
 અન્ચિત્ત અણુદ્ગ્રણ = અચિત્તનો
 અત્યાગ
 મણ નગ્ન = મનની એકાનતા
 હ્રગ્મ્માદિ = અખંડ અવિગેષ

ઉત્તરામણુ = ઉત્તરીય વસ્ત્ર,
 ખેમ
 અજ્જલિ = બે હાથ નેડના
 મિરમિ = મસ્તકે લગાડના.
 જિણદિદ્દે = નિનેશન
 દખતાજ

નાવાર્થ:—પોતાની પામેના પોતાને મુઘનાના કંઈ અવના
 પહેડેલી દલની માળા આદિ સચિત્ત ક્રોધો છોડીને ચૈત્યમા
 પ્રવેગ કરવો તે પહેલો અભિગમ પહેડેલા આલના નમ્ર
 માણ આદિ ઠાડના તે ૨ જો લિગમ મનની એકાનતા
 ગમરી તે ૩ જો અભિગમ બન્ને હેડ દશીઆનાળુ અને નચ્ચે
 ન મારેલુ અખંડ ઉત્તરામણ (ખેમ) નખનુ તે ૪ થો અ-
 લિગમ અને પ્રભુને દખતાજ નમો જિણાણ કહી અજ્જલિપૂર્વક
 મસ્તકે પ્રાણ કરવો તે ૫ મો અભિગમ આ પાચે અભિગમ
 શ્રીનિનેન્દ પ્રભુ પામે જતા માચનાના. (આ ૫ અભિગમ
 વિગેષત અદ્યક્ષદ્વિનાળા આનકને અમે કહ્યા છે.)

૧ પાતાને ખાનાની પીરાની અને મુઘનાની ત્રીજો અચિત્ત હોય
 તોપણ પ્રભુની દ્રષ્ટિએ ન પડે તેમ ચૈત્યબાગ છોડીને પ્રવેગ કરવો, અને
 જો દ્રષ્ટિગત થઈ હોય તો તે ત્રીજો પોતાના ક્રોધયોગમા લઈ ગકાય નહિ,
 એવી પણ પ્રાચીન આચરણ પ્રભુનો વિનય સાચવવા રુપ છે

૨ જો કે આ વિધિ અગપજ તથા ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદન કરનાર માટે
 છે, જતા બીજા પુરુષે પણ પાવડી અને ખેમ મહિત જ પ્રભુ પામે
 જતુ નહિ તો પ્રભુ પ્રત્યેનો અવિનય ગણાય પુનઃ પત્ત વખતે પુરુષે ૨
 વસ્ત્ર અને ત્રીજો જવન્યથી ૩ નમ્ર રાખવા, અને અગપજ તથા ઉત્કૃષ્ટ
 ચૈત્યવદન વખતે ખેમ અન્ય રાખવો

૩ ત્રીજાએ અજ્ઞાનિ જોડી મસ્તક નમાવતુ પણ અજ્ઞાનિ ન લાથ
 હોવા કડી મસ્તકે લગાડવા નહિ તે પ્રથમ ૬ મી ગાથાના અર્થ પ્રમો
 કહેનાઈ યુ છે, તેમજ ત્રીજા નમ્રાવૃત્ત અગનાળી જ હોય માટે ત્રીજાને
 ૪-૫ મા અભિગમનો યથાયોગ્ય નિરેધ કર્યો છે

અવતરણ—આ ગાથામાં બીજી ગીતે પાંચ પ્રકારના અલિગમ મહર્ષિ (રાજા વિગેરે) ને આ ૧ દર્શાવે છે—

इय पचविहाभिगमो, अहवा मुच्चंति रायचिन्हार्ह ।
खग छत्तोवाणह, मउड चमरे अ पचमए ॥ २१ ॥

ગાથાર્થ —

इय = એ (પૂર્વે કહેલો)
पचविहाभिगमो = ૫ પ્રકારનો
અલિગમ છે
अहवा = અથવા, બીજી ગીતે
मुच्चंति = મૂકે, ઝાડે
रायचिन्हार्ह = નજચિન્હો

खग = ખગ
छत्त = છત્ર
उवाणह = ઉપાનહ, મોજડી
मउड = મુકુટ
चमरे = ચામર
पचमए = પાંચમુ

ગાથાર્થ — એ પ્રમાણે પૂર્વે ગાથામાં કહેલો ૫ પ્રકારનો અલિગમ જાણવો, અથવા બીજી ગીતે નજા હોય તો ખગ-છત્ર-મોજડી-મુકુટ-અને ચામર એ ૫ રાજચિન્હો ઝાડીને ચૈત્યમાં પ્રવેશ કરે તે પણ ૫ પ્રકારનો અલિગમ જાણવો ॥૨૧॥

भावार्थ — અહિં દર્શન કરના આનંદારાજ હોય તો જાનએ ૫ નજચિન્હો છાડીને જ ચૈત્યમાં પ્રવેશ કરવો કારણકે ત્રણ ભુવનના નજા દેવાધિદેવ શ્રીજિનેન્દ્રપ્રભુ આગળ પોતાનું રાજપણુ દર્શાવતું તે અત્યંત અવિનય છે, પ્રભુ પામે તો સેવક ભાન જ દર્શાવવાનો હોય છે પ્રભુના સેવક બનવું તે પણ પન્મ ભાગ્ય હોય તોજ બને ॥ इति अभिगमपचक द्वितीय द्वारम् ॥

* અહિં મુકુટ એટલે શિરોવેષ્ટન ઉપર રાજચિન્હ તરીકે જે છા ગાનાળો (ઝાગીવાળો) તાજ પહેરાય છે તે જાણવો, પરંતુ શિરોવેષ્ટન નહિ, કારણકે ઉઘાડા મસ્તકે પ્રભુ પામે જવાય નહિ

૧ રાજ વગેરે નક્ષિવાન શ્રાવકોએ પોતાની નક્ષિ અનુનાર મોટા આડબરધર્વક પરિવાર સહિત પ્રભુને વદન કરવા જવું, જ્યાં અનેક છવોને પ્રભુ મત્યે ભક્તિરાજ જગતાં તેઓ સમ્યક્ત્વાદિ લાભ પામે આડબર એ ધર્મે પામવાનું મહાન નિમિત્ત છે અને તે બનને અનુબન સિદ્ધ છે જેઓ

અવતરણ:—આ ગાથામા બે દિશિનુ ૩ જુ દ્વાર અને ૩ અવગ્રહરૂપ ૪ થુ દ્વાર દર્શાવે છે.

વંદતિ જિણે દાહિણ--દિસિદ્ધિયા પુરુસ વામદિસિ
નારી ।

નવ કર જહન સદ્દી -કર જિદ્દ મજ્જુમ્મહો સેસો

॥ ૨૨ ॥

શબ્દાર્થ —

દ્વિયા = રહીને, જહા છતા
વામદિસિ = ડાબી બાજુ
કર = હાથ

મદ્દી = ૬૦ હાથ
જિદ્દ = ઉત્કૃષ્ટ
મજ્જુમ્મહો = મધ્યમ

અવગ્રહ

ગાથાર્થ —શ્રી જિનેશ્વરની દક્ષિણ દિશાએ (જમણી બાજુ) રહીને ૧૫૦૦ વ દના કરે, અને ડાબી દિશાએ જહીને સ્ત્રીઓ વ દના કરે ॥ એ બે દિશિનુ ત્રણ દ્વાર કરે ॥ તથા પ્રભુથી જઘન્ય અનગ્રહ (ચેત્યન દન કરના માટે બેસવાનુ ઝેડ) ૯ હાથ અને ઉત્કૃષ્ટ અવગ્રહ ૬૦ હાથ નખવો, શેષ સર્વે અવગ્રહ (૯ વી અધિક અને ૬૦ થી ન્યૂન તે સર્વ) મધ્યમ અનગ્રહ બાગવા. ॥ એતિ અનગ્રહદ્વાર ॥

ભાવાર્થ:—ત્રીજા દ્વારનો હાનાર્થ મુગમ છે, ॥ इति तृतीय द्विदिशि-द्वारम् ॥ અને ૪ થા દ્વારમા ચેત્યન દન કરતી વખતે

આડખરને ડાબ કહી વખોડી કાઢે છે, તે જિયારા આડખર વસ્તુનેજ જોળખી શકતા નથી તથા પ્રથમ કહેલા અર્થાધક સખધિ પણ પાચ અ-ભિગમ અહિ ચથાયોગ્ય અનુગતજ બાણવા

૧ ધર્મની પ્રધાનતા પુરુષને અંગે હોવાથી અથવા ધર્મમા પુરુષની પ્રધાનતા હોવાથી એજ વિધિ ઉચિત છે

૨ આ અવગ્રહ તે ગભારાથી બહાર બેસવા સખધિ બાગવો, કારણ કે ગભારામા તો અગપૂજા માટે જ જવાનુ અને બેઠવાનુ હોય છે, પરંતુ ત્યાં બેસી ચેત્યવન થાય નહિ

પ્રભુથી કેરલે દુઃખેનવુ તે જ્ઞાનુ એમા દેહરાસર વણ નહાતું હોય તો ૯ હાથથી પણ ન્યૂન અનઅહ થાય છે, તે કારણથી ૪ બીજા આચાર્યોએ ૦૧-૧-૨-૩-૬-૧૦-૧૫-૧૯-૩૦-૪૦-૫૦-૬૦ હાથ એમ ૧૨ પ્રકારના પણ અનઅહ કહ્યા છે, અથાત્ પ્રભુને પોતાના ઉચ્ચનામાનિ ન લાગે (= ન અર્પે) તે પ્રમાણે વર્તેડું ॥ ૨૩ ॥

અવતરણ—હવે આ ગાથામા ૩ પ્રકારની ચૈત્યનદનાનુ પાથમુ હાન મહેનાગનું—

નમુકારેણ જહજ્ઞા, ચિડવદણ મજ્ઞ દહથુહજુઅલા ।
પણદહ થુહચઉક્કગ—થયપણિહાણેહિ ઉક્કોસા ॥ ૨૩ ॥

શબ્દાર્થ—

નમુકારેણ = નમસ્કાર વડે
જહજ્ઞાચિહ૦ = જહજ્ઞ ચૈત્યનદના
મજ્ઞ = મધ્યમ ચૈત્યનદના
દહ = દહકે અંતે
થુહ = મૃતિના, યોયના
જુઅલા = યુગવ (બે) વાળી

પણદહ = પાથ નહકે
થુહચઉક્કગ = ૬ થોય
થય = સ્તન, સ્તનન
પણિહાણેહિ = ૩ પ્રણિધાન
મૂત્રવડે
ઉક્કોસા = ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યનદના

ગાથાર્થ—એક નમસ્કાર વડે જહજ્ઞ ચૈત્યવના વાગ છે ૬૬- અંતે મૃતિના યુગવડે મધ્યમ ચૈત્યવના થાય છે, અંતે (૫) ૬૬—(૪) થોય—સ્તન તથા ત્રણ પ્રણિધાન મૂત્રવડે ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદના થાય છે ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ—અહિ નમસ્કાર વડે ૧ એકે અંજલિબદ્ધ પ્રણામ માત્ર વડે અથવા નમાજિનાળ ત્યાંજ એક પદરૂપ નમસ્કાર વડે અથવા ૧ જોડક વડે, અથવા (૧૦૮ સુધીના) ઘણા જોડક વડે, અથવા ૧ નમુતથુલા અથ નમસ્કાર વડે એમ

૧ બીજા ટાંપણ મૂત્ર વિના કેવળ નમુતથુલા વડે હંદ્રાંજિ દેવો ચૈત્ય ના ત્યાં રજા હતા કહ છે, તે નિધિ મનુષ્ય આટે નચનિત યથી,

પાચે રીતિએ જઘન્ય ચૈત્યવદના થાય છે. વર્તમાનમા પણ એ પ્રકારથી જઘન્ય ચૈત્યવદના થાય છે.

તથા દૃઢ એટલે અરિહંત ચેષ્ઠયાણુ કે જે પ દૃઢમાનો ચૈત્યસ્તન દૃઢ છે તે, અને શુદ્ધ એટલે (અત્રત્થ દહી ૧ નન-કારનો કાઉસ્સગ કડી પાર્યા પછી કહેવાતી) એક થાય એ જુઝલા એટલે બે નાળી મધ્યમ ચૈત્યવદના છે. એ મજ્જવદ શુદ્ધ જુઝલા પદનો એક અર્થ કહ્યો, અને એ પદનો બીજો અર્થ આ પ્રમાણે—

“જુઝલા” એ પદ દૃઢ અને શુદ્ધ એ બન્ને સાથે જોડવાથી અર્થ એ થાય છે કે—બે દૃઢ અને બે સ્તુતિ વડે મધ્યમ ચૈત્યવદના થાય છે. ત્યાં ‘ગકસ્તન અને ચૈત્યસ્તન એ બે દૃઢ ગણવા, અને અધુન સ્તુતિ તથા ધુન સ્તુતિ એ બે સ્તુતિ બાણવી. તેમા સિત્ર સિત્ર તીર્થકંચ અથવા ચૈત્ય સંબધિ જે પહેલી થાય તે અનુવ સ્તુતિ, અને ત્યારબાદ ‘લોગસ્સ ઉન્નેયગરે” ઇત્યાદિ ગૃહ પ્રભુના નામની સ્તવનાના ઉચ્ચારવાળી તે ધુન સ્તુતિ, એ પ્રમાણે ૨ દૃઢ અને ૨ સ્તુતિનડે મધ્યમ ચૈત્યવદના બાણવી.

પરન્તુ ત્રીપદીએ તેવી વદના કહેલી સભળાય છે, તેમજ ચૈંમલાભાષ્ય વિગેરેમાં ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદન સર્ણધિ પ્રથમ ધરિયાવણિ પડિકમતા પહેલા કેવળ નમુત્યુણી ચૈત્યવદના કહી છે, પરન્તુ વર્તમાન સમયે ચાલુ આચરણમાં એ વિધિ પ્રવર્તતો નથી.

* અહિં કેવળ અરિહંત ચેષ્ઠયાણુ રૂપ ૧ દૃઢક ગણ્યો છે તે પાણુ ઉપવક્ષણથી તે પહેલા અવગ્ય કહેવાતું નમુત્યુણુ સૂત્ર પાણુ ગણાય કરવું કારણ કે નમુત્યુણુ કહ્યા વિના અરિહંતચેષ્ઠ કહેવાતું નથી (અવચરિ ભાવાર્થ)

૧ પહેલા અર્ધમાં શકસ્તવની મુખ્યતા ન હતી પરન્તુ અરિહંત ચૈંની મુખ્યતા હતી અને આ બીજા અર્ધમાં એ બન્નેની મુખ્યતા ગણી કે તેથી વિધિ બે કે મળેા થાય છે, પરન્તુ સ્તુતિ ૨ કહેવાથી જ આ અર્ધ જુદો પડે છે.

૨ પહેલી થાય કહ્યા બાદ જે લોગસ્સ કહી ચૈત્યં મપૂર્ણ કરાય છે, તે લોગસ્સ અહિં મુવસ્તુતિમપે ગણેલી છે કારણ કે કોઈપણ વખતે લોગસ્સ

પુન “ દઢ શુદ્ધ જુઝલ ” એ પદનો ત્રીજો અર્થ આ પ્રમાણે—દઢ એટલે નમ્રતુલ્ય—અરિહતચે૦-લોગસ્ત-પુખ્ત-નન્દી-અને સિદ્ધાન્ત એ ૫ (મળીને ૧) ૧૬૬૩. તથા સિદ્ધાન્તની અમ્ણા પ્રમાણે ૪ થોયનો ૧ જોડો તે શુદ્ધ જુઝલ એટલે સ્તુતિ યુગલ અર્થાત્ ૨ સ્તુતિ, એ પ્રમાણે ૪ થોયના ૧ જોડાવાળું ચૈત્યનદન તેમ જ મધ્યમ ચૈત્યનદન ગણાય છે. એ પ્રમાણે ત્રણ ગીતે ૫ મધ્યમ ચૈત્યનદનના બાલવી

તથા નમ્રતુલ્ય ૩આદિ (પાચ) ૧૬૬૩ અથવા (પાચ) ૪નમ્રતુલ્ય અને સ્તુતિના ચતુષ્પદ (એટલે સિદ્ધાન્તની પચ્ચિલાપા પ્રમાણે

બોનવામાં ૨૪ તીર્થકરનાં નામ તેના તેજ આવે છે માટે લોગસ્ત એ ધ્રુવસ્તુતિ છે પ્રચલિત વિધિ પ્રમાણે જો કે પહેલી શુદ્ધ કથા બા. ૫ થયે લોગસ્ત કહેવામાં આવતો નથી, પરંતુ આગળ ટિપ્પણીમાં દસાવાતી ૯ પ્રકારની ચૈત્યવદનામાં ૫ મો પ્રકાર પશ્યે લોગસ્ત કહેવાની વિધિનાગો છે

૧ જો કે ૬૬૩ અર્ધ ૫ કથા છે તો પણ એ પાચે ૬૬૩ મળીને ૧ ૬૬૩ ગણવો, જેથી આ ત્રીજા અથવા ૬૬૩ ૧ અને સ્તુતિ ૨ એવા અર્થ કરવાનો છે કારણ કે જુઝલ પદ “ શુદ્ધ ” ની માથે જ સખ-ધનાળુ છે, તેથી ૬૬૩ ૧ જ ગણવો.

૨ ચાર થોયમાં પહેલી ૩ થોયને વિષે કમલ અધિકૃત જિનાદિકને વદના કરાતી હોવાથી એ ત્રણે થોયની ૧ વદના સ્તુતિ ગણવી, અને ચોથી સુરમ્ભરણી થોય તે ૧ અનુશાન્તિ સ્તુતિ ગણાય છે, માટે એ પ્રમાણે ચાર થોયને પણ ૨ સ્તુતિ ગણવામાં આવે છે, તે સિદ્ધાન્ત પરિભાષા (સિદ્ધાન્ત સત્તા) બાલવી

* વર્તમાનમાં દહેરાસરમાં દરરોજ જો ૧ થોયવાળું ચૈત્યનદન કરવામાં આવે છે તે જો કે સ્તવન અને પ્રલિધાન સજિત છે તો પણ કહેલા પહેલા પ્રકારવાળા મધ્યમ ચૈત્યવદનામાં અતર્જન ગણવે છે, અને ચોમાસી દેવવદનમાં ૧૦ મળુના દેવવદન પહેલા પ્રકારમાં અને પાંચ મળુના દેવવદન ત્રીજા પ્રકારમાં અંતગત ગણવે છે બીજા પ્રકારનું મધ્યમ ચૈ. ૨૦ રુદ્રીમાં પ્રચલિત દેખાતું નથી, કારણ કે પહેલી થોય બાદ લોગસ્ત કહીને ચૈત્યવદન સમાપ્ત થતી નથી માટે, પછી તત્ત્વ શ્રી બદ્ધશુભગમ્ય

૩ ધતિ ભા-વાવચરિ

૪ તૃતીયપચાસકરુતિ, તથા પ્રા. ૧૦ ગા. ૧૦ વૃત્તિ આદિ

૪ સ્તુતિ, પરંતુ ૨૦૬ ગણતરી પ્રમાણે ૮ થાય ૫૩) તેમજ સ્તવન-તથા જાતિ ચેત-અન તકેવિ-અને જયવીઅનાય (એ ૩ પ્રણિદાન મૂલ) ૫૩ સ્તુતિ ચૈત્યવદના થાય છે. તે ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદનામા સૂત્રનો ક્રમ યથાયોગ્ય દેવન દત્તવિધિનાળી આજ પ્રકરણની દર મી ગાથામા અને તેના ભાગ્યમા કહેવાને. અહિ તેના એક ચૈત્યવદનામા મુખ્ય મુખ્ય મૂલના ૪ નામ મૂલના માત્રથી દર્શાવેલા છે, જેથી એટલા જ મૂલ હોય એમ ન જણવું. આટલે દરેક ચૈત્યવદનામા મૂલનો ક્રમ યથાયોગ્ય મ પ્રદાયથી જાણવો.

એ પ્રમાણે આ ૪ ઘન્યાદિ ચૈત્યવદનાના જુદા જુદા ૧૯ પ્રકાર પછી ૭ તે અન્યાન્ત-થી જાણના અને વર્તમાન જાણના તો પૂર્વાચાર્યની પાંચના પ્રમાણે જે અધ્યાને જે પ્રકાર (ચૈત્યવદના વિધિ) ચાલતો હોય તેજ પ્રકાર-વિધિ આજના યોગ્ય છે

* આ ઉ કૃષ્ટ ચૈત્યવદના નર્તમાનમા પીપધાદિમા કગતા ત્રિભાગ દેવવદન વિગેરે અનેક પ્રસંગે થાય છે તે પ્રસિદ્ધ છે

૧ ચૈત્યવદના ૯ પ્રકાર સંક્ષેપમાં આ પ્રમાણે—એક નમસ્કાર માન વડે ૧ જઘન્યજઘન્ય, યથા શક્તિ ૧૦૮ સુધીના અનેક નમસ્કાર ૫૩ ૨ મધ્યમજઘન્ય, નમસ્કાર અહિત ૧ નમસ્કાર વડે ૩ ઉત્કૃષ્ટ જઘન્ય ધરિયા-નમસ્કાર-નમુ-અરિહતચે-અને ૧ શુદ્ધ વડે ૪ જઘન્ય મધ્યમ, ધરિયા-નમસ્કાર-નમુ-અરિહતચે-૧ શુદ્ધ-અ? લોગમ્મ મપૂરુ ૨૫ ૧ સ્તુતિ (નામસ્તુતિ) વડે, અથવા નમસ્કાર-નમુ-અરિહતચે-જેવાગ તેમજ પૂર્વોક્ત જે સ્તુતિ વડે ૫ મધ્યમમધ્યમ ધરિયા-નમસ્કાર-અને નમુ-થી પુખ્તરવરદી પછીની ત્રીજી થાય કહીને ત્રિકાળની પડેની ૩ ગાથા ૩૫ ૩ સ્તુતિ કહેવા વડે ૬ ઉત્કૃષ્ટ મધ્યમ ચાતુ પદ્ધતિ પ્રમાણે ધરિયા-સહિત ૪ થોડાનું દેવવદન કરી નમુ-અવતિચે-અવત ક-અતવન અને જયવીઅ-વડે ૭ જઘન્યોત્કૃષ્ટ, આઠ થોડાના દેવવદન ૫૩ ૮ મધ્યમોત્કૃષ્ટ, અને એજ ૮ થોડાના દેવવદન ગ્રાપરાન્ત નમુ-મ ભવતિ-સ્તવન-અને જયવીઅ-વડે ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદના થાય છે (ઇતિ અવા-તથા ચતુર્થ સ્તુતિ નિર્ણય)

એ ૯ વદનામા ૮ ઉત્કૃષ્ટવદના આવડે અન્ય પ્રતિદિન જે અથવા ૩ વાર કરવી, અને શેષ ૬ વદના આધુ અને આવડે ચૈત્યપરિપાત્રી આદિ વખતે દેહગમનેની સખ્યા તથા સમય વિગેરે વિચારીને કરવી, એમ મુલ છે

અવતરણ — અન્ય આચાર્યોના મતે બીજી રીતે પણ ૩ પ્રકારની ચૈત્યવદના છે, તે કહે છે —

અન્ને વિત્તિ ઇગેણ, સક્કથણં જહન્ન વદણયા ।

તદ્દુગતિગેણ મજ્ઞા, ઉક્કોસા ચડહિ પચહિ વા ॥૨૪॥

ગાથાર્થ —

અન્ને = બીજા આચાર્યો
વિત્તિ = કહે છે કે
સક્કથણ = શકેસ્તવ (નમુ
ત્યુ) વડ

તદ્દુગતિગેણ = તે ૨-૩ વડે
(= ૨ તથા ૩ શકેસ્તવ
વડે)

ગાથાર્થ — બીજા આચાર્યો કહે છે કે — ૧ નાકસ્તવ વડે જઘન્યવદના, ૨ તથા ૩ શકેસ્તવડે મધ્યમ વદના, અને ૪ અધના ૫ શકેસ્તવ વડે ઉદ્દૃષ્ટ વદના થાય છે ॥ ૨૪ ॥

માર્વાર્ય: — અન્ય આચાર્યોના અભિપ્રાય એ છે કે — ૬-૮ વદનની જે વિધિમા નમુત્યુલ ૧ વાગ આવે તે જઘન્ય, ૨એ

* “ શકે ” એટલે ઔધર્મન્દ્ર તે જે સૂત્રવડે “ સ્તવ ” સ્તવના કર છે તે શકેસ્તવ, અથાત્ જન્માર્ષિ કે યાજુક પ્રસન્ને ઈ દ્રામન ચગા-યમાન થતાં જ્યારે ઔધર્મન્દ્ર પ્રભુનો જ મ બાણે કે તુલ ઇન્દ્રાસન પરથી ઉતરી ૭-૮ પગના પ્રભુની દિશા ન મુખ આવી ચોગમુદા મહિત નમુ-ત્યુલ સૂત્ર બોલીને જ પ્રભુની સ્તુતિ ત્યા સુધર્મામભામા જ કરે છે, માટે નમુ ૦ સૂત્ર “ શકે સ્તવ ” કહેવાય છે

૧ ઉદાહરણ તરીકે જેમ વતમાનકાગમા ખમા૦-ચૈત્ય૦-જર્કિચિ-નમુ૦-જાતિ૦-જાત૦-સ્તવન-જયવી૦-અરિહતથે૦-અન્નત્ય કાઉન્સગ-૧ થોય, એટલા સૂત્રથી ચૈત્યવદન થાય ॥ તેમા નમુત્યુલ ૧ વાગ આવે છે, માટે એ જઘન્ય વત્યવદના બાણવી અથવા ચોમાસી દેવવદન વખતે ૧૮ જિનેશ્વરના ચૈત્યવદનના ક્રમ તે પ્રત્યેક જઘન્ય ચૈત્યવદના ઇન્દ્રા-મ્યાને જુદી જુદી વિધિ પ્રમાણે આ જઘન્ય ચૈત્યવદના ૧ નમુત્યુલ વાગી આવે છે

૨ જેમ નપાનમા દેવસિકે પ્રતિષ્ઠાપાના પ્રાગ્ભે અથવા રાત્રિ પ્રતિ૦ માં પચન્તે (૬ આવશ્યકે થયા બાદ) કરનાર્માં આવે છે, કે જેમાં ચૈત્ય-વદનના પ્રાગ્ભમા અને પર્થ તે એમ બે વાગ નમુત્યુલ આવે છે તે

વા. અથવા ૩ 'વા. આવે તે મધ્યમ અને ૨૪ અથવા ૫
૩૫૨ આવે તે ઉત્કૃષ્ટ ચેત્યવદન જાણવું. ॥ ઇતિ પચમ ત્રિવિધ
ચૈ. ય. દ્વારમ્ ॥

અવતરણ—હવે આ ગાથાના ૬૬ પ્રણિપાત દ્વા., તથા
૭ સુ નમસ્કાર દ્વા. કહે છે—

પણિવાઓ પંચંગો, દોજાણ કરદુગુત્તમંગ ચ ।

સુમહત્થ નમુક્કારા, ડગ દુગ તિગ જાવ અટ્ઠસયં ॥૨૫॥

ગાથાર્થ —

કરદુગ = બે હાથ

ઉત્તમંગ = ઉત્તમાંગ, મન્તક

સુમહત્થ = ઘણા મોટા અર્થવાળા

જાવ = મુઘી

અટ્ઠસય = ૧૦૮

ગાયાર્થ—અહિ પ્રણિપાત (એટલે કાયિક નમસ્કાર) તે
પાંચ અંગ પૂર્ક જાણવો. ત્યાં ૨ જાનુ ૨ હાથ અને ૧ મન્તક
એ ૫ અંગ જાણનાં. તથા અતિ મોટા અર્થવાળા ૧-૨-૩
યાવત ૧૦૮ મુઘીના (વાચિક) નમસ્કાર પ્રભુ આગળ કહેવા. ॥૨૫॥

માવાર્થ—નુગમ છે. નિરોપ એજ કે આ પચાંગ પ્રણિપાત
તે પાંચ અંગને જૂનિએ લગાડના રૂપ છે, અને તે “ સ્વામિ
ખમાસમલો વરિદિ નવણિલ્લમ્મો નિસિદ્ધિઆએ મત્થએણ
નદામિ” એ ખમામભા સૂત્ર કહેતી નખતે જાણવો ॥ ઇતિ
પ્રણિપાતદ્વાર વચ્ચમ્ ॥ તથા ૧ થી ૧૦૮ નમસ્કાર તે પ્રભુના
ગુણોની પ્રશંસા રૂપ ગણી અને પ્રશન્ત (એક) અર્થવાળા

૧ એક શ્રેયભેડામાં પ્રથમ બે નમુત્થુલુ આવી ગયા બાદ પુન
પર્યન્તે નમુત્થુલુ કહેવાથી

= બે શ્રેયભેડાના દેવવદનમાં પ્રથમ ત્રણ નમુત્થુલુ આવી ગયા
આ પુન પર્યન્તે નમુત્થુલુ કહેવાથી ૪ નમુત્થુલુ થાય છે

૩ પાંચ નમુત્થુલુની ઉત્કૃષ્ટ દેવવદનમાં તે વર્તમાનમાં પણ પ્રતિદ્વજ
છે આ પાંચ પ્રકાર તે ચાનુ વર્તમાનકાળની પદ્ધતિના કથા, પરંતુ શાસ્ત્ર
પાઠના અનુસાર પ્રાચીન પદ્ધતિની ચૈત્યવદનમાં ૧-૨-૩-૪-૫ નમુત્થુલુ
ના પ્રકાર ચૈત્ય મહાભાષ્યથી જાણવા

પૂર્વના મહા દર્શિઓએ (શ્રી મિહમેન દિનાકર મન્ખા સમય મહર્ષિઓએ) બનાવેલા શ્લોક બાણવા પન્તુ શ્રુગાગ મ્મ વિ-
ગેધી ગર્ભિત અનુચિત અર્થવાળા શ્લોક ન બોલના. ॥ કૃતિ
મત્તમ નમસ્વાગ્દામ્ ॥

અવતરણ—હવે આ બે ગાથાઓમા ચૈત્યન દન સૂત્રોના ૧૬૪૭
અનન મ બધિ ૮ મુ દાન કહેનાય છે—

અડસંદ્ધિ અદ્વૈવીતા નવનંડેયસય ચ દુસયસંગેનડા ।
દોગુંગંતીસદુસંદ્ધા, દુસોલે અડનંડેઅસય દુર્વંદ્વસય રદ્ધ
ડય નવકારખમાસમણ—ફરિય-સક્ત્યયાહ દહેસુ ।
પણિહાણેસુ અ અદુસ્ત-વન્ન સોલસંયેસીયાલા ॥૨૭॥

ગાથાર્થ ગાથા ૨૬ મીનો

ગાથાના પદા ૮૫૭ લખેલા આકાશ પ્રમાણે મુગમ ૩

ગાથાર્થ ગાથા ૨૭ મીનો

ફય = એ ૯ આ કથાનો

ફરિય = ઈન્ધિયાવહિ સૂત્ર

મક્ત્યયાહ = મહત્તવાદિ પાત્ર

દહેસુ = (મહત્તવાદિ ૫)

૬૮૬ સૂત્રોમા

પણિહાણેસુ = ઉપશિધાનસૂત્રોમા

અદુસ્તવન = બીજવાગ નહિ

ઉચ્ચરેલા ૫૮૬

ગાયાર્થ—સૂત્રના બે નહેા એકનાર ગણાવ ગયા હોય તે
વહેાને બીજનાર તેજ સૂત્ર બોલના છતા ન ગણીએ તો તેવી

૧ જેમ અન્યર્જનીઓ પેતાના દેવની મુતિ આ પ્રમાણે કરે છે
કે—“ ઇક ધ્યાનમીલ્ના મુકુલિત ઇત્યાદિ જેટલે સમાધિ સમયે જેનુ ૧
નેત્ર ધ્યાનથી મીસાયનુ છે બીજુ પાવેતીનાં નિતમ દેખનામા સ્થિત થયુ
છે અને ત્રીજુ નેત્ર કામદેવ ઉપરના કોધાગ્નિથી પ્રગીષ્ઠ થયેનુ છે, એ
પ્રમાણે (નમાવિમાં પણ) ભિન્ન ભિન્ન ગ્રંથમા નિમત્ર થયેન તલ નેત્રવ ગા
બોગાશનુ તમારુ રજણુ કેગ ” આવા પ્રકારના અનેક નમસ્કાર અન્ય
દર્શનીય ગ્રંથોમા છે તેવા લક્ષ્યકારક અને અમરવિક નમસ્કાર છનેન્
બગવનને ન હોય, કારણ કે એળા ફુરુલો વીતરાગ પ્રભુમા હોયજ નહિ

ગણત્રી પ્રમાણે નનકાના ૬૮ વર્ણુ છે, ખમામખણના ૨૮ વર્ણુ, ઈનિયાવહિના ૧૯૯ વર્ણુ, શકંસ્તવના (નમુત્યુણના) ૨૯૭ વર્ણુ, ચૈત્યસ્તવના (અરિં ચે૦૦ ના) ૨૨૯ વર્ણુ, નામસ્તવના (લોગ-સ્સના) ૨૬૦ વર્ણુ, શ્રુતસ્તવના (પુખખન્વર દી૦ ના) ૨૧૬ વર્ણુ સિદ્ધસ્તવના (સિદ્ધાણુ યુદ્ધાણુ ના) ૧૯૮ વર્ણુ, ત્રણ પ્રણિવાનના (જાવતિ ચે૦૦-જાવતકેવિં-જયવીઅરાયના) ૧૫૨ વર્ણુ, એ બીજવાર નહિ ઉચ્ચારેલા-ગણેલા (=અદ્વિરુદ્ધ) વર્ણુ ૧૬૪૭ થાય છે ૥૨૬૫૨૭ (આ બે ગાથાનો મિશ્ર અર્થ છે).

માર્વાર્થ:—સુગમ છે. વિરોધ એજ કે-અહિ નનકા તે પચ મહામગલ સૂત્ર “૧૬૫૪ મગલ” મુધી, ખમાસમણ તે છાલ વદન સૂત્ર ઈરિયાવહિ તે પ્રતિષ્ઠાપુ શ્રુતસ્તવ “ઈન્દ્રામિ પહિ-દમિઉ” થી “કામિકાઉસ્સગ” મુધી (અન્નત્થ૦ નહિ). નમુ-ત્યુણ તે શકંસ્તવ અથવા પ્રણિપાત દડક કહેવાય છે, અને તે અહિ “સન્ને તિનિહેપુ વદામિ” મુધી જાણવું. ચૈત્યસ્તવ દડક તે “અનિહુત ચે૦૦ થી અન્નત્થ ઉસસિએપુ મપૂર્ણ મુધી જાણવો. લોગસ્સ તે નામસ્તવ કહેવાય અને તે “સન્નેલોએ એ ૪ અક્ષર સહિત જાણવો, પુખખન્વદી તે શ્રુતસ્તવ “સુ-અસ્સ ભગવઓ” એ ૭ અક્ષર સહિત જાણવો. મિદ્ધાપુ યુ-દ્ધાપા તે સિદ્ધસ્તવ કહેનાય, અને તેના ૧૯૮ અક્ષર “સમ્મદિદ્ધિ સમાહિગરાણુ” મુધીના જાણવા અને ત્રણ પ્રણિવાન સૂત્રમા “જાવતિચે૦-જાવતકેવિં-અને જયવીઅરાયમા આલવમખડા

૧ “હોષ મગલ” એ મતાન્તર પાઠમાં ૬૭ અક્ષર થાય તે ઈટ નથી

૨ અન્નત્થ એ કાચોત્પર્ગ દડક (ચૈત્યસ્તવ) મા ગણાશે

૩ આ પાઠમા “ઉરુએપા” ને બદલે “ઉરુધએપા” પાઠ કેટલાક આચાર્યો કહે છે, તેઓના મતે ૨૩૦ અક્ષર પણ (ચૈત્યસ્તવના) થાય, જેથી ૧૬૪૭ ના મ્થાને ૧૬૮૮ અને ૨૩૮૪ ના મ્થાને ૨૩૮૬ અક્ષર થાય, એમ અવચુચિમાં કહ્યું છે

૪ નમુત્યુણથી મિદ્ધા૦ મુધીના ૫-૩૩મા ૧૦૦૦ અદ્વિરુદ્ધ અક્ષર થાય છે

મુધીની બે ગાથાજ ગણવી. એ પ્રમાણે ૯ સૂત્રોના વર્ણ ૧૧૬૪૭ થાય છે.

અવતરણ—આ ગાથામા ૧૮૧ પંતુ ૯ મુ ક્ષાં કહે છે—
નવ-પત્તીસ-તિત્તીસા, તિચ્ચ અડવીસ-સોલ વીસ પયા
મગલ-ડરિયા-સક્થયાહસુ ઈર્ગસીડસય ॥ ૨૮ ॥

ગાથાર્થ —

મુગમ છે—

ગાથાર્થ—મગલ (નવકાર) સૂત્રના ૯ પં છે, ગ્નિયાનહીના ૩૨ પં છે ગાંસ્તનના ૩૩, ચૈત્યસ્તનના ૪૩, નામસ્તનના ૨૮, મુનસ્તનના ૧૬, અને સિદ્ધસ્તનના ૨૦ પં છે. એ પ્રમાણે મર્ ૧૮૧ પં છે ૥૨૮૥ (અહિ ૭ સૂત્રોજ ગણ્યા છે)

ભાવાર્થ —પૂર્વે અક્ષરની ગણતરીમા કહ્યા પ્રમાણેજ પદાની ગણતરી તે તે અક્ષરો મુધીની કરી છે એમ અહિ ન જાણુવું, પગ્નું કેટલાક મૂત્રોમા તો લિખિત ગીતે પણ પદ ગણતરી કરી છે, તે આ પ્રમાણે—નવકાર સ પૂર્ણ, ડરિયાવહીમા ‘ ઠામિકાઉંસસ’ મુધી, નમુત્થુલામા “ જીઅભયાલ” મુધી, ચૈત્યસ્તનમા સ પૂર્ણ અ-ત્થ મુધી, લોગસ્સમા “મમ દિમન્તુ” મુધી, પુખ્ખરનરદીમા મ પૂર્ણ ૪ ગાથામુધી, સિદ્ધાપાં મા મ પૂર્ણ ૫ ગાથા મુવી (રેયાવચ્ચંઆદિ નહિ), એ પ્રમાણે વર્ણની ગણતરીથી લિખિત રીતે ૧૮૧ પંની ગણતરી કરી છે આ લિખિત ગણતરી પ્રાય સ પદાઓને અનુસરીને કરેલી છે, જેથી સપદાઓ અને પદની ગણતરી એક સરખી ગીતે છે, અને વર્ણની ગણતરી લિખિત ગીતે છે

૧ ભાષ્યની અવચૂરિમાં કહ્યું છે કે—વારવાર બોલાતા અત્થશ્ચ સૂત્રોના વર્ણ નિહિત ૨૩૮૮ અથવા “ઉર્દુષ્ઠએલા” પાકથી ૨૩૮૬ અક્ષર થાય છે, અને (તેમાં પચ તે) બીજાનાર બોલાતા નમુત્થુલના ૨૮૭ અક્ષર ઉમેરતાં ૨ ૮૧ અને ઉર્દુષ્ઠએલ પાક પ્રમાણુ ૨૮૮ અક્ષર થાય છે રેપ સ્તુતિ અને સ્તોત્રાદિકના અક્ષરોની નિયત અખ્યા ન હોવાથી તેના વર્ણ ગણતરીમાં ગણાતા નથી

પુન અહિ પદ તે એક ગણ્દાનુ પણ હોય છે, અને ઘણા ગણ્દાનુ પણ હોય છે, કાળુ કે વિનક્ષિત અર્થની સમાપ્તિ થાય ત્યાં મુધીમા એક અથવા અનેક ગણ્દાનુ વાક્ય તે પદ ગણાય છે માટે.

તથા સ્વલોએ—નુઅમ્મ ભગવએ—વેયાનઅગના—સતિ-ગના—સમમદ્ધિક્ક સમાહિગના—એ પાચ પદોના વર્ણુ જે કે પોત-પોતાના દરકોમા ગયા છે પન્તુ એ પાચની મ પદઓ ગણી નવી તે કારણથી પની ગણત્રી પણ કંઈ નથી, માટે એ પાચ પદ ૧૮૧ પંથી ઉપગન્ત ગણવા. તેમજ ઈન્દ્રામિ ખમાન્-ઉ પ્રાણિધાન સૂત્ર અને ન જે અ અ યા મિદ્ધા” એ ગાથાના ૪ પદ એ સર્વ પદમા અને મંપદમા અન્તર્ગત થતા નથી. કોગપા કાળા વિચારીને શ્રી પૂર્વા-આર્યોએ એ મૂંઝા તવા ગાથા નિ જેના વર્ણુ ગણ્યા છે, પન્તુ પદ તથા મંપાઓ ગણેલ નથી એમ ભાષ્યની અવચૂરિમા કહ્યું છે.

અત્તરણ—પૂર્વ ગાથામા જે ૭ વત્યનન સૂત્રોના પદ કહ્યા તે ૪ ૭ મૂંઝોની સંપના આ ગાથામા કહેનાય છે—

અદ્દુદ્દનવદ્દુ ય અદ્દુવીસ સોલસ ય વીસ વીસામા ।

કમસો મગલ હરિયા-સકથયાઈસુ સગનઉડે ॥ ૨૧ ॥

ગણાર્થ—મુગમ છે

ગાયાર્થ—અનુક્રમે નનકાન્ની ૮ ગ્ગિયાનહીની ૮, ગદ-સ્તનાદિકની એટલે ગદ્ગ્મતનની ૬, ચીત્યમ્તન (અરિહત ચેદ્-યાણુ) ની ૮ લોગસ્સની ૨૮, શ્રુતમ્તન (પુખ્ખનનદી)ની ૧૬, અને સિદ્ધાપાની ૨૦ એ પ્રમાણે સર્વમળો ૯૭ સંપદા થાય છે. ॥ ૨૬ ॥

માર્વાર્થ—આ સંપનાઓની (એટલે મહાપદની અથવા નિમામાની) ગણત્રી પણ પદને અનુસરીને છે, જેથી જેના જેનાં પદ ગણ્યા નથી તેની સંપના પણ ગણી નથી. જેથી ઈન્દ્રામિખ આન્ સૂત્ર—“જેઅ અકયા” ની ૧ ગાથા—અને સ્વલોએ ન્યા-દિની મંપદઓ પણ અહિ ગણી નથી અહિ સંપદાનું પ્રયો-ગન તે તે મ્થાને નિશ્ચય કરવા માટે છે તથા જ્યા જ્યા ૪

ચળાનાળી એકેક ગાથા હોય ત્યાં (નનકારનો સૂત્રિકાશ્લોક વર્ણને) મર્નસ્થાને ૧ ચરણુ ૧ પં અને ૧ સપદા ગણાય છે.

અવતરણ—હવે એ માટે મૂલોમા પ્રત્યેકમા ચાર્ પદ અને મપાની સખ્યા દર્શાવવા માટે પ્રથમ આ ગાથામા નનકારના ચાર્ પદ અને સપદા ત્રણે ભેગી કહે છે—

વન્નદ્વસદ્વિ નવપય, નવકારે અદ્વ સપયા તત્થ ।

સગસપય પયતુહ્વા, સતરસ્કર અદ્વમી દુપયા ॥૩૦॥

શબ્દાર્થ—નુગમ છે.

ગાયાર્થ—નનકારને નિષે ચાર્ (અક્ષર) ૬૮ છે, પં ૯ છે, અને મપા ૮ છે. તેમા ૬ સપદા ૩૫ પ્રમાણે ગણાવી, અને ૮ મી સપા ૧૬ અક્ષરનાળી ૨ પદની ગણાવી ॥૩૦॥

માર્ગાર્થ—નનકારમા પાચ પના ૬-૫-૬-૬-૬ મળી ૩૫ અક્ષર છે તે ૩૬ પંની એકેક સપા ગણના પ સપદા, અને સૂત્રિકાશ્લોકના ૮ પં તથા ૩૩ અક્ષર છે, તેમા પહેલા ૨ પદની (એ ચરણુની) ૧ સપદા ગણાવી નનકાર સૂત્રની ઉપવાન ક્રિયામા એ ૮ સપા ગણવા માટે દરેક સપદાતુ એકેક આયબિલ કરીને ભણી શકાય છે, એ ઉત્તર્ગ (ઉત્કૃષ્ટ) નિધિ છે અહિ સૂત્રિકાશ્લોક અનુષ્ટુપ ઇત્નો છે, અને અનુષ્ટુપ શ્લોક ૩૨ અક્ષરનો હોય છે, છતાં આ શ્લોકમા ૩૩ અક્ષર હોનાથી પણ છદોભગ ન રનિયાન્વે.

પુન કેટલાક આચાર્યો નવસ્કરદ્વમિ દુપય છદ્ધો એટલે ૮મી મપદા ‘ પદમ હન મજવ ’ એ ૬ અક્ષરની અને ૧ પંની ફઠી મપા. “ એસોપચ ” થી “ ચપ્પાસણો ” સુધીના ૨ પદની અને ૧૬ અક્ષરની કહે છે.

૧ કયા સૂત્રમા, કંઈ કંઈ નપદા, કયાંથી કયા સુધીની ગણવી તે, તથા નપદાઓનાં વિશેષનામ પણ આજગ ૨ થી ૩૮ સુધીની ગાથામા કહેવાશે. ૨ એ ‘ અનુષ્ટુપ ’ હદના સ્વરુપવાગો હોવાથી છદોભગ ન ગણવો. (અનચૂરિ) અહિ “ ૮વર્ષ ” ને સ્થાને કેટલા આચાર્ય ‘ હોષ ’ કહે છે પણ તે અન્યમતે “ હનષ ” પાઠ છે.

અવતરણ—હવે આ ગાથામા ખમાસમણ તથા ઠરિયાવહિ એ બે સૂત્રના અક્ષર વિગેરે કહે છે—

પણિવાય અરકરાઈ, અદ્વાવીસં તહા થ ઈરિયાણ.

નવનડયમરકરસયં, દુતીસપય સપયા અદ્વ ॥ ૩૧ ॥

શબ્દાર્થ—મુગમ છે.

ગાયાર્થ—પ્રણિપાત એટલે ખમાસમણના ૨૮ અક્ષર છે, તથા ઠરિયાવહિમા ૧૯૯ અક્ષર ૩૨ પદ અને ૮ મપદા છે.

માવાર્થ—મુગમ છે. પરંતુ વિશેષ એજ કે ઠરિયાવહિ સૂત્ર તરમ ઉત્તરિ સહિત ગણાગ છે, માટે ઇન્છામિ પઢિકમિડ વી નિગ્ધાયણદ્વાપ ઠામિકાઉસ્સગ મુધીના વર્ણ ૫૬ અને સપદા ગણવી. કેટલાકે આચાર્યો તસ્ત મિચ્છામિ દુષ્ક મુધીનાજ ૧૫૦ અક્ષર ગણે છે. તથા ખમા૦ સૂત્રની મપદા અને પદની ગણતરી કમી નથી તે કાણુ તો ૨૯ મી ગાથાના અર્થમાજ કહેનાજ ગણુ છે.

અવતરણ—હવે ઠરિયાવહિ સૂત્રની ૮ મપદાની પ્રત્યેકની પદમખ્યા તથા આદિપદ કહે છે કે બેથી પર્યંત ૫૫ પદા મુખે મમજ ગાય છે, તે આ પ્રમાણે—

દુગ દુગ ડગ ચડ ડગ પળ, ડગાર છગ ઈરિય સપયાઈપયા।
ઈછા ઈરિ ગમ પાળા, જે મે ઇગિદિ અમિ તસ્ત ॥૩૨॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુમારે.

ગાયાર્થ—(ઠરિયાવહિની ૮ સપદામા પ્રત્યેકમા અનુક્રમે) ૨-૩-૧-૮-૧-૫-૧૧-૬ પદ છે, અને પ્રત્યેક સપદામા પ્રથમ ૫૫ અનુક્રમે ઇન્છામિ-ઈરિયાવહિયાપ-ગમનાગમણે-પાળકમણે-જે મે જીવા ધિરાહિયા-પરિગિદિયા-અમિહયા અને તસ્ત ઉત્તરીવરણે એ પ્રમાણે છે.

માવાર્થ—આહિ પદનો દગ ભાગ કહેનાવી પણ સપૂણ પદ પ્રહણ કંડુ, બેથી ઇન્છા એટલુંજ કહેવાથી ૫૫ ઇન્છામિ એ સ-

પૂર્ણ પદ સમજવું. એ રીતે આગળ પદા જાણવું. ગાયાર્થમાં સપદાના આદિ પદ કહ્યા છે, અને તેના પર્યન્ત પદ તો અનુક્રમે આગળની ગાથાના સાનાર્થમાં કહેનામે

અવતરણ—ગ્રન્થાવલિની ૮ સપદાના વિરોપનામ કહે છે—
અબ્યુવગમો નિમિત્ત, ઓહે-ચર હેડ-સંગહે પચ ।
જીવ-વિરાહણ-પડિકમણ મેયઓ તિન્નિ ચૂલાણ ॥૩૩॥

ગાથાર્થ—ગાયાર્થને અનુસારે.

ગાયાર્થ—અબ્યુવગમ સપદા, નિમિત્ત (અવના કાર્ય) સપદા, ઓઘહેણ (સામાન્ય હેણ) મપદા, વિશેષ હેણ મપદા, અને સમગ્ર સપદા એ પ સપદા ગ્રન્થાવલિની મૂળ મપદાઓ છે, અને છપ સપદા, વિરાધન સપદા, તથા પ્રતિક્રમણ મપદા એ ત્રણ ભેદથી ૩ સપદા શૂલિકા મપદા કહેનાય છે. ॥ ૩૩ ॥

માવાર્થ—અહિ આલોચના (પ્રતિક્રમણ રૂપ પ્રાયશ્ચિત) નુ અગીકાર કરનાપણું હોનાથી “ઈન્દ્રગિમિ પડિકમિડ” એ પદની પહેલી અબ્યુવગમ (એટલે અગીકાર) સપદા. આલોચના કયા નિમિત્તની એટલે કયા પાપ કાર્યની કરનાની છે ? તે પાપ કાર્ય જેમાં દર્શાનાય છે તે યીજી નિમિત્ત (અથવા કાર્ય) સપદા “ગ્રન્થાવલિયાએ વિરાહણાએ” એ પદની છે “ગમજાગમણે” એ એક પદમાં પાપ કાર્યના હેણ (પાપનું કારણ) ઓઘવી એટલે સામાન્યથી દર્શાવ્યું છે માટે એ ત્રીજી એક પદની ઓઘવેણ સપદા છે “પાણકમણે” ઇત્યાદિથી “સકમણે” મુધીના ૮ પદમાં પાપ કાર્યના વિરોપ હેણ (એટલે કયું કયું પાપ કાર્ય બન્યું છે તે વિરોપ બેદ) દર્શાવેલ છે, માટે એ ચાર પદની ચોથી વિશેષ હેણ સપદા છે તથા “જે એ છપા વિરાહિયા” એ એક પદમાં પ્રથમ કહેવા તેમજ આગળ કહેવાતા છપબેદની વિરોપનાનો મગ્રહ (“છપા” એ પ ૪૩) કરેલો છે માટે એ એક પદની પાંચમી સપદા સપદા જાણવી તથા “એગિદિયા” ઇત્યાદિ પાંચ પદમાં ઇન્દ્રિયભેદથી વિરાધના થના ચોગ્ય સર્વ પાંચ છપબેદ સૂચનાયવા

હોવાથી એ પાત્ર પદની છઠી જીવ સપદા જાણવી. “અભિહયા”
વી “મિન્હામિદુક્ક” સુધીના ૧૧ પદામા વિનાના જે રીતે
યાય છે તે રીતે વિરાધના દગાવેલી હોવાથી એ અગિઆ પદની
૭ મી વિરાધના સપદા જાણવી. અને તમ્મસઉત્તરિ સૂત્રમા ૬ પદ
વડે પ્રતિક્રમણુ રૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકારેલું હોવાથી એ ૬ પદની
આઠમી પ્રતિક્રમણ સપદા જાણવી.

॥ ધરિયાવહિય ની સ પદાઓ ॥

સ પદા ૮ ના નામ	મ પદાના પ્રથમપદ	મ પદાના સર્વપદ
૧ અક્યુપગમ સ પદા	૦મ્ ગમિ	૨
૨ નિમિત્ત મ પદા	૦ન્યાવહિયાએ	૨
૩ ઓઘ હેતુ સ પદા	ગમપ્રાગમણે	૧
૪ ઈત્ત હેતુ મ પદા	પાપાકમણે	૪
૫ મ મહ સ પદા	જે મે જના નિનાહિયા	૧
૬ જના સ પદા	એગિ દિયા	૫
૭ નિનાયના મ પદા	અભિહયા	૧૧
૮ પરિક્રમણુ સ પદા	તમ્મસઉત્તરિ	૬
		૩૭

અવતરણ—આ ગાથામા ગદ્ગદનની પ્રત્યેક મ પદામા પદની
૦ ન્યા તથા સ પદાના આદિપદ કહે છે.—

દુતિ ચડ પણ પણ પણ દુચડ તિ પય સદ્ધચયસંપયાડપયા
નમુ આઠગ પુરિસો લોગુ અમય ધમ્મ પ્પ જિણ સર્વં ॥૩૪॥

ગાથાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે

ગાથાર્થ—(ગરુડસ્તનની ૬ સપના છે તેમાં) અનુક્રમે ૨-૩-૪-૫-૫-૫-૨-૪-૩ એટલા પં છે, અને તેના આધિષ્ઠિત અનુક્રમે નમુતથુપુ-આધિગરાણ-પુન્નિમુત્તમાપ લોગુત્તમાપુ-અભય-યાપુ-ધરમ યાપુ-અપ્પહિલ્લયવગ્નાણલ મલ્લુરાણ-છણાપ અને મગ્ગ-જૂપા-એ ૬ પં નર સપનાના પ્રારણના જાણના. ॥ ૩/॥

માવાર્થ—નુગમ છે

અવતરણ—આ ગાથામાં શરુસ્તનની ૬ સપનાના ૬ નામ કહે છે—

થોઅવસપયા ઓહ ફયરહેઝવઓગ તઝેઝ ।

સવિસેસુવઓગ સરૂવહેઝ નિયસમફલયમુરુકે ॥૩૫॥

ગાથાર્થ—ગાથાર્થાનુસારે.

ગાથાર્થ—સ્તોતવ્ય સપના-આઘહેતુ સપદા-ધૃતિ-હેતુ (વિગેર હેતુ) સપના-ઉપયોગ સપના-ત થેતુ (હેતુ) મપના-સનિશેરા પયોગ સપદા-સ્વરૂપ સપદા-નિજમમદ્લલ સપદા-અને ગ્રામ સપદા એ પ્રમાણે નમુતથુપાની ૬ સપદા છે ॥ ૩૫ ॥

માવાર્થ—નમુતથુપુ અરિહતાણ અને લગવતાપુ એ બે પદમાં સ્તોતવ્ય એટલે સ્તુતિ કરના યોગ્ય એવા અરિહત લગવતજ છે જેથી તેમને નમસ્કાર કર્યો છે, મારે એ બે પદની પહેલી સ્તોતવ્ય સપદા ॥ આધિગરાણથી મયંસબુદ્ધાપા મુધીના ૩ પદોમાં અરિહત લગવતનેજ નમસ્કાર મા મારે જો તેનો પહેલી સપનાને આ ૧ આઘહેતુ એટલે સામાન્યહેતુ (મામાન્ય કા-ગા) દર્શાવેલો છે મારે એ ત્રણ પંની બીજી ઓઘહેતુ સપદા છે અને તેજ સ્તોતવ્ય સપદા સવધિ વિગેરહેતુ દર્શાવનારી પુરિ-મુત્તમાણથી પુન્નિસનર મધહ્થીપુ મુધીની ન્યાપ વાળી ત્રીજી વિશેષહેતુ સપદા તે પણ પહેલી સ્તોતવ્ય સપનાનાજ વિગેર

૧ સર સુત્રોની સપદાઓનો ભાવાર્થ શ્રી મયંસબુદ્ધિના અનુ-આ કથો છે

હેતુરૂપ છે. તથા લોગુત્તમાણુથી લોગપન્નેવ્યગના. મુધીના પાચ પદમા પહેલીજ સપદાનો મામાન્ય ઉપયોગ (= મામાન્યની મર્વ લોકોને પ્રમાર્થ કરના રૂપ મમાયલો) હોવાની તે પાચ પદની ચાથી મામાન્ય ઉપયોગ સપદા છે. તથા તત્ એટલે તે એટલે તે (મામાન્ય ઉપયોગ મપદા) નો હેતુ એટલે કાન્તુ અલ-ચક્યાણુથી બોહિદ્યાણુ મુનીના પાચ પદમા દર્શાવેલું હોવાની તે પાચ પદવાળી પાચમી તદ્દેતુ સપદા એટલે હેતુ મપદા અથવા મામાન્યોપયોગ હેતુ મપદા જાણની તથા પહેલી સ્તોતવ્ય મપદાનો જ વિશેષ ઉપયોગ-પ્રયોજન રૂપ અર્થ રમ્યાણુથી 'રમ-વર ચાકિત ચક્રાદીલ મુનીના પાચ પદમા હોનાથી એ પાચ પદનાળી કહી વિશેષોપયોગ સપદા છે. તથા અન્હિત લ ૧૨૧૧ એવું ક્યુ રૂપ છે ? કે જેથી તે મુતિ નમસ્કા કરના થો ય છે, તે (સર્વશપણાનુ) રૂપ 'અપચ્ચાકિયવી નિચ્ચક ઉમાણુ' મુધીના ૨ પદમા દર્શાવ્યું છે માટે એ ૨ પદનાળી ૭ મી સ્વરૂપ સપદા તે પહેલી સ્તોતવ્ય મપદાનાજ કાન્તુનાળી છે. તથા જિજ્ઞાણથી મુત્તાપુમાન્યગાણુ મુનીની ૪ પદનાળી ૮ મી નિજમમફલ્લ મપદા^૨ છે, કાન્તુ કે એ ૮ પદમા અન્હિતનુ થોનાનુ જેવું સ્વરૂપ છે, તેવું સ્વરૂપ-રૂપ અન્ય શ્રોતે પણ આપે છે એવો અર્થ છે. તથા મન્નનૂણુની અલચક્યાણુ મુનીના ૩ પદમા પ્રભુની બોક્ષ અસ્થા દર્શાવેલી હોનાથી એ ત્રણ પદવાળી ૯ મી મોક્ષ સપદા છે. એ પ્રમાણે નમુત્થુપ્પના ૩૩ પદમાં ૯ સપદા દર્શાવી.

૧ અર્થાત પ્રભુ મામાન્યપણે મર્વ લોકને (આગળ કહેવાનો પ્રાર્થ-પ્રમાર્થ કરવાવડે) ઉપકારી હોવાથી લોકનાથ લોકોત્તમ ઇત્યાદિ પાંચ વિશેષણો છે, માટે એ પાંચ પદમા પ્રાર્થણા રૂપ ઉપયોગ મમાયલો હોવાથી એ સામાન્યોપયોગ સપદા છે

૨ આ મપદાનુ 'સ્વતુલ્યપરકલકર્તૃત્વ' એવું બીજુ નામ પણ છે.

તથા આ બે છેલ્લી મપદાઓ પડેલી સ્તોતવ્ય સપદાના અબધવાળી અથોમાં બે કે સ્પષ્ટ અક્ષરોથી કહી નથી તોપણ સાવાર્થથી બીજી આદિ મપદાઓવત્ એ બે મપદાઓ પણ પહેલી મપદાના કારણ આદિ નમ-વાળી અબધે છે

॥ શકસ્તવની સપદાઓ ॥

સપદાના નામ	મપદાના પ્રથમ પં	સર્વપદ.
૧ સ્તોત્રીય સપદા	નમુત્યુપ્	૨
૨ ઓષ હેતુ "	આનનરાપ	૩
૩ વિશેષ હેતુ "	પુરિમુત્તમાપ	૮
૪ ઉપયોગ "	લોગુત્તમાપ	૫
૫ તદ્વેતુ "	અભયકયાપ	૫
૬ સવિશેષોપયોગ "	અમદયાપ	૫
૭ સ્વરૂપ "	અભ્યજિહ્વનનપાપ	૧
૮ નિજસમક્ષેપ "	અપાપ	૮
૯ ભોક્ષ "	મનનનૃપ	૩
		૩૩

અવતરણ—હવે આ ગાથામાં નમુત્યુપની સપદા પં અને વર્ણની એકદર મળ્યા કહીને ત્યાર બાદ ચૈત્યસ્તવની સપદા પં અને વર્ણની પણ એકદર મળ્યા કહેવાય છે—

દોસગનડયા વન્ના, નવ સપય પય તિતીસ સકથણ ।
 ચેડયથયટ્ઠ સપય, તિચત્તપય વન્ન દુસયગુણતીસા ॥૩૬॥

શબ્દાર્થ —

દામગનડયા = ધમ્મો સત્તાપ્પ
 ચેડયથય = ચૈત્યસ્તવ (અગ્નિ-
 ૬૮ ચે૦)

તિચત્ત = ત્રેતાલીસ
 દુસયગુણતીસા = ધમ્મો આગ-
 પત્રીમ

ગાયાર્થઃ—શકસ્તવમાં ૨૯૭ વર્ણ (અક્ષર), ૯ સપદા, અને ૩૩ પદ છે. તથા ચૈત્યસ્તવમાં ૮ સપદા, ૪૩ પદ, તથા ૨૨૯ અક્ષર છે ॥૩૬॥

ભાવાર્થઃ—મુગમ છે, અને ચૈત્યસ્તવની મપદા તથા તેના પદ પ્રથમ કહ્યા નથી તે હવે આગળની ગાથામાં કહેનાગે

અવતરણ—આ ગાથામાં અરિહંત ચે૦ સૂત્રની મપદાઓ, તથા તેના આદિપદ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

દુછ સગ નવ તિય છ ચ્ચંડ છપ્પય ચિહ્નસપયા પયા પદમા ।

અરિહં વદળ સદ્ધા, અન્ન સુહુમ યવ જા તાવ ॥ ૩૭ ॥

શબ્દાર્થ—ગાયાર્થને અનુસારે.

ગાયાર્થ—૨-૬-૭-૮-૩-૬-૪-અને ૬ પદ (એ પ્રમાણે ૫૬ સખ્યાના કંમનાળી) વિદ્ય-ચૈત્યસ્તવની ૮ મપદાઓ છે, તેના પ્રથમ પદ અનુક્રમે અરિહંત ચે૦ચાપુ-વદળવત્તિઆએ-મદ્ધાએ-અન્નતથ ઊસસિઓપુ-મુહુમેહિ અગમ ચાલેહિ—એવમા એહિ—જાવ અરિહંતાપુ-અને તાનકાર્ય એ પ્રમાણે છે

ભાવાર્થઃ—મુગમ છે

અવતરણ—આ ગાથામાં ચૈત્યસ્તવની ૮ મપદાના નામ કહે છે—

અભુવગમો નિમિત્તં, હેઠ્ઠ ઇગ વહુવયંત આગારા ।

આગંતુગ આગારા, ઉસ્સગાવહિ સરૂવટ્ટ ॥ ૩૮ ॥

શબ્દાર્થ—ગાયાર્થાનુસારે.

ગાયાર્થ—અભુવગમ-નિમિત્ત-હેટ્ટ-એકવચનાન્ત આગાર—અહુવચનાન્ત આગાર-આગતુક આગાર-ઉત્સર્ગારથિ-અને સ્વ-રૂપ સપદા એ ૮ સપદાઓ અરિહંતચે૦ સૂત્રમાં છે.

ભાવાર્થઃ—અહિ અરિહંત ચે૦ સૂત્ર અન્નતથ સહિત ગણાય છે, માટે અરિહંત ચે૦ ની પહેલી ૩ સપદા છે, અને શેષ ૫

સપદા અત્રત્યની છે, તે બન્ને મળી ચૈત્યસ્તનની એટલે કાયો ત્સર્ગ દરકની ૮ સપદાના નામ કહ્યા તેનો ભાનાર્થ આ પ્રમાણે—

“અરિહત ચેત્યાણુ, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગ” એ બે પદમા ક્રોડ એકજ ચૈત્યમા રહેલી પ્રતિમાઓ મળધિ કાઉસ્સગ્ગ કરવાનું અંગીકાર કરેલું હોનાથી એ ૨ પદની ૧ લી અમ્યુપગમ સપદા છે. ત્યાર બાદ તે કાઉસ્સગ્ગ કરવાનું નિમિત્ત એટલે કાર્ય એટલે પ્રયોજન ‘વેદણપત્તિયાએથી નિરુપસગ્ગપત્તિયાએ’ મુધીના ૬ પદમા દર્શાવ્યું છે, માટે તે ૬ પદની ૨ જ નિમિત્ત સપદા છે એકાદિ વિના કરેલો કાઉસ્સગ્ગ ઇષ્ટસિદ્ધિવાળો વતો નથી તે કારણથી ‘સદ્દાએથી ઠામિકાઉસ્સગ્ગ’ મુધીના ૭ પદમા કાઉસ્સગ્ગનો હેતુ (સાધન કે જેથી કાર્યસિદ્ધિ થાય તે) દર્શાવેલ હોવાથી એ ૭ પદવાળી ૩ જ હેતુ સપદા છે ત્યારબાદ કરેલો કાઉસ્સગ્ગ પણ *આગાર વિના નિર્દોષ થઈ શકતો નથી, માટે ‘અત્રત્યથી હુબ્બમે કાઉસ્સગ્ગો’ મુનીમા કાઉસ્સગ્ગના ૬ પ્રકારના આગાર દર્શાવેલા છે, તેમા અત્રત્યથી પિત્તમુદ્ગાએ મુનીમા ૯ પદ એકનચન વાળા હોનાથી એ ૯ પદાની ૪ થી ૧ વચ્ચેન આગાર સપદા છે, ત્યારબાદ મુહુમેહિથી કિદ્ધિસ-ચાએહિ મુનીમા ૩ પદ બહુવચનના પ્રયોગવાળા હોનાથી એ ત્રણ પદાની ૫ થી ૨ વચ્ચેન આગાર સપદા છે. ત્યારબાદ અત્રત્ય સૂત્ર (મા કહેલા આગારો)થી બહારના પણ વેકેટલાક

*આગાર અથવા આકાર એટલે કાઉસ્સગ્ગમા રાખવા યોગ્ય અથવા રહેવા યોગ્ય છૂટ

૧ એ ૯ પદોવાળી એકવચન આગાર સપદા પણ ૩ પ્રકારની છે, તે આ પ્રમાણે—પહેલા ૨ પદની સદ્દા આગાર સપદા, ત્યારબાદના ૩ પદની અપ્પામતુઠ્ઠેલુ સપદા અને ત્યારબાદ ૪ પદની મહુ માગતુક હેતુ સપદા બધીવી એમા પહેલી સ્વાભાવિક છે બીજી વાયુ વિઝેરના અ પ રિકારવાળી છે, અને ત્રીજી વાયુ તથા અજલાદિકના મોટા વિકાર વાળી ■ (ભા યાવચૂરિ)

૨ એને નિયોગજય સપદા પણ કહી છે (ભાયાવચૂરિ)

૩ અત્રિ આદિનો ઉપદવ, પથેદિયનુ આરુ ઉતરવુ, ચોર વિગે આ ૧૧ગે “એવમા એહિ” એ પદને મૂલ્યથીને તે મર્ત આ

ગારોનડે પણ કાઉસ્મગ્ગનો લંગ ન થવા માટે ' હુન્જ મે કાઉ-
સ્મગ્ગો " મુરીના ૬ પદ દ્વારા છે તે ૬ પદ વાળી ૬ઠ્ઠી 'આગતુક
આગાર સપદા બાપુવી. ત્યાગ્ગાદ બન અગ્નિહૃતાધી ન પારેમિ
મુધીના ૪ પદમા કાઉસ્મગ્ગમા કેટલી નાન મુરી હેતુ,
તેના કાળનિયમ દર્શાવેલો હોવાથી એ ચાર પદ વાળી ૭ મી કાયો-
ત્સર્ગાવધિ (કાઉસ્મગ્ગની મર્યાદા મપ) સપદા છે. ત્યાગ્ગાદ
તાનકાયવી વોસિરામિ મુરીના ૬ પદમા કાઉસ્મગ્ગ કેવી રીતે
કેન્નો ? તનુ મરૂપ દર્શાવ્યું છે, માટે તે ચાર પદની ૮ મી
કાયોત્સર્ગસ્વરૂપ સપદા બાપુવી.

॥ ચૈત્યસ્તવની ૮ સપદા ॥

૮ સપદાના નામ	સપદાના પ્રથમ પદ	સપદાના મર્યાપદ
૧ અલ્યુપગમ મપા	અગ્નિહૃત ચેધ્યાણુ	૨
૨ નિમિત્ત સપા	વદપુવત્તિયાએ	૬
૩ હેતુ સપા	સદ્ધાએ	૭
૪ એકવચનાન્તઆગાર સ.	અત્તથ ઊસસિએપુ	૮
૫ બહુવચનાન્તઆગાર સ.	મુહુમેહિ અગસચાવેહિ	૩
૬ આગતુક આગાર સ૦	એનમાધએહિ	૬
૭ કાયોત્સર્ગાવધિ સ૦	બન અગ્નિહૃતાપુ	૪
૮ મરૂપ મપા	તાનકાય	૬
		૪૩

રેનો લય, અને સર્પ વિગેરેના ઉપદ્રવ એ મુખ્ય ૪ (અને બીજા ગોણુ)
આગાર છે

૧ બાહ્યાગતુક આગાર સપદા એવું પણ નામ છે

અવતરણ—આ ગાથામા નામસ્તનાદિ ૩ સૂત્રની પ્રત્યેકની સંપદા ૫૬ અને અક્ષરો એકદર કેટલા છે ? તે કહે છે—

નામથયાદસુ સંપય, પયસમ અઢવીસ સોલવીસ કમા ।

અદુરુત્તવદ્વ દોસદ્વ—દુસયસોલદ્વનડઅસયં ॥ ૩૧ ॥

શબ્દાર્થ —

નામયય = નામસ્તના(લોગસ્સ)	કમા = અનુક્રમે
આદસુ = વિગેરે (૬) સૂત્રમા	
પયસમ = ૫૬ પુટય	

ગાથાર્થ—લોગસ્સ વિગેરે (એલે લોગસ્સ—પુજ્જવરદી૦ —અને સિદ્ધાણ બુદ્ધાણ૦ એ ૩ સૂત્ર) મા અનુક્રમે સંપદાઓ ૫૬ પુટય (= જેટલા ૫૬ તેટલી સંપદા) છે, જેવી ૨૮—૧૬—૨૦ ૫૬ અને તેટલીજ સંપદા છે. તથા બીજીનાર મૂળોઆના પતે નહિ ગણાયવા (એકવાર જણેવા) અક્ષરો અનુક્રમે ૨૬૦—૨૧૬—અને ૧૯૮ છે. ॥ ૩૬ ॥

માર્વાર્થ—એ ૩ સૂત્રમા લોગસ્સની ૭ ગાથા અને દરેક ગાથાનુ એકેક ચરપુ (પાદ—ચોથો ભાગ) તે એકેક ૫૬ તથા એકેક સંપદારૂપ ગણવાથી અને ૭ ગાથામા ૨૮ ચરણ હોવાથી લોગસ્સના ૨૮ ૫૬ તથા ૨૮ સંપદા છે. એ પ્રમાણે પુજ્જવરદીની ૪ ગાથા હોવાથી ૧૬ ૫૬ અને ૧૬ સંપદા છે, તેમજ સિદ્ધાણની ૫ ગાથા હોવાથી ૨૦ ૫ અને ૨૦ સંપદા છે, અને અક્ષરો તેા પૂર્વે ૨૬ મી ગાથામા કહ્યા પ્રમાણે ગણવા. ત્યાં લોગસ્સમા “ સંવલોએ ” પુજ્જવરદીમા “ મુઅસ્સલગવઓ ” અને સિદ્ધાણમા વેયાવચ્ચગરાણ સતિગરાણ સમ્મદ્ધિ સમાહિ ગરાણ ” એટલા અક્ષરો અધિક ગણવાથી ૨૬૦—૨૧૬—અને ૧૯૮ અક્ષરો થાય છે, પરંતુ સંપદા અથવા ૫૬ પ્રમાણે અક્ષરો ગણવાથી એટલા અક્ષર ન થાય.

અવતરણ—આ ગાથામા ત્રણ પ્રણિધાન સૂત્રના અક્ષર કહીને ત્યારબાદ ચૈત્યવદના સંબંધિ ૯ સૂત્રોના ગુરૂ અક્ષર કહે છે, જેથી લખુ અક્ષરની સંખ્યા સ્વતઃ પ્રાપ્ત થાય છે.

પણિહાણિ દુવન્નસયં, કમેસુ સગ-તિ-ચડવીસ-તિત્તીસા ।
ગુણતીસ અદ્ધવીસા, ચડતીસિ-ગતીસ વાર ગુરુવન્ના ॥૪૦॥

ગાથાર્થ —

પણિહાણિ = ૩ પ્રહિરાનમા | પસુ = એ (તે) ૯ સ્ત્રોત્રમા
ક્રમા = અનુસરે | ગુરુ = જોડાક્ષર

ગાથાર્થ—૩ પ્રહિરાન (નવ તિ ચે૦-નવ તિ દેવિ૦-જયની૦ એ
૩ સ્ત્ર)મા ૩૫-૩૮-અને ૭૬ મળી ૧૫૨ અક્ષર છે. તથા ગુરુ અક્ષર
નવકારમા ૭, ખમામખમા ૩, ઇન્દ્રિયાનહિમા ૨૪, ગાંઠસ્તવમા
૩૩, ચૈત્યસ્તવમા ૨૬, નામસ્તવમા ૨૮ શ્રુતસ્તવમા ૩૪,
મિદ્ધસ્તવમા ૩૧, અને પ્રહિરાનમા ૧૨ ગુરુ અક્ષર (એટલે
જોડાક્ષર) જાણુના.

માર્વાર્થ—અહિં ગુરુ અક્ષર એટલે જોડાક્ષર જાણુવો પડતું જોડા-
ક્ષરથી પૂરતો અક્ષર ગુરુ (સાથે) અક્ષર ગણાય છે તે નિયમ
અહિં ન જાણુનો. તે ગુરુ અક્ષરો કયા કયા છે, તે સ્વતઃ જાણી
ગણાય તેના હોનાવી અહિં કહ્યા નવી, પડતું કંઈક સ્થાને
(૬ સ્થાને) મતાન્તર છે તેજ માત્ર દર્શાવાય છે—

૧ નવકારમા “ખણામણો” ને સ્થાને “પણાસણો” કહે
છે જેથી ૭ ને બદલે ૬ ગુરુ અક્ષર થાય છે.

૨ ઇન્દ્રિયા૦મા ઠાણાઓઠાણુ ને સ્થાને ઠાણાઓઠાણુ કહે
છે, જેથી ૨૪ ને બદલે ૨૫ ગુરુ થાય છે.

૩ નમુત્થુલમા વિઅદ્ધુલમા પુ ને બદલે વિઅદ્ધુલમા પુ
કહે છે, જેથી ૩૩ ને બદલે ૩૪ ગુરુ થાય છે.

૪ ચૈત્યસ્તવ ૬૬૬મા “કાઉમ્મસ” ગાળ ત્રણવાર આવે
છે તેમા-સસ ને સ્થાને સ કહેનાથી ૩ ગુરુ ઓછા થનાથી ૨૬
ને બદલે ૨૬ ગુરુ થાય છે.

૫ લોગસ્થમા ચઉન્નિમપિ ને સ્થાને ચઉન્નીમપિ કહે છે,
જેથી ૨૮ ને બદલે ૨૯ ગુરુ થાય છે.

૧ માગધીમા જોડાક્ષર સ્વભતિના તથા સ્વવર્ગના દ્વિત્વરૂપજ સમજવા
તેમા અન્યવર્ગના અન્યવર્ણ સાથે જોડાયેલ જોડાક્ષર હોતા નથી

૩૬ પુખ્ખરનરદીમા દેવનાગ ને સ્થાને દેવનાગ કહે છે જેથી
૩૭ ને ખલે ઠપ ગુરૂ વાય છે.

એ પ્રમાણે ૬ સૂત્રમા ગુરૂ અક્ષરનો મતાન્તર જાણવો. અને
પૂર્વે કહેલા ગુરૂ અક્ષરો સિવાયના રોપ જોવા લવુ અક્ષર તે
અનુક્રમે આ પ્રમાણે—

નરકાન્મા ૬૧ ખમાન્મા ૨૫, ંન્યાન્મા ૧૭૫, નમ્બુન્મા
૨૬૪, ચૈત્યન્મા ૨૦૦, લોગન્મા ૨૩૨, પુખ્ખન્મા ૧૮૨,
સિદ્ધાન્મા ૧૬૭, અને પ્રણિગાનત્રિકમા ૧૮૦ લવુનપુર્ જાણવા
(અમતાન્તરપેક્ષાએ.)

એ ઉપર કહેલા ૯ સૂત્ર સિવાય ગ્રંથ થાય સ્તનન અને ચૈત્ય-
નદન (નમસ્કાન્ ૩૫) વિશે પાપુ ચૈત્યનદનામા આવે છે પન્નુ
તે નિયત ન હોવાથી તેના અક્ષરોની ગણતરી થઈ શકે નહિ મારે
કહી નથી ॥ હ્રિતિ ૮-૯-૧૦મ દ્વારમ્ ॥

॥ ૮-૯-૧૦ માં દ્વારનો યત્ર ॥

સૂત્રના * આદાન નામ	સૂત્રના ગોણનામ	પદસંખ્યા	સંપૂર્ણ	ગુરુ અક્ષર	સુગુ અક્ષર	સર્વઅક્ષર
૧ નનકાંઠ	પ્રથમગણ સુત્ર- ચક્રધ	૯	૮	૭	૬૧	૬૮
ઈન્દ્રિયમિ ખમા- મમલો	પ્રતિપાત સૂત્ર વા છાલસૂત્ર	૦	૦	૩	૨૫	૨૮
વિજ્ઞાનહિય (તસ્મદ્દિતગી સહિત)	પ્રતિક્રમણ સુત્ર- સ્કે ૧	૩૨	૮	૨૪	૧૯૫	૧૯૮
નમુત્યુણ	શક્રસ્તન નામ પ્રિપાત ૬૬૬	૩૩	૯	૩૩	૨૬૪	૨૬૭
અગ્નિહુત ચેઈ- યાણ (અત્તથા સહિત)	ચૈત્યસ્તન વા કાયોત્સર્ગ ૬૬૬	૪૩	૮	૨૯	૨૦૦	૨૨૬
લોગમ્મ	નામસ્તન	૨૮	૨૮	૨૮	૨૩૨	૨૬૦
પુખ્તમ્મનરદી	સુતસ્તન	૧૬	૧૬	૩૪	૧૮૨	૨૧૬
સિદ્ધાંત યુદ્ધાંત	મિદ્ધસ્તન	૨૦	૨૦	૩૧	૧૬૭	૧૯૮
નવતિ ચેઈયા	ચૈત્યવન્ન સૂત્ર	૦	૦	૩	૩૨	૩૫
નનત કેવિમાહ	મુનિન દન સૂત્ર	■	૦	૧	૩૬	૩૮
જયવીઅગય પહેલી એ ગાથા)	પ્રાથના સૂત્ર	૦	૦	૮	૬૧	૬૮
		પ્રિધાનનિક		૧૪૦		૧૫૨

* સૂત્રના આદિ પદવાણુ નામ તે આદાનનામ, અને સુલુવાચક નામ તે ગોણનામ (ઈતિ અનુયોગદ્વારે)

૧ “નવકાર” એ આદાન નામ નથી, પરન્તુ અનાદિ નામ સહવે

અવતરણ—હવે આ ગાથામા ૫ કહકનું ૧૧ મુ દ્વાર અને તેમા આવેલા ૧૨ અધિકાર સખધિ ૧૨ મુ દ્વાર કહેનાય છે—
પણ દડા સક્કથય-ચેડ્ય નામ મુઅ સિદ્ધથય ઇત્ય ।
દો ઇગ દો દો પચ ચ, અહિગારા વારસ કમેણ ॥૪૧॥

ગાથા-૧૫—

પણ = પાથ | ઇત્ય = અહિ (પાથ કહકમા)

ગાથાર્થ—શકંત-૧-ચૈત્ય-૨-નામસ્ત-૧-મુતસ્ત-૧-અને સિદ્ધસ્ત-૧ એ પાથ ૬૮૬ છે, ॥ ઇતિ ૧૧મ પચદ્વદ્વારમ્ ॥ અને તેમા અનુક્રમે ૨-૧-૨-૧-૫ એ પ્રમાણે સર્વ મળી ૧૨ અધિકાર છે ॥ ૪૧ ॥

માર્ગ—તીર્થ-૧૦ પદની પહેલા પછ (જન્મ કલ્યાણક પ્રમ ૧) સૌદર્ભ કલ્પનો શક નામનો ઈન્દ્ર નમુત્થણ સૂત્ર-૩ પ્રભુની સ્તુતિ કરે છે, માટે નમુત્થણ નુ શબ્દસ્તથ એવું ગૌણ નામ છે, અને નમુત્થણ એ આદાન નામ છે. ચૈત્ય સખધિ મુતિ અને કાઉસ્સગ દર્શાનનાર હોનાથી અરિહ તથે૦ સૂત્રનુ ગૌણ નામ ચૈત્યસ્તથ છે, અને અરિહ તથે૦ એ આદાન નામ છે. નર્તમાન અવ-સર્પિણીના ૨૪ ભગવતના નામની સ્તવના હોનાથી લોગસ્સનુ નામસ્તથ એવું ગૌણ નામ છે અને લોગસ્સ એ આદાન નામ છે મુતની એટલે સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ ૩૫ હોનાથી પુખ્ખરવરદીનુ મુતસ્તથ ગૌણ નામ છે, અને પુખ્ખરવરદી એ આદાન નામ છે. તથા સિદ્ધ ભગવતની સ્તુતિ હોનાથી સિદ્ધાણુ નુ સિદ્ધસ્તથ એવું ગૌણ નામ છે, અને સિદ્ધાણ અથવા સિદ્ધાણુ બુદ્ધાણ એ આદાન નામ છે. એ પ્રમાણે એ પાથ સૂત્ર ચૈત્યવદનામા મુખ્ય હોનાથી અને ૬૮૫ ત સરળ (ખીજ સુનોની અપેક્ષાએ દીર્ઘ પણ) હોનાથી

• શ્રી અનુયોગદ્વારમા ૧૦ પ્રકારના નામ પ્રમગે જે સૂત્રનુ નામ આદિ પદોથી જોળણાય છે તે સૂત્રનુ તે નામ આદાન નામ અને ગુણ ઉપરથી પડેલું નામ તે ગોણુનામ કહ્યું ॥

૧ યપોક્તમુદ્રામિત્સાલિત મળ્યમાનત્વાદ્ દદા દ્વ દદા સરલા દ્વયર્થે (લાખ્યાવચ્ચરિ)

દઢક કહેવાય છે એ પ દહકમા ચૈત્યનંદનાના ૧૨ અધિકાગ એટલે ૧૨ પ્રિય કદા છે તેની વિગેય સ્પષ્ટતા આગળની ગાથા-ઓમા કહેવાશે. ॥ इति ११ म पचदडकद्वारम् ॥

અવતરણ—હવે ૧૦ મા દ્વારના પ્રસંગમા પ દહકને વિષે કહેલા ૧૨ અધિકાગના આદિ ૫૬ આ ગાથામા કહે છે—

નમુ જેય અ અરિહં લોગ સવ્વ પુરક તમ સિદ્ધ જો દેવા ।
 ડજિ ચત્તા વેયાવચ્ચગ અહિગારપઢમપયા ॥ ૪૨ ॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે મુગમ છે.

ગાથાર્થ:—^૧નમુત્થુણુ—જેય (અ) અધ્યા^૨ મિદ્ધા—અગ્નિહૃત
 અધ્યાપા—લોગસ્સ^૪ ઉક્કનેઅગરે—મન્નલોએ^૫ અરિહૃતથેધ્યાણુ—
 ૬પુખ્ખરનરદીનદે—તમતિમિર^૭ પહલવિદ્ધ—સિદ્ધાણુ^૮ છુદ્ધાણુ—જો
 ૯દેનાણુવિદેવો—ઉક્કિ^{૧૦} ત^{૧૧} સેલસિહરે—^{૧૨}અત્તાન્નિઅકુદમદો—પેયા
 ૧૩અગરાણુ^{૧૪} ૧૨ એ ૧૨ અધિકાગના ૧૦ પ્રથમપદ એટલે આદિ
 ૫૬ છે. ॥ ૪૨ ॥

ભાવાર્થ:—મુગમ છે. અને અધિકારના પર્યન્ત અથાને આગળ-ની ગાથાના ભાનાર્થમા કહેનાગે.

અવતરણ—હવે ૧૨ અધિકાગને વિષે કયા અધિકારમા કોની સ્તનના છે? તે ત્રણ ગાથાઓમા કહેનાય છે—

પઢમહિગારે વદે, ભાવજિણે વીયઅમિ દવ્વજિણે ।
 ઇગચેઇયઠવણજિણે, તઇયચડત્થમિ નામજિણે ॥૪૩॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થાનુસારે મુગમ છે.

ગાથાર્થ:—પ્રથમ અધિકારમા ભાવજિનને વદના કહ્યું છે (કરી છે), બીજા અધિકારમા દ્રવ્યજિનને વદના છે, ત્રીજા અધિકારમા એક ચૈત્યના સ્થાપના જિનને વદના છે, અને ચોથા અધિકારમાં નામજિનને વદના છે ॥ ૪૩ ॥

ભાવાર્થ:—નમુત્થુણુમા નમુત્થુણુથી જિઅલયાણુ સુધીના

પાઠમા ભાનજિનને એટલે તીર્થકર નામકર્મના વિપાકોદયનાળા કેનળજ્ઞાની તીર્થકર ભગવતો કે જેઓ દેશનાદિ વડે ભવિક જનને ઉદ્ધાર કરતા અને વિદ્વાન વડે પૃથ્વીતલને પવિત્ર કરના પૂર્વક નિચરતા હોય છે, અથવા નિચરતા હતા તે વખતને અથવા તે અવસ્થાને લક્ષ્યમા રાખી વદના કરી છે. ॥ ઇતિ પ્રથમાધિકાર ॥

ત્યારબાદ નમુત્યુલુ ની છેલ્લી સંપૂર્ણ ગાથામા (જેઅ અગ્યા મિદ્ધાથી સંવેતિનિહેણ વદામિ મુધીમા) દ્રવ્યજિનને એટલે પૂર્વના ત્રીજા ભવે નિકાચીત તીર્થકરનામકર્મ બાધીને તેના પ્રદેગોદયમા વર્તતા એવા જે તીર્થકરો હજી કેનળજ્ઞાન પૂર્વક ભાવ અરિહંતપણ (ભાવ તીર્થકરપણ) પામ્યા નથી પરંતુ જેઓ ભવિષ્યમા પામરો તે દ્રવ્યજિન, તેમજ (ભાવ તીર્થકર પણ પ્રાપ્ત કરીને) જેઓ સિદ્ધિપાત્ર પ્રાપ્ત થયા છે તે સિદ્ધા વસ્થાનાળા પાા દ્રવ્યજિન કહેવાય છે, એ પ્રમાણે ભાનજિનની ઉભય પાર્થિવતા અવસ્થા રૂપ બન્ને પ્રકારના 'દ્રવ્યજિનને વદના કરી છે ॥ ઇતિ દ્વિતીયાધિકાર ॥

ત્યારબાદ અરિહંત ચેગ્યાળ થી ઠામિ કાઠિસગ્ગ રમુધીના સંપૂર્ણ સૂત્રમા જે ચૈત્યમા ચૈત્યવદના કરવાની છે તે ચૈત્યમા

૧ મુવસ માવિજો વા માવસિહ કારણ તુ જ હોણ

ત દમ્મ સઠ્ઠજૂ સચેયણાચેવજ યંતિ ॥ ૧ ॥

(આનરકાદિ અનેક ગ્રંથોમાં)

જગતમાં વ્યતીત થયેલા ભાવનુ અથવા ભાવિકાળે થનારા ભાનનુ જે કારણ (અવસ્થા) તેને સર્વશ ભગવતો દ્રવ્ય કહે છે, અને તે સચિત્ત તથા અચિત્ત બન્ને પ્રકારનું છે ॥ ૧ ॥ એ પ્રમાણે ભાવ તીર્થકરની બાહ્યાવસ્થાદિ પૂર્વ અવસ્થા તે ભાવી કારણરૂપ દ્રવ્યજિન છે, અને સિદ્ધ અવસ્થા તે જૂતકારણરૂપ દ્રવ્યજિન છે તથા અર્હિ અતીત અને અનાગત કાળના દ્રવ્યજિન તે મર્ (૧૫ કર્મભૂમિ) ક્ષેત્રના બાણવા, પરંતુ વર્તમાન કાળના (સહસ્ત્રાદિ ૧૦ ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ ચાનુ પાંચમા આરામાં) તે પાંચ મહામિદેહમાં વર્તતા તદ્દભવિક બૃહમ્મ તીર્થકરો, અને શેષ ૧૦ માં અર્વાચ પૃતિયભવિક તીર્થકરો દ્રવ્યજન બાણવા

૨ આ અધિકારનો પર્યંત સાગ અરિહંત ચે૦ સૂત્ર ઉપરાંત

રહેલા સર્વ સ્થાપના જિનને એટલે સર્વ પ્રતિભાઓને વદના કરી છે. ॥ इति तृतीयाधिकारः ॥

ત્યારબાદ સપૂર્ણ લોગસસમા વર્તમાન અવસર્પિણીમા થયેલા ૨૪ જિનેશ્વરોના નામની સ્તવના હોવાથી નામ જિનેશ્વરની વદનાનો અધિકાર છે ॥ इति चतुर्थाधिकारः ॥

એ પ્રમાણે એ ૪ અધિકારમા શ્રી જિનેશ્વરના નામ-સ્થાપના દ્રવ્ય-અને ભાષ એ ચારે નિક્ષેપને પશ્ચાતુર્પૂર્ણિએ (ઉલટા કંમે) વદના કરેલી છે

અવતરણ—આ બે ગાથામા રોપ રહેલા ૮ અવિકાગ કહેછે—
 तिहुअणठवणजिणे पुण, पचमए विहरमाणजिण छट्ठे।
 सत्तमए सुअनाणं, अट्ठमए सव्वसिद्धयुई ॥ ४४ ॥
 तिरथाहिव वीरयुई, नवमे दसमे य उज्जयत युई ।
 अट्ठावयाइ इगदिसि, सुदिट्टिसुरसमरणा चरिमे॥४५॥

શબ્દાર્થ —

तिहुअण=त्रय लुननना
 विहरमाण=विहरता
 युई=भुति
 तिरथाहिन=तीर्थाधिप (नर्त-
 मान तीर्थना अधिपति.)

ઉજ્જયત=ગિરના (એટલે શ્રી
 નેમિનાથ)
 અટ્ઠાવયાઈ=અષ્ટાપદ વિગે
 ઈગદિસિ=અગિઆરમામા
 સુદિટ્ટિ=સમ્યગદ્રષ્ટિ
 ચરિમે=છેલ્લા, આરમામા

ગાથાર્થ:—પુન પાચમા અવિકાગમા ત્રણે લુનનના સ્થાપના જિનને વદના કરી છે, છઠ્ઠા અધિકારમા વિહરમાન જિનેશ્વરોને અત્રત્યના પચન્તે ૧ નવકારના કાઉમ્સગ બાદ અધિકૃત એક છન વા એક ચૈત્યાદિ સર્ણધી પહેલી એક થોય કહેવાય છે તે થોયના પર્યન્ત સુધી છે એમ શ્રી ધર્મગ્રંથની વૃત્તિમાં કહ્યું છે એ રીતે આગળના અધિકારો ને ચલિકા સ્તુતિવાળા છે તે સર્વ ચલિકા સ્તુતિ સુધીના બાણવા અર્ધ પર્યન્તે કહેવાતી દરેક થોય તે ચલિકાસ્તુતિ પ્રવચ્ચારો વૃત્તિમા સ્પષ્ટ રીતે પર્યન્તવર્તી થોય સુધી ચારે અધિકાર ગણ્યા છે

વદના કરી છે, સાતમા અધિકારમા શ્રુતજ્ઞાનને વદના કરી છે, આઠમા અધિકારમા સર્વ સિદ્ધની શ્રુતિ છે. નવમા અધિકારમા વર્તમાન તીર્થના અવિપતિ શ્રી વીજિનેશ્વરની સ્તુતિ છે, દશમા અધિકારમા ગિરનારની શ્રુતિ છે, અગિયારમા અધિકારમા અષ્ટાપદ આદિ તીર્થોની સ્તુતિ છે, અને બારમા અધિકારમા સમ્યક્દષ્ટિ દેવતુ સ્મરણ (પા. ૧૧ શ્રુતિ નહિ) છે. ॥ ૪૪ ॥ ૪૫ ॥

માર્ગાર્થ'—સન્નિવેશને અરિહન એ ચાણુધી ઠામિ કાઠિસ-
ગા મુધીમા અને તે ઉપરાન્ત બીજી ઘાય મુધીમા પણ ઉપ-
લોક અવેનોક અને તીર્થલોક એ ત્રણે લોકમા ગહેલા સર્વ
પ્રતિમાશને વદના કરવા એ પાંચમા અધિકાર છે ॥ इति
पञ्चमाधिकार

૬ હો અધિકાર પુખ્તરૂપદીની ૧ લી ગાથામા છે, જે જેમા
૨૧ દ્વીપને ત્રિપે ગહેલી ૫ મહાનિદેહ સખધી ૧૬૦ વિજયમાની
૨૦ વિજયમા એકે જિનેશ્વર વર્તમાન સમયે પણ પોતાની પવિત્ર
દેશનાવી ત્યાના લખ્ય પ્રાણીઓને પરમ ઉપકાર કરતા ત્રિયરે
જે એટલે વિહાર કરે છે, માટે વર્તમાન કાળમા તે ૨૦ નિહંમાન
તીર્થકર કહેવાય છે, તેમને વદના કરી છે ॥ इति षष्ठाधिकार॥

સાતમા અધિકાર પુખ્તરૂપદીની બીજી અને ત્રીજી ગા-
થામા છે અને તે ઉપરાન્ત “નુઅરસ લખવઓ અન્નિહત ચેઈ-
યાણ”થી પ્રારંભીને યાનત ત્રીજી ઘાય કહેવાય છે તે પણ ૭ મા
અધિકારમા ગણાય इति सप्तमाधिकार ॥

ત્યારબાદ સિદ્ધાણની પહેલી ગાથામા મિદ્ધ લખવતની
સ્તુતિ હોનાથી સિદ્ધસ્તુતિ નામનો ૮ મા અધિકાર છે ॥ इति
अष्टमाधिकार ॥ ત્યારબાદ મિદ્ધાણની બીજી અને ત્રીજી એ બે
ગાથામા વર્તમાન શાસનના અવિપતિ અને આસન્ન ઉપકારી છેલ્લા
તીર્થકર શ્રી મહાવીર પ્રભુની સ્તુતિ હોનાથી એ બે ગાથાઓ
૯ મા અધિકાર વીરસ્તુતિ નામનો છે. ॥ इति नवमाधिकार ॥
ત્યારબાદ ઠગજીતસેલ સિદ્ધરે એ પદવાળી સિદ્ધાણની ૬ વી
ગાથામા શ્રી ગિરનાર પરંત ઉપર થયેલા દીક્ષાદિ ત્રણ કલ્યા-
ણકારના શ્રી નેમિનાથ પ્રભુની સ્તવના રૂપ ૧૦ મા અધિકાર

છે इति दशमोऽधिकार—અને સિદ્ધાણુની ઝેલ્લી ગાથામાં (ચત્તારિ અઠ્ઠ દસદાય ઈત્યાદિ પદવાળી પાચમી ગાથામાં) અષ્ટા-પદાદિ તીર્થોની તથા સિત્ર ૧સિત્ર મખ્યાનાળા જિનેશ્વરોની સ્તુતિ છે, તે ૧૧ માં અધિકાર છે॥ इति पक्वदशमोऽधिकार ॥

૧ અહિં ૧૧ માં અધિકારમાં સિત્ર સિત્ર સખ્યાએ જિનેશ્વરોને તીર્થોદિ આશ્રયિ કહેલી વદના સક્ષેપમાં આ પ્રમાણે—

($૪+૮+૧૦+૨=૨૪$) એ પ્રમાણે ૨૪ તીર્થકરની પ્રતિમા ભરતતચક્રીએ અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરાવી છે તે અષ્ટાપદ તીર્થના ૨૪ ભગવતને વદના થઈ એ ગાથામાં મુખ્ય વદના અષ્ટાપદતીર્થોની ગણાય છે તથા $૪ \times ૮ = ૩૨$ અને $૧૦ \times ૨ = ૨૦$ જેથી ૩૨ અને ૨૦ મળીને ૫૨ ચૈત્યયુક્ત શ્રી નવીશ્વરતીર્થને વદના થઈ તથા ચત્ત એટલે ત્યાગ કર્યો છે અરિ=અતરંગ શત્રુ (કપાય) જેણે એવા ($૮+૧૦+૨$) ૨૦ તીર્થકરે શ્રી સમ્મેતશિખર ગિરિ ઉપર નિર્વાણ પામેલા હોવાથી શ્રી સમ્મેતશિખરને વદના થઈ, અથવા ઉત્કૃષ્ઠથી મમકાળે જન્મ પામતા ૨૦ તીર્થકરને વદના થઈ, અથવા વર્તમાનકાળમાં વિચરતા ૨૦ વિહરમાનને વદના થઈ તથા એજ ૨૦ ને ૪ વડે ભાગતા ૫ આવે તેને અઠ્ઠદસ એટલે ૧૮ માં ઉમેરતા શ્રી શત્રુજયગિરિ ઉપર સમવસગ્રહા ૨૩ તીર્થકરને એટલે શ્રી શત્રુજયગિરિને વદના થઈ તથા ($૮ \times ૧૦ = ૮૦ \times ૨ =$) ૧૬૦ તીર્થકર ઉત્કૃષ્ઠથી મહાવિદે-હમાં વિચરતા હોય છે તેમને વદના થઈ તથા ($૮+૧૦=૧૮ \times ૪=$) ૭૨ તીર્થકર ત્રણ કાળની ત્રણ ચોવીસીના ભરત અને ઐરવત એ ૨ ક્ષેત્રમાં જૂદા જૂદા થાય તે સર્વને વદના થઈ તથા ($૪+૮=૧૨ \times ૧૦=૧૨૦ \times ૨=$) ૨૪૦ તીર્થકર ભરતાદિ ૧૦ ક્ષેત્રની ૧૦ ચોવીસીના થાય તેમને વદના થઈ તથા ૮ ના વર્ગ ૬૪ માં ૧૦ નો વર્ગ ૧૦૦ મેળવતાં ૧૬૪ થાય તેમાં ૪ અને ૨ મેળવતાં ૧૭૦ તીર્થકર અઢી ક્ષીપમાં ઉત્કૃષ્ઠથી વિચરે તે સર્વને વદના થઈ તથા ચત્તારિ એટલે અનુત્તર ઐવેયક કલ્પ અને જ્યોતિષી એ ૪ દેવલોકમાં, અઠ્ઠ એટલે ૮ વ્યન્તરનિકાયમાં, દસ એટલે ૧૦ ભવનપતિમાં અને દ્વોષ એટલે અધોલોકવર્તી તથા તિર્થ-લોકવર્તિ એ બે પ્રકારના મનુષ્યલોકમાં શાશ્વત્ અને અશાશ્વત્ બન્ને પ્રકારની પ્રતિમાઓને એટલે ત્રણે લોકની સર્વ પ્રતિમાઓને વદના થઈ. (આ ગાથાની વૃત્તિ) હજી બીજે પણ વિશેષ અર્થ આ ગાથાની વૃત્તિમાં કહ્યો છે ત્યાંથી બહુવે.

એ પ્રમાણે સિદ્ધાન્ત છુદ્ધાણુ મા (= સિદ્ધસ્તનના એકજ દહ-ક્રમા) ૮-૯-૧૦-૧૧ એ ચાન્ અધિકાર છે, જેમા પહેલા બે અધિકારની ૩ ગાથા શ્રી ઋગ્બ્રહ્મકૃત છે, અને તે પ્રાચીન કાળમા ચૈત્યવદનના પર્યન્તે કહેવાતી ૩ 'સ્તુતિસ્થ' એજ સ્તુતિઓ હતી, ત્યારપછીની બે અધિકારની બે ગાથા શ્રી ગીતા-ર્થોએ ચૈત્યવદનના સભ્ય મા સચુક્ર કરી છે.

ત્યાગ્યાદ વેયાનઅગરાપથી પ્રારભીને સપૂર્ણ અત્તથ અને તે ઉપનાન્ત ૧ નનકારના કાઉસ્મગ્ગ પર્યન્તે કહેવાતી ચોથી ચોથ સુધીનો પાઠ સમ્યક્દષ્ટિ દેવને (વદના નહિ પન્નુ) અમરપ કરના અને તેનો કાઉસ્મગ્ગ કરના મળ્યો છે, તે સર્વ ત્યારમા અધિકારમા ગણાય છે. ॥ इति द्वादशमोऽधिकारः ॥

x શ્રી ધર્મસત્ત્વવૃત્તિ

૧ પ્રથમ દર્શાવેલ ૮ પ્રકારની ચૈત્યવદનામાં ૬ ક્રા બેઠે વિષે એ
■ સ્તુતિ કહેવાય છે

॥ ચૈત્યવદનના ૧૨ અધિકારનો યત્ર. ॥

અધિકાર	ક્યાવી ક્યામુના ?	કોને વદના ?	પ્રથમ પદ	પ્રથમ પદ
૧ લો અધિકાર	નમુત્યુપુધી ૭ અલયાણુ	લાનજિનને	નમુત્યુ-ણુ મા	નમુત્યુણુ
૨ લો ,,	નમુત્યુણુ ની છેદલી ગાથા	દબ્યજિનને	,,	જેઅ અધ્યાન
૩ લો ,,	અરિહ તથે ૦ ધી ૧ } લી થાય મુધી	સ્થાપના જિનને	ચૈત્યસ્ત-વમા	અગિહ તથે ૦
૪ થો ,,	લોગસ્મ સ પૂર્ણ	નામજિનને	નામસ્ત-વમા	લોગસ્મ
૫ મો ,,	મન્વલોએ અગિ-હ તથે ૦ ધી ૨ ૭ થાય મુધી	ત્રણે ભુનનના સ્થાપના જિનને	,,	મન્વલોએ
૬ હો ,,	પુખ્ખરનરદીની ૧ લી ગાથા	૨૦ પિહુમાન જિનને	શ્રુતસ્ત-વમા	પુખ્ખરનરદી ૦
૭ મો ,,	,, ની ૨ ૭ ગા-થાવી ૩ ૭ થાય મુધી	શ્રુતજ્ઞાનને	,,	તમતિમિ ૦
૮ મો ,,	સિદ્ધાણુ ની ૧ લી ગાથા	મર્ન મિદ્ધને	સિદ્ધસ્ત-વમા	સિદ્ધાણુ ૦
૯ મો ,,	,, ૨-૩ ૭ ગાથા	શ્રીમદ્દાની-પ્રભુને	,,	જો ૨વાણુ પિ ૦
૧૦ મો ,,	, ૪ ધી ગાથા	શ્રીગીરનાસ્તીર્યને	,,	ઉજિજ ત-સેલ ૦
૧૧ મો ,,	,, ૫ મી ગાથા	શ્રી અષ્ટાપદાદિ તીથેનિ	,,	અત્તારિ અકુ ૦
૧૨ મો ,,	વેયાન-અગગા ૦ } વીઠધીથાય મુધી	શામનદેવનુ અન્ણુ	,,	વેયાન-અગ ૦

અવતરણ—ચૈત્યવદનના ૧૨ અધિકાર ચાલુ મમયમા ક્યા સૂત્રના આચારે (પ્રમાણુધી) પ્રવર્તે છે ? તે કહનાય છે—

નવ અહિગારા ઇહ લલિયવિત્થરાવિત્તિમાઙ્ગ અણુસારા ।
તિન્નિ સુઅપરંપરયા, વીઓ દસમો ઇગારસમો ॥૪૬॥

ગાથાર્થ — ગાથાર્થાનુસારે મુગમ છે.

ગાયાર્થ — અહિ ૯ અધિકાર શ્રી લલિતવિસ્તરા નામની વૃત્તિ આદિના અનુસારે છે, અને બીજો દશમો તથા અગિયારમો એ ૩ અધિકાર સુતપરંપરાએ આપ્યા આવે છે. ॥ ૪૬ ॥

માત્રાર્થ — નમુત્યુલ્લા મા જેવો અધ્યાસિદ્ધાની ૧ ગાથા એ બીજો અધિકાર, અને સિદ્ધાણીની છેલ્લી ૨ ગાથાઓ ૧૦ માં ૧૧ માં અધિકાર એ ૩ અધિકાર સુતપરંપરાએ એટલે ગીતાર્થ પૂર્વાચાર્યના સપ્રદાયથી કહેવાય છે, અથવા સુત એટલે સૂત્રથી તેમજ તે સૂત્રની નિર્ધારિતથી અને તેના લાખ્યથી તથા તેની સૂચિથી એ પ્રમાણે સુતની પરંપરાથી (સૂત્રાદિ પચાગીની પરંપરાથી) કહેવાય છે જેમકે સૂત્રમા ચૈત્યવદના પુખ્ખરવન્દી સુધી કહી છે, અને નિર્ધારિતમા પુખ્ખરવન્દી ઉપરાન્ત એકસિદ્ધસ્તુતિ (સિદ્ધાણીની ૧ ગાથા) સુધી કહેલ છે. અને સૂચિમા તે ઉપરાન્ત પણ મહાવીર પ્રભુની ૨ સ્તુતિ સુધી (એટલે સિદ્ધાણીની ૩ ગાથા સુધી) કહેલ છે, અને સેસ ઉજ્જયતાદિ અધિકાર યજ્ઞ-ગાથા કહેવા યોગ્ય છે તે આગળની ગાથામાજ કહેવાશે શેષ ૯ અધિકાર સૂત્રના પ્રમાણથી છે, કારણ કે લલિતવિસ્તરા

૧ અર્થાત્ એ ૯ અધિકાર તો સૂત્રરૂપ છે, માટે તે ચૈત્યવદનાના ૯ અધિકારવાળાં નમુત્યુલ્લા આદિ ચૈત્યવદનસૂત્રોની વૃત્તિ શ્રી હરિભદ્ર સરિએ રચી છે, તે ચૈત્યવદનવૃત્તિનું નામ લલિતવિસ્તરા છે, ત્યાં સિદ્ધાણીની પહેલી ૩ ગાથાની વૃત્તિના પર્યંતે “પૂતા તિલ્લ સુત્તયો નિયમેનોપ્યન્તે, કેચિત્તુ મળ્યા અપિ પઠન્તિ ન ચ તત્ર નિયમ હતિ ન તદ્વપાલ્યાનત્રિયા” [=સિદ્ધાણીની એ ૩ સ્તુતિઓ (અર્થાત્ પહેલી ૩ ગાથા) નિયમ તરિકે એટલે અવશ્ય કહેવાય છે માટે તેની વ્યાખ્યા કરી છે, અને કેટલાક આચાર્યો તો એ ૩ ઉપરાન્ત બીજી(ઓ) સ્તુતિઓ (ઉજ્જયતાદિ) કહે છે, પરંતુ એ બે સ્તુતિઓ કહેવીજ એમને એવો નિયમ નથી, માટે તેની વ્યાખ્યા આદિ કરી નથી] એમ કહ્યું છે, તે ઉપરથી સહજ

વૃત્તિમા “ એ ૬ અધિકાર અવશ્ય-નિયમા લાણના યોગ્ય કહયા છે, અને શેષ ૩ અધિકાર નિયમથી લાણવા યોગ્ય ન હોનાથી એ ૩ અધિકારની વ્યાખ્યા કરતા નવી ” એમ કહ્યું છે, પરંતુ એ ૩ અધિકાર પૂર્વાચાર્યકૃત નિર્ણયિત અને સૂક્ષ્મિમા કહેલા હોનાથી શ્રુત પરંપરાએ પ્રવર્તે છે.

અવતરણ—૬ અધિકાર સિરાયના ૩ અધિકાર (જહેચ્છાપ=) વદન કન્નારની ઇચ્છાને અનુસરીને કહેા છે, તે શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ નથી, પરંતુ શાસ્ત્રની મર્યાદા પૂર્વકેજ છે એમ દર્શાવવાને શ્રી ભાષ્યકર્તા તે ૩ અધિકારના સખવમા શાસ્ત્રસાક્ષી દર્શાવે છે—

આવસ્તયચુત્રીણ, જં મણિયં સેસયા જહિચ્છાપ ।
તેણં ડજિતાઢવિ, અહિગારા સુઅમયા ચેવ ॥ ૪૭ ॥

ગાઢ્યાર્થ—ગાથાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે.

ગાથાર્થ—જે કારણથી આવશ્યક સૂક્ષ્મિ વિષે (પ્રતિક્રમણ અધ્યયનના પ્રમણે) “ સેસયા જહિચ્છાપ ” (એટલે શેષ અધિકાર વદન કરનારની ઇચ્છાનુસારે છે) એમ કહ્યું છે, તે કારણથી ઉજિતસેલમિહુરે નિગેરે ૩ અધિકાર પણ નિશ્ચય (શ્રુતપરંપરાનાજા હોવાથી) શ્રુતમયજ લાણવા પરંતુ શ્રુતબાહ્ય નહિ, (કાન્પ કે આવશ્યકસૂક્ષ્મિનુ વચન તે શ્રુતબાહ્ય ન ગણાય માટે). ॥ ૪૭ ॥

માવાર્થ—ગાથાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે.

સમજાય છે કે વ્યતિતવિમ્તરામાં વ્યાખ્યા કરેલા ૬ અધિકાર પણ અવશ્ય લાણવા યોગ્ય છે નહિતર તેની વ્યાખ્યા ન કરત

પુન એ ઉપરથી (શામનદેવની ચોથી ચોમનો ૧૦ મો અધિકાર પણ વેશાવચનરાખ્ય આદિ સૂત્રથી વ્યાખ્યા કરેલો હોવાથી) ચોથી શુદ્ધ પણ અવશ્ય લાણવા યોગ્ય થઇ, જેથી તણ સ્તુતિની ચૈત્યવદના પ્રરૂપવી અને ૪ થી શુદ્ધ અર્વાચીન-નવી છે એમ શ્રી પચાશકજીની વૃત્તિમાં શ્રી અમલદેવસુત્રિએ અન્ય આચાર્યોના મર્તાતરથી દર્શાવી છે તેનુ આદરખન લઇ ચૈત્યવદનામાં ન કહેનાની પ્રરૂપણા કરવી અને ન કહેવી તે ઉત્તમ પ્રરૂપણા લાણવી

અવતરણ — પૂર્વગાથામા ઉચ્ચિતાશ્ચિ એ ૫મા કહેલા
આદિ શબ્દના ક્રમથી તો ઉચિત અને ચતારિ એ ૧૦ મા
અને ૧૧ મા અધિકાર જ શ્રુતમય ગણાય, તો બીજો અધિકાર
શ્રુતમય કેની રીતે ગણાય ? તે આ ગાથામા દર્શાવાય છે—

ચીઓ સુચત્યચાઈ. (इ)*अत्यओ वन्निओ तहि चैव ।
सकथयते पढिओ, दवारिहवसरि पयडतथो ॥ ४८ ॥

ગાથાર્થ —

સુચત્યચાઈ = શ્રુતસ્તવની
આદિમા
ચત્તિઓ = વર્ણનો છે, કહેા છે
તહિ = ત્યા, આવરયકચૂર્ણિમા

પઢિઓ = કહેલો છે.
દવારિહ = દ્રવ્ય અરિહ તની
વ નાના.
અવસારિ = અવસરે, પ્રસંગે.
પયડતથો = પ્રગટ અર્થવાણો.

ગાથાર્થ — “ જેવ્ય અર્થમા સિદ્ધા ” એ ગાથામા બીજો
અધિકાર નિશ્ચયથી ત્યા આનશ્યક ચૂર્ણિમા જ ૧ અર્થથી શ્રુત-
સ્તવના (પુખ્તઅવસ્થાના) પ્રારભમા કહેલો છે, તેજ અધિ-
કારને (ત્યાથી આરંભ) પૂર્વાચાર્યોએ નમુશુલના પર્યંતે
દ્રવ્ય અરિહ તની વદનાને અવસરે કહેા છે તે પ્રગટ અર્થવાણો
છે (અર્થાત્ ત્યાથી આરંભ નમુના અ તે કહેનાનુ-સ્થાપવાનું
પ્રયોજન સ્પષ્ટ છે કેમકે નમુશુલમા પ્રથમ ભાગ અગ્નિહતને
વાવાબાદ પશ્ચાત્પૂર્વાના ક્રમથી દ્રવ્ય અરિહ ત નાવા જો એ
તેથી એ દ્રવ્યાર્હત વદનાની ગાથા નમુના પર્યંતે સ્થાપી છે
માટે એ બીજો અધિકાર પણ ૯-૧૦ મા અધિકારના શ્રુત-
મય જ છે) ॥ ૪૮ ॥

માર્વાર્થ — ગાથાર્થમા કહેા પ્રમાણે મુગમ છે

અવતરણ — ૯ અધિકાર મુજોજ હોનાથી પ્રમાણ છે, અને

આ બીજા ચરણમા એક અક્ષર થૂન છે તે અવશ્યગિની પ્રતમા
પાવેલા હ્રમ યઓ પછી સંપૂર્ણ થાય છે અને કેટલીક પ્રતે મા હ નથી
૧ તે આનશ્યક ચૂર્ણિનો પાક અથથી આ પ્રમાણે-જ્ઞાસ(વ)ણ સત્તરિ
તિ-પ્રચરતય જહનપણ વાસ તિત્યવરા ણ સાવ સન્નારેણ ભવતિ ।

જેપ કે અધિકાર તે (સૂર્ણિઆદિકમા) પૂર્વાચાર્યોએ કહેલા હોનાથી તે પૂર્વાચાર્યોની આચરણા સૂત્રાનુમારી કેમ ગણાય ? અને તે કારણથી પૂર્વાચાર્યોની એવી આચરણાઓ તેમજ એ કે અધિકાર પણ માન્ય કુના ચોન્ય કેમ હોય ? તે દશાવે છે—

અસદાહનનવજં, ગીઅથ અવારયંતિ મજ્જતથા ।

આચરણાવિ હુ આણ-ત્તિ વચણઓ સુવહુ મન્નતિ ॥

॥ ૪૯ ॥

શબ્દાર્થ —

અમદ = અશક

આહન = આચરીત-આચીર્ણ

અણવજ = અનવધ, નિર્દોષ

અવારયંતિ = નિનારણુ ન કરે

મજ્જતથા = મધ્યસ્થ આચાર્યો

આચરણા = આચરણા

આણ = આજ્ઞા, છનાજ્ઞા

ત્તિ = ંતિ એ.

ગાથાર્થ — જે આચરણા અશક ગીતાર્થે આચરેલી હોય, અને તે નિરનય (નિષ્પાપ) હોય તે તેવી આચરણાને મધ્યસ્થ ગીતાર્થો નિનારણા (નિષેધતા) નથી, પરંતુ તેવી આચરણા તે પ્રભુની આજ્ઞા જ છે એમ ગાસ્રમા કહેલું હોનાથી તે આચરણાને ઘણી રીતે સન્માન આપે છે (આદરે છે) ॥ ૪૯ ॥ માટે પૂર્વર મહાત્માઓએ આચરેલા અને સૂર્ણિ નિગેષમા પ્રચલેલા એ કે અવિદ્યા પણ સૂત્રોક્ત અવિકાર જેના જ સૂત્રમય અને પ્રમાણભૂત ગણના. ॥ ૪૯ ॥

માર્વાર્થ.—ગાથાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે. આ મળતિ વિશેષ ચર્ચા શ્રી સદાચાર સાધ્યમાથી ગણના જેવી છે ॥ ૪૯ ॥ દ્વારા ॥

અદ્વયા અણગયાળતા તે સિત્તવર નમસામિ અથ — (૨૧ કીપમા) ઉત્પદથી ૧૭૦ તીર્થકર અને જઘન્ય થકી ૨૦ તીર્થકર એટલા તે મમકાળે વતતા હોય તેમને અને અતીતકાળમાં (જેતીર્થકરે થયા છે) તથા અનાગત કાળમાં જે અ ન ત તીર્થકરે (થશે) તે (ત્વેકાળના) સર્વ તીર્થકરેને હુ નમઝાગ કરુ એજ સાધાર્ણવાળી જ અ અદ્વયા સિદ્ધાંતી ગાથા તે બીજે અધિકાર- છે જેમાં અતીત તથા અનાગત તીર્થકરેને વદના કરવાથી દ્રવ્ય અરિ રૂપ ના છે

અવતરણ—હવે ચૈત્યનદનામા કેને કેને વદના થાય છે ?
વિગેરે તાત્પર્ય કહેનાય છે, અને તે સાથે ચાર વદનીય
વિગેરેનું ૧૩-૧૪-૧૫ મુ ક્રાં કહેવાય છે.

ચડ વદણિજ્ઞ જિણ-મુણિ-સુય-સિદ્ધા હહ સુરાય
સરણિજ્ઞા ।

ચડહ જિણા નામ ટ (ઠ)વણ દઢ્વભાવજિણ મેણ ॥
॥ ૫૦ ॥

શબ્દાર્થ —

ચડણિજ્ઞ = વા.વા ચોખ્ય સરણિજ્ઞા = સ્મરણ કરના ચો.ય

ગાથાર્થ—(આ ચૈત્યનદનામા) જિન-મુનિ-શ્રુત-અને સિદ્ધ
એ ૪ નદના કંના ચોખ્ય છે ॥ इति ૧૩ મુ દ્વાર ॥ અને અહિં
શાસનના અવિષ્ટાયક સમ્યગ્દ્રષ્ટિ દેન સ્મરણ કરના ચોખ્ય છે (પણ
વદનીય નહિ) ॥ इति ૧૪ મુ દ્વાર ॥ તથા (આ નિલેપાથી)
૮ પ્રકારના જિન તે નામ જિન, સ્થાપના જિન, દ્રવ્ય જિન, અને
ભાનજિન એ ૪ ભેદે જાણવા ॥ इति ૧૫ મુ દ્વાર ॥ ૫૦ ॥

માર્ગાર્થ—જિન આદિ ૮ જ નદનીય છે, જે ૧ ચૈત્યનદનામા
મુખ્યત્વે જે કે અગ્નિતની (પ્રતિભાની) વદના છે તે
પણ પ્રસંગત શ્રુતસ્તનમા શ્રુતજ્ઞાનને, સિદ્ધાનામા સિદ્ધને,
અને પ્રણિજ્ઞાનમા (જાનત કેનિ સાધૂંઓમા) મુનિને પણ વદના
કરી છે, તેવી ચૈત્યનદનામા વાદવા ચોખ્ય સર્વને નદના કરી છે.
(તથા મુનિની વદના મુખ્યત્વે તે ગુરુવદન ભાષ્યમા ગુરુ
વદનાના સ્વરૂપે કહેવાને) તથા શાસનદેન અવિરત સમ્યગ્
દ્રષ્ટિ ગુણસ્થાને (ચોથા ગુણસ્થાને) હોનાવી દશવિ-
ન્ત અને સર્વવિરતને (૫ મા ફક્ત ને ૭ મા ગુણસ્થાનવર્તીને)
વદના કરના ચોખ્ય ન હોય તે કાળપાથી તેનું સ્મરણ માત્ર
કરના છે, કાળ કે તે શાસનત્રેમી દેવો શાસનમા વતા ઉપદ્રવોને
દૂર કર્યા છે, દૂર કરે છે, અને દૂર કર્યો, માટે ચૈત્યનદનાથી થતી
૮ સિદ્ધિમા નહતા વિધ્નોની ઉપશાન્તિને અર્થે તેમજ કોઈ
શાસનનું પ્રભાવિષ્ કાર્ય કરાવવાના ના જાથી તેના સ્મરણાર્થે

કાર્યોત્સર્ગ કરવામાં આવે છે પુન તેવા પ્રકારનું કોઈ કાર્ય ન હોય તો પણ પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા પ્રમગ્ન ચૈત્યવદનામાં ચોવી યોગ્યપૂર્વક દેનનું સ્મૃત્તુ વિગતિવત પણ જરૂર છે, તે મર્વથા નિર્વર્થક નથી, ૧૩૫ કે પ્રતિક્રમણાદિ પ્રમગ્ન દરેક દગતા કાઉસ્મજીવી શામનગ્રેમી દેવોનો પ્રતિનિ મત્કાગ વાય છે તે ઉચિત છે, તેમજ તે દેવ કદાચ સ્વસ્મૃત્તુ ન જાણે તો પણ ચૈયાનચ્ચગાના સુત્રાક્ષરોની પણ સ્મૃત્તુક્ષ્મનત નિધોપગાન્તિ આદિ નિર્દેશિદિ હી છે.

અહિ મુનિ નિના ૩ વદનીય અને ૧ સ્મૃત્તીય એ ૪ તે ૧૨ અવિકારમાં અન્તર્ગત વાય છે તે આ પ્રમાણે-૧-૬-૮-૧૦-૧૧ એ પાચ અવિકારમાં ભાવિજનને, ૩-૫ એ બે અવિકારમાં સ્વાપના જિનને, ૮ એ શ્રુતજાનને, ૮ મામાં સિદ્ધને, ૭ જે કલ્પ જિનને અને ૪ વામાં નામજિનને વદના કડી છે, તથા ૧૨ મામાં શામનદેવનું સ્મરણ કર્યું છે એમ શ્રી પ્રવચનારોદ્ધામાં હલુ છે, જેવી ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૮-૧૦-૧૧ એ ૯ અધિકારમાં જિનનદના, ૭ મામાં શ્રુતનદના, ૮ મામાં સિદ્ધનદના અને ૧૨ મામાં સુર-સ્મૃત્તુ છે. અહિ મુનિનદના ૧૦ અધિકારમાં નવી ॥૬૬ ૧૩ મુદ્ધાર ॥

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં આ નિર્દેશ વડે ૪ પ્રકારના જિન કહ્યા તેનું સ્વરૂપ આ ગાથામાં જોવાય છે.

નામજિના જિણનામા, ઠવણજિના પુણ જિણદ પહિમાઓ ।

દવ્વજિના જિણજીવા, ભાવજિના સમવસરણતથા ॥૫૧॥

ગાથાર્થ—ગાથાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે.

ગાથાર્થ—ઋષભદેવર્યત્યાદિ તીર્થસ્થનુ જે નામ તે નામ જિનેન્દ્ર, અને જિનેન્દ્ર ભગવતની પ્રતિમા (અથવા પગલા વિગે)

૧ દ્વષ્ટ વ યથાપિ વેયાવૃત્ત્યકરાદય સ્વસ્મરણાર્થ ક્રિયામાણ કાર્યોત્સર્ગ ન જાનતે યથાપિ તત્કલુર્ધિન્નોપક્ષમાદિસિદ્ધિ સ્યાદેવ મન્નચાતેન (દ્રવ્યવચ્ચરિ)

૨ કોઈ સચ્ચ અથવા નિર્લવ વસ્તુનું “જન” એવું નામ પાડીએ

તે સ્થાપના જિન, તથા જિનેશ્વરના જીવ તે દ્રવ્યજિન અને સમનસંસુખા બેઠેલા તે ભાવજિન કહેવાય ॥ ૫૧ ॥

માર્વાર્ય:—અહિં નામજિન તથા સ્થાપના જિનનો ભાવાર્થ મુગમ છે, અને દ્રવ્યજિન તે જિનેશ્વરનો કેવળજ્ઞાન પામ્યા પહેલાનો તથા સિદ્ધિ જાતિ પામેલો આત્મા-જીવ જાણ્યો, જાણે ભાવન કારણ તે દ્રવ્ય કહેનાય, માટે તીર્થંકરના ભવની ત્રીજા પૂર્વભવમા જ્યાંની જિન નામકર્મ નિર્ણયિત કરે અથવા નિકાગિનપણે આવે ત્યાંથી તે જિન નામકર્મનો ત્રીજે ભવે નિપાકોત્તર થઈ ન થાય ત્યામુધીની અવસ્થામા (ભાનિકાબે તીર્થંકરપદની પ્રાપ્તિ નિયત હોનાવી-વનાવી) 'ક્રત્ય' નિત્ત કહેનાય, અને જ્યાંની નિપાકોત્તર નહીં થાય (=કેવળ જ્ઞાન પામે) ત્યાંથી નિર્નાબ ન પામે ત્યાં મુધી તીર્થંકર નામકર્મના ઉદય વડે મારજિન કહેનાય એના ભાવજિન કેટલી-નાજ દેવોએ રચેલા મમનમન્જમા બેસીને દેગના-ઉપદેશ આપે છે તેવી તીર્થંકરની પુન્યાઈનો મહિમા દર્શાવના માટે ગાથામા મમનસરણ સ્વજીવને ભાવિજન કહ્યા છે જ્યાં સમનમન્જ ન હોય ત્યાં ઘણીનાજ તો આઠ પ્રાતિહાર્યયુક્ત મિહુસન ઉપર બેસીને દેગના આપે છે, તોપણ તે ભાવજિન કહેનાજ ત્યાં બાદ નિર્નાબ પામી મિદ્ધિપ પામે ત્યાં પુનઃ તે જિનેશ્વર દ્રવ્યજિન કહેવાય એ પ્રમાણે ભાવજિનની ઉદય પાર્શ્વનર્તી બને અવસ્થાઓ દ્રવ્યજિન કહેનાય છે. ॥ ૧૨ મુ કાર નમાત્ત ॥

અવતરણ—હવે ૪ ચલિકા સ્તુતિનુ ૧૬ મુ કાર કહેવાય છે—

—સ્થાપીએ તો તે વસ્તુ પણ બે કે નામજીવ કહેવાય છે, પરંતુ તેના નામનિરૂપણ અત્રે પ્રયોજન નથી

૧ જેમ વર્તમાનકાળમાં પહેલી નરકમાં રહેલો ચેલિક રાજાનો જીવ અને ત્રીજી નરકમાં રહેલો કૃષ્ણનો જીવ આનતી ચોપીશીમાં ૧ લા અને ૧૦ મા (ચિન્થાન્તરે ૧૩ મા) તીર્થંકર થવાના છે, માટે તે બન્ને વર્તમાનકાળમાં દ્રવ્યજિન છે, જે પ્રમાણે શેષ ૨૨ તીર્થંકરના જીવ માટે પણ યથાયોગ્ય બંધુ

અહિગયજિણ પદમથુર્ડ, વીયા સદ્વાણ તદ્વય નાણસ્સ।
વેયાવચ્ચગરાણં, ઉવઓગત્થ ચઉત્થથુર્ડ ॥ ૫૨ ॥

મહાર્થ —

અહિગય=અધિકૃત, મુખ્ય એક (મૂળનાગક). (એવ ગાથાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે).

ગાથાર્થ.—પ્રથમ યોય અધિકૃત જીનની બીજી યોય મર્ન જિનની, ત્રીજી યોય જ્ઞાનની, અને ચોથી યોય વેયાવચ્ચ કરનારા દેવોના ઉપયોગને અર્થે (અનુપ્રાયે) છે ॥ ૫૨ ॥

માર્વાર્થ.—ચા. યોગના ત્રેણી અવના આઠ યોયના (એ) ત્રેણી જે અત્યવદના થાય છે, તેમાં જે ચા. ચા. યોય આવે છે તેમાં અધિકૃત એક ના ૧ નનકાળના કાઉસ્સગ્ગને અન્તે જે ૧ યોય કહેવાય છે તે પહેલી યોય અધિકૃત (ચૈત્યમા મૂળ નાયની અવના અન્યસ્થાને ચોરીસમાધી કો. પણ મુખ્ય) એક જિનેશ્વરની હોય છે, અથવા તે પચતીર્થોની વદનામાં અધિકૃત ૫ મુખ્ય જિનેન્ડોની પણ હોય છે, જેમ સમારદાવાની પહેલી યોય એક શ્રી મહાવીર પ્રભુની છે, અને વલ્લાપુ-કદની પહેલી યોય અધિકૃત ૫ જિનેશ્વરની છે. ત્યાંબાદ મગ્ગ-લોએ અધિકૃત એક ના ૧ નનકાળના કાઉસ્સગ્ગને અન્તે કહેવાતી બીજી યોયમાં મર્ન જિનેશ્વરોની સ્તુતિ હોય છે ત્યારબાદ શ્રુત-સ્તનના ૧ નનકાળના કાઉસ્સગ્ગને અન્તે કહેવાતી ત્રીજી યોયમાં શ્રુતજ્ઞાનની સ્તુતિ હોય છે, અને ત્યારબાદ વેયાવચ્ચગાં ના ૧ નનકાળના કાઉસ્સગ્ગને અન્તે કહેવાતી ચોથી યોય સમ્યગ્ દષ્ટિ જ્ઞાનને પાતાના પેચાટ્ટ્યાદિ કાર્યમાં ઉપયોગ દેના માટે એટલે માનનાન કરવા માટે હોય છે. એ પ્રમાણે જેવો અધિકાર હોય છે તેવાજ અધિકારને અનુસન્તી યોય પણ હોય છે. એ ચાર યોય સ્વસ્વ અધિકારના પર્યન્તે હોનાવી ચૂલિકાસ્તુતિ કહેવાય છે. અથવા એ ૪ યોયમાંની પહેલી ૩ યોય વના સ્તુતિ અને ૪ થી યોય અનુશાસનરૂપ (શાસન દેનના અનુપ્રાય) હોનાથી અનુગાસ્તિ સ્તુતિ કહેવાય છે,

૧ પ્રતિકમલમાં એ ચોથી યોય ન કહેવાની વિપરીત પ્રરૂપણથી વર્તમાન સમયે ત્રિમુતિ મત નામનો મત વિષમાન છે

અવતરણ—આ ગાથામા ૧૨ હેતુનું ૧૮ મુદ્દાર-હેવાય છે—
 ચડ તસ્સ ઉત્તરી કરણ પમુહ સદ્ધાશ્યા ચ પળ હેડા ।
 વેયાવચ્ચગરત્તા-હ તિન્નિ ઇઅ હેડ વારસગં ॥ ૫૪ ॥

શબ્દાર્થ—

પમુહ=નિગેરે.

| રમ=એ. એ પ્રમાણે

ગાથાર્થ—તમ્મઉત્તરી-૧૫ નિગેરે ૮ હેતુ, ત્રદ્ધા વિગેરે ૫ હેતુ અને વેયાવચ્ચ કન્વાપણ નિગેરે ૩ હેતુ, એ પ્રમાણે ૧૨ હેતુ ચૈત્યવના છે ॥ ૫/ ॥

માર્ગ—પૂર્વે જહેલા ૮ નિમિત્ત એટલે જળમ્મ પ કાર્ય તેની મિદ્ધિમા જે કાન્વાપણ હોય તે હેતુ અહિં ૧૦ પ્રકાશના છે. તે આ પ્રમાણે—

જાન્યાનહિના કાઉસ્મગ્ગી પાપનો ક્ષયરૂપ કાર્ય—જળ થાય છે, પન્નુ તે જાન્યાનહિમા જે આલોચના પ્રાયશ્ચિત્ત અને પ્રતિજ્ઞાપુ પ્રાયશ્ચિત્ત એ જે પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યા છે, તે પ્રાયશ્ચિત્તથી પણ ઉત્તર (એટલે જાન્-ઉપજ-ઉપગમ્) કન્વા એટલે કાઉસ્મગ્ગ કન્વા તે પાપક્ષપણનો હેતુ છે એટલે અતિચારદાળવાનો હેતુ છે. પુન તે કાઉસ્મગ્ગની મિદ્ધિમા પ્રાયશ્ચિત્ત-(પશ્ચાતાપ) કન્વા તે હેતુ છે. પુન તે પ્રાયશ્ચિત્તની (પશ્ચાતાપની) મિદ્ધિમા આત્માના શુદ્ધ પળિભરૂપ નિશુદ્ધિ તે હેતુ છે, અને તે શુદ્ધ પળિભરૂપ પણ નિશ્ચય રૂપ (માયા-નિયાપુ-મિત્યાત્ત એ ૩ શત્યનો અભાવ) તે હેતુરૂપ છે. એ પ્રમાણે જાન્યાનહિ મળવિ અતિચારોની શુદ્ધિમા કાઉસ્મગ્ગ-પ્રાયશ્ચિત્ત-આત્મશુદ્ધિ અને નિશ્ચયતા એ ૮ હેતુ છે. અને તે પ્રત્યેક પૂર્વ પૂર્વના હેતુ છે.

તથા અરિહંત ચેઈયાધુના ત્રણે કાઉસ્મગ્ગમા જે વસ્તુ જળ નિગેરે ૬ ક્ષણરૂપ કાર્ય છે તેની મિદ્ધિમા ત્રદ્ધા-એધા (નિગિદ્ધા બુદ્ધિ) પ્રતિ (ધૈર્ય)—નાગ્ગા (=અરિહંતના ગુણની અવિ-રૂપિતા)—અને અનુગ્રેક્ષા (અરિહંતના ગુણનું પુન પુન અનુગ્રહ) એ ૫ હેતુ છે, અર્થાત્ ત્રદ્ધાદિ ૫ પૂર્વક કરેલો કાઉસ્મગ્ગ નાનાના ૬ જળને આપે છે, માટે એ ૫ હેતુ ગણાય છે. પુન એ પાચ હેતુમા પૂર્વ હેતુ પણ પહેલોનો હેતુ છે

તથા ચૈત્યનદત્તામા શામનદેવના સ્મરણને નિયે (= ૮ માં નિ-
મિત્તમા) તે રાસનદેવ અથવા દેવી સઘનુ વૈયાવૃત્ત્ય કરે, મનમા
શાન્તિ કરે, અને સમ્યગ્દષ્ટિ જીવેને સમાપ્તિ કરે એ ૩ હેતુ
છે એ પ્રમાણે મન મળી ૧૨ હેતુ કહ્યા. (ધર્મ મમહવૃત્તિ
તથા યોગશાસ્ત્રની વૃત્તિના આધારે એ લાનાર્થ કહ્યો છે.)

અવતરણ—આ ગાથામા કાઉસ્મગ્ગના ૧૨ અથવા ૧૬
આગારનું ૧૬ મુ દ્વાર કહેવાય છે—

અન્નતથયાદ્ય ચારસ, આગારા એવમાડયા ચડરો ।

અગળી પળિદિછિદળ, વોહીચોમાડ હકો અ ॥ ૫૫ ॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થાનુસારે મુગમ છે.

ગાથાર્થ—અન્નતથ ઇત્યાદિ ૧૨ આગાર, અને એનમા ઇએહિં
એ પંચી ૪ આ ॥૨ તે અગ્નિ-પચન્દ્રિય ઊદન-બોરિક્ષોલ અને
હક એ પ્રમાણે જાણના ॥ ૫૫ ॥

માર્વાર્થ—અન્નતથ ઇમસિએપાવી પ્રાણીને ગિહિસચાવેહિં
મુધીના ૧૨ આગાર તે આ પ્રમાણે—

૧ ઝિંચો શ્વાસ	૮ છી =	૭ અવોવાયુ (વાટ)	૧૦ સૂક્ષ્મ કાયક પ
૨ નીચા શ્વાસ	૫ બગાનુ	૮ ભમગી (ચાંગી)	૧૧ સૂક્ષ્મ શ્લેશ્મ- સચા
૩ ખાસી	૬ ઝોહડાન (ઊર્ધ્વવાયુ)	૯ વમન	૧૨ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિ સ- ચાર.

એ ૧૨ આ ॥૨થી એટલે (કાઉસ્મગ્ગમા રાખેવા) અપનાથી
કાઉસ્મગ્ગનો ભગ ન થાય. જો એ આગાર રાખ્યા વિના કાઉ-
સ્મગ્ગ કરે તો કુદગતી ગીતે થતી એ ૧૨ ક્રિયાઓથી સર્વથા
નિ ક્રીય એના કાઉસ્મ ગનો ભગજ ગણાય. એ ૧૨ આગાર તે
એક સ્થાને ઉભા ગહેવા આશ્રય છે, પરંતુ કાઉસ્મગ્ગના નિ-
યત સ્વાનથી ખસીને બીજે સ્થાને જના છતા પણ કાઉસ્મગ્ગ

અખર ગણાય તેવા પણ ૪ આગાર મુખ્ય છે તે આ પ્રમાણે-

૧ વિજળી દીપક વિગેરે અગ્નિનો પ્રકાશ ગરીબ ઉપર પડવાથી પ્રકાશના અગ્નિ ૧જીનોનો (ગરીબના અર્પણથી) નાગ થાય છે તે અચાનવાને ચાલુ કાઉસ્મગ્ગમા વસ્ત્ર આટલું પડે અથવા તે ખમ્બીને અપ્રકાશ મ્વાને જુ પડે તેથી, તેમજ અગ્નિનો ઉપર જપ્પાનાથી બીજે મ્વાને જુ પડે તે કાઉસ્મગ્ગનો ભગ ન થાય.

૨ મ્વાપના અને પોતાની નચગાળે ઉદવિગેરે પચેન્દિયો નોસગ આડા ઉત્તતા હોય તે તે હિંદનનુ એટલે સ્વાહનુ નિવાળા કન્યા ખસીને અન્યમ્વાને જતા કાઉસ્મગ્ગ ભગ ન થાય.

૩ વોધિસ એટલે સ્વાહ તથા સ્વોમાદિ આ કહેલા આદિ રાજની નજા વિગેરેથી ક્ષોમ એટલે મ સ્ત્રમ-ભય-ઉપર ઉત્પન્ન થયે ત્યાંથી ખસી અન્યમ્વાને જતા વિગેરેના કાળાથી અપૂર્ણ કાઉસ્મગ્ગ પાગતા પણ કાઉસ્મગ્ગનો ભગ ન ગણાય. તે વોધિક્ષોમાદિ આગાર જાણો.

૪ પોતાને અવના પગે (માડ વિગેરે) લીટ-લીટ એટલે મર્ષે ક્ષોમ દીધો હોય (અર્થાત્ સર્પ કરડયો હોય) તે તેના મમયે (તેના ઉપચાર માટે) કાઉસ્મગ્ગ પૂર્ણ થયા વિના પારે તે પણ કાઉસ્મગ્ગ ભગ ન ગણાય તે લીટક આગાર

૧ અગ્નિના શુદ્ધ (કાચ આદિવડે આતંગ રહિત) પ્રકાશમાં તેમજ કાચમાથી બેદાઈને આવતા પ્રકાશમાં યુક્તિવાદથી અગ્નિજીવોનો અભાવ વર્તમાન મમયમાં કેટલાક માને છે, પરંતુ માર્ગોનુયાયીઓએ આસામાં યુક્તિનાદને આગળ કરી પ્રતિકૂળ પ્રવૃત્તિ ન આવરવી તે અતિ શ્રેયસ્કર છે

૨ અહિં પચેન્દિયન એટલે પચેન્દિયનો છે- અર્થાત્ વધ એવો અથ દેખવામાં નથી

૩ વોધિકાસ્ત્રેનકાસ્ત્રેમ્ય ક્ષોમ સમ્રમ આદિશબ્દાદિજાદિ ક્ષોમ પરિગૃહ્યતે (ધૃતિ આવે નિયુક્તિ આ ૧૫૧૮ મીની વૃત્તિ)

બાણવો (અહિ સર્પ કરડયો ન હોય અને ઉપદ્રવજ થયો હોય
તો પણ એ આગાર સભવે છે.)

અવતરણ—આ બે ગાથામા કાઉસ્મગ્ગના ૧૯ દોષનુ ૨૦
મુ દાઠ કહેવાય છે—

ઘોડગ લય સ્વમાઈ, માલુદ્ધીનિઅલ સવરિશ્વલિણવહૂ ।
લલુત્તર થળ સજડ, મમુહ્યુલિ વાયસ કવિદો ॥૫૬॥
સિગ્ગપ મૂઅ વામણિ, પેહત્તિ ચ્ચડ્ઝ દોસ ઉસ્સગ્ગે ।
લલુત્તર યળ સજડ, ન દોસ સમણીણ સવહુ સહીણ ૫૭

શબ્દાર્થ—ગાથા ૫૬ મીના.

નિઅલ=નિગડ, બેડી
મવરિ=મખમી, ભીલડી
શ્વલિણ=ખલિન, લગામ.

લલુત્તર=લાલુ ઉત્તરીય દીર્ઘ
અધોનમ્.

શબ્દાર્થ—ગાથા ૫૭ મીના.

મૂઅ=મૂઠ, મુઠો.
વામણિ=મદિરા.

સહીણ=આરિચાને.

ગાથાર્થ—૧ ઘોડગ, ૨ લતા, ૩ સ્તભાદિ, ૪ માલ, ૫
ઉદ્ધી, ૬ નિગડ, ૭ મખમી, ૮ ખલિન, ૯ વા, ૧૦ લલુત્તર,
૧૧ સ્તન, ૧૨ સયતિ, ૧૩ ભ્રમિતાગુલિ, ૧૪ નાયસ, ૧૫ ક-
પિત્ત, ૧૬ શિરકંપ, ૧૭ મૂક, ૧૮ વારૂણી, અને ૧૯ મો અક્ષય
દોષ (સિ=એ દોષો) કાઉસ્મ ગમા ચ્ચડ્ઝ=ત્યાગ કરવા પુન
સમણીણ=સાધીઓને લલુત્તર દોષ સ્તનદોષ અને સયતિદોષ
એ ૩ દોષ ન હોય, તથા આવિચાને મવહુ=૧૫ દોષ સહિત ૪
દોષ ન હોય ॥ ૫૬ ॥ ૫૭ ॥

ભાવાર્થ—ઘોડાની થેઠે એક પગ વાકો અથવા ૮ થા નખે
તે ૧ ઘોટક દોષ, વાચુથી કપતી લતા-વેલડીની થેઠે શરીર ધુ-
લાને તે ૨ લતાદોષ, સ્તભ વિગેને ઓઠિગળ દે (ટેકો લે)
તે ૩ સ્તભાદિદોષ માળને મસ્તક લગાડી ઉભો રહે તે ૪
માલદોષ ગાડાની ઉદ્ધીની માફક પગના બે અંગુઠા અથવા બે

એડી (તથા પાની) એળનીને ઉભો રહે તે ૫ ઉચ્છીદોષ, નિગડ એટલે બેડીમા જકડેલા કેદીની માફક બે પગ પહોળા કડીને અથવા બે પગ સકડાવીને ઉભો રહે તે ૬ નિગડદોષ, શખગી એટલે નગન લીલડીની પેઠે ગુદા અવયવ આગળ બે હાથ રાખીને ઉભો રહે તે ૭ શવરીદોષ, ખલિન એટલે ઘોડાની લગામના ચોડાની પેઠે ૧આઘા અથવા ૨ ચન્વળાને આગળ કડીને ગળે (દાડી પાછળ ગળી ગુચ્છો આગળ રાખે) તે ૮ જલ્લિનદોષ, વનુ (વહુ) ની માફક મસ્તક નીચું ગળે તે ૯ ઘઘુ દોષ, ધોતિયુ અને ચાલપટ નાલિધી ૪ અંગુલ નીચે અને જાનુ (ટીચા) વી ૪ અંગુલ ઉપર ગળવો જોએ તેને બદલે વિગેષ લાખો રાખે તે (લખ=દીર્ઘ, ઉત્તર=ઉત્તરીય નમ્ર સખરિ) ૧૦ હયુત્તર દોષ. ઠાસ મચ્છર વિગેરેના ઉપડનના લયધી અથવા અજાનથી શ્રીની પેઠે દંદ્ય ઢાકી ગળે (અથાત્ ધાતીપન્ વસ્ત્ર એડી ગળે) તે ૧૧ સ્તનદોષ, સાંનીની માફક સર્ન ગરીર (મસ્તક નિના) વસ્ત્રથી ઢાકે તે ૧૨ સચ્ચિદોષ, નનકાન્ની સખ્યા અથવા આલાનાની સખ્યા ગળવાને આગળી ચલાયમાન કંઠે (આગળીવી ગળે) અથવા નેત્રના લવા હુલાવ્યા કંઠે તે ૧૩ અમિતાગુલિ દોષ, વાયસ એટલે કાગડાની પેઠે આખના ડાળા આમતેમ કેન્વ્યા કરે તે ૧૪ વાયસ દોષ, પહેરેલા વસ્ત્રને મલિન થનાના લય વિગેરે કારણથી સંકેલી-સકેલી રાખે તે કપિત્થ એટલે રકનિઠ રૂળ છુટ્ય ૧૫ કપિત્થ દોષ, ગરીરમા ભૂત પ્રવેશની માફક મસ્તક ધુપાવે તે ૧૬ શિરક્ષ દોષ, મૂક=નુગાની પેઠે હું હું કરે તે ૧૭ મુક્કદોષ, વાસ્તુણી એટલે મટિન પાકે ત્યારે તેમા થતા શખડની માફક છુડછુડ કરે તે ૧૮ વાસ્તુણી દોષ, અને વાનરની માફક આમતેમ જોતો

૧ * શ્રાવકોને શરવજો તથા ધોતિયુ, અને મુનિને માટે એવો તથા ચોનપટ બાણુવો

૨ કવિઠ (કાકુ) જેમ ગોળાકાર હોય છે, તેમ કાછોટીવાળા ભાગ મા પહેરેલા ધોતીયામા પાટલીવાળા ભાગને નાખી ગોળ પિંડો કરી બે જઘા વચ્ચે દબાવે તે (પ્રવઠ સાગેઠ માં એ દોષ ધરપદિકા લયથી લખ્યો છે)

હોઈ હલાવ્યા કરે તે ૧૯ ઘાનરદોષ. એ પ્રમાણે કાઉરમગમા ૧૯ પ્રકાશના દોષનો ત્યાગ કરવો.

એ ૧૯ દોષમાંથી લઘુત્તર દોષ, મ્તન દોષ અને મયતિ દોષ એ ૩ દોષ ગાદ્ધીજીને ન હોય, કારણકે તેમનું નગીર નમ્રની ઢકાયલું જ રહેતું જોઈએ (પશ્ચાત્ત પ્રતિક્ષમણાદિ ક્રિયા વખતે મસ્તક ઉઘાડે રાખતું જોઈએ).

તથા ૫૦૦ દોષ સહિત એ ૩ દોષ મળીને ૪ દોષ આનિકાને ન હોય, કારણકે શ્રીએ મસ્તક સહિત સર્વ અંગ ઢાંકેલું રાખવું, તેમજ દ્રષ્ટિ નીચી રાખવી તે શ્રીનું ભૂખા છે.

અવતરણ—આ ગાથામાં કાઉરસ ગના કાળનું પ્રમાણ તે ૨૧ મુ દ્વારા, તથા સ્તવન કરના પ્રકારનું જોઈતું, તેનું ૧૨ મુ દ્વારા જોઈ છે—

ઈરિડસ્સગપમાણ, પળર્વાસુસ્સાસ અટ્ટ સેસેસુ ।

ગમીર મહુરસદ, મહત્યજુત્ત હવઈ યુત્ત ॥ ૫૮ ॥

ગાદ્યાર્થ —

ઈરિ=ઈરિયાનહિયના

ડસ્સગ=કાઉરસગનું

પળર્વાસ=૫૦૦૦

ડસ્સાસ=ધાસોન્નનાસ

મમેસુ=ખામીના કાઉરસગોનું
(પ્રમાણ)

મહુરસદ=મધુર દાનનાણું

મહત્યજુત્ત=મહાત્મ્ય અર્થયુક્ત
યુત્ત=સ્તવન.

ગાથાર્થ—કહેવાતા ભાનાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે ॥ ૫૮ ॥

ભાવાર્થ—ચૈત્યવદનામાં ઈરિયાનહિયના કાઉરસ ગનું પ્રમાણ ૨૫ ધાસોન્નનામના કાળ જોઈતું છે, કારણકે એ કાઉરસગના 'અદમ્ય નિમ્મવયરા' એ લોગસ્સની ડેલી ૭ મી ગાથાના

૧ શ્રી ધર્મસ્તવ પ્રકરણમાં ઘોડગલયાદિસમે કુટ્ટુ માલે ય ઇત્યાદિ વચનથી કુટ્ટુ એટલે કુડય દોષ અધિક ગણાવ્યો છે, જેથી ૦ થાય છે ત્યાં કુડન એટલે ભિત્તિ (ભાત)નો ટેકોલેવા તે તથા શ્રી ૫૦ નામાં યમા એ કુડન દોષ ઉપગત અગુની દોષ અને ભૂ (ભવાની ચપગતા કરવી) એ ૨ દોષ જ ૧ ગણીને ૨૧ દોષ ગણાવ્યા છે.

પહેલા ચરણ મુધીનો હોનાથી રપ ચરણ-પાઠ જેટલો છે, અને પાંચ મમા ઉસ્સાસા એ વચનથી ૧ ઉચ્ચવામનુ પ્રમાણુ તે ૧ પાદના ઉચ્ચાગ જેટલુ ગણાય છે માટે. આહિ ઉચ્ચનાસ એટલે ૧ પાદનો ઉચ્ચાગ કાળ જાણવો, પરંતુ નાસિકાદ્વારા જે થામો-ચ્ચવાસ લેવાય છે તે પ્રમાણુ આહિ ગણવાનુ નથી. તથા એસ અન્નિહત ચે૦ ના ૩ કાયોત્સર્ગ અને વેયાનચ્ચગાંને ૧ કાઉસ્સ ગ એ ૪ કાઉસ્સગ ૧-૧ નવકારના વાય છે, ત્યાં એક નવકારની ૮ સપદા છે, અને તે એકેક સપદા તે એકેક પાદતુલ્ય (એકેક થાસો-ચ્ચવાસ પ્રમાણુની) ગણાય છે માટે તે ચા. કાઉસ્સગ ૮-૮ થામોચ્ચવાસ પ્રમાણુના (એટલે ૮ પાદોચ્ચાગ કાળ) પ્રમાણુના જાણવા.

તથા જાવતિ ચે૦ અને જાવત રેવિમાલ પછી જે મતવન કહેવામા આવે છે તે મેઘમન્થા ગણીર અને મધુર ૧૬૫નિપૂર્વક કહેવુ, અને તે પણ મહાન અર્થવાળુ (એટલે ભક્તિ જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરે એવુ, તેમજ થોડા અક્ષરોમાથી પણ ઘણો અર્થ નિકળે એવુ) નિશ્ચયત પૂર્વાચાર્યરચિત કહેવુ. પુન આ મતવન લિખ લિખ આચાર્યોના અથના મુનિ મહાત્માઓના ખનાવેલા કહેવાય છે, માટે અમુક મતવનજ કહેનાય એવુ સ્તવનનુ નિયતપણુ ન હોનાથી ચૈત્યન દનસાધ્યાદિમા સ્ત્રો સાથે ગણત્રીમા ગણ્યુ નથી.

૧ ચૈત્યવદન અથવા મતવન મનમાજ કહેવુ અથવા અન્ય ન સાંભળે એવી રીતેજ કહેવુ એવો અવશ્ય વિધિ નથી, પરંતુ ઘણા મોટા દંકુરસ્વરે ઘાટા પાડી ન બોલતાં મધુરતાથી મધ્યમ સ્વર બોલે તો પોતાને અને પરને પણ ઘણો આહલાદ લેખને જેથી ઉભયને ઘણી નિજર્જરા થાય

૨ આહિ મહાન અર્થવાળુ એટલે અતિ ઉત્તમતાવાળુ સ્તોત્ર અથવા મતવન કહેવું અને તે ઉત્તમતા આ પ્રમાણુ—જે અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિ કરે, જેથી આત્મામા સર્વેશ-વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય, જેમા પોતાના કરલા પાપોનુ નિવેદન (અથવા પશ્ચાત્તાપ) હોય, વિચિત્ર અર્થ (અનેક પરિન અર્થ) નૈકળતા હોય અગ્નિતાદિ ગુણનાશુ (એટલે જ્ઞેયભગાદિ દોષ વિનાનુ) હોય, ઈત્યાદિ અનેક વિશિષ્ટતાવાળુ સ્તોત્ર અથવા મતવન હોય (મન સાગ વૃત્તિ)

અવતરણ — મુનિએ પ્રતિનિ ૭ ચૈત્યન દન કરના તે કયે કયે વખતે કરના તે સખધિ ૨૩ મુ દ્વાર આ ગાથામા દર્શાવે છે—
 પડિકમણે ચેઇય જિમણ, ચરમ પડિકમણ સુઅણ પડિવોહે
 ચિઢવદણ ઇય જડણો, સત્ત ઉ વેલા અહોરત્તો ॥ ૫૯ ॥

શબ્દાર્થ —

ચેઇય=ચૈત્યમા (પ્રભુના દર્શન વખતે)	પડિવોહે=જન્યુત થયે (પ્રભાતે).
ચરમ=દિવસચરિત્રના પચ્ચ	ઇય=એ પ્રમાણે
જખાણ વખતે.	જડણો=ચતિને, મુનિને
સુઅણ=શુભી વખતે	

ગાયાર્થ—ભાનાર્થને અનુસારે મુગમ છે ૥૫૯

ભાવાર્થ—પ્રભાતના પ્રતિક્રમણમા (*નિગ્ધાલલોચનનુ); ત્યાજ્યાદ ચૈત્યમા-હરમા પ્રભુનું નર્જન કરતી વખતે, ત્યાજ્યાદ જમણ-ગોચરી કરતી વખતે આહ્યા કર્યા પહેલા પચ્ચ-જખાણ કરતી વખતે, ત્યાજ્યા સંધ્યાના પ્રતિક્રમણમા *(નમે સ્તુ વર્ધમાનાયનુ); ત્યાજ્યા મૂતા પહેલા સંધ્યાપોષિણિ-ભાણાવતી વખતે (ચરિક્રમાયનુ); ત્યાજ્યાદ જાટત થાને કુમુભિપુ કુમુભિપુનો કાઉચ્ચગ કર્યા બાદ (જગચિતામણિનુ); એ પ્રમાણે ચતિને એક બહોરાત્રમા ૭ નાર ચૈત્યવદન તો અનશ્ય કરના, અને અષ્ટમી આદિ પર્વતિથિઓમા તો સર્વ ચૈત્ય વાદના માટે તે સાતથી અધિક ઘણીવાર પણ ચૈત્યન દન કરવા કહ્યું છે કે—

* વર્તમાનકાળે પ્રભાતના પ્રતિક્રમણમા ને પહેલું જગચિતામણિનુ ચૈત્યવદન થાય છે, તે જન્યુત થઈને કરવાનું સાતમું ચૈત્યવ ન છે, અને તે પ્રતિક્રમણક્રિયાની માથે બેડવામાં આવ્યું છે એ પ્રમાણે સંધ્યા પ્રતિક્રમણમા ને પહેલું ચૈત્યવદન કરવામા આવે છે તે દિવસચરિત્ર સખધી ચેાથુ ચૈત્યવદન છે, કે જેને નિઘ્યાપ્રતિક્રમણની સાથે બેડવામા આવ્યું છે એ ચૈત્યવદનો સ્વસ્વપય તનર્તી નમુત્યુણ સુધીનાં બાણવા

દ્વાર ૨૩-૨૪ મુ (આંત્ર ૩-૫-૭ ચૈત્ય૦, ૧૦ મોટી આશાતના.) ૮૧

અટ્ટમિ ચડહસીસુ મન્વાઃ ચેદ્યાઃ સન્વેવિ માહુણો ^૧વદ્યવ્યા
ધતિ વચનાત.

આ માત ચૈત્યવદનો જૂદી જૂદી વિધિએ થાય છે તે વિધિ
ચાલુ પ્રણાલિકા પ્રમાણે ગુરુગ્રંથી જાણવો.

અવતરણ—હવે આ ગાથામા આનંદે કેટલા ચૈત્યવદન, કયા
વખતે કરના તે કહેવાય છે.

પઢિકમઓ ગિહિણોવિ હુ, સગવેલા પંચવેલ ફયરસ્સ.

પૂઆસુ તિસંજ્ઞાસુ અ, હોડ તિવેલા જહન્નેણ ॥૬૦॥

શબ્દાર્થ —

પઢિકમઓ=પ્રતિક્રમણ કરતા(ને) | ફયરસ્સ=૮૨૨૪૬સ્થને, (પ્રતિ
વિ હુ=પણ નિશ્ચયથી નહિ કરનાર આવકને).

ગાથાર્થ—પ્રતિક્રમણ કરતા એવા ૪૬સ્થને પણ ૭ વાર
(યતિની પેઠે) અથવા ૫ વાર ચૈત્યવદન કરતુ, અને પ્રતિક્રમણ
નહિ કરનાર ૪૬સ્થને પ્રતિદિન ૪૫ સંધ્યાકાળની પૂજાઓમા
જઘન્યથી ૩ નાં ચૈત્યવદના કરવી. ॥ ૬૦ ॥

માર્વાર્થ—મુગમ છે. વિરોધ એજ કે બે વાર પ્રતિક્રમણ કર-
નારને ૭, અને એકના પ્રતિક્રમણ કરનારને ૪૫ સંધ્યાની
પૂજાના ૩, મથાગ પોરસિ માલગતા ૧, અને એક પ્રતિક્રમ-
ણુ ૧ મળી ૨૫ ચૈત્યવદન જાણના. અહિ પાપ્ય મહિત દુટો
૪૬સ્થ પોગિમિ ઘાતે લપાવે નહિ, પરંતુ મુનિ મહાગજ પાસે
સાલજે એ નિધિ છે.

૧ અટ્ટમી અને ચૌત્તમ એ બે તિથિઓમા તે સર્વે ચૈત્ય તથા
(વડીલ) માપુએને વાંદવા-ધતિ અર્થ

* પ્રભાતના પ્રતિક્રમણમાં ૨ (જમનાનુ અને પઢિક્રમણાનુ), તથા
સંધ્યાના દેવવદનનાં ૩, સાંજરે પ્રતિક્રમણુ ૧, અને ૧ સતી વખતે
મુનિ પાસે મથારપોગિસી માલગયાનુ, એમ ૭ ચૈત્યવદન બે વાર પ્રતિ-
ક્રમણ કરનાર છૂટા આવકને હોય છે

૭ એકના પ્રતિક્રમણ કરનારને પ્રભાતમાં જમવા સમયનુ અથવા

અવતરણ—હવે આ ગાથામાં ૧૦ મોટી આગાતનાનું ૨૮ મુ દ્વાર કહે છે.

તવોલ પાળ મોચણ, વાહણ મેહુત્ર સુઅળ નિદ્ધવણ ।
મુત્તુ ચારં જૂઅં, વજ્જે જિણનાહ જગડં ॥ ૬૧ ॥

ગાથાર્થ —

વાહણ=ઉપાનહ, પગ-ખા.

સુઅળ=મૂધુ.

નિદ્ધવણ=નિધી-નન, થુકવું નિગેરે.

ઉચ્ચાર=મીનીતિ ઝાડે જવુ.

જમ=ભુગાર રમવો.

જગડં=જગતીમાં, કોટમાં

ગાથાર્થ—ત બોલ ખાવું, પાણી પીવું, લોખન કવું, પગ-ખા પહે-વા, મૈથુન સેવવું, નાચન કરવું, થુકવું અથવા નાક નસિ થવું, મૂત્ર પિશાબ કરવો. વડીનીતિ કંપી, અને ભુગાર રમવો, એ જઘન્યવી ૧૦ આગાતનાઓ મોટી છે તે શ્રી જિને-સ્વરૂપ દેહરાસરની જગતીમાં-કોટમાં પ્રવેશતાજ વર્તવી, ॥૬૧॥

માવાર્થ —મુગમ છે. વિરોધ એજ કે મધ્યમ આશાતના ૪૨ છે અને ઉત્કૃષ્ટથી સર્વ આશાતના ૮૪ છે તેનું સ્વરૂપ અન્ય મધ્યવી જાણવું અહિં આ એટલે આય (અર્થાત્ જ્ઞાના-દિકનો) લાલ તેની જ્ઞાતના=ખરના જે અવિનયનાળા આય-જાણથી થાય તેના અવિનયી આચરણનું નામ આગાતના છે. ॥ ૬૧ ॥

અવતરણ—હવે આ ગાથામાં ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદના સ્વનાનો નિધિ કહે છે—

તો રાત્રે સૂતી વખતનું ચૈત્યવ ન ન કરે તો ૬ ચૈત્યવદન હોય છે, પરંતુ જાગવાના સમયનું ચૈત્યવદન પ્રજ્ઞાતના પ્રતિક્રમણું બેડી દીધેલું હોવાથી (પ્રાત્ પ્રતિક્રમણું નહિ કરનારને એટલે) ૧ સૂચના પ્રતિક્રમણું કરનારની અપેક્ષાએ પ્રજ્ઞાતના ૨ ચૈત્યવદન (જે પ્રાત્ પ્રતિક્રમણાન્તગત છે તે) ૫ હોવાથી ગાથામાં ૫ ચૈત્યવદન કહેલાં સમજે છે, અન્યથા ૧ પ્રતિક્રમણું કરનારને ૬ ચૈત્યવદન હોય છે. જ્ઞાપકવચ્ચરણે નુ પદ, સ્વાપાદિગમમે સદકરણે પચાદયો પિ”-મતિ ધર્મન સ્વરૂપિ

કરિ-નમુકાર-નમુત્યુણ રિહંત-શુક-લોગ-સવ-શુક-પુરક ।
શુક-સિદ્ધા-વેયા-શુક-નમુત્યુ-જાવતિ-થય-જયવી ॥૬૨॥

ગાથાર્થ — ગાથાર્થને અનુમારે.

ગાયાર્થ — ગિયાવહિય નમસ્કાર નમુત્યુણ અહિ તથે ૦ મુ-
તિ (થોય), લોગસ્સ મવલોએ થુર્ પુખખવન્દી — લુ —
મિદ્ધાપુ — વેયા નમ્મગનાપુ — શુ — નમુત્યુણ — નતિ એ — તન —
અને જયવીઅનાય એ કંમવી ઉત્કૃષ્ટ (જય-ચોત્કૃષ્ટ) ચૈત્યનદના
થાય છે.

માવાર્થ — અહિ ગિયાવહિય એટલે પ્રથમ ૧ ખમાસમપુ
નું આદેશ પૂર્વક ગિયાવહિય તમ્મઉત્તરી અત્તથ ૦ કહી ૧
લોગમ્મનો (૨૫ ઉચ્ચનામ પ્રમાણનો ચદેનુ નિમ્મલયન મુધીનો)
કાઉમ્મગા કરી પારીને પ્રગટ લોગમ્મ કહેવો તે ગિયાવહિય
કહેનાય.

ત્યાન્ખા ૩ ખમાસમપુ ૬ ચૈત્યન ૦ નો આદેશ માગી
નમુકાર એટલે જવન્યવી ૩ ગાથાનાળુ અને ઉત્કૃષ્ટવી ૧૦૮
ગાથાનાળુ દેશ લાપાનુ અથવા સમ્મૃત કે પ્રાકૃત લાપાનુ જે
ચૈત્યનદન જન્વામા આવે છે તે ૩ અવવા ૧૦૮ નમસ્કાર કહે-
નાય, અને તે ઉપનાન્તઃકર્ત્તિચિ સૂત્ર પણ કહેવું.

ત્યાન્ખા ૬ નમુત્યુણ કહેનાય છે ॥ ૧-૦ અધિકાર ॥ ત્યા-
ન્ખા ૬ અહિ ત એટલે અહિ ત થે ૦ અને અત્તથ કહી
૧ નનગાનો કાઉમ્મગ (૮ ઉચ્ચનામ પ્રમાણ) કવો

ત્યાન્ખા ૭ શુક એટલે (૧ નનકાનો કાઉમ્મગ પાગી)
અધિકૃત એક ચૈત્ય ના જિન મળધી ૧ થોય^૧ કહેવી ॥ इति
૩ જો અધિકાર ॥

* કર્ત્તિચિ સૂત્ર લાખ્યાદિમાં કહ્યું નથી પરંતુ વૃદ્ધ અપ્રાચથી
કહેવાય છે, અને તે નમસ્કારમાં અતર્જત જણવું

૧ નમુદાયમા વડીલે જેને આદેશ આપેલ હોય તે એક જણ
થોય કહે અને બીજા સાંભળે, તેમાં પુરુષની કહેલી થોય ચતુર્વિધ
અથવા સાંભળવી કવે, અને સ્ત્રીએ કહેવી થોય સાંધવી અને શ્રાવિધ
પ્રેભેનજ કવે (એ ગીતે દેવવાના પણ જણવી) — ગાથા ૫૦૦ મી

ત્યારબાદ લોગમ્મ સપૂર્ણ કહી (૧૧) ઇતિ ચતુથાધિકાર ॥
 ‘સન્નલોએ અગિહ ત ચેઈયાપુ કરેમિ કાઉમ્મસમ્મ વદણુવત્તિયા
 એ’ ઇત્યાદિ પદોથી અગિહ ત ચેઈમ્મ સપૂર્ણ કહી પુનઃ અ-
 ત્તથમ્મ કહી ૧ નનકાન્નો કાઉમ્મસમ્મ કંગી પાગીને મર્મજિન
 સભધી બીજી થાય કહેવી (ઈતિ ૬ મોઽધિકાર)

ત્યાંબાદ પુખ્ખરનરદ્વી સૂત્ર કહી નુચ્ચસ્સ ભગવઓ કહે-
 મિ કાઉમ્મસમ્મ વદણુવત્તિયાએ ઇત્યાદિ સૂત્ર બોલી અત્તથ
 કહી ૧ નનકારનો કાઉમ્મસમ્મ કંગી પાગીને સિદ્ધાન્તની વદના
 મબધિ ત્રીજી થાય કહેવી, (ઇતિ ૬-૭ અધિકાર)

ત્યારબાદ સિદ્ધાણુમ (ઈતિ ૮-૯-૧૦-૧૧ અધિકાર) અને
 વેધાનચ્ચગણામ્મ કહી અત્તથમ્મ કહી ૧ નનકાન્નો કાઉમ્મસમ્મ
 કંગી પાગીને ગામનદન દેવીના સ્મન્ના મબધિ ચોથી થાય
 કહેવી. (ઇતિ ૧૨ મો અધિકાર). એ પ્રમાણે ૧૨ અધિકાર
 પછા પ્રમગવી અહિ પુનઃ અપૂર્ય કહ્યા.

ત્યાંબાદ મનમુત્થુપામ જનતિચેમ્મ ખમામ્મ જનતકેવિમ્મ કહી
 નમોહુત્ત કહી પૂર્નાચાર્ય ચચિત્ત મલી-અર્યનાણુ મસ્કુત પ્રાકુત
 અધના દેના ભાપાત્મ-અતનન જવન્યવી પણ પાય ગાધાનાણુ
 કહેવુ ત્યારબાદ જયવીઅગય કહેના. અહિ ૧ થાય બેઠાથીજ
 ચૈત્યનદન મમામ્મ કન્નુ હોય તો જયવીઅગયની સપૂર્ણ પાચે
 ગાવા કહેવી, અને બે ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ ચૈત્યનદન કન્નુ હોય તો
 જયવીઅગયની પહેલી ૨ ગાવા કહેવી.

ગાવામા કહેવ એ ૧ થાયનાણુ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યનદન ૬ ભેદને
 અનુસારે તો જવન્નોત્કૃષ્ટ ચૈત્યનદન બાપાનુ અને ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ
 ચૈત્યનદન તો ૮ થાયથી પ્રાધિધાનનિક મહિત થાય છે.

અવતરણ—હવે અવકર્તા આ ગાધામા ચેમ્મ ભાવનો ૮૫

૩ અન્ન ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ ચૈત્યન ન કન્નુ હોય તો ઉપર કહેલો ૧૨મો
 અધિકાર નપૂર્ણ થયા બા પુનઃ નમુમ્મ કંગી અગિહ ત ચેમ્મ ઇત્યાદિ ૪
 ૮૫ પૂર્વ પુવોક્કા ક્રમ પ્રમાણે ચાર માથ (બીજવાગ) કહીને ત્યાંબા-

સહાન કરી (સમાપ્ત કરી) ગર્ભિત ગીતે પોતાનું નામ સૂચવવા પૂર્વક પર્યાન્ત મગણ કરે છે.

સઘ્વોવાહિ વિસુદ્ધં, एवं जो वंदए सया देवे ।
देविदविद महिअं, परमपयं पावइ लहु सो ॥ ६३ ॥

ગાંધર્થ —

उवाहि=उपाधि, धर्मचि ता
जो=जो भनु'य
सया=महा, प्रतिदिन
देविद=देवना उद्, अथवा देवे-
न्द्रसूक्ति
विद=भभूह
(विद=विद्या, ज्ञान-नाणु)

महिअ=पूजित
{महि=अधि, अविक }
{अं=क=ज्ञान-नाणु }
परमपय=परमपद, मोक्ष
पावइ=प्राप्ति
लहु=लघु, ग्रीष्म
सो=ते भनुष्य

ગાથાર્થ—એ પ્રભાણે સર્વ ઉપાધિ એટલે સર્વ ધર્મચિત્ત-
નનરૂપે નિશુદ્ધ રીતે જે ભનુ'ય દેવને પ્રતિદિન વદના રૂપે તે ભનુષ્ય
દેવેન્દ્રના સમૂહ વડે પૂજિત એવા મોક્ષપન્ને શીઘ્ર પ્રાપ્તિ.

બીજો અર્થ—મર્ત્ય ધર્મચિત્તવનરૂપે નિશુદ્ધ, તથા દેવિદ=શ્રી
દેવેન્દ્રસૂક્તિએ વિદ=દર્શાવેલા નિચારવાણુ (એટલે જેનું નિવિરુદ્ધરૂપ

એ નમુશુણુ તથા જે જાવતિ અને સ્તવન તથા જયવીં કહેવા એ
પ્રભાણે કરવાથી શાસ્ત્રોક્ત ક્રિયણુ ચૈત્યવદના થાય છે, અને એજ ઉત્કૃષ્ટો-
ત્કૃષ્ટ ચૈત્યવદના ગણાય છે, અને વર્તમાનમા પણ એ ક્રિયણુ ચૈત્યવદના
કરવાનો વિધિ ઉત્કૃષ્ટ દેવવદન તરીકે પ્રસિદ્ધ છે

૧ ઉપાધયો ધર્માનુષિદ્ધાશિતા “उपाधिर्धर्मचित्तनम्”
इतिवचनात् न पुन सावर्चैहिकप्रयोजनादिविषया—અર્થ અહિં
‘ઉપાધિઓ’ એટલે ધર્મ વડે વ્યાપ્ત એવી ચિતાઓ જાણવી, કાર-
ણ કે “ઉપાધિ એટલે ધર્મેચિત્તવન” એમ શાસ્ત્રનું વચન છે માટે,
પરંતુ સાવધ એવી આલોકના પ્રયોજનાદિ વિષયવાળી ચિતારૂપ ઉપા-
ધિઓ આ સ્થાને ન જાણવી

જણાવનારા શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ છે એવું અને અ=જ્ઞાન તે વડે
અહિ=અધિ=અધિક, (એટલે શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ પોતાના બોધને
અનુસારે જેવી રીતે જાણ્યું તેવી ગીતે દર્શાવેલું) એવું જે
દેવવંદન (એં ૦ સાધ્ય) યજ્ઞ-તેમા જહેલી રીતિ પ્રમાણે જે મહાધ્ય
પ્રતિદિન દેવને વંદના કરે તે શીઘ્ર મોક્ષપાપામે (આ બીજે
અર્થે અનર્થના આગારે છે). ॥ ૬૩ ॥

इति महिस्तानारयनगरानियासि-शेष्ठिउयश्रीयुतवेणिचन्द्र
सुरचन्द्र सस्थापित-श्रीजैनश्रेयस्करमङ्गलारयसस्थाया
सम्प्रेरणात् भृगुकच्छनियानियासिषेष्ठिउय-श्रीयुतानुप
चन्द्र मलुकचन्द्र विद्यार्थि-चदुलाल-लिखितो विस्य
वदतभाष्यस्य भाषार्य समाप्त

॥ श्री जिनेन्द्राय नमः ॥

श्री गुरुवंदन भाष्य (भावार्थ सहित)

(मूलकर्तार श्री देवेन्द्रमूरयः)

अन्तरण — गुरुवंदन भाष्यની આ પહેલી ગાથામાં ગુરુ
વંદનના ત્રણ પ્રકાર કહેવાય છે—

ગુરુવંદનમહ તિવિહ, ત ફિદ્દા ઠોમ વારસાવત્તં ।
સિરનમણાડસુ પદમં. પુત્રાસમાસમણદુગિ વીચ્ચ ॥૧॥

શબ્દાર્થ—

ગુરુવંદન = ગુરુવંદન
અહ = અથ (=દેવવંદન
કહ્યાબાદ)
તિવિહં = ત્રણ પ્રકારનું
ત = તે ગુરુવંદન
ફિદ્દા = ફેલાવવું
છોમ = છોલવવું
વારસાવત્તં = દ્વાદશાવર્તવંદન

સિર = મસ્તક
નમણાડસુ = નમાવવા વિશે-
રેમાં (વડે).
પદમ = પહેલું (ફેલાવવું)
પુત્ર = પૂર્ણ, મપૂર્ણ,
સમાસમણ = ખમાસમણ
દુગિ = બે દેના* વડે
વીચ્ચ = બીજું (છોલવવું)

ગાથાર્થ—હવે દેવવંદન કહ્યા બાદ ગુરુવંદન કહેવાય છે
તે ફેલાવવું, છોલવવું, અને દ્વાદશાવર્તવંદન એમ ૩ પ્રકારનું
છે. તેમાં મસ્તક નમાવવાદિ વડે પહેલું ફેલાવવું થાય છે,
ગુરુને બે ખમાસમણ સંપૂર્ણ દેવા વડે બીજું છોલવવું
થાય છે. ॥ ૧ ॥

* ગાથામાં મમ્મથી છે તે પ્રાકૃતના નિયમથી તૃતીયાના અર્થમાં
આવી છે, માટે બંને સ્થાને અર્થમાં તૃતીયા વિભક્તિ બાણુવી

માર્વાય:—આથાર્થવત્ મુગમ છે, પરન્તુ વિરોધ એ છે કે સિરનમણાસુમા કહેલા આદિ શબ્દથી બે હાથ બેડનાથી તેમ જ અજલિ કરવા વિગેરેથી પણ પહેલું ફેટાનદન થાય છે એમ જાણુ, તેમ જ અહિં પુત્ર (સ્વાસ્થ્યમણ દુગિ) પદથી બે પૂર્ણ ખમાસમણ કહ્યા તે સપૂર્ણ xપાચે અંગને નમાવવાથી બીજું વદન થાય એમ સૂચવ્યું

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા બે પ્રકારના ગુરુવદનનો અર્થ કહીને હવે ત્રીજા પ્રકારના ગુરુવદનનો અર્થ કહેવાનો છે, પરન્તુ બીજા પ્રકારવાળા ગુરુવદનમા અંબે આગળ કહેવાતા ત્રીજા પ્રકારના ગુરુવદનમા પણ જે બે બે વાર વદના કરવી કહી છે, તેનું શુ કારણ ? તે શિષ્ય જિજ્ઞાસાનો ઉત્તર પ્રથમ ૪ (વચ્ચે) કહેવાય છે—

જેહ દૂઓ રાયાળ, નમિડ કજ્જ નિવેહ્ડ પચ્છા ।
વીસજ્જિઓ વિ વદિય, ગચ્છહ્ડ ઇમેવ ઇત્થ દુગ ॥૨॥

ગબ્દાર્થ —

જહ = જેમ	વીસજ્જિઓ = વિસર્જન કર્યો છતાં
દૂઓ = દૂત (રાજમેવક)	(અ) વિ = પણ
રાયાળ = રાજાને	વદિય = નમસ્કાર કરીને
નમિડ = નમસ્કાર કરીને	ગચ્છહ્ડ = ભાય છે
કજ્જ = કાર્ય	ઇમેવ = એ પ્રમાણે
નિવેહ્ડ = નિવેદન કરીને	ઇત્થ = અહિં (ગુરુવદનમા)
પચ્છા = પછીથી, ત્યારબાદ	દુગ = બે વાર વદના હોય છે

x જે એકાગ્રાદિ ૪ પ્રકારના પ્રણામ ચૈં સાધ્યમા કહેવાયા છે તેવા પ્રણામ અહિં ગુરુવદનના સર્ણધર્મા પહેલા ફિટાનદન તરીકે ગણાય, કારણ કે ખમાસમણ તો પચાસ પ્રણામરૂપ જ હોય, પરન્તુ એકાગ્રાદિ પ્રણામરૂપ નહિ

૧ આ ગાથા આવશ્યક નિયુક્તિની છે

ગાયાર્થ—જેમ દૂત (રાજસેવક) પ્રથમ ગળને નમસ્કાર કરીને કાર્યનું નિવેન કરે, અને ત્યારબાદ રાજાએ વિસર્જન કર્યો હતો પણ (રાજાએ વિદાય કર્યા બાદ પણ) પુનઃ (ખીજવાળ) નમસ્કાર કરીને જાય છે તેમ અહિં ગુરૂવદનમા પણ બે વાર વેદના કથાય છે (અર્થાત્ તે કાન્હુધી જ ગુરૂને ખમાસ-મણુ પણ બે દેનાય છે, અને દ્વાદશાવર્તવદન પણ બે વાર કરાય છે.) ॥ ૨ ॥

માર્વાર્થ—ગાયાર્થનત્ સુગમ છે.

અવતરણ—(પુનઃ પ્રસંગવી) વદણા તે ગુ ? અને તે શી રીતે થાય છે ? તે બન્ને વાત (હજી કહેવા બાકી નબેલા ત્રીજા પ્રકારના ગુરૂવદન પહેલા) કહેનાય છે—

આચારસ્ત્ત ઉ મૂલ, વિણઓ સો ગુણવઓ ય પઢિવત્તી ।
સા ય વિહિ વદણાઓ, વિહી દમો વારસાવત્તે ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ—

આચારસ્ત્ત = આચારનું, ધર્મનું
ઉ = (ઉ); વળી
મૂલ = મૂળ
વિણઓ = વિનય
મો = તે (વિનય)
ગુણવઓ = ગુણવંતની
પઢિવત્તી = પ્રતિપત્તિ, લક્ષિ

સા = તે (ગુણવંતની લક્ષિ)
વિહિ = વિનિપૂર્વક
વદણાઓ = વદના કથનાધી
(થાય છે)
વિહી = (અને તે) વદનાવિનિ
દમો = આ, આગળ કહેનામા
આનસે તે (વિનિ)
વારસાવત્તે = દ્વાદશાવર્ત વદનમા છે.

ગાયાર્થ—આચારનું મૂળ (ધર્મનું મૂળ) વિનય છે, અને વિનય તે ગુણવંત ગુરૂની લક્ષિરૂપ છે, અને તે (ગુણવંત ગુરૂની) લક્ષિ વિનિપૂર્વક વદના કથનાધી થાય છે, અને તે વિનિ આ (આગળ કહેવામા આનસે તેના પ્રકારનો) છે, જે વિનિ દ્વાદશાવર્ત વદનમા કહેનારો. ॥ ૩ ॥

માર્ગાર્થ:—વિનય તે ધર્મનું જ્ઞાનનું અને આચારનું મૂળ છે, જે વિનય (દેવ ગુરૂ પ્રત્યે ભક્તિ અને નમ્રતા) ન હોય તો તેના વિનય રહિત વર્તનું કંઈ પણ ફળ નથી. તે કારણથી જ શ્રી મુનિ મહાત્માઓના આચાર નિયારોને દર્શાવનાર અને શ્રી આચાર્યગ સૂત્રવી પણ પહેલા જ યોગ-પદ્ય (તપ નિરોધ) કરીને અધ્યયન કરના (ભણના) યોગ્ય શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ૩૬ અધ્યયનોમાં મર્મથી પહેલું વિનય નામનું જ અધ્યયન વર્ણવ્યું છે. શ્રી આનંદચક્ર નિર્ધુક્તિમાં પણ કહ્યું છે કે—

વિળખો માસળે મૂલ વિળખો સજખો મહે ।
 વિળયાડ વિળમુક્કસ, કખો ઘમ્મો કખો તજો ? ૧૨૧૬ ॥
 જમ્હા વિળયદ ફમ્મ, અદ્દિદ્દા ચાડરતમુરકાપ ।
 સમ્હા ડ ધયતિ વિઝ વિળડત્તિ વિલીનસસારા ॥ ૧૨૧૭ ॥

અર્થ—દ્વાદશાગ શ્રુતજ્ઞાનરૂપી શ્રી જિનેન્દ્રજ્ઞાનનું મૂળ વિનય છે, તે કારણથી જે વિનયવત હોય તે જ સયત-સાધુ હોય છે. પરંતુ જે વિનયથી રહિત હોય તેના સાધુને વર્મ પણ ક્યાથી ? અને તપ પણ ક્યાથી (=કેવી રીતે) હોય ? ॥ ૧૨૧૬ ॥ (હવે “વિનય” શબ્દનો અર્થ કહે છે-) જે કારણથી ચાર ગતિ રૂપ સંસારનો મોક્ષ-વિનાશ કરના માર્ગે (જે આચાર-ક્રિયા) આઠ પ્રકારના કર્મનો વિનયતિ=વિરોધત નાશ પમાડે છે, તે કારણથી વિનય સંસારનાળા વિદ્વાનો (=શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવતો તેના આચાર્યને) “વિનય” એમ કહે છે ॥ ૧૨૧૭ ॥

અવતરણ —હવે ત્રીજા પ્રકારની ગુરૂવંદનાનો અર્થ (જે પ્રથમ કહેવો પાકી રાખ્યો હતો તે), અને તે ત્રણ પ્રકારની વંદના કેને કરવી ? તે બે વાત આ ગાથામાં કહેવાય છે

તદય તુ છદણદુગે, તત્થ મિહો આશ્મ સયલસથે ।
 વીય તુ દસણીણ ચ, પયદ્ધિયાણ ચ તદ્દય તુ ॥૪॥

શબ્દાર્થ —

તદય-ત્રીલુ વંદન
 છદન=નામપ્રામા, વંદનક્રમા
 દુગે=બે વારના
 તત્ય=ત્યા, ૩ પ્રકારના વંદનમા
 મિહો=મિથ ૫૦૨૫૦
 આદમ=પહેલું (દ્રિષ્ટા) વંદન

સયલ=મંદિ, મર્
 સચે=મઘમા, સઘને.
 વીય=બીલુ (છાલ) નંદન
 દમણીણ=દર્શનીને, મુનિને
 પય=પ, પદવીમા
 દ્વિયાણ=પહેલા મુનિને
 તદય=ત્રીલુ (દ્વાદશાનંત) નંદન.

ગાથાર્થ:—ત્રીલુ દ્વાદશાનંત વંદન બે વંદન વડે (બે વા-
 દપ્રા દેના નડે) કનય છે તથા એ ત્રણ વંદનમા પહેલું દ્રેષ્ટા
 નંદન નવમા-સઘને ૫૦૨૫૨ કનય છે, બીલુ છાલ વંદન
 (ખમામમણ વંદન) માકુ મા વીને જ કનય છે, અને ત્રીલુ
 દ્વાદશાનંત નંદન આચાર્ય આદિ પદવીનર મુનિઓને કનય
 છે ॥ ૪ ॥

માર્ચાર્થ—પહેલી ગાથામા ૨ પ્રકારનું વંદન સહીને આ
 ૪ થી ગાથામા ત્રીજા પ્રકારનું વંદન કહ્યું, તે ત્રણ વંદન ક્રમશઃ
 આ પ્રમાણે—

॥ ૩ પ્રકારની ગુરુવદના કેવી રીતે થાય ? ॥

૧ કિટ્ટા વંદન—શીર્ષ નમાનનાથી, હાથ જોડનાથી, અ જલિ
 રચનાથી, અથવા પાચ અગમા યથાયોગ્ય ૧-૨-૩ વા ૪+અગ
 વડે નમસ્કાન કરનાવી દ્રિષ્ટાનંદન થાય છે

૨ હોમવદન—(પચાગ વદન) પાચે અગને નમાનવા પૂર્વક
 ખમાસમણ દેવાવી થાય છે.

૩ દ્વાદશાવર્ત વંદન—“ અહો કાય કાય” એ પ્રમિદ્ધ પદનાળા
 વંદનક સૂત્રથી (આગળ સહેનાતા વિનિ પ્રમાણે) આ ત્રીલુ

+ એ ચાર પ્રકારનો પ્રણામ ચૈત્યવદન ભા યના અર્થ પ્રસંગે કહ્યો
 છે ત્યાથી અણુવે.

વદન થાય છે. અહિં ગુરૂવદન નામના ભાષ્યમાં મુખ્ય અધિકાર આ દશાનર્ત વદનની વિધિનોજ કહેનારો. એ પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની ગુરૂવદનનો સામાન્ય વિવિ કક્ષા બાદ હવે ૬૦ વદના કોને થાય ? (કરવી ?) તે દર્શાવાય છે—

॥ ૩ પ્રકારની ગુરૂવદના કોને કરવી ? ॥

૧ પિટ્ટા વદન—સઘમાં પરસ્પર કન્બુ, એટલે માધુ માધુએ પરસ્પર, સાધ્વી સાધ્વીએ પરસ્પર, આનક આવકે પરસ્પર, અને આવિકા આનિકાએ પરસ્પર દ્વિવદન કરવું. અથવા આનક સાધુ વિગેરે ચારેને, તેમજ આવિકા પણ સાધુ વિગેરે ચારેને અને સાધ્વી સાધુને તથા સાધ્વીને, અને સાધુ તો કેવળ માધુનેજ દ્વિવદન કરે.

૨ છોમવદન—સાધુ વડીલ સાધુને, સાધ્વી વડીલ માધ્વીને અને લલુ પર્યાયનાળા પણ ૧સાધુને, આવક સાધુને, અને આવિકા સાધુ તથા સાધ્વીને ૫યાગ વદન કરે. એ પ્રમાણે ખમાસમણ પૂર્વક ગુરૂવદના *સાધુ સાધ્વીનેજ થઈ શકે પન્તુ આવક ગમે તેવો ભાનથી ચારિત્રની કન્જાનાળો હોય તેમજ ઉત્કૃષ્ટ ક્રિયાપાત્ર હોય તો પણ તેવા આનકને ખમાસમણનાળી વદના થાયજ નહિ, અને જો તેમ કહે તો તે શ્રી જિનેન્દ્રની આજ્ઞાનો મહા ઘાતક બાપો,

૧ સો વર્ષની દીક્ષિત સાધ્વી હોય તેમજ જ્ઞાનાદિકમાં અધિક હોય, તો પણ ૧ દિવસના દીક્ષિત લઘુવયવાળા સાધુને પણ ખમાસમણ પૂર્વક વદના કરે, એ પ્રમાણે ધમમાં પુરુષની પ્રધાનતા તે શ્રી જૈન સિદ્ધાન્તની મર્યાદા ॥

- (કોઈ અવશ્ય) કારણસર ગુણ રહિત વેપધારી સાધુને પણ થઈ શકે (અવચૂરિ)

૨ વર્તમાન સમયમાં કેટલાક આવકો પોતાને આત્મજ્ઞાન હોવાના આડબરથી ભાવ સાધુપણ માની પોતાના ભક્ત આવક આવિકાઓ પાસે ખમાસમણ દેવડાવે છે, અથવા ભક્તો ભક્તિના મિષથી ખમાસમણ દે છે, છતાં નિવારતા નથી એમ સંભળાય છે, તે જો સત્ય હોય તો તેઓ અને શ્રીજિનેન્દ્રની આજ્ઞાના વિઘાતક બાપોવા

૩ દ્વાદશાષ્ટવદન—આ વદન સાધુ સાધ્વી આનન્દ અને આનિકા એ ચારે કરે, અને તે પણ આચાર્યાદિ પાત્રપદવીનાળા સાધુને જ કરે, અને સમાનપદનાળા સાધુઓ વતારે દીક્ષા પર્યાય-વાળા (=ગુનાધિક)ને કરે, તેનું નિરોધ અરુપ ૧૩ મી ગાથામાં કહેનારો.

અવતરણ—હવે અન્યકર્તા (પોતાની જ્યેષ્ઠી ગાથાઓ વડે નહિ પાનતુ) સિદ્ધાન્ત પરની ભક્તિ વડે શ્રી આનન્દનિર્ણયિતમા કહેલી એ ગાથાઓ વડે દ્વાદશાષ્ટવદનની વિધિને દર્શાવનાર ૯ દ્વારના નામ કહે છે.

વંદણ-ચિહ્ન-કિંકર્મ્મ, પૂજાકર્મ્મં ચ વિણયકર્મ્મં ચ ।
 કાયઽવં^૧ કસ્ત્વ^૨ વ કેણ^૩ વાવિ^૪ કાહે^૫ વ કઙ્ક^૬ખુત્તો^૭ ॥૫॥
 કઙ્ક^૮ ઓણય^૯ કઙ્ક^{૧૦} સિરં, કઙ્ક^{૧૧}હિં^{૧૨} વ આવસ્સણ^{૧૩}હિં^{૧૪} પરિમુઙ્ક^{૧૫} ।
 કઙ્ક^{૧૬}દોસવિપ્પ^{૧૭}મુઙ્ક^{૧૮}, કિંક^{૧૯}કર્મ્મં^{૨૦} કીસં^{૨૧} કીરડ^{૨૨} વા ॥ ૬ ॥

ગાથાર્થ ગાથા ૫ મીનો

કાય=કરતુ

કસ્ત્વ=કોને ?

વ=અથના

કેણ=કોણે ?

વા=અથના, વળી

(અ)=નિ પપુ

કાહે=કઈ વખત ?

કઙ્ક=કેટલી

ખુત્તો=ના

ગાથાર્થ ગાથા ૬ દીનો

વઙ્કઔણય=કેટલા અવનત ?

વિપ્પમુઙ્ક=વહિત

કીસં=નુ કાણુ ? શા માટે ?

કીરડ=કરાય

ગાથાર્થ—૧ દનકર્મ, ચિતિકર્મ, કૃતિકર્મ, પૂજાકર્મ, અને વિનય કર્મ (એ પાત્ર નામ ગુરુ-વદનના છે) તે કોને કરતુ ?

કોણે કર્યું ? ક્યાં કર્યું ? કેટલીનાં કર્યું ? તથા વદનમાં
અવનત (ગિધ્યના પ્રભામ) કેટલા ? ગીર્ધનમન કેટલા ?
અને આ ગુરુનંદન કેટલા આનંદકો વડે વિગુહ કરાય છે ? કેટલા
દોષ વડે રહિત કરાય છે ? તથા કૃતિકર્મ (નંદનક-ના જા) ૧
ગા માટે કરાય છે (દેનાય છે) ? એ ૯ સ્વરૂપ (દાન) આ વદન
વિધિમાં કહેવાના છે ॥ ૫ ॥ ૬ ॥

માર્વાર્ય — ગાથાર્થવત મુગમ છે, પરંતુ વિશેષ એ છે કે-
આ લાખ્યમાં જે બાબતો કહેવાને તે આ ૯ દાનનાં ધોરણથી
નહિ કહેવાય, પરંતુ આગળ બીજી ગીતે કહેવાના ૨૨ દાનના
ધોરણથી કહેવાને. આ ૯ દાન પાડુ તે ૨૨ દારમાં ૧ અન્ત
ર્જતપદો કહેનામ જો, જેથી આ જે ગાથાઓ તેા શ્રી આન-
રથક સૂત્રમાં નર્જવાતા (ત્રીજા) વદનઆનંદકની (નિર્ધુજિમાં)
પ્રારભની મુખ્ય હોનાથી અને આપુ પ્રકરણનાં અનરથ
સખ નનાળી હોનાથી સિદ્ધાત પૂર્ણી ભક્તિ નિમિત્તે કહી ॥

અવતરણ—પૂર્વે જે ગાથાઓમાં જે (આવશ્યક નિર્ધુજિમાં
કહેલા) ૯ દાન કહ્યા તેજ ૯ દારોનું વિશેષ સ્વરૂપ સમજાવનાને
માટે બીજી ગીતે ૨૨ દાને મથકાં (ધોરણની રચેલી) ગાથાઓ
નડે કહે છે તે આ પ્રમાણે—

૧ એ ૯ દાનેના સર્ણધ આગળ કહેવાતા ૨૨ દારમાં આ
પ્રમાણે છે—

૧ મુ દાર	૬ થા દારમાં	૫-૬-૭ મું	૧૦ મા,
૨ મું „	૫-૬ હા „	૮ મું	૧૩ મા „
૩ મું „	૭-૮ મા „	૯ મું	૧૪ મા
૪ મું „	૯ મા „	(છતિ આવશ્યક નિયુજિ અનુસારે)	

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 પળ નામ પળાહરણા, અજુગ્ગપળ જુગ્ગપળ ચડ અદાયા॥
 ૬ ૭ ૮ ૯
 ચડદાય પળનિસેહા, ચડ અણિસેહ ટુકારણયા ॥૭॥
 ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩
 આવસ્સય મુહ્ણતય, તણુપેહપળીસ દોસવત્તીસા ।
 ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮
 છગુળ ગુરુઠવળ દુગ્ગહ, દુછવીસરકર ગુરુપળીસા ॥૮॥
 ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨
 પય અહવન્ન છઠાળા, છગુરુવયળા અસાયળાતિતીસં ।
 દુવિહી દુવીસ ટારેહિ ચડસયા વાળડડ ઠાળા ॥૯॥

શબ્દાર્થ ૭ મી ગાથાનો

પળ=પાઘ
 આહરણા=ઉદાહરણો, ડટ્ટાન્તો.
 અજુગ્ગ=(૧ દનને) અયોઘ્ય.
 જુગ્ગ=(૫ દનને) યોઘ્ય
 અદાયા=(૧ દન) નહિ દેના

નિમેહા=નિપેદ સ્થાનો
 અણિસેહ=અનિપેદ સ્થાનો
 (અ)ટુક=આડ
 કારણયા=કારણો

શબ્દાર્થ ૮ મી ગાથાનો

મુહ્ણતય=મુખાનતક, મહોપત્તિ.
 તણુપેહ=ગાંડીની પડિસેહલા
 પળીસ=પચીસ

ગુરુઠવળ=ગુરુની સ્થાપના
 દુગ્ગ=બે અનગ્રહ
 દુછવીસરકર=અમે ૬વીમ
 અદા

શબ્દાર્થ ૯ મી ગાથાનો

અહવન્ન=અહીંના
 અસાયળ=આશાતના (ગુરુની)

દુવીસ=આવીસ

ગાથાર્થ:—ગુરુ ૧ દનના ૫ નામ કહેને, ૫ ડટ્ટાન્ત કહેને, ૧ દન
 દેનાને અયો ય ૫ પ્રકારના માણ કહેને, ૫ પ્રકારના માણ ૫ દન

દેના યોગ્ય છે તે કહેરો, ચાર પ્રકારના સાધુ વદના ન કરે તે કહેશે (એટલે ૪ જણ પાસે વદના ન કરાવવી તે કહેશે), અને ચાર પ્રકારના સાધુ વદના કરે તે કહેરો વદન દેવા માટે ૫ નિવેધ સ્થાનો (વદન નહિ કરનાના અવસર) કહેશે, અને ૪ અનિવેધ સ્થાનો (વદન કરનાના અવસર) કહેશે, તથા વદન કરવાના ૯ કારણો કહેરો. (એ ૯ દ્વાર આ સાતમી ગાથામાં કહ્યા.) ॥ ૭ ॥

તથા ૨૫ આનંદચક્ર કહેશે, સુહૃદ્ધત્તિની ૨૫ પરિવેલણા કહેરો, શત્રુની ૨૫ પરિવેલણા કહેરો, વદન સમયે ટાળવા યોગ્ય ૩૨ દોષ કહેશે, વદનની થતા ૬ ગુણ કહેરો, ગુરૂની સ્થાપના કહેરો, બે પ્રકારનો અનગ્રહ (ગુરૂથી દૂર ઉભા રહેવાની ક્ષેત્ર મર્યાદા) કહેરો, વદનક સૂત્રના ૨૨૬ અક્ષર કહેરો, અને તેમાં ૨૫ ગુરૂ અક્ષર (બોહાક્ષર) પણ કહેરો. (એ ૮ દ્વાર આ ગાથામાં કહ્યા.) ॥ ૮ ॥

તથા વદનસૂત્રમાં ૨૫૮ ૫૬ છે તે કહેશે, વદનના ૬ સ્થાન (૬ અધિકાર તે શિષ્યના પ્રશ્નરૂપે) કહેરો, વદન સમયે ગુરૂને બોલના યોગ્ય ૬ વચનો (તે પ્રશ્નોના ઉત્તરરૂપે) કહેશે, ગુરૂ પ્રત્યે થતી ૩૩ આશાતના કહેશે, અને વદનની ૨ વિનિ (નાનિ સમયની અને દિનમની વદનવિનિ) કહેશે, એ પ્રમાણે ૨૨ મુખ્યદાંગે ૫૩ ૪૯૨ સ્થાન (દ્વારોના ઉત્તરભેદ ૪૯૨) થાય છાંદા

॥ ૨૨ મૂળદારના ૪૯૨ ઉત્તર ભેદનું કોષ્ટક ॥

૧	વદનના નામ	૫	૧૩	દોષ	૩૨
૨	દ્રષ્ટાત	૫	૧૪	ગુપ્ત	૬
૩	વદન અયોગ્ય	૫	૧૫	ગુરૂ સ્થાપના	૧
૪	વદન યોગ્ય	૫	૧૬	અનગ્રહ	૨
૫	વદન અદાતા	૪	૧૭	વદન સૂત્રની	} ૨૨૬
૬	વદન દાતા			અક્ષર સંખ્યા	
૭	નિષેધસ્થાન	૫	૧૮	૫૬ મંખ્યા	૫૮
૮	અનિષેધ સ્થાન	૪	૧૯	સ્થાન (ગિણ્યના પ્રશ્નો)	૬
૯	વદનના કાગ્નુ	૮	૨૦	ગુરૂવચન (ઉત્તરો)	૬
૧૦	આનંદયક	૨૫	૨૧	ગુરૂ આગાતના	૩૩
૧૧	મુહુપત્તિ પરિભ્રમણા ૨૫		૨૨	વિધિ	૨
૧૨	શરીર પરિભ્રમણા ૨૫				

*૪૯૫

* શાસ્ત્રોમા દ્વાદશાં વદનના ૧૯૮ ભોલ કક્ષા છે, તેમા ૨૨૬ અક્ષર ૫૮ ૫૬, ૪ વદનદાતા, ૪ વદન અદાતા, ૪ અનિષેધ સ્થાન, ૨ વિધિ, ૧ ગુરૂ સ્થાપના એ (૨૯૯) ભેદ ગણાવ્યા નથી તેમજ અવગ્રહ બેને બદલે ૧ ગણેલો હોવાથી સર્વ મળી ૩૦૦ ભેદ ગણાવ્યા નથી, અને માન-અવિનય-જિસા (નિંદા)-નીચગોત્ર ભંધ-અભોધિ-તથા ભવવૃદ્ધિ એ વદન નહિ કરનારને ૬ દોષ અધિક ગણાવ્યા છે, માટે (૪૯૨-૩૦૦=૧૯૨+૬ =) ૧૯૮ ભોલ ગણ્યા છે (ધ સ વૃત્તિ)

અવતરણ — પૂર્વે કહેલા ૨૨ દ્વારમાંથી ગુરૂવદનના ૫ નામનું પહેલું દ્વાર આ ગાથામાં કહેવાય છે.—

વંદણય ચિદ્રકમ્મ કિદ્રકમ્મ વિણયકમ્મ પૂઅકમ્મ ।
ગુરુવદણપણનામા, દ્રવ્યે ભાવે દુહોહેણ (દુહાહરણા) ॥૧૦॥

શબ્દાર્થ —

પણનામા=પાયાનામ

દુહા=એ પ્રકારે

ઓદેણ=ઓઘથી-સામાન્યથી

આહરણા=ઉદાહરણો, દ્ર'દાન્તો

ગાયાર્થ—વદનકર્મ-ચિત્તિકર્મ-કૃત્તિકર્મ-વિનયકર્મ-અને પૂજાકર્મ એ પ્રમાણે ગુરૂવદનના ૫ નામ છે, પુન તે દરેક નામ ઓઘથી (સામાન્યત) દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ ૨-૨ પ્રકારે જાણુના ॥ ૧૦ ॥

માર્વાર્થ—વદનુ જેમ ઘટ-કુલ-કળગ ઇત્યાદિ જૂદું જૂદું નામ છે, પરંતુ ઘટ વસ્તુ એકજ છે, તેમ અહિં વદનકર્મ ચિત્તિકર્મ આદિ પણ ગુરૂવદનનાજ પર્યાયનામ (એકજ અર્થવાળા નામ) છે, તેા પણ વ્યુત્પત્તિના ભેદથી કિચિત્ કિન્નતા છે તે આ પ્રમાણે—

॥ ગુરૂવદનના ૫ નામના અર્થ ॥

પ્રશસ્ત મન વચન કાયા વડે (વદાય=)સ્તવના કરાય તે ૧ વદનકર્મ, રજેહુન્નુ આદિ ઉપધિ સહિત કુશલ કર્મનું ચિત્તિ=સચ્ચન કરવું તે ૨ ચિત્તિકર્મ, આશ્વાર્થ નમસ્કાર (નમન) આદિ વિશિષ્ટ ક્રિયા કરવી તે ૩ કૃત્તિકર્મ, મન વચન કાયાના પ્રશસ્ત વ્યાપાર તે ૪ પૂજાકર્મ, અને જેના વડે કર્મના વિનાશ થાય (તેવી ગુરૂ પ્રત્યે અનુકૂળ પ્રવૃત્તિ) તે વિનયકર્મ (આવશ્યકવૃત્તિ)

॥ પાયા ગુરૂવદન દ્રવ્યથી અને ભાવથી ॥

અહિં દ્રવ્ય શબ્દ અપ્રાધાન્યનાયક અને “ભાવ” શબ્દ પ્રાધાન્યનાયક (ઉત્તમ-એષ્ઠ એના અર્થ-નાળો) ગણાવે, જેથી સમ્યક્ પ્રકારના

ફળને ન આપી શકે એવી નદનાદિ ક્રિયા તે દ્રવ્યથી જાણવી, અને મમ્યદ્ પ્રકારના ફળને આપી શકે તેવી નદનાદિ ક્રિયા તે માયથી જાણવી. એ પ્રમાણે મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવની ગુરુસ્તવના તેમજ ઉપયોગ ગ્રહિત સમ્યગ્દ્રષ્ટિની ગુરુસ્તવના તે દ્રવ્ય વદનકર્મ જાણવું અને ઉપયોગ ગ્રહિત સમ્યગ્દ્રષ્ટિએ કહેલી ગુરુસ્તવના તે માયવદન જાણવું.

તથા તાપમ નિગેરે મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવોની જે તાપસાદિ યોગ્ય ઉપધિ-ઉપકન્થ પૂર્વક કુશળ ક્રિયા એટલે તાપસાદિના ઉપકન્થોનો મયય-મહુપ્ત અને તત્પૂર્વક તાપમી આદિ ક્રિયા, તેમજ મમ્યગ્ દ્રષ્ટિ જીવોની ઉપયોગ ગ્રહિત રજોહુગ્લાદિ ઉપધિ પૂર્વક કુશળ ક્રિયા તે દ્રવ્ય ચિત્તિકર્મ, અને ઉપયોગ ગ્રહિત સમ્યગ્દ્રષ્ટિની રજોહુરપ્તાદિ ઉપકન્થો પૂર્વક ક્રિયા તે માય ચિત્તિકર્મ.

તથા નિન્દન વગેરે (મિથ્યાદ્રષ્ટિઓ)ની અને ઉપયોગ ગ્રહિત સમ્યગ્દ્રષ્ટિની નમસ્કાર ક્રિયા તે દ્રવ્ય વૃત્તિકર્મ, અને ઉપયોગ ગ્રહિત સમ્યગ્દ્રષ્ટિની નમસ્કાર ક્રિયા તે માય વૃત્તિકર્મ.

તથા મિથ્યાદ્રષ્ટિઓની અને ઉપયોગ ગ્રહિત સમ્યગ્દ્રષ્ટિઓની મન વચન કાય સંબંધિ ક્રિયા તે દ્રવ્ય પૂજાકર્મ, અને ઉપયોગ પૂર્વક સમ્યગ્દ્રષ્ટિઓની પ્રશસ્ત મન વચન કાય સંબંધિ ક્રિયા તે માય પૂજાકર્મ.

તથા મિથ્યાદ્રષ્ટિનો અને ઉપયોગ ગ્રહિત સમ્યગ્દ્રષ્ટિનો જે ગુરુ પ્રત્યે વિનય તે દ્રવ્ય વિનયકર્મ અને ઉપયોગ પૂર્વક સમ્યગ્દ્રષ્ટિએ કહેલો ગુરુ પ્રત્યેનો વિનય તે માય વિનયકર્મ કહેનાય. (ઈતિ ૦ આનં ૦ વૃત્તિ તથા પ્રાનં ૦ સારો ૦ વૃત્તિને અનુસારે).

એ પાંચમાવી આ સાધ્યમા મુખ્ય વિષય ત્રીજા વૃત્તિકર્મ સંબંધિ છે, એમ જાણવું.

અવતરણઃ—હવે ૨ જુ ઉદાહરણ દ્વારા કહેવાય છે, તેમા પૂર્વે કહેલ ૫ નામનાણુ પ્રત્યેક ગુરુવદન દ્રવ્યથી કોણે કર્યું ? અને ભાનથી કોણે કર્યું ? તેના દ્રષ્ટાન્ત દર્શાવાય છે—

સીયલય खुडुए वीरकन्ह सेवगदु पालए संवे ।
पचे ए दिहंता, किङ्कम्मे दव्वभावेहि ॥ ११ ॥

શબ્દાર્થ —

સીયલય = શીતલાચાર્ય
खुडुए = કુદ્ધકાચાર્ય
वीर = વીરક શાલવી
कन्ह = કૃપા
सेवग दु = બે રાજસેવક

पालए = પાલક
मरे = શામ્બકુમાર
पचे ए = એ પાત્ર
दिहंता = દ્રષ્ટાન્તે

ગાથાર્થ—દ્રવ્ય કૃતિકર્મ અને ભાન કૃતિકર્મ (એટલે પાત્ર દ્રવ્ય ગુરુવદન અને પાત્ર ભાન ગુરુવદન)ને વિષે અનુક્રમે શીતલાચાર્યનું, કુદ્ધકાચાર્યનું, વીર શાલવી અને કૃપાનું, બે રાજસેવકનું તથા પાલક અને શામ્બકુમારનું એ પાત્ર દ્રષ્ટાન્ત છે ॥૧૧॥

ભાગ્યાર્થ—ગુરુવદનના પાત્ર નામ જે દ્રવ્યથી અને ભાનવી પૂર્વે ગાથામા કહ્યા તે પ્રત્યેકનું હવે એકક દ્રષ્ટાન્ત મળી ૫ દ્રષ્ટાન્ત કહેવાય છે, જેમા પહેલા અને બીજા દ્રષ્ટાન્તમા દરેકમા એકજ મુનીએ જુદા જુદા વખતે પ્રથમ દ્રવ્યવદન કર્યું, અને ત્યારબાદ ભાવવદન કર્યું, અને ત્રીજા દ્રષ્ટાન્તમા દરેકમા બે બે જાણની વચ્ચેનામા એકે દ્રવ્યવદન કર્યું અને બીજાએ ભાનવદન કર્યું એવી હકીકત છે, તે આ પ્રમાણે—

૧ આ ગાથામાં કૃતિકર્મે (ચિહ્નક્રમ) શબ્દ ૫ વદનમાંના કેવળ ત્રીજા વદનનાજ અર્થવાણે નથી, પરંતુ સામાન્યથી “ગુરુવદન” એવા અર્થવાણે છે

॥ વદનકર્મમા શીતલાચાર્યનું દ્રષ્ટાન્ત ॥

શ્રીપુરનગરના શીતલ નામના રાજાએ શ્રી રમઘોષસૂરિ પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, ગુરુએ અનુક્રમે આચાર્ય પદવી આપી જેવી શીતલાચાર્ય એના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા એ શીતલ રાજાની નૃગાન્મજરી નામની બેનને ચાર પુત્ર હતા, તે નૃગારમજરી પોતાના પુત્રોને ‘ તમાગ મામાએ સસાં છોડી આત્મકલ્યાણનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો છે, અને સસાં ગમ્મત અસાં છે ’ ઇત્યાદિ ઉપદેશ નિગ્નત આપતી હતી, જેવી પુત્રોએ પણ વૈરાગ્ય પામી કોઈ સ્થગિત પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને ચાંદે શીતાર્થ થયા, ત્યારબાદ પોતાના મામા શીતલાચાર્યને વદના કરના માટે ગુરુ પાસેવી આજ્ઞા લઈ વિહાર કરી શીતલાચાર્ય જે નગરમા હતા તે નગરે આવ્યા, પરંતુ સંવ્યા સમય થઈ જવાથી નગર બહાર નહીં કોઈ આનંદદાન પોતાના આચાર્યને ચાગ ભાણેજ મુનિઓ વદના કરવા આવ્યા છે એના મમાચાગ પહોંચાડ્યા. અહિં મનિને અનસરે ધ્યાન દશામા એ ચાંદે મુનિઓ કેવળજ્ઞાન પામ્યા તે વાતની શીતલાચાર્યને ખબર પડી નહીં, જેથી પ્રભાત થતા ભાણેજ મુનિઓ આવવાની ઘણી રાહ જોવા છતાં પણ આવ્યા નહિ ત્યારે શીતલાચાર્ય પોતેજ ભાણેજ મુનિઓ પાસે આવ્યા. ભાણેજ મુનિઓએ કેવલી હોનાથી શીતલાચાર્યનો ગુરુ તરીકે યોગ્ય મત્તા ન કર્યો તેથી શીતલાચાર્ય રોષ સહિત અવિનયી અને કુષ્ટ શિષ્યો જાણીને પોતે તેમને વદના કરી, તે દ્રવ્ય વદનકર્મ જાણુ પણ કેવલિમુનિઓએ કહ્યું કે એ તો દ્રવ્યવદના થઈ માટે હવે ભાવવદના કરો. શીતલા—ગી ગીતે જાણુ ? કેવલી—જ્ઞાનથી, શીતલા—ક્યા જ્ઞાનથી ? કેવલી—અપ્રતિપાતી જ્ઞાનથી એમ સાલજતાજ શીતલાચાર્યનો ક્રોધશાન્ત થયો, અને પોતાનો અપગન ખમાવી પુન ચારે મુનિને વદના કરી, તેને પરિણામે શુભ ભાવે ચરતા તેઓ પણ તુર્ત કેવળજ્ઞાન પામ્યા એ શીતલાચાર્યની ખીજી

૧ શ્રી જ્ઞાનાવિમલસૂરિકૃત બાવાવબોધમા હમ્તિનાપુર ઇત્યાદિ નામે કથા છે, પરંતુ કોઈ રથમાં ન દેખવાથી અહિં કથા નથી

વારની વદના તે માથ વદનકર્મ જાણુ. (પ્રવ૦ સારો ૧૦ વૃત્તિ).
 ॥ इति १ द्रष्टव्यं ॥

॥ ૨ ચિત્તિકર્મમાં ક્ષુદ્ધિકાર્યનું દ્રષ્ટાન્ત ॥

શ્રી ગુણમુદન્સુનિ નામના આચાર્ય એક ક્ષુદ્ધકર્મે (લઘુવધ
 વાળા મુનિને) સઘની સમ્મતિ પૂર્વકે સૂરિપદે સ્વાપી કાળધર્મ
 પામ્યા. મર્યે ગચ્છવાસી મુનિઓ તે ક્ષુદ્ધિકાર્યની આજ્ઞામાં
 વર્તે છે, અને ક્ષુદ્ધિકાર્ય પણ પોતે ગીતાર્થ પાસે શ્રુત અભ્યાસ
 કરે છે. એક વખતે મોહનીય કર્મના પ્રબલ ઉદયથી ચારિત્ર છોડ
 વાની ઇચ્છાએ એક મુનિને માથે લઇ તે ક્ષુદ્ધિકાર્ય દેહચિ તાના
 બહાનાની બહાર નિકળ્યા, સાથે આવેલા મુનિ વૃક્ષોને આતરે
 ઉભા રહેતા તે ન દેખે તેવી ગીતે ક્ષુદ્ધિકાર્ય એક સીધી દિશા
 તરફ ચાલ્યા ગયા. આગળ જતા એક મુકર વનમાં અનેક
 ઉત્તમ વૃક્ષો હોના છતાં પણ લોકોને પીઠથી બદ્ધ (પીઠિકા વાળા-
 ચોતરા વાળા) એવા એક ખીજડાનું વૃક્ષ પૂજતા દેખી વિચાર્યું
 કે આ વૃક્ષને પૂજવામાં તેને પૂજ્ય ઠરાવીને આ બાધેલી પીઠ
 કાઢી કારણ છે, નહિતર ખીજ વૃક્ષોને કેમ પૂજતા નથી. લોકોને
 પણ પૂજતા એજ ઉત્તર મળ્યો કે અમાના પૂર્વજો એનેજ પૂજતા
 આવ્યા છે, માટે અમે આ ખીજડાનેજ પૂજીએ છીએ તે સા
 ભળી ક્ષુદ્ધિકાર્યને વિચાર થયો કે “આ ખીજડા સરખો હું
 નિર્ગુણ છું, ગચ્છમાં તિલકે બકુલ આદિ ઉત્તમ વૃક્ષ સરખા ઘણા
 ગજકુમાર મુનિઓ છે, છતાં પણ ગુરુએ તેમને સુન્નિ ન આ
 પતા મને આશ્ચર્ય, અને આ ગચ્છના મુનિઓ મને પૂજે છે, તેનું
 કારણ શું ? મારામાં શ્રમણપણુ તો છે નહિ, પરંતુ આ રજો
 હરણાદિ ઉપકરણમાત્ર રૂપ મારા ચિત્તિગુણવડે (રજોહરણાદિ
 ઉપકરણને અંગે) અને ગુરુએ મને આચાર્યપદ આપેલ હોનાથી
 વાદે છે” એમ વિચારી તુર્ત પાછા વળ્યા અને ઉપાશ્રયે આવ્યા.
 તેમની શોધ કરનારા મુનિઓએ પૂજતા દેહચિ તાએ જતા શૂન્યની
 અકસ્માત વેદનાથી આટલો નિલજ થયાનો ઉત્તર આપ્યો. ત્યાર
 બાદ ગચ્છ સ્વસ્થ થયો, અને ક્ષુદ્ધિકાર્ય પ્રાયશ્ચિત્ત અગીકાર
 કરી ગુરુ થયા. અર્થે ક્ષુદ્ધિકાર્યને ક્ષત છોડવાની ઇચ્છા વખતે

તેમનો ગ્નેહગુણાદિ ઉપકરણોનો ચિત્તિન્નમય તે દ્રવ્ય ચિત્તિવદન અને પ્રાયશ્ચિત્ત વખતે એજ ઉપકરણોનો મયય તે માથ ચિત્તિવદન જાણુ. (આપો વૃત્તિ અને પ્રાપ્ત સાગે વૃત્તિને અનુસારે).
॥ ૬૬ ॥ દ્વિતીય દ્રશ્યન્ત ॥

॥ ૩ કૃતિકર્મમા કૃષ્ણ અને વીરકનુ દ્રશ્યન્ત ॥

દ્વારિકા નગરીમા કૃષ્ણનામુદેવ અને તેમનું મુખ જોયા પછી જ બોજત કરનારે વીરક નામનો કોળી ગજમેવક હતો. ચોમાસામા કૃષ્ણ વાસુદેવ ગજવાડીએ ન જતા હોવાથી ગજમહેલની બહારની નીકળતા ન હતો તેથી દર્શનના અભાવે વીરક ગાળાપતિ દુર્ભજ થયો. ચાતુર્માસ વીત્યાબાદ સર્વ ગજઓ આઘ્યા અને વીરક પણ દર્શનાર્થે આઘ્યા કૃષ્ણ દુર્ભજતાનું કારણ પૂછતા દ્વાપાસે ચાતુર્માસ મહિના મુધી આપના દર્શનરિના ખાનાપીવા સિવાય બેસી ગહેવાની સર્વ વિગત કહી, તે આલણી વીરકને અત્યુક્તમા પણ ગજ વિના પ્રવેશ કરનારી આજ્ઞા આપી. હવે કૃષ્ણની જે જે પુત્રી વિનાહ થાય થાય તેને માતા કૃષ્ણ પાસે શણગાર પહેગવી મોકલે ત્યારે તેને “રાણી થવું છે કે દાસી ?” એમ કૃષ્ણ પૂછે, અને “રાણી થવું છે” એમ કહેનારને કૃષ્ણ મહોત્સવ પૂર્વક શ્રી નેમિનાથ પાસે દીક્ષા અપાવે. એક વખતે માતાએ શીખવેલી એક પુત્રીએ દાસી થનાનું કહેતા તે વીરક કોળીને પગલાવી, અને પોતાની પુત્રી પાસે સખત ઘર કામ કરાવાની વીરકને રજા પાડતા પુત્રીએ અકળાને અન્તે નણી થનાનું કહેતા વીરકની અનુમતિ લઈ કૃષ્ણે દીક્ષા અપાવી આમા કૃષ્ણનો હેતુ એજ કે મારી પુત્રી દુર્ગતિમા ન જાય. એક વખતે શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ ટેવતકગિરિ (ગિરનાર) સમરસર્યા, તે વખતે કૃષ્ણ નામુદેવ અને એજ વીરક ગાળાપતિ પ્રભુને વદના કરના ગયા, ત્યાં કૃષ્ણે તે સર્વ સાધુઓને દ્વાદશાવર્તવદન વડે વદન કર્યું, બીજા રાત્રીએ કૃષ્ણની સાથે વદના કરતા કરતા થાકીને થોડા ઘણા મુનિઓને વાદીને બેઠા, અને વીરકે તે કૃષ્ણની અનુવૃત્તિએ મર્મ સાધુને વદના કરી. કૃષ્ણ પગિણાએ અત્યંત થાકી ગયા ત્યારે પ્રભુને કહ્યું કે, ‘હિ પ્રભુ ! ૩૬૦ સઆમમા પણ મને આવો

થાક નથી લાગ્યો ' પ્રભુએ કહ્યું 'હિં કૃષ્ણ ! તહે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું છે, તેમજ સાતમી નન્દનુ બાધેલુ 'આયુષ્ય તોડીને ત્રીજી નન્દનુ કર્યું છે. " અહિં કૃષ્ણની દ્વાન્શાન્ત વદના તે માવ જૃતિકર્મ, અને કૃષ્ણનુ મન સાચનવા માટે વીરકે કરેલી વદના તે દ્રવ્ય જૃતિકર્મ બાબતુ ॥ इति ३ शु द्रष्टान्त ॥

॥ ૪ વિનયકર્મમા બે રાજસેવકનુ દ્રષ્ટાન્ત ॥

નજીક પહેલા બે ગામમા નસતા બે રાજસેવકોને પાત પાતાના ગામની સીમા માટે વાદનિવાદ થતા તેનો ન્યાય કરાવવા રાજદરબારમા જતા સાધુ મહારાજના શુકન થયા જેથી એક જણ તો લાનપૂર્વક "મુનિના કર્ગનથી માફ કાચે અવશ્ય મિદ્ધ થશે" એમ કહી પ્રદક્ષિણા પૂર્વક વદના કરીને ગજ દરબારમા ગયો, અને બીજો પહેલાના અનુકરણથી (ભાવ રહિત) વદના કરી રાજદરબારમા ગયો ત્યા ન્યાય થતા ભાવ વદના વાળાની તરફેણમા ન્યાય ઉતર્યો, અને બીજાનો પનાજ્ય થયો. એમા પહેલાનુ માય વિમયકર્મ અને તેનુ અનુકરણ માત્ર કરનાર બીજાને દ્રવ્ય વિનયકર્મ બાબતુ. ॥इति ४ शु द्रष्टान्त॥

॥ ૫ પૂત્રકર્મ વિષે પાલક અને શામ્બનુ દ્રષ્ટાન્ત ॥

દ્વારિકા નગરીમા કૃષ્ણ વાસુદેવના પાલક અને શામ્બકુમાર વિગેરે અનેક પુત્રો હતા, એક વખતે શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ સમ વસર્યા ત્યારે વાસુદેવે કહ્યું કે કાલે જે (પુત્ર) પ્રભુને પહેલી વદના કરે તો તેને હું મારો અર્થ આપીશ. જેથી શામ્બકુમારે તો પ્રભાતમા રાધ્યાપરથી ઉઠીને ત્યા જ્યા જ્યાજ વદના કરી, અને પાંચકે તો અર્થ મેળનવાની લાવચથી શીઘ્ર પ્રભાતમા ઉઠી અર્થરત્ન ઉપર બેસી પ્રભુ પાસે જઈને વદના કરી. પાંચકે

૧ કર્મપ્રકૃતિ આદિમાં ઉદયમાં નહિ આવેલું આયુ ય ત્રટે (ઓછુ થાય) નહિ એમ કહ્યું છે, તો પણ શ્રી ભગવતીજ વિગેરેમા કૃષ્ણે નરકાયુધ્ય ઓછુ કર્યાનુ સ્પષ્ટ કહ્યું છે, તે અપવાદ વા આશ્ચર્ય રુપ સમન્વય છે

કુમાર અભવ્ય હતો તેથી કાયાથી વદના કરી પન્તુ ચિત્તમા
તો લોભ વૃત્તિ જ હતી. કૃષ્ણે પ્રભુ પામે જઈને આપને પ્રથમ
વદના કોણે કરી ? એમ પૂછતા પ્રભુએ કહ્યું કે—પાસ-કુમારે
પ્રથમ અહીં આવીને દ્રવ્ય વદના કરી, અને શામ્ભકુમારે
ઘરે બેઠા ભાનન વદના કરી છે, બેઠી કૃષ્ણે શામ્ભકુમારને અધ્ય-
ત્ન આપ્યો. એમા પાસકે અભવ્યનું દ્રવ્ય પૂજાકર્મ, અને શા-
મ્ભકુમારનું ભાવ પૂજાકર્મ બાણુ. ॥ इति ५ सु द्रष्टव्यम् ॥

એ પાસેમા વદના વિષય જો કે ઉદય છે, તો પાડુ પ્રથમ
કહેલ વ્યુત્પત્તિ અર્થનાળી ક્રિયાઓની મુખ્યતા ગણીને તે તે
વદના જૂના જૂના નામવાળી બાણવી

અવતરણ—હવે ૫ પ્રકારના અવદનીય સાધુનું રશુ દ્વાર
આ ગાથામા કહેનાય છે—

પાસત્થો ઓસન્નો, કુસીલ સસત્તઓ અહાઠંદો ।
દુગ-દુગ-તિ-દુ-નેગવિહા, અવદણિજા જિણમયંમિ । ૧૨

ગાજ્ઞાર્થ—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે.

ગાથાર્થ—પાર્શ્વસ્થ (અથવા પાશસ્થ), અવસત્ત, કુસીલ,
મસક્કા, અને ચથાછદ (એ ૫ પ્રકારના સાધુ તે અનુક્રમે)
૨-૨-૩-૨ અને અનેક પ્રકારના છે, અને તે જૈન દર્શનને વિષે
અવદનીય (નહિ વાદવા યોગ્ય) કહ્યા છે. ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ—ગાથામા કહેલા ૫ અવદનીય પાર્શ્વસ્થાદિ સાધુ
ઓનું ક્રિયિત સ્વરૂપ આ પ્રમાણે—

॥ ૧ (અવદનીય) પાર્શ્વસ્થ સાધુના ૨ ભેદ ॥

જ્ઞાન દર્શન ચાત્રિની પાર્શ્વ=પાસે સ્થ=જે (એટલે
જ્ઞાનાદિકને પાસે રાખે પરન્તુ સેવે નહિ) તે પાર્શ્વસ્થ કહેનાય.
અથવા કર્મબંધ વના હેતુ જે મિથ્યાત્વ વિગેરે તે રૂપ પાશ=પાશ
(નળ) મા વર્તે તે પાશસ્થ કહેવાય.

તે પાર્શ્વસ્થના ૨ પ્રકાર આ પ્રમાણે-સમ્યક્દર્શન જ્ઞાન આગ્નિ એ સર્વ રહિત કેવળ વેપધાગી હોય તે ૧ સઘ પાર્શ્વસ્થ, અને ૧ગરયાતરાદૃત પિંડ, ૨રાજપિંડ, ૩નિત્યપિંડ, તથા ૪અગ્ર પિંડને વિના કારણે ભોગવે, ૫કુલનિશાએ વિચરે, સ્થાપના ૬કુલમા પ્રવેશ કરે, સખડી (ગૃહસ્થના જમણવાર) ભેતો ફરે, અને ગૃહસ્થની સ્તવના કરે તે ૨ દેશપાર્શ્વસ્થ ભાગુવો. એ ૪ બન્ને પામત્યા સાધુ વદન કરવા યોગ્ય નથી.

II ૨ (અવદનીય) અવસન્ન સાધુના ૨ ભેદ II

સાધુ સામાચારીમા જે અવસન્ન એટલે ગિધિય (ખેદવાળો) હોય તે અગ્રસન્ન કહેવાય, તેના દેગથી અવસન્ન અને સર્વથી અવમન્ન એમ ૨ ભેદ છે. ત્યા નકતુખદ્ ૭ પીઠ રૂપકનો ઉપભોગી

૧ જેના મકાનમાં રક્ષા હોય તેનો આણેલો આહાર તે શમ્યાતરાદૃતપિંડ

૨ રાજ અને રાજના અમુક મુખ્ય અધિકારીઓના ઘરનો આહાર

તે રાજપિંડ

૩ એક ઘેરથી પ્રથમ કરી રાખેલી નિમત્રણા પ્રમાણે નિત્ય આહાર

તે નિત્યપિંડ

૪ ભાત વિગેરેનો પ્રથમનો અન્ન (ઉપરલો) ભાગ ગ્રહણ કરે (એટલે

ગૃહસ્થે પોતાને માટે આહાર કાપ્યા પહેલાંજ ગ્રહણ કરે) તે અગ્રપિંડ

૫ આટલા મારાજ (ભાવિત કરેલા) કુળ (સમુદાય વિશેષ) ભણી

ત્યાંજ આહાર માટે વિચરે તે કુલનિશા

૬ ગુરુ આદિની વિશેષ ભક્તિ કરનારા કુળ (સમુદાય) તે

સ્થાપના કુલ.

* એ પ્રમાણે પાર્શ્વસ્થ સાધુ જે પ્રકારના હોવાથી જે કેટલાએક

આચાર્યો પાર્શ્વસ્થને સર્વથા ચારિત્ર રહિતજ માને છે તે અયુક્ત છે

(પ્ર૦ સારો૦ વૃત્તિ)

૭ સથારા માટે પાટ વિગેરે ન મલે તો વર્ષાનુમા વાસ વિગેરેના

ઘણા કકડાએને દોરીઓથી બાંધી સથારો કરવો પડે, પરન્તુ તેની પુન

બધ છોડીને પડિલેલણ કરવી ભેદજે તે કરે નહિ, તે નકતુખદ્ પીઠ

શ્લોક દોષ, અથવા વારવાર સયન માટે સથારો કરે અથવા સથારો

પાથયો રાખે અથવા ચોમાસા વિના પાટપાટવાદિ વાપરે તે પણ

નકતુખદ્ પીઠપલ્લક દોષ બહુવો.

હોય અને સ્થાપના ૧ભોજ તથા ૨પ્રાભૃતિકાભોજ હોય તે મર્ચયી અષ્ટસદ્ર, અને પ્રતિકંભપુ, પડિલેહપુ, ૨નાધ્યાય, લિક્ષાચર્યા, ધ્યાન, ઉપવાસાદિ, ૩આગમન, ૪નિર્ગમન, ૫મ્થાન, બેસવુ, અને ગયન કુગ્વુ એ મર્વ સાધુ સામાચારી કરે નહિ, અથવા કહે તે હીનાવિક કરે, અથવા ગુરના વચનથી બલાતકારે કહે તે દેશચી અષ્ટસદ્ર બાપુવો. એ બન્ને અવધનીય છે.

૥ ૩ (અવધનીય) કુશીલ સાધુના ૩ ભેદ ॥

કૃત્મિત (માદા) આચાર્યાણો તે કુશીલ માધુ કહેવાય, તેના ૩ ભેદ આ પ્રમાણે છે—“ કાલે વિષાએ બહુમાણે ” એ પદવાળી ગાથામા કહેલા ૮ પ્રકારના જ્ઞાનાચારની વિગતના કરે તે ૧ જ્ઞાનકુશીલ, “નિમ્મકિય નિકકખિય” એ પદવાળી ગાથામા કહેલા ૮ પ્રકારના દર્શનાચારની વિગતના કરે તે ૨ વર્ણનકુશીલ, તથા યત્ર મત્ર કહે, એજ અગમા ગોળા નાખીને બીજા અગમાવી ઝાઢવા, અથવા મુખમાથી અગ્નિ કાઢવો, ંત્યાદિ ચમત્કાર દેખાડે, સ્વપ્નજળ કહે, જ્યોતિષ પ્રકારે જૂત લાવીને લાલાલાલ કહે, જડીબુટ્ટી કહે પોતાના જાતિ કુંલ પ્રકાશ કરે, સ્ત્રી પુરુષાદિના લમપુ કહે, કામપ વશીકરણ કરે, સ્નાનાદિકથી ગમીર નિબૂપા કરે, ંત્યાદિ અનેક પ્રકારે ચારિત્રની વિગતના કરનાર તે ૩ ચારિત્રકુશીલ, બાપુવો. એ ત્રણે અવધનીય છે.

૧ સાધુને માટે આહાર રાખી મૂકવો તે સ્થાપના

૨ તથા પ્રાભૃતિકા ભોજ તે પોતાના ઇંદ્ર વા પૂજ્ય મુનિને જે ઇંદ્ર આહાર હોય તે બહુમાન પૂર્વક વહોરાવવો તે પ્રામૃતિકા તેનું ભોજન કર

૩ ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કરતી વખતે પત્ર પ્રમાર્જનાદિ વિધિ તથા નિસીડી કહેવાની વિધિ તે આગમન સામાચારી.

૪ ઉપાશ્રયમાંથી નિકળતી વખતે આવસ્સદિ કહેવા વિગેઝેની વિધિ તે નિર્ગમન સામાચારી

૫ કાયોત્સગીદિ વખતે હિલા રહેવાની વિધિ તે સ્થાન ૭ ૫

॥ ૪ (અવદનીય) સસક્ત સાધુના ૨ ભેદ ॥

ગુણ અને દોષ એ બન્ને વડે સસક્ત એટલે મિશ્ર હોય તે સસક્ત કહેવાય, જેમ ગાય રીંદેરે પોતાને ખાનાના દોષવામાં એકું અથવા સારૂ ભોજન ખોળ કપાસીઆ વિગેરે મન મિશ્ર થયેલું ખાય છે, તેમ આ સસક્ત સાધુના મૂળગુણ (૨૫ મહાગુણ), અને ઉત્તરગુણ (પિરવિશુદ્ધિ-આહારશુદ્ધિ) રૂપ ગુણોમાં તેમજ તેથી વ્યતિરિક્ત બીજા પણ ગુણોમાં ઘણા દોષ પ્રાપ્ત થયેલા હોય છે. તેના ૨ ભેદ છે તે આ પ્રમાણે-પ્રાણાતિપાતાદિ પાંચ આશ્રયયુક્ત, ૨૨ ગારનાદિ ૩ (૧સ-ઋષિ-ગાતા) ગાનયુક્ત, સ્ત્રી અને પૃથ્વિયુક્ત ઇત્યાદિ દોષયુક્ત હોય તે ૧ સન્નિહત્ત મસક્ત અને પાર્થિવસ્થાદિ પાસે જાય ત્યારે તેના ગુણનાળો થાય, અને મનિષ્ઠ સાધુઓમાં વગેરે ત્યારે જાણે મનિષ્ઠ ગુણવાળો હોય એના આચાર નિયમ નહીં, એ પ્રમાણે જ્યાં જાય ત્યાં તેવા પ્રકારનો આચાર પાળે તે અસન્નિહત્ત મસક્ત એ બન્ને અવદનીય છે.

॥ ૫ (અવદનીય) યથાછદ સાધુના અનેક ભેદ ॥

ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરે, પોતાની મતિકદપના પ્રમાણે અર્થ પ્રરૂપે, પૃથ્વિસ્થના કાર્યમાં મનર્તે, અન્ય સાધુના કે શિષ્યના અદપ અપરાધમાં પણ વારનાર ક્રોધ-આક્રોશ કરે, પોતાની કદપના પ્રમાણે આગમનો અર્થ વિચારી વિગર્ષ વિગેરેના ઉપભોગથી સુખશીલ થઈ વિચરે, ત્રણ ગાનયુક્ત થાય, ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના લક્ષણવાળો યથાછદ (એટલે આગમની અપેક્ષા વિના પોતાના ઇદે આપનાર) સાધુ જાણે. તે જૈનદર્શનમાં અવદનીય ગણાયો છે.

એ પાર્થિવસ્થાદિ સાધુઓને વદના કરનાથી કીર્તિ કે કર્મ-નિર્જંગ ન થતા કેવળ કાયકલેશ અને કર્મબંધન થાય છે. (ઇત્યાદિ વિરોધ ભાનાર્થ આનંદ નિર્બુકિતમાં ઘણા કહેા છે) તે પછી જ્ઞાન દર્શન ચાન્ત્રિાદિકના ગાઠ કારણે કોઈ વખતે પાર્થિવસ્થાદિક સાધુઓને પણ વદના કરવાનું કહ્યું છે, તેનું કારણ કે, પાર્થિવસ્થાદિક સાધુઓ જો કે ચારિત્રના અસંભવવાળા છે તે પછી

સમ્યક્ત્વથી ભ્રષ્ટ થયેલા જન હોય, વળી જે પ્રભુનો વેપ ધરનાર છે માટે સાધુ વેપ દેખીને પણ પાર્થસ્થાદિકને વદના કરવી એમ કેટલાક કહે છે, પણ તેના અભિપ્રાયથી કરેલી વદના પણ મોટા અનર્થવાળી છે, જે સખિ ઘણી ચચા આવશ્યક નિર્ચુકિતથી જાણવા જેવી છે. વળી પ્રમાદવાળા પાર્થસ્થાદિકને વદના કરનાથી તે પ્રમાદી સાધુમાં ગહેલા સર્વે પ્રમાદસ્થાનો વદનીય થાય છે, માટે પ્રમાદી મુનિ અવદનીય છે, તેમજ પાર્થસ્થાદિનો સગ કરનારા સાધુઓ પણ અવદનીય છે.

પ્રશ્ન—પરિચયમાં આવેલા સાધુઓને તો પાર્થસ્થાદિના લક્ષણવાળા જાણી વદના ન ફગીએ, પરંતુ અપરિચિત (અજાણ્યા) સાધુ મહારાજ ગામમાં પધાર્યા હોય તો તેમને વદના કરવી કે નહિ ?

ઉત્તર—પૂર્વે પરિચયમાં નહિ આવેલા સાધુ મહારાજને પ્રથમ તો ઉચિત વિનય અને વદનાદિ કરવા ચોખ્ખું છે, પરંતુ

* દક્ષણપરકો સાવય ચરિત્તમદેય મદધમ્મેય । દમણચરિત્તપરકો સ્તમણે પરલોકસ્તમ્મિ એમાં “મદ્ધમ્મેય” વાર્ધસ્થાદો ઇતિ વચનાત્ (આવ૦ નિર્ચુકિ) જે ગાથાનો ભાવાર્થ—શ્રાવકમાં, કોઇક અનવસ્થિત સાધુમાં, અને પાર્થસ્થાદિ સાધુઓમાં દર્શનપક્ષ=સમ્યક્ત્વ હોય છે, અને પરલોકની આકાંક્ષાવાળા મુસાધુમાં તો દર્શનપક્ષ (ઉપવક્ષણથી જ્ઞાનપક્ષ) અને ચારિત્ર પક્ષ એ બન્ને (ત્રણે) હોય છે

૧ આ સંબંધમાં શ્રી આવન્યક નિર્ચુકિતમાં જે ઉપયોગી ચચા છે તેનો સક્ષિપ્ત સાર આ પ્રમાણે—

શિષ્ય પ્રશ્ન—અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિથી આ સુવિદિત સાધુ છે અને અવિશુદ્ધિથી આ પાર્થસ્થાદિ પતિત સાધુઓ છે, એમ અમો ઇષ્ટસ્થ હોવાથી જાણી ગયોએ નહિ માટે અમો તો તેમનો આધુવેન દેખીનેજ વદના કરીએ તે ઉચિત છે

૨ ઉત્તર—જે કેવળ આધુવેષ દેખીનેજ વદના કરતા હો ત્યારે તો જમાલી વિગેર જાણીતા મિથ્યાદ્રષ્ટિઓને પણ આધુવેષ લોનાથી

શિથિલ વિહારી માણુમ પડયા પછી તો વદનાદિ કરવા યોગ્ય નથી.

વદના કરવી પડશે, અને જે એવા રૂપદ મિથ્યાદ્રષ્ટિએને સાધુવેષ છતાં વદના નહિ કરે તો “કેવળ સાધુવેષ જ વદનીય છે” એમ શા માટે કહેા જો ?

શિષ્ય પ્રશ્ન—જે વદના કરવામાં સાધુવેષ મુખ્ય ન ગણીએ તો હથસ્થ છત્ર સાધુ અસાધુને કેવી રીતે જાણે ? કેાઈક વખત અમાધુએ પણ કારણસર સાધુવત્ પ્રવૃત્તિવાળા હોય છે, અને કેાઈ વખત સુવિહિત સાધુએ પણ કારણસર અસાધુ સરખી પ્રવૃત્તિવાળા હોય છે, તો જે પ્રમાણે હોવાથી મુનિઓએ સાધુવેષજાગ્ર મુનિને જોઈને શું કરવું ?

ગુરુ ઉત્તર—અદ્રષ્ટપૂર્વ (=પૂર્વે પરિચયમાં નહિ આવેલા-અજાણ્યા) સાધુઓને દેખી મુનિઓએ અભ્યુત્થાનાદિ સત્કાર અવરણ કરવો, જોઈ આ અવિનીત છે, એમ આવેલા સાધુઓ ન સમજે, અને દ્રષ્ટપૂર્વ (પ્રથમ જાણવામાં આવેલા) સાધુઓ ઉચ્ચતવિહારી અને શીતલવિહારી એમ બે પ્રકારના ■ ત્યાં ઉચ્ચતવિહારીને અભ્યુત્થાન અને વદનાદિ યથાયોગ્ય સંત્કાર કરવો, અને શીતલવિહારીને તે સત્કાર ન કરવો એ ઉત્સર્ગ માર્ગ છે, તેમને તો કેાઈ ગાદ કારણના અપવાદથી પર્ચાય (ગ્રન્થર્થ)–પરિપદ્-પુઠ્ઠન-ક્ષેત્ર-કાળ-અને આગમનો વિચાર કરીનેજ લાભાવાસ જણી વદનાદિ સત્કાર કરવો યોગ્ય છે

શિષ્ય પ્રશ્ન—જેમ તીર્થંકરની પ્રતિમામાં તીર્થંકરના ગુણ નથી, તોપણ (તીર્થંકરના ગુણનું આરોપણ કરીને) સાક્ષાત્ તીર્થંકર માનીને વદન પૂજા કરીએ છીએ તેમ પાર્શ્વસ્થાદિ સાધુઓમાં સાધુના ગુણ નથી, તો પણ સાધુના ગુણનું આરોપણ કરીને (સાધુ માનીને) વદના કરીએ તો શું ?

ગુરુ ઉત્તર—પ્રતિમામાં તો ગુણ અને અવગુણ બન્ને ન હોવાથી જેવા ગુણવાળી માનવી હોય તેવી માની શકાય, પરંતુ પાર્શ્વસ્થાદિમાં તો અવગુણ વિષમાન છે, તેથી તેમાં ગુણનું આરોપણ યાજ નહિ જેમ ખાલી પાત્રમાં જે ભરવું હોય તે ભરાય, પરંતુ કેાઈપણ એક વસ્તુથી ભરેલા પાત્રમાં ખીલ વસ્તુ ન ભરાય, માટે પ્રતિમાનું દ્રશ્ય-અંત આ સ્થાને ઘટી શકવું નથી (ઇત્યાદિ સવિસ્તર ચર્ચા આવળ નિર્ચુક્રિતથી જાણુવી)

અવતરણ—હવે આ ગાથામા ૫ વદનીય માધુતુ ૯ થુ દ્વાર કહેવાય છે—

આયરિય ઉવજ્ઞાણ, પવત્તિ થેરે તહેવ રાયણિણ ।

કિંકમ્મ નિજ્જરદ્ધા, કાયવ્વમિમેસિ પંચણ્હ ॥ ૧૩ ॥

શબ્દાર્થ —

નિજ્જર=નિર્જગને
અદ્ધા=અર્થે, માટે,

મિમેસિ=એ (એઓને).

ગાથાર્થ—આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-પ્રવર્તક-સ્થવિર-તેમજ રા-
ત્તિક એ પાચને નિર્જગને અર્થે વદન કરતુ ॥ ૧૩ ॥

માર્વાર્ય:—ગણના નાયક તથા સૂત્ર અર્થ બન્નેના જાણુ
અને અર્થની વાચના આપે તે આચાર્ય, તથા ગણના નાયક
થવાને યોગ્ય (નાયક મજ્જા), સૂત્ર અર્થ બન્નેના જાણુ પડતુ
વાચના સૂત્રની આપે તે ઉપાધ્યાય માધુઓને ક્રિયાનાટ ત્રિગેરે
મા પ્રવર્તાવે તે પ્રવર્તક, મુનિમાર્ગથી ખેદ પામતા અને પતિ-
તપગ્નિપ્રાપ્ત થતા સાધુઓને અથવા પ્રવર્તકે સાધુને જે માર્ગ-
મા પ્રવર્તાવેલા હોય તે સાધુઓ પાછા તે માર્ગથી ખેદ પામી
પતિતપરિપ્રાપ્ત થતા હોય તો તેઓને ઉપદેશાદિ વડે તે માર્ગમા
સ્થિર કરે તે અથવા વૃદ્ધાવસ્થાનાળા હોય તે સ્થવિર, અને
પર્યાયમા વડીલ હોય તે રાત્તિક અથવા રત્નાધિક કહેવાય,
તેમજ ગણાવચ્છેદક પણ કહેવાય

એ પાચેમા આચાર્યાદિ ચાર^૨ દીક્ષાપર્યાય વડે ન્યૂન હોય

* જ્ઞાનપર્યાય, દીક્ષાપર્યાય, અને વયપર્યાય એ ૩ પ્રકારના યથયોગ્ય
પર્યાય જાણુવા

૧ આવબૃત્તિમા ગણાવચ્છેદકને (ગણીને) સ્થવિર સાથે ગણ્યા છે,
અને લાબ્યની અવચૂગિમા રત્નાધિકતુજ બીજુ નામ ગણાવચ્છેદક કહ્યુ
છે, ત્યા ગચ્છના કાર્ય માટે ક્ષેત્ર ઉપધિ આદિકના લાભાર્થે વિચરનાર
અને સૂત્ર તથા અર્થ બન્નેને જાણનાર તે ગણાવચ્છેદક કહેવાય

૨ જે કે રત્ન એટલે દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્ર (એ ૩ રત્ન)મા
અધિક હોય તે રત્નાધિક કહેવાય, પરન્તુ અહિં ચારિત્રપર્યાયમા ન્યે

તો પણ તેઓને દ્વાદશાવર્તવદન કર્મની નિજ્જન માટે કરતુ જોઈએ, તેમજ એ પાત્રને અનુક્રમે વદન કરતુ. કેટલાએક આચાર્યો એમ પણ કહે છે કે-સર્વથી પ્રથમ આચાર્યને, અને ત્યારબાદ રત્નાધિકપણાની યોગ્ય મર્યાદાવડે અનુક્રમે નંદન કરતુ એટલે દીક્ષાપર્યાય અધિક હોય તેને પહેલું વદન કરતુ. (આવ૦ નિ૦ વૃત્તિ)

અવતરણ—હવે વદન કોણે ન કરતુ, એટલે વદના કોની પાસે ન કરાવવી ? તે કહેવાનું (=૪ જળ પાસે વદન ન કરાવના સંભધિ) ૬ સુદ્ધાર આ ગાથામા દર્શાવાય છે તથા ૪ જળે વદના કરવી તે સંભધિ ૬ સુદ્ધાર પણ દર્શાવાય છે

માય-પિય જિટ્ઠમાયા, ઓમાવિ તહેવ સવ્વરાયણિણ ।
કિઙ્કમ્મ ન કારિજ્ઞા, પ્વડ સમણાઈ કુણતિ પુણોરધા ।

શબ્દાર્થ —

ઓમ=અવમ, વધાદિકમા લગુ	(ના મહાપુ માટે અપિ
અવિ=તો પણ અથવા રમા	શબ્દ છે.)
તામહ પિતામહ વિગેરે	કારિજ્ઞા=(વદન) કરાવતુ.

ગાથાર્થ—દીક્ષિત માતા, દીક્ષિત પિતા, દીક્ષિત જ્યેષ્ઠભાઈ (એટલામા) વિગેરે, તેમજ વયમા લગુ હોય છતા પણ સર્વે

તે રત્નાધિક એવા અર્થ મુખ્ય હોવાથી રત્નાધિકને ‘ દીક્ષાપર્યાય વડે ન્યૂન હોય તો પણ (વાદવા)’ એ અર્થ સંગત નથી, કારણ કે રત્નાધિક તો દીક્ષાપર્યાયવડે અધિક જ હોય એમ અહિં મણેયું છે માટે દીક્ષાપર્યાય વડે ન્યૂન એવા ચાર કહ્યા છે

૧ માતામહ વિગેરનુ સ્વલ્પ આવ૦વૃત્તિમાં (અવિ=) અપિ શબ્દથી કર્યું છે, અને અવચૂરિમાં માતાપિતાના ઉપવક્ષણથી કર્યું છે, [એટલે માતાપિતા કહેવાથી માતામહ (=માતાના બાપ) પિતામહ (બાપના બાપ) વિગેરે પાસે પણ વદન ન કરાવવું]

રત્નાદિક (જ્ઞાનાદિ ગુણવડે અધિક) એ ચાર જાણ પાસે મુનિએ વદના ન કરાવવી, પરંતુ એ ૪ સિવાયના શેષ શ્રમણ આદિક (સાધુ-સાધ્વી-આનક-આવિકા) પાસે વદના કરાવવી, એટલે સાધુ આદિક ચારેએ વદના કરવી. ॥ ૧૪ ॥ એ ૫ મુ તથા ૬ હું દ્વારે કહ્યું.

માર્થ—ગાથાર્થવત મુગમ છે, પરંતુ વિશેષ એ છે કે—સાધુ ધ્યેય ભાતપિતા અને જ્યેષ્ઠભાઈ વિગેરે પાસે (માતામહા પિતામહા વિગેરે) પામે વદના ન કરાવવી પરંતુ શુદ્ધસ્થપણા-મા રહેલા માતાદિક પાસે વદના કરાવવી. તથા જ્ઞાનાદિ ગુણમા અધિક એવા રત્નાદિક લઘુ હોય છતા પણ વદના ન કરાવવી તે જ્ઞાનાદિ ગુણતુ બહુમાન છે, અને તે ઉચિત વ્યવહાર છે.

અવતરણ—હવે આ ગાથામા પાંચ સ્થાને વદના ન કરવી તે પાંચ નિષેધસ્થાન સખિ ૭ મુ દ્વારે કહે છે.

વિરિક્ત-પરાહુત્તે, ઐ પમત્તે, મા કયાઈ વદિજ્ઞા ।

આહારં નીહારં, કુળમાણે કાઠકામે અ ॥ ૧૫ ॥

શબ્દાર્થ —

વિરિક્ત=વ્યાક્ષિપ્ત-વ્યગ્રચિત્ત	કયાઈ=કદાચિત્, કદી પણ
પરાહુત્તે=પરાહંબુખ હોય	કુળમાણે=કરતા હોય
પમત્તે=પ્રમાદમા હોય	કાઠકામે=કરવાની ભ્રાજના- ળા હોય.

માર્થ—ગુરુ જ્યારે વ્યગ્ર (કોઈ ધર્મ કાર્યની ચિંતામાં વ્યાકુળ) ચિત્તવાળા હોય, પરાહંબુખ (એટલે સંબુખ ન

૧ આવડો નિર્યુક્તિમા વદના કરનાર (વદન દાતા) સાધુજ હોય એમ કહ્યું છે તે સાધુ સામાચારીને અંગે સસવે છે

૨ અવચરિ આદિ પ્રતોષા પણ એ જૂટો જ કાર આવડો નિર્યુક્તિમાથી કીધો ॥

બેઠેલા) હોય, ક્રોધ નિદ્રા વિગેરે પ્રમાદમાં વર્તતા હોય, આહાર નિહાર કરતા હોય તેમજ કરવાની ઇચ્છાવાળા હોય ત્યારે કદી પણ વદના ન કરવી, ॥ ૧૫ ॥

માર્વાર્ય—ગાથાર્થવત સુગમ છે, પરંતુ વિશેષ એ છે કે—એ પાત્ર વખતે વદના કરનાથી અનુક્રમે ધર્મનો અન્તગત્ય, વદનનું અનન્યારણ (અલક્ષ્ય), ક્રોધ, આહારનો અન્તરાય અને નિહારનું અનિર્ગમન (લધુનીતિ વડીનીતિ ધરાવર ઉતરે નહિ તે) ઇત્યાદિ દોષ પ્રાપ્ત થાય છે (આનંદ વૃત્તિ)

અવતરણ—આ ગાથાના ગુરુને ૪ સ્થાનકે (પ્રસંગે) વાદણા દેનારૂં ચાર અનિરોધસ્થાનનું ૮ મુ દ્વાર કહે છે.

પસંતે આસનતથે અ, ઉવસતે ઉવટ્ટિષ ।

અણુન્નવિત્તુ મેહાવી, કિઙ્કમ્મં પડજજ્ઞ ॥ ૧૬ ॥

શબ્દાર્થ —

ઉવટ્ટિષ=ઉપસ્થિત,

મેહાવિ=બુદ્ધિમાન

અણુન્નવિત્તુ=અણુશા માગીને

પડજજ્ઞ=પ્રયોગે, કરે

ગાથાર્થ—ગુરુ જ્યારે પ્રશાન્ત (અવ્યગ્ર) ચિત્તવાળા હોય, આસન ઉપર બેઠેલા હોય, ઉપશાન્ત (ક્રોધાદિ રહિત) હોય, અને વદન વખતે શિષ્યને “છદણ” ઇત્યાદિ વચન કહેના માટે ઉપસ્થિત-ઉઘત (તત્પર) હોય ત્યારે (એ ૪ પ્રસંગે) બુદ્ધિમાન શિષ્ય ગુરુની આજ્ઞા માગીને વદન કરે ॥ ૧૬ ॥

માર્વાર્ય—ગાથાર્થવત સુગમ છે,

અવતરણ—હવે ૮ કારણે વદના કરવાનું ૮ મુ દ્વાર કહે વાય છે —

પડિકમ્મણે સજ્જાણ, કાઉસ્સમ્મા-વરાહ-પાહુણણ ।

આલોચણ-સંવરણે, ઉત્તમ(અ)ટ્ટે ચ વદણયં ॥ ૧૭ ॥

શબ્દાર્થ —ગાથાર્થને અનુસારે.

ગાથાર્થ —પ્રતિકંભણુમા (મોટે), સ્નાધ્યાયમા, કાઉન્સગમા, અપરાધ ખમાનામા, મોટા સાધુ પ્રાહુણુ આવે તેમને, આ લોચનામા, સવરમા (પ્રત્યાખ્યાન મોટે), અને ઉત્તમ અર્થમા (એટલે સલેખનાદિ મોટે) ગુરુને વદન કરવુ ॥ ૧૭ ॥

માર્વાર્થ:—પ્રતિકંભણુમા ચાર વાર બે બે વાદણુ દેવાય છે તે પ્રતિક્રમણ માટે ગુરુવદન જાણવુ. તથા ગુરુ પાસે વાચના લેતી વખતે પ્રથમ ગુરુને ૩ વાર વદન કરવુ તે સ્વાધ્યાય માટે જાણવુ, તથા યોગોદ્ધવહન વખતે આયબિલ છોડી નીવીતુ પચ્ચખખાણુ કરના મોટે જે કાઉન્સગ કન્નાનો હોય છે તે કાઉન્સગ કરના પહેલા ગુરુને વદન કરવુ તે કાઉન્સગ માટે જાણવુ ગુરુ પ્રત્યે થયેલો અપરાધ ખમાવવા માટે જે પ્રથમ ગુરુવદન કરવુ તે અપરાધ માટે જાણવુ, તથા વડીલ માધુ પ્રાહુણુ પચારે ત્યારે તે પ્રાહુણુ સાધુને (સલોગિક અર્થાત મરખી સામાચારીવાળા હોય તો ગુરુને પૂછીને અને અસલોગિક હોય તો પ્રથમ ગુરુને વદના કરીને પૂછે, અને ગુરુ આદેશ આપે તો) વદના કરી તે પ્રાહુણુ માટે જાણવુ. તથા કોઇ અતિચાર અનાચારનુ આલોચનાદિ પ્રાયશ્ચિત્ત અગીકાર કરવુ હોય ત્યારે ગુરુને પ્રથમ વદના કરી તે આલોચના માટે જાણવુ, નિહારગમન સમયે પણ જે વદન તે આ લેહમા અતર્ગત વાય છે, તથા ઘણા આગાંવાળા એકાગનાદિ પચ્ચખખાણુને લોજન કર્યા બાદ ઓછા આગાંવાળુ કરવુ તે દિવસચરિત્ર પચ્ચખખાણુરૂપ મવગ (સસેષ), અથવા નમુન્દારસહિય આદિ લઘુ પચ્ચખખાણુ બદલીને ઉપનાસાદિ મોટું પચ્ચખખાણુ કરવુ તે

* પડવણુનુ પવેચણુનુ અને પઠન બાદ કાળ વેળાનુ ગુરુવદન તે સ્વાધ્યાયનાં ૩ વદન સાધુસામાચારીથી જાણવા ચોખ્ખ છે

૧ એમાં પ્રાહુણુ મુનિ લઘુ હોય તો તે પ્રાહુણુ મુનિએજ વદન કરવુ, અને પ્રાહુણુ જ્યેષ્ઠ હોય તો પ્રાહુણુને તત્ત્વ લઘુ મુનિએજ વદન કરવુ એ જન્ને અર્થ છે (પ્રવ૦ સારો વૃત્તિ)

* આલોચનાવાં વિહારાપરાધમેદમિદ્યાવાં દતિ આવ૦ વૃત્તિ વચનાત્

પણ સવર (સવરણ) કહેવાય, માટે તે સવર એટલે પ્રત્યાખ્યાન કરવા પહેલાં ગુરૂને વદના કરવી તે પ્રત્યાર્થાન માટે જાણવું. તેમજ અનશન તથા સલેખલા (૩૫ ઉત્તમ અર્થ) અગીકાર કરવા માટે પ્રથમ ગુરૂવદન કરવું તે ઉત્તમાર્થ માટે જાણવું. એ પ્રમાણે ૮ કારણે ગુરૂને વદન કરવું.

એમા પ્રતિક્રમણના ૪ અને સ્વાધ્યાયના ૩ એ ૭ વદન દિ વસના પૂર્વાર્ધના તથા ઉત્તરાર્ધના મળી ૧૪ 'ધ્રુવવદન' છે, કે જે દરરોજ કરવા યોગ્ય છે, અને રોષ કાયેત્સર્ગાદિકના વદનો તેવા તેના કારણે પ્રસંગે કરવાના હોવાથી અધુવચનનો છે,

અવતરણ—હવે આ ગાથામા ૨૫ (પચીસ) આનંદચક્રુ ૧૦ મુ દ્વાર કહેવાય છે

દોઽવળયમહાજાયં. આવત્તા વાર ચડસિર તિયુત્ત ।
દુપવેસિગનિરકમણં, પળવીસાવસય કિઙ્કમ્મે ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ —

અવળય=અવનત, નમન

અદાજાય=યથાભવ

આવત્તા=આવર્ત.

દુ-પવેસ=બે પ્રવેશ

જગ નિરકમણ=૧ નિષ્ક્રમણ

(નિકળવું)

પળવીસ=૫૫૨૫

આવસય=આવશ્યક

ગાથાર્થ—૨ અવનત, ૧ યથાભવ, ૧૨ આવર્ત, ૪ શીર્ષ, ૩ ગુપ્તિ, ૨ પ્રવેશ, અને ૧ નિષ્ક્રમણ (નિર્ગમન) એ પ્રમાણે દ્વાદશાવર્તવદનમા ૨૫ આનંદચક્રુ છે ॥ ૧૮ ॥

૧ ચત્તારિ પદિક્કમણે કિઙ્કમ્મા તિન્નિ હુતિ સન્નાપ્પ ।

પુવ્વહે અવરહે કિઙ્કમ્મા ચડદસ હવસિ ॥આવ૦ નિ૦૧૨૦૧॥
પ્વમેતાનિ ધ્રુવાણિ પ્રત્યહ કૃતિકર્માણિ ચર્નુદંશ મવન્તિ મૃતિ આવ૦ વૃતિ૦

માર્ગ—અવશ્ય કરના યોગ્ય ક્રિયાઓ તે આવશ્યક કહેવાય, તે અહિં ગુરુવદનમા વદનસૂત્ર બોલતી વખતે પચીસ આવશ્યક સાચનવા યોગ્ય છે તે આ પ્રમાણે—

૨ અવનત—ગુરુ મહારાજને પોતાની વદન કુંગાની ઇચ્છા પ્રગટ જણાવવાને માટે ઇચ્છામિ સ્વમાસમણો વદિત જાવણિ-જ્ઞાપ નિસીદિયાપ એટલા પાત્ર પદ કહીને જે કિચિત્ ભક્તકં (મહિત શરીર) નમાવણુ તે અવનત કહેવાય. તે પહેલા વદન વખતે પહેલું અવનત, અને બીજીવારના વદન વખતે બીજું અવનત પણ એજ પાત્ર પદના ઉચ્ચાર પૂર્વક જાણવું.

૧ યચાજ્ઞાત—અહિં શિષ્ય યચા=જેવી રીતે જાત એટલે જન્મેથી હોતો તેવા આકાન્વાળા થાને ગુરુવદન કરવું (એટલે વાદજ્ઞાનો સૂત્રપાઠ બોલવો તે જન્મ સંખી મુદ્રા) તે યચાજ્ઞાત આવશ્યક કહેવાય. ત્યાં જન્મ ૨ પ્રકારનો છે, એક મસાન્માયા રૂપી સ્ત્રીની કુક્ષીમાથી (=સસારમાથી) બહાર નિકળવું તે સ્ત્રીજાન્મ, અને બીજો માતાની કુક્ષીમાથી બહાર નિકળવું તે મહાજન્મ એ બન્ને જન્મનું અહિં પ્રયોજન છે તે આ પ્રમાણે—સ્ત્રીજાન્મ વખતે (=સ્ત્રીજાન્મ લેતી વખતે) જેમ ચોપદ (કટિ-વસ્ત્ર), રત્નેહરણ (ઓધો) અને મહોપચિત્ એ ૩ ઉપકરણ જ હોતા તેમ દ્વાદશાવર્ત વદન વખતે પણ એ ૩ જ ઉપકરણ રાખવા, અને ભગજન્મ વખતે જેમ કપાળે લાગેલા બે હાથ મહિત જન્મેથી હોતો તેમ ગુરુવદન વખતે પણ શિષ્યે કપાળે બે હસ્ત લગાડી (અજલી બોડી) વદન કરવું તે બન્ને પ્રકારના જન્મના આકારનાળું અહિં ૧ યચાજ્ઞાત આવશ્યક જાણવું.

૧૨ આવર્ત—(વદન સૂત્રના અમુક પદોચ્ચાર પૂર્વક ગુરુના ચરણપદ તથા મસ્તકે હાથ સ્થાપવાન્તરપર્શવનારૂપ જે) કાય-વ્યાપાર વિશેષ તે આવર્ત કહેવાય. તે ૧૨ આવર્ત પદોના નામથી આ પ્રમાણે—૧ અહો ૨ કાય, ૩ કાય સપાસ, ૪ સ્વમ-ણિજ્ઞો મે કિલામો અપ્પાકિલ્તાણ વહુસુમેણ મે દિવસો વણ્ણતો જસ્ટા મે, ૫ જવણિ, ૬ જ્ઞ ચ મે. એ પહેલા ૬ આવર્ત પહેલા

૪ એ ૬ આવર્તમા પહેલા ત્રણ આવર્ત “ અહો કાય કાય ” એ પ્રમાણે બે બે અક્ષરના ગણવા, તેમાં પહેલા અક્ષરના ઉચ્ચાર વખતે

વદન વખતે ? અવગ્રહમા પ્રવેશ કરીને કરવાના હોય છે, અને અવગ્રહમાવી નિકળીને પુનઃ બીજા વદન વખતે પણ અવગ્રહમા પ્રવેશ કરીને એજ ૬ આવર્ત બીજી વાર કરવાના હોવાથી ૧૨ આવર્ત ગણાય છે.

૪ શીર્ષ—અહિ શીર્ષ માત્ર કહેવાથી પણ ગુરૂ બે વાર કિચિત્ ભસ્તક નભાવે, તે ગુરૂના બે શીર્ષ, અને શિષ્ય બે વાર વિરોધ શીર્ષનભાવે (બે વારસપાસ એ પદ બોલતી વખતે) તે શિષ્યના બે શીર્ષવદન, એ પ્રમાણે ૪ શીર્ષવદન ગણવા, એટલે બે વદનમા ૪ શીર્ષનમન હોય તે ૪ શીર્ષવદન ગણવા,

અહિ કેટલાક આચાર્યો બે ખામણ વખતના બે અને (બે) સદાસ વખતના બે, એ રીતે ચારે શીર્ષનમન શિષ્યના ગણે છે, પરંતુ ગુરૂના નહિ. પ્રસિદ્ધિમા પણ શિષ્યના ૪ શીર્ષનમન આ મતાતર પ્રમાણેજ ગણાય છે.

પ્રશ્ન—બે અવનતમા પાદ શીર્ષનમન છે, અને આ ચાર શીર્ષમા ૫૫ શીર્ષનમન છે તો એ બે આવશ્યકોમા તફાવત શુ ?

બે હથેલી ઉંધી કરી ગુરૂના ચરણે લગાડવી, અને બીજા અક્ષરના ઉચ્ચાર વખતે બે હથેલી ચતી કરી પોતાના કપાળે લગાડવી, એવા પ્રકારની ત્રણ વાર હસ્તચેષ્ટા એજ પહેલા ૩ આવર્ત ગણાય અને “સશસ” ના ઉચ્ચાર વખતે ભસ્તક ગુરૂના ચરણે નભાવવું તથા બીજા ત્રણ આવર્ત “જતા બે, જવણિ, જજ ચ બે” એ ત્રણ ત્રણ અક્ષરના ગણવા, તેમાં પહેલા અને ત્રીજા અક્ષરોચ્ચાર વખતે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કરવું, અને મધ્ય અક્ષરના ઉચ્ચાર વખતે ચતી કરલી હથેલીઓને ગુરૂચરણથી પોતાના બનાટ દેશ તરફ લઈ જતાં માગમાજ (વચમાજ) સહજ અટકાવવી, એટલે વિસામો આપવો, અહિ ત્રીજા આવર્તમાં “સશસ” પદ અને ચોથા આવર્તમાં ખમણિજ્જેથી વધકકતો સુધીનાં પદ કાયબ્યાપાર પૂર્વક ચતા આવર્તમાં ગણાતાં નથી, તો પણ સૂત્રને અસ્ખલિત સખધ દર્શાવવા માટે એ પદો આવર્તોની સાથે આવશ્યક વૃત્તિ આદિમા જેમ લખ્યા છે તેમ અહિ પણ લખ્યાં છે, પરંતુ આવત તો બે બે અને ત્રણ ત્રણ અક્ષરનાજ ગણવા

૧ ગુરૂથી શિષ્યે ૩૫ હાથ દૂર રહેવું જોઈએ, તેથી તે ૩૫ હાથનું વચ્ચેનું આંતર વા ક્ષેત્ર તે અવગ્રહ તેમાં ગુરૂની આજ્ઞા માગીનેજ પ્રવેશ થઈ શકે

ઉત્તર—અવનત આવશ્યકમા ગિધ્યના શીર્ષનમનની અને તે પણ કિંચિત્ નમનની મુખ્યતા છે, અને શીર્ષ આવશ્યકમા નમન કરતા સર્વ શીર્ષની તેમજ ગિધ્યના વિરોધ શીર્ષ નમનની પણ મુખ્યતા છે, એ તક્ષાનત છે.

અહિં સ્વામેમિ ચમાસમણો દેષમિય ચરુમ્ એ પદોના ઉચ્ચાર પૂર્વક શિષ્યના મસ્તકનું નમન તે ૧ શીર્ષશીર્ષ, અને અહમચિ સ્વામેમિ તુમ્ એ પ્રભાણે બોલતા આચાર્યનું કિંચિત્ શીર્ષ નમન તે ૨ શુ ગુરુશીર્ષ, તે પહેલા વદન વખતે અને તેવીજ રીતે બીજા વદન વખતે પણ ૨ શીર્ષ ગણતા ૪ શીર્ષ આનશ્યક ગણવા. અથવા કોઈ સ્થાને એમ પણ ગણાય છે કે—સક્કામ પદોચ્ચાર વખતે શિષ્યનું મપૂર્ણ (=ગુરુના ચગણ મુધીનું નમન) તે ૧ શીર્ષનમન, અને સ્વામેમિ સમાઁ મત્યાદિ પૂર્વોક્ત પદોચ્ચાર વખતે પણ શિષ્યનું તેણે ૨ શુ શીર્ષનમન, તે પહેલા વદનમા અને બીજા વદનમા એમ બે વાર ગણતા શીષ્યના ૪ શીર્ષ આવશ્યક ગણના.

ગુપ્તિ—વદન કરતી વખતે મનની એકાગ્રતા તે ૧ મન ગુપ્તિ, વદન સૂત્રના અક્ષરોનો શુદ્ધ અને અરુખલિત ઉચ્ચાર તે ૨ વચનગુપ્તિ, અને કાયાવરે આવર્ત વિગેરે (સમ્યક્ પ્રકારે કરે પરંતુ) વિરાધે નહિ (=સંદોષ ન હોય) તે ૩ કાયગુપ્તિ.

૨ પ્રવેશ—પહેલા વદન વખતે ગુરુની અનુજ્ઞા (આજ્ઞા) લઈને અવગ્રહમા પ્રથમ પ્રવેશ કરવો તે પહેલા પ્રવેશ, અને અવગ્રહમાથી બહાર નિકળ્યા બાદ બીજા વદન વખતે પણ આજ્ઞા માગીને પ્રવેશ કરવો તે બીજો પ્રવેશ.

૧ નિષ્ક્રમણ—અવગ્રહમાથી બહાર નિકળવું તે નિષ્ક્રમણ આવશ્યક કહેવાય, અને તે બે વદનમા (અથવા બે પ્રવેશમા) એક વખતજ હોય છે, કારણ કે પહેલી વારના વાદણમા અવગ્રહને વિષે પ્રવેશ કરીને ત્યારબાદ ૬ આનર્ત કરીને આવસ્તિયાણ

૧ વદન વખતે આવર્ત કરવા પહેલા અવગ્રહથી બહારજ રહેવાનું હોય છે માટે બે વદન વખતે બે વાર અવગ્રહમાં પ્રવેશ કરવાનો હોય છે

એ પદ કહી તુર્ત અવગ્રહમાથી બહાર નિકળીને ઉભા રહી શેષ સૂત્રપાઠ બોલવાનો હોય છે, અને બીજવારના વાદણા વખતે તો બીજાનાર પ્રવેશ કરીને બીજાનારના ફ આવર્ત કરી રહ્યા બાદ પણ અવગ્રહમા રહીનેજ ઉભા થઇ સર્વ સૂત્રપાઠ બોલવાનો હોય છે, એવો વિધિમાર્ગ છે, જેથી પ્રવેશ બે વાર પરંતુ નિકળવાનું તો એકવારજ હોય છે, પરંતુ બીજવાર નિકળવાનું હોતું નથી તે કારણથીજ આવસ્થિયાએ એ પદ પણ બીજાનાર બોલવામા આવતું નથી.

પ્રશ્ન —બીજવારનું વદનસૂત્ર સંપૂર્ણ બોલી રહ્યા પછી પણ અવગ્રહથી બહાર તો નિકળવુંજ જોઈએ, કારણ કે શિષ્યને અવગ્રહમા વિના કારણે રહેવાની આશા નથી, તો તે વખતે બીજું નિષ્ક્રમણ કેમ ન ગણાય ?

ઉત્તર —એ બીજું નિષ્ક્રમા દ્વાદશાવર્તવદન કરવા માટે નથી, તેમજ દ્વાદશાનર્ત વદનમા વચગાળે પણ નથી તે કારણથી એ નિષ્ક્રમણ દ્વાદશાનર્ત વદનમા આવશ્યક તરીકે ગણાય નહિ. એ પ્રમાણે દ્વાદશાનર્ત વદનમા પચીસ આનશ્યકો આવશ્ય સાચવાના યોગ્ય બાબતવા.

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા કહેલા ૨૫ આવશ્યકોની વિરાધના કરનાથી વદનનું ફળ (ક્રમ નિબર્જિત) ન થાય તે આ ગાથામા કહે છે—

કિંક્રમ્મપિ કુળંતો, ન હોઈ કિંક્રમ્મનિજ્જરાભાગી ।
પણવીસામન્નયર, સાહૂ ઠાળ વિરાહતો ॥ ૧૯ ॥

શબ્દાર્થ —

(અ)પિ=પણ
કુળંતો=કરતો
પણવીસા=પચીસ (આન-
શ્યક) માના

અન્નયર=કોઈ એક પણ
ઠાળ=સ્થાનને, આનશ્યકને

ગાથાર્થ—શુરુવ દન કરતો એવો સાધુ (અને ઉપલક્ષણથી સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકા પણ) એ પચીસ આવશ્યકોમા ઠાણ એક પણ આવશ્યકને વિરાધતો છતો (જેમ તેમ કરતો છતો) વ દનથી થતી કર્મ નિર્જરાના ફળનો ભાગી થતો નથી (એટલે તેને કર્મની નિર્જરા ન થાય). ॥ ૧૯ ॥

માવાર્થ—ગાથાર્થવત મુગમ છે.

અવતરણ—હવે આ ગાથામા મુહપત્તિની ૨૫ પડિલેહણાત ૧૧ મુ દ્વાર કહેવાય છે.

દિદ્વિપડિલેહ ઇગા, છ ઉદ્ધ પપ્ફોડ તિગતિગતરિયા ।
અરકોડ પમજ્ઞણયા, નવ નવ મુહપત્તિ પળવીસા ૨૦

શબ્દાર્થ—

દિદ્વિ=દ્વિષ્ટિની
પડિલેહ=પડિલેહણા, પ્રતિ-
લેખના

ઉદ્ધ=ઉદ્ધર્

પપ્ફોડ=પપ્ફોડા, પ્રસ્ફોડક, ખ-
ખેરવી, ઉંચી નીચી કરવી

તિગતિગ=ત્રણ ત્રણને

અતરિયા=અ તરિત, આતરે

અરકોડ=અખોડા, આસ્ફો-
ટક, આખોટક, અ દંડ લેવું.

પમજ્ઞણયા=પ્રમાર્જના, પ-
ખોડા. (ઘસીને કાઢવું)

ગાથાર્થ—૧ દ્વિષ્ટિપડિલેહણા, ૬ ઉદ્ધર્ પપ્ફોડા, અને ત્રણ ત્રણને આતરે ૯ અખોડા તથા ૯ પ્રમાર્જના (એટલે ત્રણ ત્રણ અખોડાને આતરે ત્રણ ત્રણ પ્રમાર્જના અથવા ત્રણ ત્રણ પ્રમાર્જનાને આતરે ત્રણ ત્રણ અખોડા મળી ૯ અખોડા અને ૯ પ્રમાર્જના), એ પ્રમાણે મુહપત્તિની ૨૫ પડિલેહણા જણવી ॥ ૨૦ ॥

માવાર્થ—શુરુવ દન કરનાર ભવ્ય પ્રાણીએ પ્રથમ ખમા-

૧ ઈતિ અવચૂરિ

૨ ઈતિ પ્રવ૦ સારો૦ વૃત્તિ, અને ધર્મસત્ત્વવૃત્તિ

સમણ ૬) ગુરુની આજ્ઞા માંગી પગના ઉત્કટિકા આસનથી બેસીને માનપણે મુહપત્તિની રૂપ પડિલેહણા બે હાથને બે પગના આતનમા રાખી કરવી, તે રૂપ પડિલેહણા આ પ્રમાણે—

૧ દ્રષ્ટિ પડિલેહણા—મુહપત્તિના પડ Cબેડી દ્રષ્ટિ સન્મુખ તીર્છી વિસ્તારીને દ્રષ્ટિ સન્મુખ રહેલુ પહેલુ પામુ દ્રષ્ટિથી બરાબર તપાસવુ, તેમા બે કોઠ છાજણ માલુમ પડે તો તેને જ્યાણા પૂર્વક યોગ્ય સ્થાને ચૂકવો ત્યારબાદ મુહપત્તિનો બે હાથે ધરેલો ઉપસો લાગ લાખા હાથ Cપર (જમણા હાથવડે) નાખીને બીજુ પામુ એવી રીતે બદલી નાખવું કે પ્રથમ ડાબા હાથમા વરેલો=દાબેયો ખૂલો જમણા હાથમા આવે, અને બીજુ પામુ દ્રષ્ટિ સન્મુખ થા જાય, ત્યારબાદ તે દ્રષ્ટિ સન્મુખ થયેલા બીજા પાસાને પણ પહેલા પાસાવત દ્રષ્ટિથી તપાસવું. એ પ્રમાણે, મહોપત્તિના બે પાસા દ્રષ્ટિથી તપાસના તે દ્રષ્ટિપડિલેહણા જાણવી.

૬ ઉર્ધ્વ પપ્ફોડા (=૬ પુરિમ)—બીજા પાસાની દ્રષ્ટિ પડિલેહણા કરીને તે ઉર્ધ્વ એટલે તીર્છી વિસ્તારેલી એવી મહોપત્તિનો પ્રથમ ડાબા હાથ તરફનો લાગ ત્રણ વાર ખબેરવો અથવા નવાવવો તે પહેલા ૩ પુરિમ કહેવાય, ત્યારબાદ (દ્રષ્ટિ પડિલેહણામા કહ્યા પ્રમાણે) મહોપત્તિનું બીજુ પામુ બદલીને અને દ્રષ્ટિથી તપાસીને જમણા હાથ તરફનો લાગ ત્રણ વાર ખબેરવો અથવા નવાવવો તે બીજા ૩ પુરિમ ગણાય, એ પ્રમાણે કરેલા ૬ પુરિમ તેજ ૬ ઉર્ધ્વપપ્ફોડા અથવા ૬ ઉર્ધ્વપ્રસ્ફોટક કહેવાય.

૩ બે પગ વાળી જન્ને ઘુટલ ઉંચા રહે તેવી રીતે હલા પગે બમિથી અધર બેસવું તે અહિં ઉક્કડુ આસન અથવા ઉત્કટિકાસન બાગુવુ, અને મુહપત્તિપડિલેહણ વખતે બે હાથને બે પગની વચ્ચે રાખવા

૧ ઉત્કટિકાસને બેસવું તે કાયોર્ધ્વ અને મુહપત્તિનો તીર્છા વિસ્તાર તે વક્તોર્ધ્વ એમ જન્ને પ્રકારની ઉર્ધ્વતા અહિં ગણાય

૨ મહોપત્તિને તીર્છા વિસ્તારીને જે પુરિમ એટલે પૂર્વક્રિયા-પ્રથમ ક્રિયા કરવામાં આવે છે તે પુરિમ કહેવાય

૧ અરકોડા—ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પુરિમ થઈ ગયા બાદ મુહપતિનો મધ્યસાગ ડાખા હાથ ઉપર નાખીને ઘડી વાળો મધ્યસાગનો છેડો જમણા હાથે એવી રીતે જેથી લેવો કે જેથી બરાબર બે પડની ઘડી વળી જાય, અને (તે બે પડવાળી થયેલી મુહપતિ) દ્રષ્ટિ સન્મુખ આવી જાય. ત્યારબાદ તુર્ત તેના ત્રણ (અથવા બે) વધૂટક કરીને જમણા હાથની ચાર અંગુલીઓના ત્રણ આંતરામાં ભરાવવા-દાખવા, અને તેવી રીતે ત્રણ વધૂટક કરેલી મુહપતિને ડાખા હાથની હથેલી ઉપર હથેલીને ન અડે-ન સ્પર્શે તેવી રીતે પ્રથમ ત્રણ વાગ ખખેરવા પૂર્વક કાડા મુઘી લઈ જવી, અને એ પ્રમાણે ત્રણ વખત વચ્ચે વચ્ચે આગળ કહેવાતા પખખોડા કરના પૂર્વક ત્રણ ત્રણવાર અદર લેવી તે હ અખખોડા અથવા હ આખોટક અથવા હ આસ્ફોટક કહેવાય. (તેમાં ગ્રહણ કરવાનું હોવાથી ખખેરવાનું નથી.)

૨ પ્રમાર્જના (પરકોડા)—ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પહેલીવાર કાડા તરફ ચઢતા ત્રણ અખખોડા કરીને નીચે ઉતરતી વખતે હથેલીને મુહપતિ અડે-સ્પર્શે એવી રીતે (મુહપતિવડે) ત્રણ ઘસરકા ડાખી હથેલીને કપ્પા તે પહેલી ૩ પ્રમાર્જના. ત્યાંબાદ (કાડા તરફ ચઢતા ૩ અખખોડા કરી) બીજી વાર ઉતરતા ૩ પ્રમાર્જના, અને એજ પ્રમાણે (વચ્ચે ૩ અખખોડા કરીને) પુનઃ ત્રીજી વખત ૩ પ્રમાર્જના કરવી તે હ પ્રમાર્જના. અથવા હ પખખોડા અથવા હ પ્રસ્ફોટક કહેનાય. (ઉપર કહેલા ૬ પ્રસ્ફોટક તે આથી જુદા જાણવા, કારણ કે વિશેષતઃ એ ૬ ઉર્ધ્વપ્રસ્ફોટક અથવા ૬ પુરિમ કહેવાય છે, પરંતુ પ્રમિદ્ધિમાં જે હ પખખોડા ગણાય છે તે તો આ ૬ પ્રમાર્જનાનું નામ છે).

૧ વધૂ એટલે શ્રી જેમ લક્ષ્મણવડે કીર્ણનું વચ્ચે મુખ આગળ લટકતું-લબાયમાન રાખે છે, તેમ મુહપતિના ૩ વગને ચાર અંગુલીઓના ૩ આંતરામાં ભરાવી-દખાવી નીચે ઝુવતા-લબાયમાન રાખવા તે ૩ વધૂટક કહેવાય શ્રી પ્રવં સારોં વૃત્તિમાં બે વધૂટક પણ કરવા કહ્યા છે, પરંતુ તે પ્રચલિત નથી

એ ૯ અખખોડા અને ૯ પખખોડા તિગતિગ અતરિયા એ-
ટલે પરસ્પર પણ ત્રણને આંતરે થાય છે, તે આ પ્રમાણે-પ્રથમ
હથેલીએ ચઢતા ૩ અખખોડા કરવા, ત્યારબાદ હથેલી ઉપરથી
ઉતરતા ૩ પખખોડા કરવા, ત્યારબાદ પુનઃ ૩ અખખોડા, પુનઃ
૩ પખખોડા, પુનઃ ૩ અખખોડા, અને પુનઃ ૩ પખખોડા એ
અનુક્રમે ૯ અખખોડા અને ૯ પખખોડા પરસ્પર અતરિત ગણાય
છે, અથવા “અખખોડાના આંતરે પખખોડા” એમ પણ
ગણાય છે.

એ પ્રમાણે અહિં મુહુપત્તિની ૨૫ પડિલેહણા અથવા વધવાના
ભયથી અત્યંત સક્ષિપ્ત રીતે કહી છે, મારે વિસ્તારાર્થીએ અન્ય
અથવા તેમજ ચાલુ ગુરુસ પ્રદાયથી પણ વિશેષ નિધિ અવશ્ય
જાણવી, કારણ કે સપ્રદાયથી વિધિ જાણ્યા અથવા જોયા વિના
મુહુપત્તિની યથાર્થ પડિલેહણા કરી શકાય નહિ. તથા મુહુપત્તિની
પડિલેહણા વખતે ૨૫ બોલ પણ (સ્પષ્ટ ઉચ્ચારથી બોલના નહિ
પડે) મનમાં ચિંતનવાના કહ્યા છે. ॥ કિંતિ મુહુપત્તિની ૨૫
પડિલેહણા ॥

* પ્રવચન સારોઁ વૃત્તિ તથા ધર્મસત્રજ વૃત્તિમાં પખખોડાના આંતરે
અખખોડા કહ્યા છે તો પણ અખખોડાના આંતરે પખખોડા કહેવામાં પણ
વિરોધ નથી, કારણ કે મારાથી ગણીએ તો અખખોડાના આંતરે પ-
ખખોડા, અને છેડેથી ગણતાં પખખોડાના આંતરે અખખોડા અને સામુદાય
થિક ગણતાં પરસ્પર અતરિત ગણાય.

૧ મુહુપત્તિ શ્વેત વસ્ત્રની ૧ વેત ૪ અંગુલ પ્રમાણની સમચોરસ
જોઈએ, અને તેના ૧ છેડા (ચાલુ રીતિ પ્રમાણે) ઝંઘાયલી ઠેરવાળો
જોઈએ, તે ઠેરવાળો ભાગ જમણા હાથ તરફ રહે એવી રીતે પહેરી
ઝરાબર અર્ધભાગની ૧ ઘડી વાળીને પુનઃ બીજી ઘડી ઉપલા ભાગમાં
આશરે બે અંગુલ પહોળી દ્રષ્ટિ સન્મુખ પાડવી, જેથી ઉપર બે અંગુલ
જેટલા ભાગમાં ૪ પડ અને નીચે ચાર અંગુલ જેટલા ભાગમાં બે
પડ થાય.

તથા ચરવળો દર્શીએ સહિત ૩૨ અંગુલ રાખવો, જેમાં ૨૪ અ-
ંગુલની દાડી અને ૮ અંગુલની દર્શીએ હોય.

મુહપત્તિની કમવાર ૨૫ પહિલેહણા વખતે કમવાર ચિ-
તવવા યોગ્ય બોલ આ પ્રમાણે—

કઈ પહિલેહણા વખતે ?

કયા બોલ ?

૧ { પહેલું પાસુ તપાસતા
બીજું પાસુ તપાસતા
૬ { પહેલાં ૩ પુરિમ વખતે
બીજા ૩ પુરિમ વખતે

૭ { પહેલાં ૩ અખખોડા કરતા
પહેલાં ૩ પખખોડા કરતા
બીજા ૩ અખખોડા કરતા
બીજા ૩ પખખોડા કરતા
૮ { ત્રીજા ૩ અખખોડા કરતા
ત્રીજા ૩ પખખોડા કરતા

સૂત્ર. } ૧ બોલ
અર્થ—તત્ત્વ કરી સર્વહું } લ
સમકિત મોહનીય, મિશ્ર મોહ
મિથ્યાત્વ મોહ પરિહર (૩)
કામરાગ—રનેહરાગ—દ્રષ્ટિ રાગ
પરિહર (૩)
મુદેવ—મુગુર મુધર્મ આદર (૩)
કુદેવ—કુગુર—કુધર્મ પરિહર (૩)
જ્ઞાન-દર્શન આગ્નિઆદર (૩)
જ્ઞાન દર્શન આરિત્ર વિગધના
પરિહર (૩)
મનગુપ્તિ વચનગુપ્તિ કાયગુપ્તિ
આદર (૩)
મનદહ—વચનદહ—કાયદહ પ-
રિહર (૩)

અવતરણ—હવે આ ગાથામા શરીરની પચીસ પહિલેહણાનું
૧૨ મુ દ્વાર કહે છે.

પાયાહિણેણ તિય તિય, વામેયરવાહુ-સીસ-મુહ-હિયણ ।
અંસુદ્વાહો પિદ્ધે, ચઝ છપ્પય દેહપણવીસા ॥ ૨૧ ॥

શબ્દાર્થ —

પાયાહિણેણ=પ્રદક્ષિણા પ્રમાણે
યામ=ડાબે
ફયર=જમણે (ડાબાથી ઠતર)
વાહુ=હાથ

હિયણ=હૃદય ઉપર
અસ=ખભે
ઝદ્ધ=ઊધ્વ, ઉપર
અહો=નીચે

માર્ગ—પ્રદક્ષિણાના ક્રમે પ્રથમ ડાબા હાથની, ત્યારબાદ જમણા હાથની, મસ્તકની, મુખની અને હૃદય (છાતી)ની ત્રણ ત્રણ પરિલેહણ કરવી, ત્યારબાદ બન્ને ખભાની ઉપર તથા નીચે પીઠની પ્રમાર્જના કરવી તે ૪ પરિલેહણ ૧ પીઠની અને ત્યારબાદ ૬ પરિલેહણ બે પગની, એ પ્રમાણે શરીરની પચીસ પરિલેહણ જાણવી ॥ ૨૧ ॥

॥ પુરુષના શરીરની ૨૫ પરિલેહણ ॥

માર્ગ્ય:—જમણા હાથમા વધૂટક કરેલી મુહુપત્તિ વડે પ્રથમ ડાબા હાથના મધ્ય જમણા અને ડાબા ભાગને અનુક્રમે પ્રમાર્જવા તે ધામમુજાની ૩ પરિલેહણ જાણવી, ત્યારબાદ મુહુપત્તિને ડાબા હાથમા વધૂટક કરી જમણા હાથની (ડાબા હાથની જેમ) ત્રણ પ્રમાર્જના કરવી તે દક્ષિણમુજાની ૩ પરિલેહણ, ત્યારબાદ વધૂટક છૂટા કરી ૬૪ બે હાથથી બે છોડે પ્રહણ કરેલી મુહુપત્તિ વડે મસ્તકના મધ્ય દક્ષિણ (જમણા) અને વામ (ડાબા) ભાગને અનુક્રમે પ્રમાર્જવા તે શીષની ૩ પરિલેહણ, ત્યારબાદ એજ ક્રમ પ્રમાણે મુલ્કની ૩ તથા હૃદયની ૩ મળી પાંચ અગની ૧૫ પરિલેહણ થઈ.

ત્યારબાદ મુહુપત્તિને જમણા હાથમા લઈ જમણા ખભા પરથી ફેરવીને વાગાનો—પીઠનો જમણા ભાગ (=જમણાનો ઉપલો ભાગ) પ્રમાર્જવા તે પીઠની પહેલી પરિલેહણ જાણવી, ત્યારબાદ મુહુપત્તિને ડાબા હાથમા લઈ ડાબા ખભા ઉપરથી ફેરવી પીઠનો ડાબો ભાગ (=ડાબા વાસાનો ડાબરલો ભાગ) પ્રમાર્જવા તે પીઠની બીજી પરિલેહણ જાણવી. ત્યારબાદ તેજ ડાબા હાથમા રાખેલી મુહુપત્તિને જમણા હાથની કક્ષા (=જમણી કાખ) સ્થાને ફેરવીને જમણા વાસાનો નીચેનો ભાગ પ્રમાર્જવા તે પીઠની અથવા ચાલુ રીતિ પ્રમાણે કાખની ત્રીજી પરિલેહણ જાણવી. ત્યારબાદ મુહુપત્તિ જમણા હાથમા લઈ ડાબી કક્ષા (કાખ) ,

૧ પીઠની એ ૪ પ્રમાર્જના પ્રસિદ્ધિમાં બે ખભાની અને બે કક્ષાની પરિલેહણ ગણાય છે, તેનું કારણકે મ્હોપત્તિને પ્રથમ ત્યાંથીજ ફેરવીને લઈ જવાની હોય છે માટે એવી પ્રસિદ્ધિ સંભવે છે

(ન્યૂન નહિ તેમ અધિકપણ^૧ નહિ એવો યથાવિધિ) પ્રયત્ન કરે તેમ તેમ તે જીવને કર્મની(ઘણી)અધિક અધિક નિર્જન થાય (અને ઉપયોગ રહિત અવિધિએ હીનાવિક કરે તો તે મુનિ પણ વિરાધક બણવા) ॥૨૨॥

ભાવાર્થ:—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે

અવતરણ:—હવે આ ૩ ગાથામા ગુરુ-વદનમા (દ્વાદશાવર્તિ વદનમા) ટાળવા યોગ્ય ૩૨ દોષનુ ૧૩ સુ દ્વાર કહેવાય છે—

દોસ^૧ અણાદિય^૨ થદ્ધિય^૩, પવિદ્ધ^૪ પરિપિદિય^૫ ચ ટોલગદ્ધ^૬ ।

અંકુસ^૭ કચ્છભરિંગિય^૮ મચ્છુવ્વત્ત^૯ મણપજદ્ધં ॥૨૩॥

વેદ્યવધ્ધ^{૧૦} ભયત^{૧૧}, ભય^{૧૨} ગારવ^{૧૩} મિત્ત^{૧૪} કારણા^{૧૫} તિદ્ધં^{૧૬} ।

પડળીય^{૧૭} રદ્ધ^{૧૮} તજ્જિય^{૧૯}, સદ્દ^{૨૦} હીલિય^{૨૧} વિપલિ^{૨૨}ઉચિય^{૨૩} ॥૨૪॥

દિદ્ધમદિદ્ધં^{૨૪} સિંગ^{૨૫}, કર^{૨૬} તમ્મોઅણ^{૨૭} અલિદ્ધણાલિદ્ધં^{૨૮} ।

ઝળ^{૨૯} ઉત્તરચૂલિઅ^{૩૦}, મૂઅ^{૩૧} ઢહર^{૩૨} ચુડાલિય^{૩૩} ચ ॥૨૫॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુમારે

ગાથાર્થ:—અનાદિત (અનાદિ) દોષ-સ્તંભ- દોષ-પ્રવિદ્ધ

દોષ-પરિપિદિત દોષ-ટોલગતિ દોષ-અંકુસ દોષ-કચ્છપરિગિત

દોષ-મચ્છુવોદ્ધત્ત દોષ-મણપ્રજ દોષ-વેદિકોપદ્ધ દોષ-ભયન્ત

૧ ધર્માનુષ્ઠાન તો જોટલુ અધિક થાય તેટલું શ્રેષ્ઠ ગણાય, એ વાત જો કે સત્ય છે, પરંતુ તે અનિયત વિધિવાળા ધર્મકાર્યોને અંગે સમજવું, અને નિયત (મર્યાદિત) વિધિવાળા ધર્મકાર્યોમાં-ધર્માનુષ્ઠાનોમાં તો જો વિધિ મર્યાદિત કરી હોય તે વિધિથી કિંચિત્ ન્યૂનતા તેમજ કિંચિત્ અધિકતા પણ ન થવી જોઈએ, કારણ કે તેથી વિધિમાન અનવસ્થિત થતાં ધર્મનો પણ વિરોધ થવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય

અવતરણ—પૂર્વે કહેલા પચીસ આનશ્યક વિગેરે વિધિ પૂર્વકે કરવાથી શુ ફળ થાય ? તે આ ગાથામાં દર્શાવે છે—

આવસ્સણસુ જહ જહ, કુણઙ્ પયત્ત અહીણમઙ્ગરિત્ત ।
તિવિહકરણોવડત્તો, તહ તહ સે નિજ્જરા હોઙ્ ॥૨૨॥

શબ્દાર્થ —

અહીણ=અહીન, સ પૂર્ણ, અ-
ન્યુન,
(અ) અઙ્ગરિત્ત=અધિક (નહિ)

વડત્તો=ઉપયોગ વાળો
સે=તેને

ગાયાર્થ:—જે જીવ ગુરુવદનના પચીસ આવશ્યકોને વિષે (તેમજ ઉપલક્ષ્યપુથી મુહુપત્તિની અને શરીરની પણ પચીસ પચીસ પરિલેહણને વિષે) ત્રણે પ્રકારના કરણ વડે (મન વચન કાયા વડે) ઉપયુક્ત-ઉપયોગવાળો થઇને જેમ જેમ અન્યુનાધિક

(૩) હામા હાથના ૩ ભાગ પરિલેહતા

(૩) જમણા હાથના , ,

(૩) મસ્તકના , ,

(૩) મુખ ઉપરના , ,

(૩) હૃદયના , ,

(૪) ૨ ખભા ને ૨ પીઠ મળી ૪ ભાગ, ,

(૩) જમણા પગના ૩ ભાગ , ,

(૩) ડાબા પગના , ,

(૩) હાસ્ય-રતિ-અરતિ પરિહર

(૨) ભય-શોક-ક્રોધના પરિહર

(૩) કૃષ્ણ લેશ્યા-નીલ લેશ્યા-
કાપોતને ૦ પરિહર

(૩) રસમારવ-નદિમારવ-શાતા
મા ૦ પરિહર

(૩) માયાશત્વ-નિયાણુશ ૦-મિ-
શ્યાત્વશ ૦ પરિહર

(૪) કોષ-માન-માયા-લોભ
પરિહર

(૩) પૃથ્વીકાય-અપ્કાય-તેલકાય-
ની રક્ષા કર

(૩) વાયુકાય-વનસ્પતિકાય-ત્રસ
કાયની જાળા કર

(ન્યૂન નહિ તેમ અધિકપણ^૧ નહિ એવો યથાવિધિ) પ્રયત્ન કરે તેમ તેમ તે જીવને કર્મની(ઘણી)અધિક અધિક નિજર્જરા થાય (અને ઉપયોગ રહિત અવિધિએ હીનાધિક કરે તો તે મુનિ પણ વિરોધક બાણવા) ॥૨૨॥

માવાર્થ:—ગાથાર્થવત સુગમ છે.

અવતરણ:—હવે આ ૩ ગાથામા શુરુવદનમા (દ્વાદશાવર્તિ વદનમા) ટાળવા યોગ્ય ૩૨ દોષતુ ૧૩ સુ દ્વાર કહેવાય છે—

દોસ^૧ અણાદિય^૨ થઢિય^૩, પવિંદ્ર^૪ પરિપિંડિય^૫ ચ ટોલગઈ^૬ ।

અકુસ^૭ કચ્છમરિંગિય^૮ મચ્છુવ્વત્ત^૯ મણપહટ્ઠં^{૧૦} ॥૨૩॥

વેઙ્ગવધ્ધ^{૧૧} ભયંતં^{૧૨}, ભય^{૧૩} ગારવ^{૧૪} મિત્ત^{૧૫} કારણા^{૧૬} તિદ્ધ^{૧૭} ।

પહણીય^{૧૮} રટ્ઠ^{૧૯} તજ્જિય^{૨૦}, સદહીલિય^{૨૧} વિપલિંડચિયં^{૨૨} ॥૨૪॥

દિટ્ઠમદિટ્ઠં^{૨૩} સિંગ^{૨૪}, કર^{૨૫} તમ્મોઅણ^{૨૬} અલિદ્ધણાલિદ્ધ^{૨૭} ।

જ્ઞ^{૨૮} ઉત્તરચૂલિઅ^{૨૯}, મૂઅ^{૩૦} ઢહુર^{૩૧} ચુડાલિય^{૩૨} ચ ॥૨૫॥

ગાથાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે

ગાથાર્થ —અનાદત (અનાદર) દોષ-અતંબ્ધ દોષ-પ્રવિંદ્ર

દોષ-પરિપિંડિત દોષ-ટોલગતિ દોષ-અકુસ દોષ-કચ્છપરિગિત

દોષ-મરિંગ્યોદ્વૃત્ત દોષ-મન પ્રદુષ્ટ દોષ-વેદિકાબંધ દોષ-ભયંત

૧ ધર્માનુષ્ઠાન તો જોઈયું અધિક થાય તેટલું એજ ગણાય, એ વાત જો કે સત્ય છે, પરંતુ તે અનિયત વિધિવાળા ધર્મકાર્યોને અંગે સમજવું, અને નિયત (મર્યાદિત) વિધિવાળા ધર્મકાર્યોમા-ધર્માનુષ્ઠાનોમા તો જો વિધિ મર્યાદિત કરી હોય તે વિધિથી કિંચિત ન્યૂનતા તેમજ કિંચિત અધિકતા પણ ન થવી જોઈએ, કારણ કે તેથી વિધિમાગ અનવસ્થિત થતાં ધર્મનો પણ વિચ્છેદ થવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય

દોષ-^{૧૨}ભય દોષ-^{૧૩}ગારવ (ગૌરવ) દોષ-^{૧૪}મિત્ર દોષ-^{૧૫}કારણ દોષ-
 સ્તેન^{૧૬} દોષ-^{૧૭}પ્રત્યનીક દોષ-^{૧૮}સ્વદ દોષ-^{૧૯}તર્જિત દોષ-^{૨૦}શો દોષ-
 હીલિત દોષ-^{૨૧}વિપરિક્ષિત દોષ-^{૨૨}દ્રષ્ટાદ્રષ્ટ દોષ-^{૨૩}શુભદોષ-^{૨૪}ક દોષ-
 - (તન્મોચન =) કરે મોચન દોષ-^{૨૫}અશ્લિષ્ટ અનાશ્લિષ્ટ દોષ-
 ઊન દોષ-^{૨૬}ઉત્તરેચ્છ (ઉત્તર ચુલિકા) દોષ-^{૨૭}મૂક દોષ-^{૨૮}દ્વંદ્વ દોષ-
 અને ચુલિકા દોષ (એ ૩૨ દોષ ટાળી ગુરુવદન-દ્વાદશા-
 વર્ત વદન કરવું) ॥૨૩૫૨૪૫૨૫॥

માર્ગાર્થ—ગુરુવદનમા ટાળવા યોગ્ય ૩૨ દોષનું કિંચિત્
 ૨-૩૫ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

૧ અનાદૃત (અનાદર)દોષ—અનાદરપણે સભ્રમ (એટલે
 ચિરાની ઉત્સુકતા) સહિત વદન કરવું તે. (અહિં આદર=આ
 દર તે સહિત હોનાથી અણુદિય દોષ કહેવાય છે.)

૨ સ્તબ્ધ દોષ—મદ (ભ્રમિમદ વિગેરે મદ) વડે સ્તબ્ધ^૧
 -અકકડ-અભિમાની થઈ વદન કરે તે.

૩ પ્રચિદ્ધ દોષ—વદના અસ્થાને^૨ છાડીને એટલે અધૂરી
 રાખીને ભાકતની^૩ પેઠે નાસી જાય તે આ દોષવાળું વદન
 અનુપચાર વદન કહેવાય છે.

૧ વાયુ આદિકથી નહિ નમતું અગ્રદ્રવ્ય સ્તબ્ધ અને અભિમાનથી
 નહિ નમતું તે માત્ર સ્તબ્ધ તેના ૪ ભાગા આ પ્રમાણે—(૧) દ્રવ્યથી સ્તબ્ધ-
 ભાવથી અસ્તબ્ધ, (૨) ભાવથી સ્તબ્ધ-દ્રવ્યથી અસ્તબ્ધ, (૩) દ્રવ્યથી
 સ્તબ્ધ-ભાવથી પણ સ્તબ્ધ, અને (૪) દ્રવ્યથી અસ્તબ્ધ અને ભાવથી
 પણ અસ્તબ્ધ એ ચાર ભાગામા ચોથો ભાગ શુદ્ધ છે, અને શેષ ત્રણ
 ભાગમા ભાવથી સ્તબ્ધ તો અશુદ્ધ છે, તથા દ્રવ્યથી સ્તબ્ધ તે (પહેલે
 ભાગે) શુદ્ધ અને (ત્રીજે ભાગે) અશુદ્ધ પણ હોય

૨ પ્રથમપ્રવેશ આદિ સાચવવા યોગ્ય સ્થાનો અધૂરા રાખીને
 નાસી જવું તે અસ્થાને છોડવું ગણાય

૩ ભાકૃતી ગાડાવાળો કોઈકે બ્યાપારીનાં વાસણો બીજા નગરથી

૪ પરિપિદિત દોષ—એકત્ર થયેલા ઘણા આચાર્યાદિકને જૂઠી જૂઠી વદનાવડે ન વાદતા એકજ વદનાથી સર્વને વાદે તે. અથવા આનર્તોને અને સૂત્રાશ્રયોને યથાચોખ્ખ જૂઠા ન પાડતા ભેગા કરી નાખી વદના કરે તે. અથવા^૧ જે કુદ્ધિ ઉપર (=કેડ ઉપર ડાબો જમણો) જે હાથ સ્થાપનાથી પિડિત (=ભેગા) થયેલા હાથ પગ પૂર્વક વદન કરે તે. એ ૩ અર્થ જાણવા.

૫ દોલ્લગતિ દોષ—ટોલ એટલે તીક તેની માફક (વદન કરતી વખતે) પાછો હટે, અને આગળ (સન્મુખ) ખમે, એ પ્રમાણે આગળ પાછળ ફેરકા માગતો વાદે તે.

૬ અકુશ દોષ—હાનીને જેમ અકુશની યથાસ્થાને લઈ જનાય અથવા ખેસાડાય છે, તેમ ગિય પા વદનાર્થે આચાર્યના હાથ અથવા કપક ઝાલી-ખેચી યથાસ્થાને લાવી અથવા ખેમાડી વદના કરે તે, અથવા રત્નેહરણને અકુશની પેઠે જે હાથે ઝાલી વદના કરે તે. અન્ય આચાર્યો કહે છે કે અકુશની હસ્તિ (નાગીપ)ની પેઠે (વદન કરતી વખતે) ગીપને નીચું ઉંચું કરવું તે. એમ મત્રણ અર્થ જાણવા.

૭ કચ્છપરિગિત દોષ—કચ્છ એટલે કાચખો, તેની પેઠે નિગિતો એટલે અભિમુખ (સન્મુખ) અને પશ્ચાત્તમુખ કિંચિત શરીરને ચળાયમાન કરતો વદના કરે એટલે ઉભા ગૂંદીને

તે વ્યાપારીને ત્યાં લાવ્યો વ્યાપારીએ કહ્યું હું વામણો ઉતારવાનું સ્થાન દેખુ તેટલીવાર જરા ચોલજે, ત્યાંજે લાડુતીએ કહ્યું લાડું નગર સુધી લાવવાનું ઠરાવ્યું છે, પરંતુ ચોલીને તમારા બતાવેલા સ્થાને વાસણો ઉતારવાનું ઠરાવ્યું નથી, જેમ કહી અમ્યાનેજ તે વાસણો ઠાવવી ચાહેયો ગયો તેમ

૧ એ ત્રીજો અર્થ ધર્મસત્ત્વવૃત્તિમાં કહેલો લખ્યો છે

* બીજો અર્થ આવવૃત્તિ તથા સાધ્યાવૃત્તિમાં પણ છે, તેપણ પ્રવૃત્તિ સામે વૃત્તિમાં એ બીજા અને ત્રીજા અથ માટે પણ “સૂત્રાનુ-” સારી નથી માટે તત્ત્વ બહુ યુતગમ્ય ” કહ્યું છે ધર્મ સંવૃત્તિમાં ત્રણે અર્થ કલા છે

+ કાચખો પોતાની ડોકને પીઠમાંથી વારવાર બહાર કાઢે છે અને પુનઃ પાછો ખેંચી લે છે તે કાચખાનું રિંગણ કહેવાય

“તિત્તીસત્રયરાએ” ઇત્યાદિ નદનાક્ષરો બોલતી વખતે, અને બેસીને “અહો કાય” ઇત્યાદિ અક્ષરો બોલતી વખતે શરીરને યેંડ સન્મુખ અને પશ્ચાત્=પોતાના તરફ ઉભા ઉભા તેમજ બેઠા બેઠા હિડોલાની પેઠે હલાવ્યા કરે તે.

૮ મત્સ્યોદ્વૃત્ત દોષ—મત્સ્ય (માછલુ) જેમ જળમાં ઉછાળો મારતું શીઘ્ર ઉપર આવે છે, અને પુનઃ નીચે ટૂંપતી વખતે પોતાનું શરીર ઉલટાવી શીઘ્ર ટૂંપી જાય છે, તેમ શિશ્ય પણ ઉઠતી અને બેસતી વખતે એકદમ ઉજળના સરખો શીઘ્ર ઊઠે અને બેસે તે મત્સ્યોદ્વૃત્ત અથવા મત્સ્યોદ્વૃત્ત દોષ કહેવાય. અથવા મત્સ્ય જેમ ઉછળીને ટૂંપતી વખતે શરીર એકદમ ફેરની-પલટાવી નાખે છે, તેમ એકને વદના કરતો પુનઃ (પામે-પડખે વા પશ્ચાત્ બેઠેલા) ખીજા આચાર્યાદિકને વાદના માટે ત્યાને ત્યાજ બેઠો હતો પોતાનું શરીર એકદમ ધુમાવે=ફેરવી દે, પરંતુ જ્ય-ણથી ઉઠીને ત્યા ન જાય તે મત્સ્યાવર્ત્ત દોષ પણ આ દોષમાં જ અતર્ગત છે. અહિં મત્સ્યનું “ઉદ્વૃત્ત” એટલે ઊંચું ઉછળવું અને “આવર્ત્ત” એટલે શરીરને ગોળાકાગ્રમાં પરાવર્તવું=ફેરની દેવું-ધુમાવવું એવો શબ્દાર્થ છે.

૯ મન પ્રવુદ્ધ દોષ—નદનીય આચાર્યાદિ કોઈ ગુપ્ત-ગેહીન હોય તો તે હીન ગુણને મનમાં લાવી અમુચા સહિત (અશ્ચિ ખૂર્વક) વદના કરે તે અથવા આત્મપ્રત્યય અને પરપ્રત્યયથી ઉત્પન્ન થયેલા મનોરૂપ ખૂર્વક વદના કરે તે.

૧૦ વેદિકામદ્ધ દોષ—બે જાતુ (ધુટણ) ઉપર બે હાથ સ્થાપીને, અથવા બે જાતુની નીચે બે હાથ સ્થાપીને, અથવા બે જાતુના પડખે બે હાથ સ્થાપીને, અથવા બે હાથ ખોળામાં રાખીને, અથવા એક જાતુને બે હાથની વચ્ચે રાખીને એમ પાંચ પ્રકારે વદના કરે તે પાંચ પ્રકારનો વેદિકામદ્ધ દોષ જાણવો. (અહિં વેદિકા એટલે હાથની ગ્યના-સ્થાપના તે વડે બદ્ધ એટલે ચુકત તે વેદિકામદ્ધ દોષ).

૧ ગુરુએ શિષ્યને પોતાને કહ્યું હોય તો આત્મપ્રત્યય અને શિષ્યના મિત્રાદિક આગળ શિષ્યને રૂબરૂમાં કહ્યું હોય તો પરપ્રત્યય મન પ્રદોષ જાણવો (પ્રવ૦ સારો૦ વૃત્તિ)

૧૧ મજનત દોષ—આ ગુરૂ મને લજ્જે છે એટલે એવે છે, (એટલે મારી સાગી ગીતે બન્દાસ કરે છે) મને અનુમટે છે, તેમજ આગળ પણ મને લજ્જે (=અનુનર્તરો—મારી સેવા બરદાસ કરજે) એના અભિપ્રાયની વદના કરી, અથવા હે ગુરૂજી ! અમે તમને વદના કરતા હોવા છીએ એમ કહેવું તે.

૧૨ મય દોષ—વદના નહિ કરૂં તો ગુરૂ મને મધથી, કુલથી, ગન્ધથી અથવા ક્ષેત્રથી બહાર કરો (કાઢો) એના લયથી વદના કરવી તે

૧૩ મૈત્રી દોષ—આચાર્ય માગ મિત્ર છે, અથવા આચાર્ય સાથે મારે મૈત્રી (મિત્રતા) થશે એમ જાણીને વદન કરવું તે.

૧૪ ગૌરવ દોષ—સર્વ માધુર્યો જણે કે આ સાધુ વદનાદિ સામાચારીમા અતિ કુગળ છે, એના ગર્વથી—માનથી આવર્ત વિગેરે વદનવિધિ યથાર્થ કરે તે.

૧૫ કારણ દોષ—જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રનો લાભ એ ત્રણ કારણ વળીને ગ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર પાત્ર આદિના લાભના કારણથી વદન કરવું તે (અહિં જ્ઞાનાદિકના લાભને જો કે કારણદોષમા ગણ્યો નથી તો પણ લોકમા પૂજા મહત્વાદિ માટે જ્ઞાનાદિ ત્રણેના લાભની ઇચ્છા પણ કારણદોષમા ગણાય)

૧૬ સ્તેન દોષ—વદના કરનાથી મારી લખુતા જણારો એવા અભિપ્રાયની છાનો દુષ્ટો નહીં વદન કરી લેવું, અથવા કોઈ દેખે ન દેખે તેમ ઉતાવળની કરી લેવું તે સ્તેન (એટલે ચોન્વત છાનો અને ઉતાવળનાજો) દોષ જણવો.

૧૭ પ્રત્યનીક દોષ—વદન્મી ગાથામા કહેલા વદના નહિ કરનાના અનસરે વદના કરવી તે

૧૮ રૂઢ દોષ—ગુરૂ રોપાયમાન હોય તે વખતે વદન 'કરવું' અથવા પોતે રોપમા-કોપમા વર્તતા વદન કરવું તે બન્ને ગીતે રૂઢ દોષ જણવો.

૧ આ અર્થ જો કે ૧૭ મા પ્રત્યનીકના એક અવધવમા અન્તર્ગત (ગાણપત્તે રમ્યો) છે, તો પણ અહિં ગ્રેષ્ઠની મુખ્યતાએ મુખ્ય જણીને કહ્યો છે

૧૯ તર્જના દોષ—“હે ગુરુ ! કાષ્ઠના મહાદેવ સરખા તમે ન વાદનાથી રોષ કરતા નથી, તેમ વાદવાથી પ્રસન્ન પણ થતા નથી, માટે અમે વાદીએ કે ન વાદીએ તે બધું તમારે મન સરખું જ છે” એમ (વચનથી) તર્જના કરતો વદન કરે તે, અથવા અગુણિ આદિક વડે (કાયાથી) તર્જના કરતો વદન કરે તે.

૨૦ શઠ દોષ—વદન તે વિશ્વાસ ઉપજાવવાનું કારણ છે, એમ માની લોકમાં વિશ્વાસ ઉપજાવવાના અભિપ્રાયથી યથાર્થ નિધિ સાચવી વદના કરે તે. (અહિં શઠ એટલે કપટ ભાવ જાણવો.) અથવા માદગી વિગેરેનું જહાનું કાઢી યથાવિધિ વદના ન કરે તે પણ શઠદોષ જાણવો.

૨૧ હોલિત દોષ—હે ગુરુ ! તમને વાદવાથી શુ ? ઇત્યાદિ નચનોથી હેલના—અવજ્ઞા કરતો વદન કરે તે.

૨૨ વિપલિ(રિ)કુચિત—થોડી વદના કરીને વચ્ચે દશકથાદિ વિકથાઓ કરે તે એનું “વિપરિક્ષિત નામ પણ છે.

૨૩ પ્રદાદ્રદ દોષ—ઘણા સાધુઓ વદન કરતા હોય તે વખતે કોઈ સાધુની ઓથે—આઠમાં રહીને અથવા અવારનવાં ગુરુ ન દેખે ત્યારે વદના કર્યા નિના ઉભો નહે અથવા બેસી રહે, અને ગુરુ દેખે કે તુર્ત વદન કરના માટે તે.^૧

૨૪ શૂન દોષ—પશુના બે શિંગડા જેમ મસ્તકના ઢાખા જમણા બે ભાગમાં હોય છે, તેમ અહિં પોતાના લલાટના બે પડખે વદન કરે તે. અર્થાત્ “અહો કાય કાય” એ પદોના ઉચ્ચાર વખતે લલાટના મધ્ય ભાગે બે હાથ (ની અજલિ)

* એ શબ્દમાં “વિ” અને “પરિ” એ બે ઉપસર્ગ છે, અને કુચ ધાતુથી બનતો કુચન શબ્દ અલ્પ કરવાના અર્થવાળો છે જેથી કુચિત=અપીકૃત=અધીકૃત વદના

૧ સોળમાં સ્તોત્ર દોષમાં પ્રદાદ્રદ કહેલ છે તે લોકવડે પ્રદાદ્રદ છે, અને આ ત્રેવીસમાં દોષમાં ગુરુવડે પ્રદાદ્રદ શિષ્ય જાણવો

સ્પર્શી—લગાડી આનર્ત (ના વદન) ન કંતા હલકાનુ હા-
જમણા એ બે પડખે હાથ લગાડી વદન કંટે તે મુર દેખ.

૨૨ કર દોષ—આ વદન કરવુ તે પણ અન્નિદન અન્નિદન
રૂપી ગળનો વા ગુરનો કર છે એમ સમજી વદન કરું તે.

૨૩ કરમોચન દોષ—સાધુ થવાથી લૈલિકિ (નિબળા) નથી
તો છૂટયા, પરંતુ આરહતરૂપી ગળના (વાણા દેવદીપી,
કરથી હજી છૂટા થયા નથી, એમ કર ચુકવવા મુખ્ય મુખ્ય
વદન કંટે તે.

૨૪ આશ્લિષ્ટ અનાશ્લિષ્ટ દોષ—અહો કાય નર કરું તે
આનર્ત કરતી વખતે બે હાથ ગોઠવણને અને અન્નિદન કરું
વા-સ્પર્શના બે-બે, તે થયાનિધિ ન અર્થ નો અન્નિદન
સ્પર્શ, અનાશ્લિષ્ટ=અઅર્થ) તે દોષરૂપ છે. અન્નિદન કરું તે
લાગા થાય છે તેમા પહેલો ભાગો શુદ્ધ છે તે અન્નિદન

(૧) બે હસ્ત વડે	રજોહરણને અર્થ-અને અન્નિદન કરું તે
(૨) " "	" સ્પર્શ- " " " "
(૩) " "	" ન " " " " " "
(૪) ,	" ન " " " " " "

૨૮ ન્યૂન દોષ—વદનસૂત્રના બેધન અન્નિદન અન્નિદન
લાપ (પદ-નાક્ય), અને આનન્ધક (વિ હો અન્નિદન કરું તે
ન્યૂન કંટે, પણ પાંપૂર્ણ ન કંટે તે

૨૯ ઉત્તરવૃદ્ધ (ઉત્તરવૃત્તિકા) દોષ—અન્નિદન અન્નિદન
કર્તા પછી પર્યન્તે (શુદ્ધ એટલે હાથ કરું તે અન્નિદન કરું તે
સાદે “ મત્યએણ નદામિ ” એ અન્નિદન કરું તે અન્નિદન કરું તે

૩૦ મૂક દોષ—મૂક-મૂકના મૂકના અન્નિદન અન્નિદન
આલાપક કે આનર્તનો પ્રમદ અન્નિદન કરું તે અન્નિદન કરું તે
ગણગણીને અથવા મનમા બોલી અન્નિદન કરું તે અન્નિદન કરું તે

૩૧ ઢહર દોષ—ધીલા ગેણ કરું તે અન્નિદન કરું તે

૩૨ ચુડલિક દોષ—ચુડલિકા અન્નિદન કરું તે અન્નિદન કરું તે
એમ છાથી ધરીને ગાળ કરું તે અન્નિદન કરું તે

તેમ જોહુગુને છોડી કરીને લભાવતો વદન કરે તે, અથવા હાથ લાખો કરીને “ વદન કરું છુ ” એમ કહેતો છતો વદન કરે તે, અથવા હાથ લાખો કરી લભાવતો છતો “ સર્વને નાહુ છુ ” એમ કહી વદન કરે તે. એ ત્રણ અર્થ બાળવા.

અવતરણ—પૂર્વે ત્રણ ગાથામા જે બત્રીસ દોષ કહ્યા, તે બત્રીસ દોષ રહિત વદન કરનારને શુ ફળ થાય ? તે આ ગાથામા દર્શાવે છે—

વત્તીસદોસ પરિસુદ્ધ, કિઙ્કમ્મ જો પડંજહુ ગુરુણં ।
સો પાવહુ નિવાણ, અચિરેણ વિમાણવાસં વા ॥ ૨૬ ॥

શબ્દાર્થ —

જો=જે સાધુ		અચિરેણ=શીઘ્ર
પડંજહુ=કરે, પ્રથુ જે		

ગાયાર્ય—જે સાધુ (સાધ્વી આવક કે આવિકા) ગુરુને બત્રીસ દોષ વડે અત્યત શુદ્ધ (=બત્રીસ દોષ રહિત) કૃતિકર્મ (=દ્વાદશાવર્ત વદન) કરે તે સાધુ (વિગેરે) શીઘ્ર નિર્વાણ-મોક્ષ પામે અથવા તો નિમાનમા વાસ (વિમાનિક દેવપણુ) પામે ॥૨૬॥

માવાર્ય—ગાથાર્થનાત્ મુગમ છે

અવતરણ—ગુરુને વદન કરનાથી ૬ ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે તે સખધિ ૧૪ મુ દ્વાર કહેવાય છે—

ઇહ છચ્ચ ગુણા વિણઓ-વયાર માણાહમગ ગુરુપૂઆ ।
તિત્થયરાણ ચ આણા, સુયધમ્મારાહણાકિરિયા ॥૨૭॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે

ગાયાર્ય:—અહિ (ગુરુને વદન કરવામા) છ ગુણ થાય છે તે આ પ્રમાણે—

(૧) વિનયોપચાર+ એટલે વિનય ગુણ ઉત્પન્ન થાય છે. (૨) માનમગ એટલે અભિમાન અહંકાર વિગેરેનો ભગ—નાશ થાય છે. (૩) ગુરુપૂજા ગુરુજનની ^૧સમ્યક્ પૂજા (=સત્કાર) થાય છે, (૪) શ્રી તીર્થંકર ભગવતની ^૨આજ્ઞાનુ આરાધન એટલે આજ્ઞાનુ પાલન થાય છે, (૫) શ્રુતધર્મનો આરાધના ^૩થાય છે, અને પરપરાએ (૬) અક્રિયા એટલે ^૪મિદિ થાય છે. ૥રણા

ભાવાર્થ —ગાથાર્થવત સુગમ છે. પરંતુ નિશેષ એ છે કે વદન કરવાથી જે ૬ પ્રકારના ગુણ કહ્યા છે, તેમ ગુરુને વદન ન કરનાથી ૬ પ્રકારના દોષ પણ કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે—
માણો અધિગય જિંસા, નીયાગોય અવોંહિ મગ્ધુદી ।
અનમતે છદોસા, [યન અહનડયસયમહિય ॥ ૧ ॥] ધ.સ.વૃત્તિ.

— વિનય તેજ ઉપચાર=આરાધનાનો પ્રકાર તે વિનયોપચાર

૧ અભિમાન રહિત વિનીતપણે વદન કરવાથીજ સમ્યક્ ગુરુપૂજા ગણાય છે

૨ “ વિનય તે ધર્મનુ મૂળ છે ” એવી તીર્થંકર ભગવતની આજ્ઞા છે માટે

૩ વદન પૂર્વકજ શ્રુત ગ્રહણ કરાય છે માટે વદન કરવાથી શ્રુતનો આરાધના થાય છે

૪ ગુરુ વદનથી પરપરાએ સિદ્ધિપદની પ્રાપ્તિ થાય છે તે અર્થધિ શ્રી સિદ્ધાન્તમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

તદ્દારૂપાણ મત સમગ વા માહજ વા વદમાણસ્સ વા પગ્ગુવાસમાણસ્સ વા વદણા પગ્ગુવાસણા વ કિં ફલા વદ્ધતા ^૧ઉત્તર—નોમમા સવળકલા ^૨ધત્થાદિ આવાપકનો, (કથનનો) ભાવાર્થ આ પ્રમાણે—

હે ભગવન! તથા સ્વરૂપવાળા શ્રમણ અથવા માણસને વદન કરતા અથવા પર્યુપાસના કરતા એવા સાધુની તે વદના અને પર્યુપાસના શુ ફળવાળી કહી છે? (હોય?) ઉત્તર—હે ગૌતમ! શાંત્રશ્રવણ રૂપ ફળ હોય પ્રશ્ન—તે શ્રવણનું શુ ફળ? ઉત્તર—જ્ઞાન ફળ પ્રશ્ન—જ્ઞાનનું ફળ શુ? ઉત્તર—વિજ્ઞાન ફળ પ્રશ્ન—વિજ્ઞાનનું શુ ફળ? ઉત્તર—પરચક્ષ્ણાણુ ફળ એ પ્રમાણે પરચક્ષ્ણાણુ સયમ ફળ, સયમનું અનાશ્રવ (સવર) ફળ, અનાશ્રવનું તપ ફળ, તપનું વ્યવદાન (નિર્જરા) ફળ, નિર્જરાનું અક્રિયા ફળ, અને અક્રિયાનું સિદ્ધિ ગતિ ફળ છે

અર્થ—ગુરુને નમસ્કાર (વદન) નહિ કરવાથી અભિમાન—અવિનય—ખિન્ના (નિંદા અથવા લોકનો તિરસ્કાર)—નીચ ગોત્રનો બા—સમ્યક્ત્વનો અભાવ—અને સસારની વૃદ્ધિ એ ૬ દોષ ઉત્પન્ન થાય છે, [એ પ્રમાણે દ્વાદશાવર્ત વદનના ૧૮ બોલ બાણવા.—]

અવતરણ—ગુરુ સાક્ષાત્ ન વર્તતા હોય ત્યારે કોની આગળ વદન કરવું ? તે સખધિ (એટલે ગુરુના અભાવે ગુરુની સ્થાપના સ્થાપના સખધિ) ૧૨ મુ દ્વાર કહેવાય છે—

ગુરુગુણજુત્ત તુ ગુરું, ઠાવિજ્ઞા અહવ તત્ય અરકાર્ઠિ ।
અહવા નાળાઈ તિયં, ઠવિજ્ઞ સસ્ક ગુરુઅભાવે ॥ ૧૮ ॥

શબ્દાર્થ—

જુત્ત=સહિત
ઠાવિજ્ઞા=સ્થાપના

અરકાર્ઠિ=અક્ષ વિગેરે (અ
રિયા વિગેરે).
સસ્ક=સાક્ષાત્, પ્રત્યક્ષ

ગાથાર્થ.—સાક્ષાત્ ગુરુના અભાવે ગુરુના ઉફ ગુણ જુક્ત સ્થાપનાગુરુ સ્થાપવા (એટલે ગુરુની સદ્ભૂત સ્થાપના સ્થાપવી), અથવા (તેવી સદ્ભૂત સ્થાપના સ્થાપવાનું ન બને તો) અક્ષ (ચંદન—અરિયા) વિગેરે (ની અસદ્ભૂત સ્થાપના) અથવા જ્ઞાનાન્નિ નણુને સ્થાપના, (એટલે જ્ઞાન દર્શન શાસ્ત્રિના ઉપકરણને ગુરુ તરીકે માનીને તેવી અસદ્ભૂત સ્થાપના સ્થાપવી)

ભાવાર્થ—ગાથાર્થવત મુગમ છે

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા ગુરુના અભાવે ગુરુની સ્થાપના

૧—૨ ગુરુના સરખા પુરૂષ આકારવાળી મૂર્તિ તે ગુરુની સદ્ભૂત સ્થાપના, અને પુરૂષાકાર સિવાય ગમે તેવા આકારવાળી વસ્તુમા ગુરુપણ આરોપવું તે ગુરુની અસદ્ભૂત સ્થાપના, એ બન્ને સ્થાપના ગાથામા ગણિત દર્શાવી છે

અરકાદ એટલે અક્ષ વિગેરેથી સ્થાપવાની કહી તેમા “અક્ષ વિગેરે” એમ કહેવાથી કયા કયા પદાર્થો (વડે ગુરૂ સ્થાપના સ્થપાવી) ? તેમ જ તે સ્થાપના કેના પ્રકારની ? અને કેટલા કાળ સુધીની ગણવી ? તે આ ગાથામા દર્શાવાય છે—

અંરકે વરાહણ વા, કદ્દે પુત્યે અ ચિત્તકમ્મે અ ।

સઘ્માવમસઘ્માવં, ગુરુઠવણા ઇત્તરાવકહા ॥ ૨૧ ॥

મહાર્થ —

અરકે=અક્ષ(મા)
વરાહણ=ગાદક, કોડા
સઘ્માવ=સહસ્રાન સ્થાપના

અમઘ્માવ=અસહસ્રાવસ્થાપના
ઇત્તરા=ધત્તર, અદ્ય કાળની
આવકહા=યાવત્કથિત, હમે-
શની

માર્થ—ગુરૂની સ્થાપના અક્ષમા, વરાહક-કોડામા, કાદમા, પુસ્તકમા અને ચિત્રકર્મમા (ચિત્રમા) કરાય છે ; તે સહસ્રાવ સ્થાપના અને અમઘ્માવ સ્થાપના એમ બે પ્રકારની છે, ‘પુન-’ તે પ્રત્યેક ધત્તર અને યાવત્કથિત એમ બે બે પ્રકારની છે ॥૨૬॥

માર્થ—અજ એટલે અરિયા કે જે વર્તમાન કાળમા પણ મુનિ મહારાજો સ્થાપનામા રાખે છે, તે સમુદ્રમા શખની પેઠે ઉત્પન્ન થતા દીન્દ્રિય જીવોનું અચિત્ત કલેવર-શરીર છે, પરન્તુ શખ વિગેરેની માફક તે પપ્પ બહુ ઉત્તમ-શ્રેષ્ઠ પદાર્થ હોવાથી શાસ્ત્રને નિષે તેમા ગુરૂની સ્થાપના કરનાનું કહ્યું છે, તેમ જ તેના લક્ષણ તથા રૂળ વિગેરે ચાદ પૂર્વધર શ્રી ભદ્રબાહુ સના-

૧ વર્તમાનમા અક્ષાદિકની જે ગુરુસ્થાપના અપાય છે, તે વર્તમાન સાધુપરપરાના મૂળ ગુરુ શ્રી સુધર્મા ગણધર ની બાણવી કારણ કે તેમની જ શિષ્યપરપરા પચમ આરાના પર્યન્ત સુધી ચાલવાની છે, અને શેષ ગણધરો કેવળજ્ઞાન પામી ગયા હોવાથી તેમણે પોતાની સાધુ સતતિ સુધર્માસ્વામીને સોપેલી છે તેથી જ શ્રી વીર પ્રભુએ વર્તમાન શામન શ્રી સુધર્મા ગણધરને સોંપ્યું હતું

મીએ સ્થાપના કરૂપ (કુલક)માં કહેલ છે. તથા ઘરાટક એટલે ત્રણ લીટીનાળા કોડા જાણના, તે હાલ સ્થાપનાચાર્ય તરીકે દેખવામાં આવતા નથી, તો પણ તેમાં ગુરૂની સ્થાપના થઈ શકે છે. અક્ષ અને કોડામાં ગુરૂની સ્થાપના કરવી તે અસદ્ભાવ સ્થાપના જાણવી, કારણ કે તેમાં ગુરૂ સરખો પુરૂષ આકાર નથી.

તથા ચંદનના કાષ્ટ સંખ્યા બીજા પણ ઉત્તમ કાષ્ટને ઘડીને ગુરૂ સરખો આકાર બનાવી તે કાષ્ટમૂર્તિમાં ગુરૂના ઠંડ ગુણ પ્રતિષ્ઠા વિધિ પૂર્વક સ્થાપી તેને ગુરૂ માનના તે ગુરૂની સદ્ભાવ સ્થાપના જાણવી, અને ચારિત્રના ઉપકરણ તરીકે ઘડો. અથવા ઓઘાની દાડી વિગેરે સ્થાપવી તે ગુરૂની 'કાષ્ટ સંખ્યા વિ અસદ્ભાવ સ્થાપના જાણવી. તથા પુસ્ત એટલે લેખ્ય કર્મ અર્થાત્ રંગ વિગેરેથી ગુરૂની મૂર્તિ આલેખવી તે, અથવા પુસ્તક જે જ્ઞાનનું ઉપકરણ છે તેને ગુરૂ તરીકે સ્થાપવું તે પણ ગુરૂ સ્થાપના જાણવી. તથા ચિત્રકર્મ એટલે પાપાલ વિગેરે ઘડવા યોગ્ય પદાર્થને ઘડીને અથવા કોરીને ગુરૂ મૂર્તિ બનાવી હોય તેમાં પણ ગુરૂની સ્થાપના કરાય છે, એ પુસ્તકમાદિમાં યથાયોગ્ય સદ્ભાવ અથવા અસદ્ભાવ સ્થાપના નેનુદ્ધિથી નિચારવી

તથા ઉપર કહેલી બન્ને પ્રકારની સ્થાપના ગુરૂવદન અથવા સામાયિક વિગેરે ધર્મ ક્રિયા કરતા મુધી જ અવપકાળ સ્થાપની તેજસ્વર સ્થાપના એટલે અવપકાળની સ્થાપના જાણવી, અને પ્રતિષ્ઠાદિક નિમિ પૂર્વક કરેલી સ્થાપના તો તે દ્રવ્ય-નરુ જ્યાં મુધી ગહે ત્યાં મુધી ગુરૂ રૂપે મનાય છે, માટે તે વાચસ્વિત સ્થાપના જાણવી (એમાં યાનત=જ્યાં મુધી કાયમ રહે ત્યાં મુધીની કથિત=કહેનાયલી-કહેલી તે “ યાનતકથિત ” એવો શબ્દાર્થ છે). એ સ્થાપનાને પણ સાક્ષાત્ ગુરૂ તુલ્ય ગણી તેની સાક્ષીએ ધર્મક્રિયા કરવી, અને ગુરૂની જેમ ગુરૂ સ્થાપનાની પણ અશા-તના ન કરવી.

૧ વર્તમાન કાળમાં ખરતર ગચ્છના મુનિરાજે કાષ્ટની અસદ્ભાવ સ્થા-પના રાખે છે, અને તે મુજબની એક જ નાની પટીમાં ઘડેલી ૫ સોગડી સરખા આકારની હોય છે કે જે પચપરમેષ્ઠિને મૂલવનારી મનાય છે

૨ એ અર્થે ચિત્રકર્મમાં પણ કરવો હોય તો કરી સકાય છે

અવતરણ—ગુરુ ન હોય તો ગુરૂની અધાપના કન્ધાતુ શુ કાગલુ ? અને તેથી કાર્ય મિદ્ધિ કેવી રીતે મનાય ? તે દ્રષ્ટાન્ત સહિત આ ગાથામા દર્શાવાય છે -

ગુરુવિરહંમી ઠવળા, ગુરુવણસોવદંસળત્થં ચ ।

જિળવિરહંમિ જિળવિવ-સેવળામંતળં સહલ ॥૩૦॥

શબ્દાર્થ —

ઉષણ્ણ=ઉપદેશ-આદેશ-
આજ્ઞા

આમત્તળ=આમત્રણ
સહલ=મરૂલ

ઉદયંમળધય=દર્શાવનાને અર્થે

ગાથાર્થ—સાક્ષાત્ ગુરૂનો નિહ્લ હોય ત્યારે (ગુરૂની) સ્થાપના કન્ધાય છે, અને તે સ્થાપના ગુરૂનો આદેશ દેખાડવાને હોય છે, [માટે ગાથામા કહેલા ચ ગળ્લવી અધાપના વિના રમ્મિ-નુધાન ન કરવું.] (તેમા દ્રષ્ટાન્ત-) જેમ સાક્ષાત્ જિનેન્દરનો -તીર્થકન્ધો નિરહ હોય ત્યારે જિનેન્દરની પ્રતિમાની સેવા અને આમત્રણ સરૂલ થાય છે (તેમ ગુરૂના અભાવે ગુરૂની પ્રતિમા -સ્થાપના મમકા કરેલી 'રમ્મિ' ક્રિયા પણ મરૂળ થાય છે-તિ મળ ૧) ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ—ગાથાર્થનાત્ મુગમ છે તાત્પર્ય એજ કે-સ્થાપના આગળ સામાયિક પ્રતિષ્ઠમણ આદિ રમ્મિનુધાન કરતી વખતે જાણે સાક્ષાત્ ગુરૂ આગળ જ તે ક્રિયાઓ કરીએ છીએ, અને તેમા માગનામા આનતા આદેશો-આજ્ઞા-મમ્મતિ પણ સાક્ષાત્ ગુરૂ મહાગળ પામે જ માગીએ છીએ, અને માક્ષાત્ ગુરૂ મહા-ગળ જ તે આદેશ-આજ્ઞા આપે છે એમ સમજવું જોઈએ

આ ગાથાઓના ભાનાર્થ દર્શાવી આપે છે કે-શ્રી જિનેન્દ્ર શામનમા ગુરૂનું કેરલુ અત્યંત માન છે ! તેમ ગ્રિધ્યોએ ગુરૂનો કેરલો બધો નિનય માનવો જોઈએ ! તેનો અનહલ વિતાગ એ ગાથાઓમા અષ્ટ દેખાડ આવે છે.

અવતરણ—હવે “અનગ્રહ” એટલે ગુરૂની કેરલે દૂર રહેવું તેનું ૧૬ સુ દ્વાર કહે છે—

ચડદિસિ ગુરુગહો ફહ, અહુદ્ધ તેરસ કરે સપરપરકે ।
અણણનાયસ્સ સયા, ન કપ્પણ તત્થ પવિસેડં ॥૩૧॥

રાખ્ધાર્થ

હગ્ગહો=અવગ્રહ

અહ=હવે, અથ

હદ્ધ=સાક્ષાત્ (હાથ)

સ(પરકે)=સ્વ(પક્ષમાં)

પરપરકે=પર પક્ષમાં

અણણનાયસ્સ=ગુરુની આજ્ઞા

નહિ લીધેલ એવા (સાધુ

આદિક)ને

ગાયાર્થ—હવે અહિ ચારે દિગામાં ગુરુનો અવગ્રહ ૨-૫
ક્ષેત્રે વિષે ડા હાથ છે, અને પરપક્ષે વિષે ૧૩ હાથ છે, માટે
તે અવગ્રહમાં ગુરુની આજ્ઞા નહિ લીધેલ એવા માધુને-સાધુએ
પ્રવેશ કરવો હવેશા-કદીપણ ન કરવો ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ—અહિ પુરૂષ આશ્રયિ પુરૂષ સ્વપક્ષ, અને સ્ત્રીની
અપેક્ષાએ સ્ત્રી ૨-૫ક્ષ એમ બે પ્રકારનો સ્વપક્ષ છે, તથા પુરૂષ
અપેક્ષાએ સ્ત્રી અને સ્ત્રી અપેક્ષાએ પુરૂષ, એમ પરપક્ષ પણ બે
પ્રકારનો જાણવો. ત્યાં ૨-૫એ ડા હાથ અને પરપક્ષે ૧૩ હાથ
દૂર રહેવું તે આ પ્રમાણે—

ડા હાથ અવગ્રહ

૧૩ હાથ અવગ્રહ

૨-૫ પક્ષ { ગુરુધી સાધુને
ગુરુધી જ્ઞાનકને
ગુરુણીધી સાધુને
ગુરુણીધી શ્રાવિકાને

૧૩ પક્ષ { ગુરુધી સાધુને
,, આનિકાને
ગુરુણીધી સાધુને
,, આનિકાને

એ કહેલા અવગ્રહમાં ગુરુની અથવા ગુરુણીની આજ્ઞા
લીધા વિના પ્રવેશ કરવો કરવો નહિ એ અવગ્રહથી ગુરુનું
સન્માન સચવાય છે, ગુરુની આજ્ઞાતનાઓ રજો છે, તેમજ
પોતાનું શીલ-સદાચાર પણ મારી ગીતે સચવાય છે ઇત્યાદિ
અનેક ગુણ ઉત્પન્ન થનાના કારણથી શ્રીજિનેન્દ્ર લગવ તોએ અવ-
ગ્રહની મર્યાદા બાધેલી છે, માટે તે સમ્યક્પ્રકારે સાચવવી એજ
પરમકલ્યાણનું કારણ છે.

અવતરણ—હવે પદનસૂત્રના સર્વ અક્ષરની સખ્યાનુ ૧૭
મુદ્રા તથા પદની સખ્યાનુ ૧૮ મુદ્રા કહેવાય છે—

पण तिग चारसदुग तिग, चउरोछट्टाण पय इगुणतीसं
गुणतीस सेस आवस्सयाइ सब्बपय अडवन्ना ॥३२॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થનિ અનુમારે સુગમ છે.

ગાથાર્ય—૧૭ સુ અક્ષરદ્વાર સુગમ હોવાથી કહ્યું નથી, અને
 ૧૮ સુ પદદ્વાર આ પ્રમાણે—(વદનના આગળ કહેવાતા ૬ સ્થા-
 નને વિષે અનુક્રમે) ૫-૩-૧૨-૨-૩-૪ એ પ્રમાણે છ સ્થાનમા
 ૨૯ પદ છે, તેમજ એ આગણત્રીસથી ગેપ રહેલા બીજા પછી
 “આનસિઆએ” છત્યાદિ ૨૯ પદ છે, જેથી સર્વ પદ ૫૮
 (અઠાવન) છે. ॥ ૩૨ ॥

માર્વાર્થ—૧૭ મુ અક્ષરદ્વાર મુગમ હોનાથી ગાથામા કહ્યું નથી, તોપણ અહિં કિચિત્ દર્શાનાય છે—૧૬૧મૂત્રમા સર્વઅક્ષર ૨૨૬ (ખસો છવીસ) છે, તેમા લઘુ અક્ષર ૨૦૧ (ખસો એક) છે, અને ગુરુ અક્ષર (જોડાક્ષર) ૫૫૫૫ છે તે આ પ્રમાણે—
 વઘા-જ્ઞા-ગ્ગ-ડ્ઞો-વ્વ-ક્ષ-ત્તા-ડ્ઞ-ક્ષ-ક્ષ-ત્તી-શ્વ-વઘા-ક્ષ-ક્ષ-ક્ષ
 ઘ્વ-ઘ્વ=વ્વો=વ્વ=ન્મા=ક્ષ=સ્સ=ક્ષ=વ્વા એ મતારમુ અક્ષરદ્વાર કહ્યું

૧૮ મુ. પદ્ધતિ આ પ્રમાણે—૩૩ ગી ગાથામા વદના કરનાના જે ૬ સ્થાન કહેવાયો તેમા અનુક્રમે ૫-૩-૧૨-૨-૩-૪ પદ છે, અને શેષ ૨૯ પદ મળી ૫૮ પદ છે તે આ પ્રમાણે—

इच्छामि-समासमणो-यदिउ-जावणिज्जाप-निमीदियाप (अे
प्रथम स्थानना पाय ५६ त्याख्या६) अणुजाणह-मे-मिउग्गह
(अे ७ी७ स्थानना उ ५६ त्याख्या६) निमीदि-^१अहो-काय-
कायसपास-समणिज्जो-मे-किलामो-अप्पकिलंताण-बहुसुभेण मे-
दिघसो-वइकतो (अे ३ी७ स्थानना १२ ५६ त्याख्या६)

* पद च विभक्त्यन्तमत्र प्राह---इति अवयुरि

૧. અહો એ અવ્યય હોવાથી ચિત્રપદ સભવે છે અર્થથી તો અહોવાય એકજ ગણાય તેથીજ આવૃં સૂત્રમાં એક શબ્દથી લખેલ સભવે છે.

જત્તા-મે (એ ચોથા સ્થાનના ૨ પદ.) જવણિજ્જ-ચ-મે (એ
પાંચમા સ્થાનના ૩ પદ.) ચામેમિ-ચમામમણો-દેવસિમ-ચદ્ધમ
(એ છઠ્ઠા સ્થાનના ૪ પદ.) એ પ્રમાણે ૬ સ્થાનના ૨૯ પદ થયા.
ત્યારબાદ)આયમિયાપ^૧ પઢિક્કમામિ^૨-ચમાસમણાણ-દેવમિયાપ-
આસાયણાપ^૫-તિત્તિસંઘચરાપ^૬-જર્જિચિમિચ્છાપ^૭-મણદુક્કડાપ^૮-ઘયદુ-
ક્કડાપ^{૧૦}-કાયદુક્કડાપ^{૧૧} કોહાપ^{૧૨}-માણાપ^{૧૩}-માયાપ^{૧૪}-લોભાપ^{૧૫}-સવ્વકાલિ
યાપ^{૧૬}-સપમિચ્છોવયાગપ^{૧૭}-મવ્વચ્ચમ્માદ્ધકમણાપ^{૧૮}-આસાયણાપ^{૧૯}-જો-
મે-અદ્ધારો-કઓ-તસ્સ ચમાસમણો પઢિક્કમામિ મિદ્ધામિ-ગારિહા-
મિ-અપ્પાણ-ચામિરામિ^{૨૯}

અવતરણ—હવે વદના કળાર શિષ્ય જે ૭ બાબત પૂર્વક
શુરને વદના કરે છે તે શિષ્યના ૬ સ્થાન કહેવાય તેનું ૨૯ મુ
દ્ધાર આ ગાથામાં કહે છે—

इच्छा य अणुन्नवणा, अट्वावाह च जत्त जवणा य ।
अवराहखामणावि अ, वदणदायस्स छट्ठाणा ॥३३॥

ગાથાર્થ—

અણુન્નવણા=અનુજ્ઞાપના=	જત્ત=યાત્રા (=સયમ યાત્રા)
(આજ્ઞા).	જવણા=યાપના (=દેહસમાધિ)
અટ્વાવાહ=અવયાખાત્ર (=મુ	અવરાહ=અપનાત્ર
ખગાતા)	

ગાથાર્થ—છ-છા-અનુજ્ઞા-અવયાખાત્ર-સયમયાત્રા-દેહસમા
ધિ-અને અપનાત્રઆમણા એ વદન કળાર શિષ્યના ૬ સ્થાન
છે. ॥ ૩૩ ॥

આવશ્યક સૂત્રમાં સ્તિ એ બેડાશ્વર છે તથા શ્રી જ્ઞાનવિન્સરિ
ના બાવાવબોધમાં કહ્યું છે કે “ એ પદ અનુસરિત હોવાથી ગણતરીમાં
કેટલાક આચાર્યો ગણતા નથી, અને જર્જિચિ મિચ્છાપ ને એકજ પદ-
માને છે માટે શ્રી બહુચુત કહે તે પ્રમાણ ”

માવાર્થ:—પ્રથમ “इच्छामि खमाममणो यदिज जाघणिज्जा प निसीहिआप ” એ પાત્ર પદ બોલવાથી શિષ્યે ગુરુને પોતાની વંદના કરવાની ઇચ્છા-અભિલાષા દર્શાવી, માટે इच्छा એ શિષ્યનું પહેલું વંદનસ્થાન કહેવાય.

પહેલા સ્થાનમાં જણાવ્યું કે હું વંદન કરના આગ્યો છું માટે અણુજાણહ મેં ઝિડગ્ગહ=હે ભગવત મને મિના^૧વમ્મહમા (પ્રવેશ કરનારી) અનુજ્ઞા આપો (=આજ્ઞા આપો) એ ત્રણ પદ વડે અનમ્મહમા પ્રવેશ કરવાની આજ્ઞા માગી તે અનુજ્ઞા એ શિષ્યનું બીજું વંદનસ્થાન ગણાય.

ત્યારબાદ નિસીદ્ધિથી ચઢકતો મુધીના બાર પદ બોલવા વડે શિષ્યે ગુરુને વંદના કરવા પૂર્વકે અવ્યાબાધા-મુખગાતા પૂછી તે અવ્યાગાધ નામનું ત્રીજું વંદનસ્થાન ગણવું.

ત્યારબાદ “जत्ता मे” એ બે પદવડે મે=હે ભગવત ! આપની જત્તા=સયમયાત્રા મુખપૂર્વકે વર્તે છે ? એમ પૂછવું તે યાત્રા નામનું ચોથું વંદનસ્થાન ગણવું.

ત્યારબાદ જણજિજ્ઞ ચ મે એ ૩ પદવડે શિષ્યે ગુરુની યાપના એટલે ગરીરની સમાધિ (મુખપત્તા) પૂછી છે, માટે યાપના (=દેહસમાધિ) એ પાત્રમું વંદનસ્થાન ગણવું.

ત્યારબાદ જામેમિ સમાસમણો દેવમિજ ચઢકમ એ ચા પદ વડે શિષ્ય પોતાના તે દિવસે થયેલા અપનાધને (સામાન્યથી) ખમાવે છે, માટે અપરાધક્ષમાપના એ શિષ્યનું છઠું વંદનસ્થાન ગણવું (ત્યાંપછીના પાંચમા વિશેષ પ્રકારના અપનાધ ખમાવે છે પરંતુ તે ક્ષમાપના કોઈ પણ સ્થાનમાં ગણાયેલી નથી).

પ્રશ્ન—અવ્યાબાધ, યાત્રા, અને યાપના એ ત્રણમાં પરસ્પર શું તફાવત છે ?

ઉત્તર—ખડ્ગાદિના અભિધાતવી થયેલ વ્યાબાધા એટલે પીડા તે દ્રવ્યવ્યાબાધા, અને મિત્રવ્યાધિ (ગત્ય)થી થતી પીડા તે ભાવવ્યાબાધા તે બન્નેનો અભાવ તે અહિં અયાગાધા

૧ મિત=ગુરુના દેહપ્રમાણુવાળો એટલે આ હાથ પ્રમાણુનો અવગ્રહ=ચારે દિશાનો ક્ષેત્રભાગ તે મિતાવગ્રહ

જાણવી તથા મુખપૂર્વક સયમક્રિયા પ્રવર્તવી તે યાત્રા, અને
ઔષધાદિ વડે શરીરની વર્તતી મમાધિ તે કબ્યયાપના, તથા
ઇન્દ્રિય અને મનના ઉપશમવડે વર્તતી શરીરસમાધિ તે લાન-
યાપના, એ પ્રમાણે બન્ને પ્રકારની ચાપના જાણવી. એ
લાવાર્થથી ત્રણેની પરસ્પર ભિન્નતા શુ છે તે સમજાય તેવી છે.

અવતરણ — પૂર્વ ગાથામા કહેલ શિષ્યના પ્રશ્નરૂપ વદન-
સ્થાનોમા ગુરુના પણ ઉત્તરરૂપ કે વચન હોય છે, તે છ ગુરુનંદન
સંખ્યા ૨૦ મુ દ્વાર આ ગાથામા કહેવાય છે.

છદેણજાણામિ, તહત્તિ તુઘ્મપિ વદ્દ્યુ એવં ।

અહમવિ લામેમિ તુમં, વચનાઈ વદનારિહસ્સ ॥૩૪॥

શબ્દાર્થ —

છદેણ=ઇચ્છા વડે, અભિપ્રાય
વડે.

અજાણામિ=આજ્ઞા આપુ છું

તહત્તિ=તેમજ, તેવીજ

તુઘ્મપિ=તને પણ

વદ્દ્યુ=નહીં

વચ=એમજ

અહમવિ=હું પણ

લામેમિ=ખમાવુ છું

તુમં=તને

વચનાઈ=એ (છ) વચનો

વદના(રિ)હસ્સ=વદન કરના

ચો યના (એટલે ગુરુના)

ગાયાર્થ.—છદેણ-અજાણામિ-તહત્તિ-તુઘ્મપિ નહીં-
એવં-અને “અહમવિ લામેમિ તુમં” એ કે વચનો ગુરુના
હોય છે. ॥ ૩૪ ॥

માવાર્થ.—શિષ્ય પાતાના પહેલા વદનસ્થાનમા ઇચ્છામિ
ઇત્યાદિ પાત્ર પદો વડે જ્યારે ગુરુને વદન કરનાની ઇચ્છા
જણાવે, ત્યારે વદન કરાવવું હોય તો ગુરુ “છદેણ” એમ કહે

* છદેણ=અભિપ્રાયવડે, અથાત્ મારા પણ એ અભિપ્રાય છે (કે
તું વદના કરે)—અવગ્ત્યાવૃત્તિ એમાં શિષ્યને “જેવો તારો
અભિપ્રાય” એમ કહેવાનો અર્થ દેખવામા નથી, પરંતુ સમગ્ર સંકાય
એવો ॥

સે ગુરુ પહેલુ વચન બાણુ. તથા કર્મ કાગણુથી વદન ન કરાવવુ હોય તો 'વહિરચ્છદ કહે, અથવા 'તિવિદેષ કહે, ત્યારે શિષ્ય સક્ષિપ્ત વદન કરીને એટલે ખમાસમપૂ દધને અથવા તો ફક્ત " મત્યએણુવદામિ " એટલુ જ કહીને બાય પરંતુ સર્વથા વદન કર્યા વિના ન બાય એ ગિણાચાર છે.

ત્યારખાદ બીજા વદનસ્થાનમા અણુજાણહ મે મિડગ્ગહ એ ૩ પદો વડે શિષ્ય વદના કરના માટે જ્યારે ગુરુના અવગ્રહમા પ્રવેશ કરનાની આશા માગે ત્યારે ગુરુ અણુજાણામિ (=આશા આપુ છુ કે માન અવગ્રહમા પ્રવેશ કર) એમ કહે તે ગુરુ બીજુ વચન બાણુ.

ત્યારખાદ ત્રીજા વદનસ્થાનમા નિસીદ્ધિથી દિવમો ઘટકતો મુધીના ખાર પ વડે (ગુરુના ચરણને સ્પર્શ કરનાથી થયેલી અત્પ કિલામણા ખમાવીને) આપનો આજનો દિવસ બહુ સારી રીતે વ્યતીત થયો ? એ પ્રમાણે મુખગાતા પૂઠે ત્યારે ગુરુ 'તદ્વત્તિ કહે તે ગુરુ ત્રીજુ વચન બાણુ.

ત્યારખાદ " જત્તા મે " એ બે પદોડે " આપની સયમ યાત્રા મુખપૂર્વક વર્તે છે ? " એમ પૂઠે, ત્યારે ગુરુ 'તુઝપિ વદ્ધપ કહે તે ગુરુ ચોથુ વચન બાણુ.

ત્યારખાદ " જવણિજ્ઞ ચ મે " એ ત્રણ પદ વડે ગુરુને

૧ વહિરચ્છદ (=પ્રતિક્ષસ્વ-ચોભો) એ આવંચૂર્ણિનુ વચન અર્થસહ પ્રવં સારો વૃત્તિમા કહ્યુ છે પુન તે કારણુ બે શિષ્યને કહેવા ચોગ્ય હોય તો કહે નહિતર ન કહે

૨ તિવિદેષ એ પદ આવશ્યક વૃત્તિમાં કહ્યુ છે, અને તેને અર્થ " મન વચન કાયા વડે વદન કરવાનો નિષેધ છે " એ અર્થ પ્રવં સારાં વૃત્તિમાં કહ્યો છે

૩ તદ્વત્તિ એટલે તેમજ અર્થાત્ જેમ તુ કહે છે તેમ માગે દિવસ શુભ વ્યતીત થયો છે

૪ અર્થાત્ " તને પણ વર્તે છે ? " એટલે તારી સયમ યાત્રા પણ મુખે વર્તે છે ? મારી તો વર્તે છે

યાપના (રહુની મુખ સમાધિ) પછે, ત્યારે ગુરૂ ^૧પચ કહે તે ગુરૂનું પાચનું વચન જાણવું.

ત્યારબાદ જામેમિ સમાસમળો દેવસિઅ ચદ્રક્રમ એ છઠ્ઠા વદનસ્થાનના ચાર પદો વડે છે ક્ષમાઅમળુ ^૧મારાથી આપનો આજના દિનસ સખધિ જે અપરાધ થયો હોય તે ખમાવુ છું, એમ કહી ખમાવે ત્યારે ગુરૂ ^૨અદમધિ જામેમિ તુમ એમ કહે તે ગુરૂનું છઠું વચન જાણવું. એ પ્રમાણે શિષ્યના છ વદન-સ્થાનમાં દરેક વખતે ગુરૂ એકેક ઉત્તર આપતા જે છ ઉત્તર આપે છે તે જ ગુરૂવચન જાણના.

અવતરણ—હવે ગુરૂ પ્રત્યે થતી ૩૩ આશાતના ટાળવાનું ^{૨૧}મુ દ્વાર કહે છે—

^૧પુર^૨ઓ ^૩પર^૪ખા^૫સન્ને, ^૬ગતા ^૭ચિ^૮ટ્ટણ ^૯નિસી^{૧૦}અણા—^{૧૧}યમને
^{૧૨}આલો^{૧૩}અણ^{૧૪}પડિસુણને ^{૧૫}પુન્વાલવને ^{૧૬}ચ આલો^{૧૭}ણ ॥૩૫॥
^{૧૮}તહ ^{૧૯}ઉવદસ ^{૨૦}નિમતણ, ^{૨૧}ખદ્ધાયયણે ^{૨૨}તહા ^{૨૩}અપડિસુણને ।
^{૨૪}ખદ્ધત્તિ ^{૨૫}ચ ^{૨૬}તત્થગણ, ^{૨૭}કિં ^{૨૮}તુમ ^{૨૯}તજ્જાય ^{૩૦}નો ^{૩૧}સુમને ॥૩૬॥
^{૩૨}તો ^{૩૩}સરસિ ^{૩૪}કહછિત્તા, ^{૩૫}પરિસંભિત્તા ^{૩૬}અણુટ્ટિયાઈ ^{૩૭}કહે ।
^{૩૮}સંથારપાયઘટ્ટણ, ^{૩૯}ચિટ્ટુચ્ચ ^{૪૦}સમાસણે ^{૪૧}આવિ ॥૩૭॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થાનુસારે મુગમ છે.

૧ ઇવ=હા એમજ (એટલે મારા શરીરને મુખ સમાધિ વર્તે છે)

૨ હું પણ તને ખમાવુ છું—ધર્ત્યર્થ

* દેખાતા પાઠોમાં “ડ” એવો અનુગ્રહ કે અકાર સ્પષ્ટ સમજાય એવો પાઠ નથી તેથી પાછળના જ માં ફોનોવો માનવો, અથવા પ્રવૃં સારાં ને અનુસાર વો આલોઅણાપડિસુણને પાઠ હોય તો તે પણ ઉચિત છે

ગાથાર્થઃ—પુરોગમન^૧x (પુરોગન્તાx)—પક્ષગમન-આસન્ન-
ગમન (૧૫૪ગમન) તથા પુરસ્થ, (=પુરતિ^{૧૦}ન) પક્ષસ્થ
(પક્ષેતિ^૫ન)—પૃષ્ઠસ્થ (આસન્નતિ^{૧૧}ન)—તથા પુરો^{૧૨}નિપીદન
પક્ષેર્નિરીદન-આસન્નનિપી^{૧૩}ન (પૃષ્ઠનિપાદન) [એ ૯ અશા-
તના ત્રણ ત્રિકે ૩૫ જાણવી.)—તથા પૂર્વ આચમન-પૂર્વ આ-
લોચન-અપ્રતિશ્રવણ-પૂર્વાલોપન-પૂર્વાલોચન-પૂર્વોપદર્શન-પૂર્વ-
નિમત્રણ—ખર્દદાન—ખર્દાદન-અપ્રતિશ્રવણ-ખર્દ (ખર્દલાપણ)
તત્રગત—કિ (૨૧)^{૨૨}—તુ—તજ્જાત (તજ્જાતવચન)—તોમુ-
મન-તોમ્મરણ—કથાઈદ-પરિપ્દલેદ—અનુત્થિત કથા—સધાર-
પાદધટન—મધારોવસ્થાન—ઉચ્ચાસન—અને સમામન આચિ-
તે પણ, એ ૩૩ આશાતનાઓ છે.

x x ગાથામાં પુરોગન્તા એ શબ્દ (ગુરૂની આગળ ચાલનાર શિષ્ય
આશાતનાવાળો જાણવો ” એવા અર્થવાળો હોવાથી) શિષ્યનું વિશેષણ
થાય છે, અને તે પ્રમાણે ગાથામાં કહેલા સર્વે શબ્દ શિષ્યના વિશેષણ
તરીકે ગણવાના કક્ષા છે, તો પણ અહિં તો પુરોગમન (=ગુરૂની આગળ
ચાલવું તે આશાતના ” એ અર્થ પ્રમાણે) એ આશાતનાનું નામ કહ્યું
છે, અને તેથી આ ગાથાર્થમાં કહેલા સર્વે શબ્દો આશાતનાના નામ
તરીકે ગણાવ્યા છે, પરંતુ શિષ્યના વિશેષણ તરીકે નહિ એ વિપર્યય
કરવાનું કારણ આશાતનાના નામનુજ અહિં પ્રયોજન હોવાથી તે નામોની
સુગમતા કરવી તે છે

૧ ગાથામાં જો કે આસન્ન શબ્દ છે, પરંતુ તે અહિં પૃષ્ઠના અર્થ
સાથે જોડવા માટે છે, તેમજ પક્ષની આશાતના વખતે પણ ઉપવક્ષણથી
જોડવાનો છે

માધાર્થઃ—એ ૩૩ આશાતનાઓના નામ અને લાવાર્થ સ-
ક્ષેપમાં આ પ્રમાણે—

૧ પુરોગમન આશાતના—ગુરૂની (પુર=) આગળ આગળ કારણ વિના (ગમન=) ચાલે તે. (માર્ગ દેખાડવો ઇત્યાદિ કારણથી આગળ ચાલવામા આશાતના ન ગણવી)

૨ પક્ષગમન આશાતના—ગુરૂની (પક્ષ=) પડખે પડખે (બરાબરીમા દેખાય એવી રીતે) નજીકમા ચાલવુ તે. (નજીકમા ચાલવાથી થાસ ખાસો ઠીક ઇત્યાદિ થતા ગુરૂને શ્લેષમ વિગેરે ઉડે છે માટે તેવી આશાતના ન થાય તેટલે દૂર ચાલવુ).—

૩ પૃષ્ઠ (આસન્ન) ગમન—ગુરૂની પૃષ્ઠે=પાછળ નજીકમા ચાલે તે આશાતના

૪ પુર સ્થ—ગુરૂની પુર=આગળ (સ્થ=) ઉભા રહેવુ તે આશાતના.

૫ પક્ષસ્થ—ગુરૂની પડખે નજીકમા ઉભા રહેવુ તે આશાતના

૬ પૃષ્ઠ (આસન્ન) સ્થ—ગુરૂની પાછળ પડ્ડા નજીકમા ઉભા રહેવુ તે આશાતના,

૭ પુરોનિષીદન—ગુરૂની આગળ નિષીદન=બેસવુ તે આશાતના.

૮ પક્ષ નિષીદન—ગુરૂની પડખે નજીકમા બેસવુ તે આશાતના.

૧ એ " નજીક " અર્થ પક્ષની ૩ આશાતનાઓમા ન જોડીએ તો પણ ચાલે, પરંતુ પૃષ્ઠ સળધિ આશાતનાઓમા અવશ્ય જોડવો

૫ ગાથામા તો પૃષ્ઠ ગળદ છેજ નહિ, પરંતુ આસન્ન ગળદ છે, તો અહિ આસન્ન ગમનને બદલે પૃષ્ઠગમન આશાતના કેમ કહી ? એ શકાના અમાધાનમા બાલવુ કે ગુરૂની પૃષ્ઠે=પાછળ તો શિષ્યને ચાવવા વિગેરેનો અધિકાર છેજ પરંતુ આસન્ન=નજીકમા ચાવવાનો અધિકાર નથી માટે ગાથામા પૃષ્ઠ ગળદને બદલે આસન્ન ગળદ કહ્યો છે તે જ વિશેષ ઠીક છે, અને તે પૃષ્ઠ સાથે જોડવા માટે છે, જેથી પાછળ ચાલે તે આશાતના નહિ પરંતુ પાછળ નજીકમા ચાલે તેજ આશાતના એ ભાવ સ્પષ્ટ થાય છે અને ત્રીથામા પૃષ્ઠગમન આશાતના લખેની હોવાથી અહિ પણ પૃષ્ઠગમન આશાતના લખી છે

* ૧ પૃષ્ઠ (આસન્ન) નિપીદન—ગુરૂની પાછળ પગ્નુ નચ-કમા બેસવું તે આશાતના.

૧૦ આચમન—ગુરૂની સાથે ઉચ્ચાન્નમિત્રે (=વડીનીતિ માટે) ગયેલ શિષ્ય ગુરૂના પહેલા આચમન (=હાથ પગની શુદ્ધિ) કરે તો આશાતના. આહારાદિ વખતે પણ પહેલી મુખાદિ શુદ્ધિ કરવાથી પણ એ જ આશાતના લાગે છે.

૧૧ આલોચન—ખહારથી ઉપાસ્યે ગુરૂની સાથે આવ્યા છતાં ગુરૂની પહેલા ગમનાગમન આલોચનું તે આશાતના.

૧૨ અપ્રતિષ્ઠવળ—કોણ ઉઘે છે? કોણ જાને છે? એ પ્રમાણે રાત્રે ગુરૂ પૂછે ત્યારે શિષ્ય જાગતો હોય તો પણ જાણે અપ્રતિષ્ઠવળ=આલોચનો ન હોય તેમ જવાબ ન આપે તો આશાતના.

૧૩ પૂર્વાલાપન—કોઈ આવેલ તદ્દનિશ્ચયે ગુરૂએ બોલાવ્યા પહેલા પોતે બોલાવે તો આશાતના. (પૂર્વ=પ્રથમ આલાપન=બોલાવવું એ શબ્દાર્થ છે)

૧૪ પૃષ્ઠાલોચન—ગોચરી-આહારાદિ લાવીને પ્રથમ બીજા કોઈ સાધુ આગળ તે ગોચરી આલોચ્યે, અને ત્યાંબાદ ગુરૂ આગળ આવેલ્યે તો આશાતના. (અહિં ગોચરી સખધિ ગમનાગમનની ઈન્ધિયાવહિ પરિક્રમથી તે ગોચરી આલોચવી અથવા આલોચવી કહેવાય).

૧૫ પૂર્વોપદર્શન—લાવેલી ગોચરી ગુરૂને દેખાડ્યા પહેલા બીજા કોઈ માધુને દેખાડે તો આશાતના (અહિં પૂર્વ=પહેલા ઉપદર્શન=દેખાડવું એ શબ્દાર્થ છે)

* આગળની ૩, પડખાની ૩, અને પાછળની ૩ આશાતનાઓ (ચાલવું-કેલા રહેવું-અને બેસવા અબધિ) ગણતાં એ ત્રણ ત્રિકની ૬ આશાતના ગણવી અથવા ચાલવાની ૩ કેલા રહેવાની ૩ અને બેસવાની ૩ એ પ્રમાણે પણ ૬ આશાતના ત્રણ ત્રિકરૂપ ગણાય

૧ ૧૧ મી અને ૧૪ મી આશાતના નામથી તુલ્ય છે પરંતુ અર્થથી ભિન્ન છે

૧ પુરોગમન આશાતના—

કાળુ વિના (ગમન=) ચાલે તે.

પુવી આગળ ચાલવામા આશાત

૨ પક્ષગમન આશાતના—ગુ

(બગબરીમા દેખાય એની ગીતે)

કમા ચાલવાથી થાસ ખાસા છીક

વિગેરે ઉડે છે માટે તેવી આશાતના

૩ પૃષ્ઠ (આમન) ગમન—ગુરૂ

ચાલે તે આશાતના.

૪ પુર સ્થ—ગુરૂની પુર=આગળ.

આશાતના.

૫ પક્ષસ્થ—ગુરૂની પડખે નજીક.

આશાતના

૬ પૃષ્ઠ (આમન) સ્થ—ગુરૂની પાછળ

રહેડુ તે આશાતના,

૭ પુરોનિષીદન—ગુરૂની આગળ

આશાતના

૮ પક્ષ નિષીદન—ગુરૂની પડખે ન

આશાતના.

૧ એ ' નજીક ' અર્થ પક્ષની ૩ આશાતન

પણ ચાલે, પરંતુ પૃષ્ઠ સખધિ આશાતનાઓમાં

૨ ગાથામાં તો પૃષ્ઠ શબ્દ છેજ નહિ, પરંતુ

તો અહિં આસન્ન ગમનને બદલે પૃષ્ઠગમન આશાતન

શકાના અમાધાનમાં બહુવુ કે ગુરૂની પૃષ્ઠે=પાછળ

વિગેરેનો અધિકાર છેજ પરંતુ આસન્ન=નજીકમાં ચા

નથી માટે ગાથામાં પૃષ્ઠ શબ્દને બદલે આસન્ન શબ્દ

વિશેષ ઠીક છે, અને તે પૃષ્ઠ સાથે જોડવા માટે છે, જે

તે આશાતના નહિ પરંતુ પાછળ નજીકમાં ચાલે તેજ

ભાવ સ્પષ્ટ થાય છે અને રૂથોમા પૃષ્ઠગમન આશાતના

અહિં પણ પૃષ્ઠગમન આશાતના લખી છે

* ૧ વૃષ્ટ (આસન) નિષીદન—ગુરૂની પાછળ પરંતુ નજીકમાં બેસવું તે આશાતના.

૧૦ આચમન—ગુરૂની સાથે ઉચ્ચાન્નભૂમિએ (=વડીનીતિ માટે) ગયેલ શિષ્ય ગુરૂના પહેલા આચમન (=હાથ પગની શુદ્ધિ) કરે તો આશાતના. આહારાદિ વખતે પણ પહેલી મુખાદિ શુદ્ધિ કરનાવી પણ એ જ આશાતના લાગે છે.

૧૧ આલોચન—ખહારાદિ ઉપાશ્રયે ગુરૂની સાથે આલ્યા હતા ગુરૂની પહેલા ગમનાગમન આલોનવું તે આશાતના.

૧૨ અપ્રતિધ્વન—કોણ ઉઘે છે ? કોણ જાગે છે ? એ પ્રમાણે રાત્રે ગુરૂ પૂછે ત્યાં શિષ્ય જાગતો હોય તો પણ જાણે અપ્રતિધ્વન=સાબળતો ન હોય તેમ જવાબ ન આપે તો આશાતના.

૧૩ પૂર્વાભાષન—કોઈ આવેલ ગૃહસ્થાદિકને ગુરૂએ બોલાવ્યા પહેલા પોતે બોલાવે તો આશાતના. (પૂર્વ=પ્રથમ આભાષન=બોલાવવું એ શબ્દાર્થ છે)

૧૪ પૂર્વાલોચન^૧—ગોચરી-આહારાદિ લાવીને પ્રથમ બીજ કોઈ સાધુ આગળ તે ગોચરી આલોચે, અને ત્યાંબાક ગુરૂ આગળ આવોચે તો આશાતના. (અહિં ગોચરી સખધિ ગમનાગમનની ધન્યાવહિ પડિતમવી તે ગોચરી આલોચવી અથવા આલોચવી કહેવાય).

૧૫ પૂર્વોપદર્શન—લાવેલી ગોચરી ગુરૂને દેખાડ્યા પહેલા બીજ કોઈ સાધુને દેખાડે તો આશાતના (અહિં પૂર્વ=પહેલા ઉપદર્શન=દેખાડવું એ શબ્દાર્થ છે)

* આગળની ૩, પડખાની ૩, અને પાછળની ૩ આશાતનાએ. (ચાનવું-ઉભા રહેવું-અને બેસવા સખધિ) ગણતાં એ ત્રણ ત્રિકની ૬ આશાતના ગણવી અથવા ચાવવાની ૩ ઉભા રહેવાની ૩ અને બેસવાની ૩ એ પ્રમાણે પણ ૬ આશાતના ત્રણ ત્રિકરૂપ ગણાય.

૧ ૧૧ મી અને ૧૪ મી આશાતના નામથી તુલ્ય છે પરંતુ અર્થથી ભિન્ન છે.

૧૬ પૂર્યનિમન્ત્રણ—ભાવેલા આહાર પાણી વાપરવા માટે પહેલા બીજા સાધુઓને નિમન્ત્રણ કરે (બોલાવે), અને ત્યાર-બાદ ગુરુને નિમન્ત્રણ કરે તો આશાતના

૧૭ સદ્દાન—આહાર લાપીને ગુરૂની આજ્ઞા વિના પોતે જ બીજા સાધુઓને જેમ ઘટે તેમ મધુર સ્નિગ્ધ આદિ સદ્દા=ખાદ્ય આહાર યથાયોગ્ય દાન=વહેચી આપે તો આશાતના

૧૮ સદ્દાદન—આહાર લાપીને ગુરુને કંઈક ઘોડા આપીને જે સ્નિગ્ધ અને મધુર આહાર ઉત્તમ દ્રવ્યોનો બનેલો હોય તે પોતે વાપરે તો આશાતના (અહિ સ્પષ્ટ એટલે ખાદ્ય-મધુર આહારનું અવન=ખાવું એ રશબ્દાર્થ છે.)

૧૯ અપ્રતિષ્ઠા—ગુરૂ બોલાવે ત્યારે ન બોલવું તે આશાતના (બારમાં આશાતના પણ એજ નામવાળી છે, પણ તેમાં અને આમાં તફાવત એ છે કે બારમાં આશાતના રાત્રે નિદ્રાના સમયની છે, અને આ ૧૯ માં આશાતના ૧ દિવસે બોલાવવા સંબધિ છે.)

૨૦ સદ્દા (માષણ)—કઠિન કર્કશ અને મોટા ઘાટા પાડીને ગુરૂ સાથે (ખદ્દ એટલે પ્રચુર—ઘણું) બોલવું તે આશાતના.

૨૧ તત્રગત (માષણ)—ગુરૂ બોલાવે ત્યારે મિથ્ય “મત્યએ-ણુનહમિ” વત્યાદિ બોલ્યા તુર્ત ઉઠી ગુરૂ પાસે જઈને નમ્રતાથી ગુરૂ શુ કહો છે તે સાલણવું બેઠાએ, તેને ખદ્દે પોતાના આસને બેઠો હતોજ જવાખ આપે તો આશાતના

૨૨ કિં માષણ—ગુરુ બોલાવે ત્યારે ‘કેમ ? શુ છે ? શુ કહો છો ?’ વત્યાદિ બોલે તો આશાતના કારણ કે ગુરુ બોલાવે

૧ ખદ્દ એટલે પ્રચુર-ઘણું ઘણું આપવું એવો પણ અર્થ ॥

૨ અહિ “ખદ્દાદિ અદન” એ પણ આશાતના કહી છે જેમાં ખદ્દ એટલે પ્રચુર ઘણું અર્થ થાય છે, તે પ્રચુર આદિ આહારવાગે અર્થ બણનારને દીર્ઘ અને સુગમ ન હોવાના કારણથી કહ્યો નથી.

૧ ઇતિ પ્રવ૦ સારો૦ અને ધર્મે સ૦ વૃત્તિ

૨ વર્તમાનમાં એ વચન પ્રચલિત નથી, તો પણ તુર્ત જો કહીને ઉઠવું તે (પ્રચલિત) રિવાજ પણ વિનય ભર્યો છે

ત્યારે શિષ્યે શીખ “ મત્થએણ વદામિ ” કહેવું (અને તુર્ત ગુરુ પાસે જઈને “ આજ્ઞા દરમાવો ” ઇત્યાદિ નમ્ર નયનો બોલના જોઈએ.)

૨૩ તુ (માપણ)—ગુરુને “ ભગવત, શ્રી, પૂજ્ય, આપ, ” ઇત્યાદિ મોટા માનનાળા (બહુવચનનાળા) શબ્દોની બોલાવવા જોઈએ, તેને બદલે “ તુ, તને, તહારા ” ઇત્યાદિ તોછ-સાઈવાળા ” (એકનયનનાળા) શબ્દોથી કુકારીતે બોલાવે તે આશાતના

૨૪ તજ્ઞાત (માપણ)—ગુરુ ગિધ્યને કહે કે “ આ જ્ઞાન (માન) સાધુની વેચાન્ય કેમ કરતો નથી ? તું બહુ આગમુ થઈ ગયો છે. ” ત્યારે ગિધ્ય કહે કે “ તમે પોતેજ કેમ વેચાવન્ય કરતા નથી ? તમે પોતેજ આગમુ થઈ ગયા છો ” ઇત્યાદિ રીતે ગુરુ જે ગિખાનણનું વચન કહે તેજ વાક્ય-નયન પ્રમાણે ગુરુને પ્રત્યુત્તર (મામો-ઉલટો જનાળ) આપે તે તજ્ઞાત ભાવણ અથવા તજ્ઞાત વચન આશાતના કહેવાય. [અહિ તજ્ઞાત એટલે તેજ જાતિના અર્થાત્ તે મગ્ગા વચનો (વડે ઉલટો જનાળ) એ શબ્દાર્થ છે.]

૨૫ નોસુમન—ગુરુ (અથવા જ્ઞાતિધિક) કથા કહેતા હોય ત્યારે “ અહો આપે આ વચન ઉત્તમ કહ્યું ” ઇત્યાદિ પ્રસાસા વચનો ન કહે તેમજ કથાથી પોતાને સાગી અસન્ન થઈ છે એવો આશ્ચર્યભાવ અથવા હર્ષભાવ પણ ન દર્શાવે, પરંતુ મનમા (શુ મારાવી પણ એમની આનંદ વ્યાખ્યાન કર્યા છે ? એવી ધૃત્યાવીજ જાણે) હુલાતો હોય તેમ વર્તે તો આશાતના. (અહિ ગુરુપ્રત્યે કથાદિ પ્રમગે શિષ્યનું સુમન=મારું મન નોં નહિ તે નોસુમન—એ શબ્દાર્થ છે.)

૨૬ નોસ્મરણ—ગુરુ ધર્મકથા કહેતા હોય ત્યારે “ તમને આ અર્થ સ્મરણમા-યાદ નથી, એ અર્થ એ પ્રમાણે ન હોય ” ઇત્યાદિ કહે તો આશાતના

૨૭ કરાહેદ—ગુરુ ધર્મકથા કહેતા હોય ત્યારે “ એ કથા હું તમને (સભાજનોને) પછીથી સાગી રીતે મમજન-

વીશ ” ઇત્યાદિ કહીને અથવા તે કથા પુનઃ સમજાવીને ચાલતી કથામાં વ્યાધાત-મગ કરે તો આશાતના.

૨૮ પરિપદ્ ભેદ—ગુરુ કથા કહેતા હોય, અને સલાપણુ કથાના રસમાં એકતાન થઈ રહી હોય, તેટલામાં શિષ્ય આવીને કહે કે ‘ હવે કયા સુધી કથા લખાવવી છે ? આહાર પાણીનો અવસર થઈ ગયો અથવા પૌરુષી વેળા પણુ થઈ ગઈ ” ઇત્યાદિ કહી પરિપદ્=સલા (જનના ચિત્ત) નો ભગ કરે (તેમજ સલાજનો પણ કેટલાક ઉઠી ઉઠીને ચાલવા માટે) તો આશાતના. અથવા એણે કઈ કહે કે જેથી સલા ભેગી ન થાય તે પણુ આશાતના.

૨૯ અનુસ્થિત કથા—ગુરુ કથા કહી રહ્યા બાદ પર્યાદા—સલા હજી ઉઠી ગઈ ન હોય તેટલામાં પોતાની ચતુરાઈ દર્શાવવા ગુરુએ વ્યાખ્યાનમાં કહેલી કથાનો અથવા અર્થનો નિરોપ વિસ્તાર ગૂઢી બતાવે તો આશાતના.

૩૦ સધારણાવચ્છન—ગુરુની શર્યાને અને સધારા વિગેરેને પોતાનો પગ લગાડવો, તેમજ આજ્ઞા વિના હાથ લગાડવો, તથા તેમ કરીને પણ ગુરુને તે દોષ ખમાવે નહિ તો આશાતના જાણવી કારણ કે ગુરુની પેઠે ગુરુના ઉપકરણુ પણ પૂજ્ય છે માટે શિષ્યનો ધર્મ છે કે ગુરુના ઉપકરણુને પણ પગ વિગેરે લગાડવો નહિ અને આજ્ઞા વિના સ્પર્શ પણ કરવો નહિ, અને જો સ્પર્શ થઈ જાય તો ‘ ફરીથી એમ નહિ કરૂં ’ એમ બોલી અપરાધ ખમાવવો [અહિં શરીર પ્રમાણની (ડાહ્યાની) શર્યા અને અડી હાથનો સધારો જાણવો.]

૩૧ સધારાવચ્ચાન—ગુરુની શર્યા તથા સધારા વિગેરે ઉપર અવચ્ચાન=ઉણા રહેવું (તથા ઉપલક્ષણુથી) બેસવું, સ્તવું, તે આશાતના.

૩૨ ઉચ્ચાસન—ગુરુથી અથવા ગુરુની આગળ તેમના કરતા ઉંચા આસન ઉપર બેસે તો આશાતના.

૧ તદ્વિક્ષિ મળઈ જહ ન સા મિલ્ઈ—ઇતિ પ્રવ૦ સારો. વચનાણુ

૨ ઉપલક્ષણુથી ગુરુનાં વચ્ચાદિકથી અધિક મૂલ્યવાળાં વચ્ચાદિક વાપરનાં તે પણ આશાતના એમાં અત્યંત સહવે છે

૩૩ મમામન—ગુરૂની અથવા ગુરૂની આગળ સગ્ગા આ-
સને બેઠે તે આગાતના.

ઉત્તમ શિષ્યે એ ૩૩ આગાતનાઓ વર્જવી. કારણ કે
ગુરૂની આગાતના (અવિનય) નહિ કરના. શિષ્ય ઉપર ગુરૂની
પરમ કૃપા સ્વાભાવિક હોય છે, અને તેવી જાનાદિકની પ્રાપ્તિ
મુગમ થાય છે. એ આગાતનાઓ માધુની મુખ્યતાએ કહી છે,
છતાં આનકને પણ એ આગાતનાઓ યથાયોગ્ય (જોરસી શ્રાવને
અને ઘટે તેરસી) ટાળવા યોગ્ય જાણવી

॥ ગુરૂની જવન્યાદિ ભેદથી ૩ આગાતના ॥

ગુરૂને પગ વિગેરે લગાડવો ઈત્યાદિ જગન્ય આજ્ઞાતના, યુ ક
વિગેરે લગાડવું ઈત્યાદિ મધ્યમ આજ્ઞાતના, અને ગુરૂની આજ્ઞા
ન માનવી, અથવા આજ્ઞાવી વિપરીત કરવું, આજ્ઞા માલગવી
નહિ, અને કઠોર ભાષા કરવું વિગેરે ઉત્કૃષ્ટ આજ્ઞાતના જા-
ણવી એ પ્રમાણે માજ્ઞાત ગુરૂની આગાતના ૩૩ પ્રકારે અથવા
૩ પ્રકારે જાણવી (—શ્રાદ્ધનિર્ણિ વૃત્તિ)

॥ ગુરૂની સ્થાપનાની ૩ આગાતના ॥

સ્થાપનાને પગ લગાડવો વિગેરે અથવા આમતેમ ચલ-
વિચલ કરવી તે જગન્ય, ભૂમિ ઉપર પાડી નાખવી અને અન-
જ્ઞાથી જેમ તેમ મૂકવી—જોડવની તે મધ્યમ, તથા નાશ કરવો
અથવા ભાંગી નાખવી વિગેરે ઉત્કૃષ્ટ આગાતના જાણવી.
(—શ્રાદ્ધનિર્ણિ વૃત્તિ)

અવતરણ—હવે (બહુત) ગરૂનન કરનાની બે વિધિનું
૨૦ સુ દ્વાર કહેવાય છે કે જે સવાળ અને સાજનું લઘુપ્રતિષ્ઠમણ
ગણાય છે તેમા પ્રથમ સનાનું લઘુપ્રતિષ્ઠમણ આ પ્રમાણે—

ઈરિયા કુસુમિણસગો, ચિદ્વંદન પુતિ વદના-લોચ ।

વંદન યામણ વંદન, સંવર ચડછોમ દુસડ્ડાઓ ૩૮

ગજ્ઞાર્થ—ભાનાર્થમા લખેલા ક્રમ પ્રમાણે મુગમ છે

ગાયાર્થ—ભાવાર્થમા લખેલા ક્રમ પ્રમાણે મુગમ છે—

માવાર્થ—પ્રભાતનું પ્રતિક્રમણ કરનાના નિયમનાળાએ કેઈ વખતે પ્રતિક્રમણની સામગ્રીના અભાવે અથવા તેવી શક્તિના અભાવે આ ગાથામાં દર્શાવેલા વિધિ પ્રમાણે બૃહત્ ગુરૂવદન તો અવશ્ય કરવું જોઈએ, એ બૃહત્ ગુરૂવદન તે લઘુપ્રતિક્રમણ ગણાય છે તે સનાતના બૃહત્ ગુરૂવદનનો (એટલે લઘુ પ્રતિક્રમણનો) વિવિધ સંક્ષેપમાં આ પ્રમાણે—

૧ દરિયાવહિય—ગુરુ પાસે ધરિયા-રહિય પટિકાથી પર્થન્તે લોગસ્સ કહેવો.

૨ કુસુમિણકુસુમિણનો કાઉસ્સગ—ત્યારબાદ રાત્રે રાગથી આવેલ તે (ત્રીગમનાદિક) કુરૂનખ, અને દ્વેષથી આવ્યા હોય તે કુરૂનખનો દોષ દાખવા માટે ૪ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ કવો તે કુસુમિણ કુસુમિણનો કાઉસ્સગ જાણવો.

૩ ચૈત્યવદન—ત્યારબાદ ચૈત્યવ ૦ નો આદેશ માગી જગ-ચિતામણી ચૈત્યવદન જયવીઅરાય મુધીનું કરવું.

૪ મુદ્રપત્તિ—ત્યારબાદ ખમાસમણ પૂર્વક આદેશ માગી મહોપત્તિ પડિલેહવી.

૫ વદન—ત્યારબાદ બે વાર દ્વાદશાવર્ત વદન કરવું.

૬ આલોચના—ત્યારબાદ આદેશ માગી રાધ્ય આલોચણા કરવી. (=ઈ-છાં ૨૦ લાં રાધ્ય આલોઈ ? ઇ-છ આલો એમિ બે મે રાધ્યો ॥ ઇત્યાદિ કહેવું.) અહિ એજ લઘુ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ॥

૭ વદન—ત્યારબાદ પુન બે વાર દ્વાદશાવર્ત વદન કરવું.

૮ સ્વામણા—ત્યારબાદ રાધ્ય અબ્બુદિઓ ખામનો.

૯ વદન—ત્યારબાદ પુન બે વાર દ્વાદશાવર્ત વદન કરવું.

૧૦ સવર (=વચ્ચરવાળ) —ત્યારબાદ ગુરુ પાસે યથાશક્તિ પચ્ચખાણુ લેવું.

૧ આ ૫૦ ગુરૂવદનની અપેક્ષાએ દ્વાદશાવર્ત વદન તે અહિ લઘુ ગુરૂવદન જાણવું.

૨ ક્રમશઃ વિશેષ વિધિ ગુરૂ વિગેરે પાસે શીખવાથી જાણી શકાય.

૧૧ ચાર છોમર્ચદન—ત્યારબાદ ૪ ખમાસમણ પૂર્વક “લ-ગનાન હુ ” આદિ ૪ ને છોલવ દન કરવું

૧૨ ચે મ્યાધ્યાય આદેશ—ત્યારબાદ બે ખમાસમણ પૂર્વક સજ્જાય કરવાના બે આદેશ માગવા, અને શુરુ પાસે રના-ધ્યાય કરવો.

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા સનારના બૃહત્ શુરુદનનો વિધિ કહીને હવે આ ગાથામા સાંજે કરના યોગ્ય વૃં ગુહ્યવદન અથવા સાજના લઘુ પ્રતિક્રમણ નો વિધિ દર્શાવે છે—

હરિયા-ચિહ્વદળ-પુત્તિ-વદળ-ચરિમ-વદળા-લોય
વંદળ શ્રામણ ચડછો મ દિવસુસ્સગ્ગો દુસજ્જાઓ ૩૧

ગાદાર્થ—ભાવાર્થમા કહેલા ક્રમ પ્રમાણે સુગમ છે.

ગાયાર્થ—ભાવાર્થના ક્રમ પ્રમાણે સુગમ છે

માવાર્થ—સાજરે પ્રતિક્રમણ કરવાના નિયમનાળાએ કોઇક વખતે પ્રતિક્રમણની મામત્રીના અભાવે અથવા તેની શક્તિના અભાવે આ ગાથામા દર્શાવેલા વિધિ પ્રમાણે બૃં શુરુદન તો અવશ્ય કરવું જોઇએ. કે જે મધ્યાનુ લઘુ પ્રતિક્રમણ ગણાય છે. તેનો નિધિ આ પ્રમાણે—

૧ હરિયાવહિય—હરિયાવહિય પડિકમી પર્યન્તે લોગસ્સ કહેવો.

૨ ચિહ્વદળ—ત્યારબાદ ખમાં ૬૪ આદેશ માગી ચૈત્ય-વદન કરવું.

૩ મુહપત્તિ—ત્યારબાદ ખમાં ૬૪ આદેશ માગી મુહપત્તિ પરિલેહની.

૪ વદન—ત્યારબાદ બે વાર દ્વાદશાવર્ત વદન કરવું.

૫ દિવસચરિમ—ત્યારબાદ દિવસચરિમ પચ્ચખખાણુ કરવું.

૬ વંદન—ત્યારબાદ બે વાર દ્વાદશાવર્ત વદન કરવું.

૭ આલોચના—ત્યારબાદ આદેશ માગી દિનસ સખધિ અતિચાર આલોવવા (એટલે “ ઇન્છ આલોએમિ જે મે દેવસિઓ અધ્યારો ” એ સુત્ર કહેણુ) અહિ મુખ્યત્વે એજ સુત્ર લઘુ પ્રતિક્રમણ સુત્ર બાપુ

૮ વંદન—ત્યારબાદ જે વાર દ્વાદશાવર્ત વદન કરણુ

૯ જામણા—ત્યારબાદ આદેશ માગી અખબુકિઓ ખામવો.

૧૦ ચાર છોમઘવન—ત્યારબાદ ૪ ખમાસમણ પૂર્વક ૪ છાલનદન કરવા

૧૧ દૈવમિક પ્રાયશ્ચિત્તનો કાઉસ્સગા—ત્યારબાદ આદેશ માગી ચાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગા કરવો.

૧૨ બે સ્વાધ્યાય આદેશ—ત્યારબાદ જે ખમાસમણ પૂર્વક જે આદેશ માગી સબજાય (સ્નાધ્યાય) કરની ॥ इति २२ सु द्वार समाप्त ॥

॥ इति गुरुवदनस्य २२ द्वाराणि समाप्तानि ॥

અવતરણ—હવે આ પ્રકરણના ઉપસહાગમાં (સમાપ્તિના પ્રસંગમાં) પ્રથમ પૂર્વોક્ત વિવિધે ગુરુવદન કરનારને જે મહાન લાભ થાય છે તે આ ગાથામાં દર્શાનાય છે —

एय किङ्कम्मविहि, जुजता चरणकरणमाउत्ता ।

साहू खवति कम्म, अणेगभवसचिअमणंत ॥ ४० ॥

શબ્દાર્થ

एय(=એન)=એ પ્રમાણે, પૂર્વે કહેલી.	आउत्ता=ઉપયોગવાળા, સાનનાન.
जुजता=પ્રયુજતા, કરનાન	सचिअ=સચિત, એમના કરેલ

गाथार्थ—એ પ્રમાણે પૂર્વે કહેલી કૃતિકર્મ નિધિને (ગુરુવદન વિધિને) કરનારા એના ચરણ કરવામાં (=ચારિત્રમાં અને તેની ક્રિયામાં અથવા ચરણ સિતારિ તથા કરણ મિતરિમાં)

ઉપયોગવાળા સાધુઓ અનેક પૂર્વ લવના (મા) એકલા કરેલા અનન્ત કર્મેને ખપાવે છે (એટલે માશ્વપદ પામે છે) ॥૪૦॥

માવાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે જાણવો, પરંતુ આ ગાથામા વિરોધ તાત્પર્ય એ છે કે—સાધુ પોતાની સર્વ ક્રિયામા ચાહે તેવો કુશળ અને ઉપયોગનાજો હોય તો પણ ગુરુવદન વિધિ-પૂર્વક ન કરતો હોય તો તેવો (ગુરુના વિનયમા અનાદરનાજો) સાધુ કર્મની નિર્જર કરી મુક્તિપદ ન પામી શકે, માટે ક્રિયા-વત સાધુએ પણ ગુરુ મહાનજનો વિનય કન્યામા અનાદરવાળા ન થવું, એ ઉપદેશ છે.

અવતરણ—હવે આ છેલ્લી ગાથાનો ગુરૂવદન ભાષ્યની સમાપ્તિ થાય છે, ત્યાં આ ભાષ્યના કર્તા શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ પોતાના મતિદોષથી અજાણતા થઈ ગયેલી (ગૂંહી ગયેલી) કોઈ ભૂલચુકને માટે પોતાની લયુતા દર્શાવી શ્રી ગીતાધ્યાને તે ભૂલ સુધારી લેવા નિશ્ચિત કરે છે—

અપ્પમદ્ભવ્વોહ-ત્થ માસિય વિવરિય ચ જમિહમણ
તં સોહતુ ગિયત્થા, અણમિનિવેસી અમચ્છરિણો ૪૧

૧ શ્રી સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે કે—ચદ્ધણ્ણ મત્ત જીવે રિં અઙ્ગિઙ્ગહ ? ગોઅમા ! અદુકમ્મપગહીઓ નિવિદ્ધચ્છણવદ્ધાઓ નિદિલ્લચ્છણ ચદ્ધાઓ કરેહ ઇત્યાદિ આવાપકનો અર્થ આ પ્રમાણે—

હે ભગવત ! ગુરૂવદન વડે છવ શુ (લાભ) ઉપાર્જન કરે ? ઉત્તર—
હે ગૌતમ ! આઠ કર્મપ્રકૃતિઓ જે ગાઠ બધનથી બધાયવી હોય તેને શિથિલ બધનથી બધાયવી (=શિથિલ) કરે, દીર્ઘકાળની સ્થિતિવાળી હોય તેને અલ્પકાળની સ્થિતિવાળી કરે, તીવ્ર રચવાળી હોય તેને મદ-રસવાળી કરે, ઘણા પ્રદેશસમૂહવાળી હોય તેને અપ્રદેશ સમૂહ-વાળી કરે, અને આ આદિ અનન્ત સમારૂપી અટવીમાં પરિભ્રમણ ન કરે અને તેનો પાર પામે (બીજા આવાપકનો અર્થ —) તથા વદનવડે નીચગોત્ર કર્મ ખપાવે, અને ઉચ્ચગોત્રકર્મ બાધે, તેમજ સૌભાગ્યવાળું અપ્રતિહત એવું (શ્રી જિનેન્દ્રની) આસાનુ રૂણ (મુક્તિપદ) પામે —ઇતિ ધર્મ સત્ત્વ વૃત્તિ)

શબ્દાર્થ —

અપ્પમદ્=અટપ મતિવાળા

મવ્ય=ભવ્ય જીવોને

ઘોઠત્વ=ખેાડ કરવાને અર્થે

માસિયં=ભાષ્ય, કથું

વિપરિયં=વિપરીત

ચ=અને (પરંતુ)

જં=જે કાંઈ

દ્વદ્=અહિ, તેમા

મવ=મેં, માનવે

સોઢતુ=તોડે, શુદ્ધ કરે.

નિયત્યા=હે ગીતાર્થો !

અણમિનિવેમી=આમહરહિત

અમચ્છરિણી=મત્સર(=ઈર્ષ્યા)

ગહિત

માર્થ—અટપ મતિવાળા એના ભવ્ય જીવોને ખોડ કરવાને અર્થે (આ શુક્રવદન ભાષ્ય નામનું પ્રકરણ મેં દેવેન્દ્રસુરિએ) કથું છે, પરંતુ તેમા મારા વડે જે કાંઈ વિપરીત કહેવાયું હોય (એટલે મારાથી અજ્ઞાનતા જે કંઈ ભૂલચુક થઈ હોય) તે ભૂલચુકને આમહરહિત અને ઈર્ષ્યારહિત એવા હે ગીતાર્થ મુનિઓ ! તમે શુદ્ધ કરો ॥ ૪૧ ॥

માર્થ—માર્થાર્થવન મુગમ છે

इति श्री महिसानाराय-नगरनिवासि-सद्गतश्रेष्ठिर्य-श्रीयुत
वैष्णोचन्द्र-सुरचन्द्र सस्यापित-श्री जैनश्रेयस्वरमदल-
सम्पेरणात् श्री भृगुकच्छनिवासि-श्रेष्ठिर्य-श्रीयुता-
नुपचन्द्र-विशार्यि-चदुलाल-लिखित
श्री गुरुवदनभाष्यमार्थः

समाप्त

॥ શ્રી જિનેન્દ્રાય નમઃ ॥

પ્રત્યાખ્યાન ભાષ્ય

ભાવાર્થ સહિત

(મૂલકર્તા શ્રીમદ્ દેવેન્દ્રમૂરિ ॥)

અવતરણ — હવે આ ત્રીજા પચ્ચખખાણુ લાખ્યમા પચ્ચ-
ખખાણુ લેવાનો વિધિ કહેવાય છે. ત્યાં આ પહેલી ગાથામા
પચ્ચખખાણુના ૧ મૂલદ્વાર દર્શાવાય છે—

દસ^૧ પચ્ચલાણ^૨ ચડવિહિ^૩, આહાર^૪ દુવીસંગાર^૫ અદુરુત્તા^૬

દસવિગઈ^૭ તીસ^૮ વિગઈ-ગય^૯ દુહમગા^{૧૦} છસુદ્ધિ^{૧૧} ફલ^{૧૨} ?

શબ્દાર્થ —

ચડવિહિ=૪ પ્રકારનો વિધિ
દુવીસ(આ)ગાર=આવીસ આગાર

અદુરુત્તા=ખીજનાર નહિ
ઉચ્ચરેલા

વિગઈ-ગય=વિકૃતિગત, ની-
વિચાતા.

ગાયાર્થ:—૧૦ પચ્ચખખાણુ-૪ પ્રકારનો (ઉચ્ચાર) વિધિ-
૪ *પ્રકારનો આહાર-ખીજનાર નહિ ઉચ્ચરેલા (=નહી ગણેલા)
એવા ૨૦ આગાર-૧૦ વિગઈ-૩૦ નીચિયાતા-૨ પ્રકારના લાગા-
૬ પ્રકારની શુદ્ધિ-અને (૨ પ્રકારનું) દળ. (એ પ્રમાણે ૬ મૂળ
દ્વારના ૯૦ ઉત્તરભેદ થાય છે) ॥૧૧॥

* ગાથાને વિષે ચડવિહિ માં કહેવા ચડ શબ્દનું અનુસરણ આહાર
શબ્દ સાથે પણ કરાય, તેથી “ ૪ પ્રકારનો આહાર ” એ અર્થ થાય છે

માર્વાર્ય—આ પચ્ચખખાણુ લાખ્યમા કહેવાતુ પચ્ચખખાણુનુ સ્વરુપ ૯ દ્વારવડે (એટલે સમજના યોગ્ય ૯ પ્રકારો વડે) સમજાવવાતુ છે, તે ૯ મૂળદારોની દુકી સમજ આ પ્રમાણે—

૧ દશ પચ્ચક્ષણ દ્વાર—આ દ્વારમા પચ્ચખખાણુના અનાગતા આદિ ૧૦ મૂળભેદ તેમજ ૧૦ મા ભેદના એટલે અદ્વા ૫ પચ્ચખખાણુના પાંચ ૧૦ પ્રતિભેદ (ઉત્તરભેદ) કહેવાશે. (ગા. ૧-૩ મા)

૨ ચાર વિધિનુ દ્વાર—એમા પચ્ચખખાણુનો પાઠ ઉચ્ચરવાના ૪ પ્રકાર કહેવાશે. (ગા. ૪ થી ૧૨ મા)

૩ ચાર આહારનુ દ્વાર—એમા અશન-પાન-ખાદિમ-અને સ્વાદિમ એ ૪ પ્રકારના આહારનુ સ્વરુપ કહેવાશે. (ગા. ૧૩-૧૪-૧૫ મા)

૪ ઘાષીસ આગાર—એમા એકંજ જાતિનો આગાર જાડા જૂઠા પચ્ચખખાણમા આવતો હોવાથી અનેકવાર બોલવામા આવે છે, પરંતુ તેને જૂદો ન ગણતા એકંજ વાર ગણીએ તો તેવા (અદ્વિરૂક્ત એટલે બીજવાર નહિ ઉચ્ચરેલા અથવા નહિ ગણાયલા) ૨૨ (બાવીસ) આગાર એટલે ૨૨ અપવાદ છે તે કહેવાશે. (ગા. ૧૬ થી ૨૮ મા)

૫ દશવિગદ્—દૂધ આદિ છ ભક્ષ્ય વિગદ્ અને મધ આદિ ચાર અભક્ષ્ય વિગદ્ (અથવા એજ છ લઘુવિગદ્ અને ચાર મહાવિગદ્) મળી ૧૦ વિગદ્નુ સ્વરુપ કહેવાશે. (ગા. ૨૯-૩૦-૩૧ મા)

૬ ત્રીસ નિવિયાતા—છ ભક્ષ્ય વિગદ્ના ત્રીસ નિવિયાતા થાય છે તે કહેવાશે. (ગા. ૩૨ થી ૪૧ મા)

૭ બે માગા—મૂળગુણ પચ્ચખખાણ અને ઉત્તરગુણ પચ્ચખખાણ એ બે ભાગા મુખ્ય કહેવાશે, અને તે પ્રસંગે ૧૪૭ ભાગા પડુ કહેવાશે (ગા. ૪૨-૪૩ મા)

૮ છ શુદ્ધિ—પચ્ચખખાણની સ્પર્શના પાવના વિગેરે ૬ શુદ્ધિ કહેવાશે (ગા. ૪૪-૪૫ ૪૬ મા)

૨ના આયુધ્યનો સઘયણનો અને લાવિને નિશ્ચય કરવાનો અલાવ છે માટે.

૫ મનાગાર પચ્ચ૦—આગળ કહેવાતા આગાર-અપવાદો-માથી અનાલોગ આગાર અને સહસા આગાર એ બે *૫જીને શેષ આગાર સહિત પ્રત્યાખ્યાન કરવું તે.

૬ સાગાર પચ્ચ૦—આગળ કહેવાતા ખાલીસ આગારોમાના યથાયોગ્ય આગારો સહિત પચ્ચખાણુ કરવું તે.

૭ નિરવશેષ પચ્ચ૦—ચારે પ્રકારના આહારનો સર્વથા ત્યાગ કરવો તે (આ પચ્ચખાણુ વિરોધત અન્ત સમયે સલે-ખણાદિ સમયે કરાય છે.)

૮ પરિમાણકૃત પચ્ચ૦—૨૬તિનુ-૩૬૫લનુ (કોળીયાનુ)-૪૬-રોનુ-લિક્ષાનુ અને ૧૬૦૫નુ પ્રમાણુ કરી શેષ બોજનનો ત્યાગ કરવો તે.

* કારણ કે એ બે આગાર બુદ્ધિપૂર્વક બનતા નથી, પરંતુ અણુ-ચિતબ્યા-અકસ્માત્ બને છે માટે

૧ એ પ્રત્યાખ્યાન પહેલા સઘયણવાળા મુનિઓ પ્રાણાન્ત કષ્ટ અને લિક્ષાનો સર્વથા અલાવ નેવા મોટા પ્રસંગોમાં કહે છે માટે વર્તમાન કાળમા પહેલા સઘયણના અભાવે એ પ્રત્યાખ્યાન કરવામા આવતું નથી

૨ હાય અથવા વાસણુ વિગેરેમાંથી નેટણુ અન્ન સતત એક ધારાએ પાગમાં પડે તેટલું અન્ન એક દત્તિ કહેવાય તેવી ૧-૨-૩ આદિ દત્તિનુ પ્રમાણુ કરવું તે દત્તિપ્રમાણ

૩ મુખમા મુખે પ્રવેશી શકે તેવા ૩૨ કવલ નેટલો પુરૂષનો અને ૨૮ કવલ નેટલો સ્ત્રીના આહાર ગણીને તેમાંથી અમુક-આટલા કવલ ખાવાનું પ્રમાણ કરવું તે કવલપ્રમાણ,

૪ આટલા ઘરોનાંથી જ આહાર લેવા એવું પ્રમાણુ કરવું તે ગૃહપ્રમાણ

૫ ખીર ભાત વા મગ આદિ અમુક દ્રવ્ય-આહાર લેવો તે દ્રવ્યપ્રમાણ

કરનાનો છ તે તપને પર્યુપણા વખતે ગુસ્તની, ગન્ધની, રોગી મુનિની, નવી દીક્ષાવાળા શિષ્યની અને તપસ્વી વિગેરેની વેચા વચ્ચે કરવાના કારણસર પર્યુપણ પહેલાજ કરી લેવો તે અના-
વત પચ્ચખ્યાણ મુખ્યત્વે મુનિને હોય છે.

૨ અતિક્રાન્ત પચ્ચ૦—અતિક્રાન્ત એટલે વ્યતીત કાળ-મૃત કાળનું પચ્ચખ્યાણ. અર્થાત્ પર્યુપણાદિમા જે અહમ વિગેરે તપ કરવાનો છે તેને ઉપર કહેલા વેચાવચ્ચ વિગેરેના કારણથી પર્યુ-
પણાદિ પર્વ વ્યતીત થયા ૩૬ કરવો, તે અતિક્રાન્ત પ્રત્યા૦ મુખ્યત્વે મુનિને આ કહ્યું છે.

૩ કોટિસહિત પચ્ચ૦—જે તપના જે (કોટિ એટલે) છેડા મળતા હોય એવું, એટલે જે તપની સધિ જોડાણવાળું પચ્ચખ્યાણ તે કોટિસહિત પચ્ચખ્યાણ. જેમકે-પહેલે કિવસે ઉપ-
વાસ કરીને પુન બીજા કિવસે પણ પ્રભાતમા ઉપવાસનું પચ્ચખ્યાણ કરે તો તે પહેલા ઉપવાસનો પર્યન્ત ભાગ, અને બીજા ઉપ-
વાસનો આદિ ભાગ એ બન્ને ભાગરુપ જે કોટિ મધ્યાવાથી-
જોડાવાથી એ પચ્ચખ્યાણ કોટિસહિત ગણાય છે તે સમકોટિવાળું અને વિરમ કોટિવાળું એમ બન્ને પ્રકારનું હોય છે. ત્યા ઉપ-
વાસ પૂર્ણ થયે ઉપવાસ કરવો, અને આયખિલ પૂર્ણ થયે આયખિલ કરવું ઇત્યાદિ રીતે સરખા પચ્ચખ્યાણ સાધવા તે સમકોટિ વાળું, અને ઉપવાસ પૂર્ણ થયે એકાશનાદિ કરવું, અથવા એકાશનાદિ પૂર્ણ થયે ઉપવાસાદિ કરવા, ઇત્યાદિ રીતે લગોલગ જે ભિન્ન તપ જોડવાથી—કરવાથી વિષમકોટિ વાળું પચ્ચખ્યાણ ગણાય છે.

૪ નિયન્ત્રિત પચ્ચ૦—નિયન્ત્રિત એટલે નિશ્ચયપૂર્વક પચ્ચ-
ખ્યાણ કરવું તે જેમકે—માદો હોડ કે સાબો હોડ, અથવા તો ગમે તેવું મહાન વિઘ્ન આવે, તોપણ અમુક વખતે મારે અમુક તપ કરવોજ આ પચ્ચખ્યાણ જિનકંઠથી અને ચાદ પૂર્વધર મુનિઓના વખતમા પ્રથમ સઘયણી એના સ્થનિરાદિ મુનિઓને પણ હજી, પરંતુ જિનકંઠપાદિના વિચે૦ સાથે એ પચ્ચખ્યાણ પણ વિચેદ પામનાથી વર્તમાન કાળમા થઈ શકે નહિ, કાળ કે તેના પ્રકા-

રના આયુષ્યનો સઘયણનો અને લાવિને નિશ્ચય કરવાનો અભાવ છે માટે.

૫ અનાગાર પચ્ચ૦—આગળ કહેવાતા આગાર-અપવાદો-માથી અનાભોગ આગાર અને સહસા આગાર એ બે *૫૭૧ને શેષ આગાર સહિત પ્રત્યાખ્યાન ^૧કરવું તે.

૬ સ્ત્રાગાર પચ્ચ૦—આગળ કહેવાતા બારીમ આગારોમાના યથાયોગ્ય આગારો સહિત પચ્ચખાણુ કરવું તે.

૭ નિરવશોષ પચ્ચ૦—ચારે પ્રકારના આહારનો સર્વથા ત્યાગ કરવો તે (આ ૫-પચ્ચખાણુ વિરોધત અન્ત સમયે સલે-ખણાદિ સમયે કરાય છે.)

૮ પરિમાણકૃત પચ્ચ૦—^૨દત્તિનુ-^૩કવલનુ (કાળીયાનુ)-^૪ધ-રોનુ-ભિક્ષાનુ અને ^૫દ્રવ્યનુ પ્રમાણુ કરી શેષ ભોજનનો ત્યાગ કરવો તે.

* કારણ કે એ બે આગાર બુદ્ધિપૂર્વક બનતા નથી, પરંતુ અણુ-ચિતબ્યા-અકસ્માત બને છે માટે

૧ એ પ્રત્યાખ્યાન પહેલા સઘયણવાળા મુનિઓ પ્રાણાન્ત કષ્ટ અને ભિક્ષાનો સર્વથા અભાવ જેવા મોટા પ્રસંગોમાં કરે છે માટે વર્તમાન કાળમાં પહેલા સઘયણના અભાવે એ પ્રત્યાખ્યાન કરવામાં આવતું નથી

૨ હાથ અથવા વાસણ વિગેરેમાંથી નેટલું અન્ન સતત એક ધારાએ પાગમાં પડે તેટલું અન્ન એક દત્તિ કહેવાય તેવી ૧-૨-૩ આદિ દત્તિનુ પ્રમાણુ કરવું તે દત્તિપ્રમાણ

૩ મુખમાં મુખે પ્રવેશી શકે તેવા ૩૨ કવલ નેટલો પુરુષનો અને ૨૮ કવલ નેટલો સ્ત્રીનો આહાર ગણીને તેમાંથી અમુક-આટલા કવલ ખાવાનું પ્રમાણુ કરવું તે કવલપ્રમાણ,

૪ આટલા ઘરોનાંથી જ આહાર લેવો એવું પ્રમાણુ કરવું તે ગૃહપ્રમાણ

૫ ખીર ભાત વા મગ આદિ અમુક દ્રવ્ય-આહાર લેવો તે દ્રવ્યપ્રમાણ

૧ સકેત (અથવા સકેત) પદ્ય૦—કેત એટલે ઘેર (સ=) સહિત એના ગૃહસ્થોનુ જે પદ્યખખાણ તે સકેત, અથવા મુનિને આશ્રય વિચારીએ તો કેત એટલે ચિન્હ, તે ચિન્હ સહિત જે પદ્યખખાણ તે સકેત પદ્યખખાણ એનુ સકેત અથવા સાકેત એના પપુ નામ છે એ પ્રમાણે એ પદ્યખખાણ આવકને તેમજ સાધુને પણ હોય છે, અને ૮ પ્રકારના ચિન્હના ભેદથી એ પદ્યખખાણ ૮ પ્રકારનુ છે તે આ પ્રમાણે—કોઈ આવક પારુષી આદિ પદ્યખખાણ કરીને તે પદ્યખખાણ પૂર્ણ થયા છતા પણ જ્યાં-સુધી હજી ભોજન સામગ્રી થઈ નથી ત્યાંસુધી કાણમાત્ર પણ પદ્યખખાણ વિના ન રહેવાના આશયથી અગુઠો વિગેરે આઠ પ્રકારના ચિન્હમાનુ કોઈપણ ચિન્હ ધારે તે આ પ્રમાણે—

૧ જ્યાં મુવી મુઠ્ઠીમા અગુઠો વાળીને છૂટો ન કરે ત્યાં સુધી મારે પદ્યખખાણ છે એમ પારી અગુઠો છૂટો કરે ત્યારેજ મુખમા ખાનાની વસ્તુ નાખે એવા સકેતનુ નામ અગુહસહિત=અગુહસહિય સકેત પદ્યખખાણ.

૨ એ પ્રમાણે મુઠ્ઠી વાળીને છૂટી ન કરે ત્યાં સુધી મુદિસહિત=મુઠ્ઠીસહિય

૩ એ પ્રમાણે વસ્ત્રની અથવા દોરા વિગેરેની ગાઠ વાળીને છૂટી ન કરે ત્યાં સુધી ગન્ધિસહિત-ગઠિસહિય

૪ એ પ્રમાણે ઘન્મા પ્રવેશ ન કરે ત્યાં સુધીનુ પદ્ય૦ તે ઘરસહિત=ઘરસહિય

૫ એ પ્રમાણે પરસેવાના ખિડુ ન સ્પર્શ ત્યાં સુધીનુ પદ્ય૦ તે સ્પેદસહિત

૬ એ પ્રમાણે આટવા થાસો-છવાસ ન થાય ત્યાં સુધીનુ ડચ્છવાસસહિત પદ્ય૦

૭ એ પ્રમાણે પાણી વિગેરેની માચીમા^૧ લાગેલા જળના (સ્તિબુક=) ખિડુ ન સૂકાય ત્યાં સુધીનુ સ્તિબુક સહિત

૧ માચીના ઉપવશણથી શેષ વાસણ વિગેરેનુ પણ ગ્રહણ કરવું અનુચિત નથી

૮ એ પ્રમાણે આ દીપક ન હોલવાય ત્યા મુદ્રીનું પચ્ચં
દીપકસહિત=દીવસહિય.

એ પ્રમાણે કરેલો કોઈ પણ પ્રકારનો સંકેત 'પૂર્ણ' થયા
પહેલાં જો મુખમાં કોઈ ચીજ પડી જાય તો તે પચ્ચખાણુનો
ભાગ થયો-કર્યો જાણીને તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત ગુરુ આસે લેવું પડે છે.

૧૦ અદ્વા પચ્ચલ્લાજ—અદ્વા એટલે કાળ, તે મુદૂર્ત પ્રહર
જે પ્રહર દિવસ પક્ષ માસ ઇત્યાદિ જાણવો. અને તે મુદૂર્ત
આદિ કાળની મર્યાદાવાળું જે નવકારસી-પેન્ડિસી-સાર્દ પેરિસી-
પુરિમકું અવકું એકાસણુ, ઉપવાસ વિગેરે પચ્ચં તે અદ્વા પચ્ચં
કહેવાય, તેના ૧૦ પ્રકાર છે તે આગળની ત્રીજી ગાથામાં કહેવાશે.
એ પ્રમાણે પચ્ચખાણુના=પ્રત્યાખ્યાનના મૂળ ૧૦ ભેદ કહ્યા.
એમાં છેલ્લા જે પ્રત્યાખ્યાન પ્રતિનિ ઉપયોગી જાણવા
॥ ઇતિ ૧૦ પ્રત્યાખ્યાનભેદા ॥

૧ આ સંકેત પચ્ચખાણુ એક અથવા ત્રણ નવકાર ગણીને પારવા
ત્યારબાદ ભોજન કરીને પુનઃ પણ એ સંકેત પચ્ચખાણુ કરી શકાય છે,
અને એ પ્રમાણે વારંવાર સંકેત પચ્ચખાણુ ધારવાથી ભોજન સિનાયેના
સર્વકાળ વિરતિપણામાં લેખાય છે દરરોજ એકાસણુ કરનારને એ પચ્ચં
થી એક માસમાં લગભગ ૨૯ ઉપવાસ અને બેઆસણું કરનારને લગભગ
૨૮ ઉપવાસ જેટલો લાભ મળે છે તથા એકાસણા બેઆસણા આદિ
રહિત છૂટો શ્રાવક પણ દરરોજ એ પચ્ચખાણુ વારંવાર કરે તો અદ્વા
પચ્ચં મા આગળ કહેવાશે તેવી રીતે પણ તેને વિરતિપણાને સારો
લાભ મળે છે, મારે જણુ માત્ર પણ અવિરતિ નહિ ઇચ્છનારા શ્રાવકને
(તથા સાધુને પણ) આ પચ્ચખાણુ પ્રતિદિન અને વારંવાર ઉપયોગી
છે તેમજ ૧૦ મું અધ્યાપચ્ચાં પણ શ્રાવકને અને સાધુને પ્રતિદિન
ઉપયોગી છે

+ “ પચ્ચખાણુ ” એ પ્રાકૃત શબ્દ છે, અને “ પ્રત્યાખ્યાન ”
એ સંસ્કૃત શબ્દ છે, તેની વ્યુત્પત્તિ (શબ્દાર્થ) આ પ્રમાણે-પ્રતિ=પ્રતિકૂળ-
પણે આ=મર્યાદા વડે સ્થાન=કેલેવું અર્થાત્ અમુક રીતે નિષેધ કહેવો=
કરવો તે પ્રત્યાખ્યાન કહેવાય

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા જે દશમુ અક્ષા પચ્ચખખાણ કહ્યુ તેના ૧૦ ભેદ છે તે આ ગાથામા કહેવાય છે [અથવા પહેલી ગાથામા કા લા મૂળ નવ દ્વારમા જે “દશ પચ્ચખખાણ” નામનુ પહેલુ દ્વાર કહ્યુ છે તે એક રીતે પૂર્વ ગાથામા દશાવીને પુન તેજ દ્વાર (=૧૦ પચ્ચખખાણ) આ ગાથામા બીજી રીતે દશાવાય છે] -

નવકારસહિય પોરિસિ, પુરિમઠ્ઠે ગાસંને ગઠાળે ચ ।

આયવિલ અંમતઠ્ઠે, ચરિમે અ અંભિગ્ગહે વિંગઈ ॥૩॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે સુગમ છે

ગાથાર્થ—નવકાર સહિત (=નવકારસી)-પૌરેધી-પુરિમાર્ધ (પુરિમઠ્ઠે)-એકાશન-એકસ્થાન (એકલકાણુ)—આયવિલ—અભક્તાર્થ (ઉપવાસ)—દિવસચરિમ—અભિમલ—અને વિકૃતિ (નીવી) એ દશ પ્રકારના અક્ષા વચ્ચરલાળ છે ॥ ૩ ॥

માવાર્થ—હવે અક્ષા પચ્ચખખાણના ૧૦ ભેદનું કિચિત્ સ્વરુપ આ પ્રમાણે—

૧ નવકારસહિય (-નમસ્વાર સહિત) પ્રત્યાખ્યાન—સૂર્યો દયથી પ્રારભીને ૧ *મુહૂર્ત (=૨ ઘડી=૪૮ મિનિટ) નુધીનુ અંને

* નમસ્વાર સહિત મા સહિત શબ્દ મુહૂર્તનાજ વિશેષણવાળો છે માટે, અને અધ્યા પચ્ચખખાણ ૧ મુહૂર્તથી જોણુ હોય નહિં માટે નવકારસીનો ૧ મુહૂર્ત કાળ અવશ્ય ગણવો જોઈએ જોયો એમ સમજે છે કે નવકારસી તો ૩ નવકાર ગણીને ગમે તે વખતે પારી શકાય, પરન્તુ કાળની લેજ માત્ર પણ મયાદા નહિ, સૂર્યોદય પહેલાં તેમજ તુર્ત પણ ૩ નવકાર ગણ્યે નવકારસી પચ્ચખખાણ થઈ જાય તો તે સમજવુ સર્વથા ભૂવ ભરેલું છે, માટે નવકારસી જે ઘડી પછીજ ૩ નવકાર ગણીને પારી શકાય કારણ કે જે ઘડી થયા પહેલાં ૩ નવકાર ગણીને પારે તો નવકારસીનો ભગ થાય છે, તેમજ જે ઘડી થયા બાદ પણ ૩ નવકાર ગણ્યા વિના પારે તો નવકારમી નહિ પાગેલી ગણાય છે

અહિં નવકારસીનો કાળ ૧ મુહૂર્ત કેમ ૨ તે સર્વાધિ વિશેષ ચર્ચા બીજા પ્રયોગી જાણવી

પૂર્ણ થયે ત્રણ નનકાર ગણીને પારવાનુ (એ પ્રમાણે મુહુર્ત અને નવકાર એ બે વિધિનાણુ) જે પચ્ચખાણુ તે એ નનકારસીનુ પચ્ચં સૂર્યોદય પહેલા ધારણુ-કરણુ બેઠએ, અન્યથા અશુદ્ધ ગણાય.

૨ પોરિસી પ્રત્યાં—સનારમા પુરુષની છાયા જ્યારે (તે પુરુષના) પોતાના દેહ જોડલી થાય ત્યારે પોરિસી એટલે પ્રહર ગણાય છે, માટે સૂર્યોદયથી પ્રાંલીને ૧ પ્રહર મુધીનુ પચ્ચં તે પોરિસી પચ્ચં કહેવાય આ પ્રત્યાખ્યાન સૂર્યોદય પહેલા ધારણુ બેઠએ, અથવા તે નવકારમી સાથે બેઠી દેવાથી પણ થાય છે. તથા સાર્થ પોરિસી એટલે દાઠ પ્રહરનુ પચ્ચખાણુ પણ આમાજ અતર્ગત ગણાય છે.

૩ પુરિમાર્ચ પ્રત્યાં—દિવસના પુરિમ=પહેલા અર્ચ=અર્ધ ભાગનુ એટલે સૂર્યોદયની પહેલા બે પ્રહર મુડીનુ પચ્ચં તે પુરિમાર્ અથવા પુર્નિમ તથા દિવસના અપ=પશ્ચાત્તના-પાછલા અર્ચ=અર્ધ ભાગનુ એટલે સૂર્યોદયથી ૩ પ્રહરનુ અને મતાન્તરે છેલ્લા બે પ્રહરનુ એટલે દિવસના ઉત્તરાર્ મુડીનુ પચ્ચં તે અપાર્ચ (અવર્ધ) પચ્ચં પણ આમા અતર્ભૂત ગણાય આ પચ્ચં સવારમા નનકારસી પોરિસી ધાર્યા વિના પણ કરી શકાય છે

વકાશન(વા=વકાસન)—દિવસમા વક=એકનાં અશન=ભોજન કરણુ તે વકાશન અથવા ઉઠીને પન ન બેસી શકાય તેમજ બેઠા બેઠા પણ ખસી ન શકાય એની રીતે વક=એકજ અર્થાત્ નિશ્ચલ આસન=આસનથી બેઠકથી ભોજન કરણુ તે *વકાસન કહેવાય છે. આમા બેઠક માત્ર (કેંઈ નીચેનો ભાગ) નિશ્ચળ હોય છે, પરંતુ ચોપ હાથ પગ નિગેરે અન્યયોનુ ચલન વલન થા શકે છે અહિ ભોજન કરીને ઉઠ્યા બાદ તિવિહાં અથવા ચતુર્વિહાં કરો.

* એકાશન-એકાણુ-આયજિલ-નીવિ, એ બે કે અનાગતાદિ દશ પ્રકારમાથી આઠમા પ્રકારનાં પારિમાલકૃત પ્રત્યાખ્યાનો છે, પરંતુ પોરિસી આદિ અધ્યાપચ્ચખ્યાન સહિત ઉચ્ચરાય છે-કરાય છે માટ અધ્યાપચ્ચખ્યાનમાં ગણ્યા છે (-ઈતિ ધર્મેસ વૃત્તિ આદિ)

૬ યજ્ઞસ્થાન (=એકલકાણ) — જેમા જમણે હાથ અને મુખ એ બે અંગ મિવાય ખાકીનુ કોઈ પણ અંગ હાલેચાલે નહિ એવુ અતિ (યજ્ઞ=) નિશ્ચલ (સ્થાન) આસનવાળુ એકાસ-ણુ તે એકલકાણુ કહેવાય પૂર્વે કહેલા એકાસણમા સર્વ અવયવો હલાવવાની છૂટ છે તેવી છૂટ આમા નથી, એટલેજ બેઠે એકાસણ અને એકલકાણમા છે [પુન અહિં ભોજન કર્યા બાદ ઉઠતી વખતે ચહવિહાર કરવાનો હોય છે, તેથી એકાસ-ણની પેઠે ઉઠયા બાદ ઊંચુ જળ પણ પીનાય નહિ એ વિરોધ છે]

૬ આયચિલ (આચામાન્) — એમા આચામ=ઓસામણુ અને આમ્=ખાદો રસ એ બેના ત્યાગવાળુ તે આચામામ્ન અથવા આચામ્ન કહેવાય. તે ભાત—કઠોળ—અને સાથનાના આહારથી મૂળ ૩ પ્રકારનુ છે, અને તે દરેક વળી જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ ત્રણ પ્રકારનુ તે દ્રવ્યથી ગુણથી અને ગ્રસથી ગણાય છે, ઇત્યાદિ આયખિલના ભોજનની નિશેષ સામાચારી તો પરપરાથી જાણવા યોગ્ય છે, અને સામાન્યથી તો એટલું જ સમજવુ યોગ્ય છે કે—આયખિલમા મુખ્યત્વે વિગર્ધ અને ખરાશનો ત્યાગ હોય છે, તેમજ નીવિચાતાનો પણ ત્યાગ હોય છે, જેથી એમા રસ ઠસ નિનાનો નીરસ આહાર લેવાનો હોય છે.

૭ અમક્તાય — જેમા મક્ત=ભોજનનુ અર્ચ=પ્રયોજન જ=નથી, તે અમક્તાર્ય એટલે ઉપવાસ કહેનાય. એમા આજના સૂર્યોદયથી આવતી કાલના સૂર્યોદય મુધી આખો દિનસ અને રાત્રિ ચારે આહારનો અથવા પાણી સિવાય ત્રણે આહારનો સર્વથા ત્યાગ હોય છે, તેમજ તિનિહારવાળાને પણ નિવસે ઉંચુ જળ પીવુ કહ્યે છે, રાત્રિએ તેનો પણ ત્યાગ હોય છે. આ અલક્ષાર્થમા એક દિનસમા કરાતા બે વારના ભોજનનો ત્યાગ ગણાય છે, પરંતુ જે એજ ઉપવાસના (=અલક્ષાર્થના) પહેલા દિનસે એકાશન અને પછી પારણના દિવસે પણ એકાશન કરીએ તો ચારવારના ભોજનનો ત્યાગ થનાથી એ બે એકાશન સહિત એક ઉપવાસનુ નામ ચતુર્થમક્ત (=ચોથલક્ષ) કહેવાય છે.

૮ ચરિત્ર પ્રત્યાઞ—આ પ્રત્યાખ્યાન બે પ્રકારનું છે. ત્યા દિવસના એટલે અહોરાત્રના ચરિત્ર=છેલ્લા ભાગનું અર્થાત્ રાત્રિનું જે પ્રત્યાખ્યાન તે દિવસચરિત્ર, અને ભવના એટલે આયુષ્યના છેલ્લા ભાગનું અર્થાત્ મૃત્યુ વખતનું પચ્ચખ્યાન તે (છેલ્લી વખતે જીવે ત્યા મુખીનું) મયચરિત્ર કહેવાય. એમા દિવસચરિત્ર પ્રત્યાખ્યાન સૂર્યાસ્તથી ૧ મુહૂર્ત પહેલા જૃહસ્થોએ દુવિહાર તિવિહાર ચર્ચિવિહારવાળું કરવું, અને મુનિને તો ચર્ચિવિહારવાળું જ હોય છે, અને તે જુદા આવક સાધુને તેમજ એકાશનાદિવાળાને પણ (પાણ્ડુહારરૂપે) કરવાનું હોય છે.

૯ અભિગ્રહ પ્રત્યાઞ—અમુક કાર્ય થાય ત્યારેજ માટે અમુક બોજન કરવું એવા પ્રકારનો અભિગ્રહ કરવો, તે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી અને ભાગથી એમ ચુખ્યત્વે ૪ પ્રકારનો છે ત્યા અમુક દ્રવ્ય=આહાર લેવો અથવા અમુક દ્રવ્ય વડે (કઠ્ઠી આદિ વડે) આપે તો જ આહાર લેવો તે દ્રવ્ય અભિગ્રહ, અમુક ગામમાંથી અથવા અમુક ઘરમાંથી અથવા અમુક ગાઉ દૂરથી આહાર લાવવાનો અભિગ્રહ તે ક્ષેત્ર અભિગ્રહ, ભિક્ષાકાળ પહેલા અથવા ભિક્ષાકાળ વખતે અથવા ભિક્ષાકાળ વીત્યાબાદ આહાર લાવવાનો અભિગ્રહ તે ૩ પ્રકારનો કાલ અભિગ્રહ, અને ગાતો અથવા રેફન કરતો અથવા બેઠો બેઠો અથવા ઉભો ઉભો પુરપ વા સ્ત્રી વહોળાવે તોજ આહાર લેવો ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારનો માથ અભિગ્રહ બાણવો. પૂર્વે કહેલા અનાગતાદિ ૧૦ પ્રકારના પચ્ચઞ માનુ ૮ મુ પરિભાણકૃત પચ્ચઞ તથા નનકારસી આદિ અઢા પચ્ચઞ વિનાનું ૯ મુ સંકેત પચ્ચખ્યાણ પણ આ અભિગ્રહ પ્રત્યાખ્યાનમા (સખ રવાળું) ગણાય છે.

૧ પ્રશ્ન —જુદા આવકને તો એ પ્રત્યાખ્યાન યુક્ત છે, પરન્તુ એકાશનાદિ તપવાળાને તો એકાશનાદિ તપ બીજા સર્વોચ્ચ મુખીનું હોવાથી તે તપમાં જ આવી ગયું ગણાય, માટે તેને દિવસચરિત્ર પ્રત્યાઞ ની સાર્થકતા શી ?

ઉત્તર —એકાગ્ર વિગેરે તપ આઠ આદિ આચારવાળું છે, અને દિવસચરિત્ર પ્રત્યાઞ ચાર આચારવાળું છે, માટે આચારનો સંક્ષેપ થાય છે એ સાર્થકતા છે—ઇત્યાદિ અધિક ચર્ચા ધર્મસત્રજૂષિ વિગેરેથી બાણવી.

૧૦ વિગદ પ્રત્યાઽ—વિગદ એટલે વિઠ્ઠલ, અને વિઠ્ઠલ એટલે વિકાર તે વિકારવાળા એટલે ઈન્દ્રિયોના વિષયોને પ્રબળ કરનારા દૂધ-દહિ-ધી-તેલ-ગોળ-અને પકવાન એ ૬ પદાર્થો વિગદ (લક્ષ્ય વિગદ) ગણાય છે, તેમાંથી ૧-૨ યાવત છએ વિગદનો ત્યાગ કરવો તે વિગદ પ્રત્યાઽ, અને એ ૭ વિગદના ૩૦ નીવિયાતાનો યથાસ ભવ ત્યાગ કરવો તે નીતિ પ્રત્યાઽ કહેવાય. માસ, મન, મદિરા અને માખણ એ ૪ અલક્ષ્ય વિગદ અથવા મહાવિગદનો તો હું મેળને માટે સર્વથા ત્યાગ હોવોજ જોઈએ, અને તે વિગદપ્રત્યાઽમાં અતર્ગત ગણાય છે એ પ્રમાણે ૧૦ પ્રકારના અદ્વાપ્રત્યાખ્યાન કહ્યા.

॥ इति प्रथम १० प्रत्याख्यानकारम् ॥

અવતરણ—હવે આ ગાથામાં પચ્ચખાણનો પાઠ જે ચાર પ્રકારે ઉચ્ચારાય છે (ઉચ્ચારાય છે) તે ૪ પ્રકારના ઉચ્ચારવિધિનું ૨ જુ દ્વાર કહેવાય છે.—

उगगए सूरै अ नमो, पोरिसि पच्चरकउगगए सूरै
सूरै उगगए पुरिम, अभतट्ट पच्चखाइ त्ति ॥ ४ ॥

શબ્દાર્થ—શબ્દાર્થનું અહિ પ્રયોજન નથી.

ગાથાર્થ:—ભાવાર્થને અનુસારે વિચારવો.

માર્વાર્થ—“ ઉગગએ સૂરે નમો ” એટલે ઉગગ સૂરે મમુ કારસદિઅ પચરકાઈ (મિ) એ પહેલો ઉચ્ચારવિધિ, તથા “ પોરિસિ પચ્ચખા ઉગગએ સૂરે ” એટલે પોરિસિ પચ્ચરકામિ ઉગગ સૂરે (અથવા ઉગગસૂરે પોરિસિઅ પચ્ચરકામિ) એ બીજો ઉચ્ચારવિધિ પોરિસી તેમજ સાર્પોરિસી માટે પણ જાણ્યો. તદ્વાવત એજ કે સાર્પોરિસી મટે સાદપોરિસિઅ એ પદ બોલવું. તથા “ સૂરે ઉગગએ પુરિમ ” એટલે સૂરે ઉગગ પુરિમઈ પચ્ચરકામિ એ ત્રીજો ઉચ્ચારવિધિ પુરિમ, અને અનર્થ માટે પણ જાણ્યો તથા “ સૂરે ઉગગએ અભતટ્ટ ” એટલે

સૂરે ડગપ અમત્તટ્ટ પચ્ચરકામિ એ ચોથો ઉચ્ચારવિધિ ઉપનાસ માટે જાણવો. ગાથામા “ પચ્ચરકાઈ ત્તિ ” એ પદ પાચમી ગાથા સાથે મળધવાળું છે એ પ્રમાણે અહિં ૪ પ્રકારના ઉચ્ચારવિધિ એક અપરાધમા જોડલા અદ્વાપચ્ચજ્જાણુ સૂર્યોદયથી પ્રારભીને થા શકે તેટલા અદ્વાપચ્ચ ૦ આશ્રયિ દર્શાવ્યા.

પળી જે બે ઉચ્ચારવિધિમા ડગપ સૂરે પાઠ આવે છે તે પચ્ચજ્જાણુ સૂર્યોદય પહેલા ધારનાથી-કરવાથીજ શુદ્ધ ગણાય, અને જેમા સૂરે ડગપ પાઠ આવેછે તે પચ્ચજ્જાણુ સૂર્યોદય થયા બાદ પણ ધારી-કરી શકાય છે, એ પ્રમાણે ડગપ સૂરે અને સૂરે ડગપ એ બન્ને પાઠમા “ સૂર્યોદયથી પ્રારભીને ” એ અર્થ જે કે સરખો છે તેા પણ ક્રિયાવિધિનો તફાવત હોવાથી એ બન્ને પાઠનો ભેદ માર્થિક (કારણનાણો) છે.

અવતરણ—પચ્ચજ્જાણુના પાઠમા ગુરુ શિષ્યના વચનરૂપે બીજી રીતે પણ ૪ પ્રકારનો ઉચ્ચારવિધિ દર્શાવે છે, તથા પચ્ચજ્જાણુ આપનામાં પાઠનો કેરુદાર બોલાયો હોય તેા પણ ધારેલું પચ્ચજ્જાણુ પ્રમાણ ગણાય, એ બે વાત આ ગાથામા દર્શાવાય છે—

મળઈ ગુરુ સીસો પુણ, પચ્ચરકામિત્તિ એવ વોસિરઈ ।
ઉવઓગિત્થ પમાણ, ન પમાણં વજણચ્છલણા ॥૫॥

શબ્દાર્થ —

ત્તિ=ઇતિ, એ પ્રમાણે, એમ
એવ=એ પ્રમાણે, એમ.

ઇત્ય=અહિં, પચ્ચજ્જાણુ લેવામાં
વજણ=વ્યજનની, અક્ષરની.
ચ્છલણા=રખવના, બૂલ.

૧ બે એકાશન સહિત ૧ ઉપવાસ માટે, ચરણમત્ત અમત્તટ્ટ પદનો ઉચ્ચાર હોય, અને કેવળ ૧ ઉપવાસ માટે અમત્તટ્ટ પદનો ઉચ્ચાર હોય છે (—ઇતિ સેનપ્રશ્ન)

ગાયાર્થ—(પચ્ચખ્યાણનો પાઠ ઉચ્ચરતી વખતે) ગુરુ જ્યારે પચ્ચરકાદ કહે ત્યારે શિષ્ય પચ્ચરકામિ એમ કહે, અને એ પ્રમાણે જ ગુરુ જ્યારે ચોત્તિરક કહે ત્યારે શિષ્ય ચોત્તિરામિ કહે. તથા પચ્ચખ્યાણ લેવામાં લેનારનો ઉપયોગજ, (=ધારેલું પચ્ચખ્યાણજ) પ્રમાણ છે, પરંતુ અક્ષરની સ્ખલના-બૂલ પ્રમાણ નથી.

માવાર્થ—ગાથાર્થ પ્રમાણે સુગમ છે, પરંતુ વિશેષ એજ કે ગુરુ કહે પચ્ચરકાદ એટલે શિષ્ય પચ્ચખ્યાણ કરે છે ત્યારે શિષ્ય તે પચ્ચખ્યાણને સ્વીકારે છે તેથી “પચ્ચરકામિ=હું પ્રત્યાખ્યાન કરું ” એમ શિષ્ય કહે છે.

તથા અક્ષરની સ્ખલના થઈ હોય એટલે ચર્ચવિહાર ઉપવાસ લેતી વખતે પાઠમાં તિવિહાર બોલાઈ જાય, અથવા તો તિવિહાર ઉપનાસ લેતી વખતે પાઠમાં ચર્ચવિહાર બોલાઈ જાય અથવા એકાશનને બદલે બિઆસણ અને બિઆસણને બદલે એકાશનનો પાઠ બૂલથા બોલાઈ જવાય ઇત્યાદિ રીતે પાઠ ફેરફાર બોલવા છતાં પણ પ્રત્યાખ્યાન તો જે વાર્યું હોય તેજ પ્રમાણ ગણાય.

અવતરણ—પૂર્વે ચાર પ્રકારના ઉચ્ચારવિધિ બે રીતે કહીને હવે આ ગાથામાં એકાશનાદિ પચ્ચખ્યાણમાં આવતા પાંચ પ્રકારના ઉચ્ચારસ્થાન અને તેના ૨૧ ભેદ કહે છે—

પઢમે ઠાળે તેરસ, વીણ તિન્નિ ડ તિગાઈ (ચ) તઈયમિ
પાણસ્સ ચડત્થંમી, દેસવગાસાઈ પચમણ ॥ ૬ ॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે સુગમ છે

ગાયાર્થ—પહેલા ઉચ્ચારસ્થાનમાં ૧૩ ભેદ છે, બીજા ઉચ્ચારસ્થાનમાં ૩ ભેદ છે, ત્રીજા ઉચ્ચારસ્થાનમાં ૩ ભેદ છે, ચોથા ઉચ્ચારસ્થાનમાં પાણસ્સનો ૧ ભેદ છે, અને પાંચમા ઉચ્ચારસ્થાનમાં પણ દેસાવગામિક વિગેરેનો ૧ ભેદ છે. (એ પ્રમાણે પાંચ મૂળ ઉચ્ચારસ્થાનોના ૨૧ ભેદ અથવા ૨૧ ઉચ્ચારસ્થાનો પણ કહેવાય છે)

માર્ગાર્થ:—અહિં xએકાશનાદિ ચોટા પ્રત્યાખ્યાનોમાં અન્ત-
ર્ગતપણે (પેટાભાગમાં) જે જૂદા જૂદા પાંચ પ્રકારના પરચખખાણુ
ઉચ્ચરાવવામાં આવે છે તે પાંચ સ્થાન કહેવાય છે, અને તે પાંચ
પરચખખાણુના જૂદા જૂદા આલાપક-આલાવા (=પાઠ) તે પાંચ
પ્રકારના ઉચ્ચારસ્થાન કહેવાય છે જેમકે—એકાશનમાં સર્વથી
પ્રથમ ‘નમુકારસહિય પોરિસી’ આદિ એક અદ્વાપરચખખાણુ
અને મુદ્દિમહિય આદિ એક સકેત પરચખખાણુ ઉચ્ચરાવાય છે, તે
બે મળીને પહેલું ઉચ્ચારસ્થાન ગણાય, ત્યારબાદ *વિગર્ધનું પરચ-
ખખાણુ ઉચ્ચરાવાય છે તે બીજું, ત્યારબાદ એકાશનનો આ-
લાવો ઉચ્ચરાવાય છે તે ત્રીજું, ત્યારબાદ પાણુસ્સનો આલાવો
ઉચ્ચરાવાય છે તે ચોથું, એ પ્રમાણે ચાર પરચખના ચાર આલાવા
પ્રભાતમાં એકસાથે ઉચ્ચરાવાય છે, અને સવારે તથા સાંજે
દેશાનકાશિક અથવા સાંજે દિવસચરિત્ર કે પાણુહારનું પરચખ
ઉચ્ચરાવાય છે તે પાંચમું ઉચ્ચારસ્થાન એ રીતે એકાશનના
એકજ પ્રત્યાંભ પાંચ પેટા પરચખખાણુ તે પાંચ સ્થાન કહે-
વાય છે. અને તે પાંચ પ્રત્યાંભના પાંચ આલાવા તે પાંચ
ઉચ્ચારસ્થાન ગણવા

x અહિં મણાતાં પાંચ સ્થાનો તે એકાશનાદિ (આહારવાળાં) પ્રત્યા-
ખ્યાનોના પેટાવિભાગ તરીકે બાણવા, અને (આહાર સંહિતના પ્રત્યાખ્યાન
માટે એટલે) ઉપવાસ માટે જે પાંચ સ્થાનો છે તે તો ખાસ જૂદી
ગાથાથી (૮ મી ગાથામાં) જ કહેવાશે

* (એકાશન બિઆસણુ અને એકકાલામાં) ૬ લક્ષ્યવિગ્રહમાંની
કાંઈ એક પણ વિગ્રહનો ત્યાગ ન કર્યો હોય તો પણ ૪ અલક્ષ્ય વિગ્ર-
હનો ત્યાગ તો ગ્રાહ સર્વને હોવાજ નેઈએ તે કારણથી એ પ્રત્યાખ્યાનોમાં
વિગ્રહત્યાગનો આલાવો પણ અવશ્ય ઉચ્ચરાવાય છે (ધ ૨૦ વૃત્તિ
આવાર્થ)

૧ અથવા બીજે અર્થ—જે ૨૧ પરચખખાણુ છે, તેના ઉચ્ચાર
પાઠરૂપ આલાવા જૂદા જૂદા ૨૧ નથી, પરન્તુ મુખ્ય પાંચ આલાવા
છે, માટે તે ૨૧ પ્રત્યાખ્યાન ઉચ્ચરાવવામાં જે મુખ્ય પાંચજ આલાવા-
સૂત્રપાઠ ઉપયોગી થાય છે, તે પાંચ સૂત્રપાઠ પાંચ ઉચ્ચારસ્થાન ગણાય છે

તથા એ પાત્ર ઉચ્ચારસ્થાનોના ૨૧ ભેદ નામપૂર્વક આગ-
ળની ગાથામાજ કહેવાયે

અતરણ—પૂર્વગાથામા પાત્ર સ્થાનને વિષે જે ૧૩-૩-૩-
૧-૧- ઉચ્ચારભેદ કહ્યા તે નામ પૂર્વક આ ગાથામા કહેવાય છે
નમુ પોરિસિ સદ્ધા પુરિ-મવદ્ધ અગુટ્ઠમાઈ અડ તેર ।
નિવિ વિગઈ વિલતિય તિય,દુ ઇગાસણ ઇગઠાળાઈ ॥૭॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે સુગમ છે

ગાથાર્થ—નવકારસી-પાદસી-સાર્ધપોરિસી-પુરિમદ્-અવદ્-
અને અગુટ્ઠસહિય આદિ આઠ એ ૧૩ પ્રકાર (ઉચ્ચાર ભેદ)
પહેલા સ્થાનમા છે. તથા નીવિ, વિગમ્, અને આયખિલ એ
૩ બીજા સ્થાનમા છે, તથા [દુ (ભાસણ)=] બિધાસણ એકા-
સણ અને એકઠાણ એ ૩ ત્રીજા સ્થાનમા છે,
[અને ચોથા તથા પાંચમા સ્થાનમા તે પૂર્વે કહેલો પાણુ
રમનો અને દેશાવકાશિકનોજ એકેક પ્રકાર છે એમ અઘના-
હારથી સમજવું.] ॥ ૭ ॥

માર્ગાર્થ—પહેલા વિભાગમા (એકાશનાદિ પ્રસંગે) નમુ-
કારસહિયનુ અથવા પોરિસીનુ યાવત અવદ્ધનુ એમ પાત્ર પ્રકાર-
માથી કેઈપણુ એક પ્રકારનુ અઘાપચ્ચખ્યાણુ ઉચ્ચારવાય છે અને
એજ અઘાપચ્ચખ્યાણુના શબ્દ સાથે જોડનામા આનતુ અગુટ્ઠ
સહિય અથવા મુટ્ઠિસહિય કત્યાદિ ૮ પ્રકારમાથી કેઈપણુ
એક પ્રકારનુ મકેત પચ્ચખ્યાણ પણુ ઉચ્ચારનામા આવે છે,
માટે એ બેનો ભેગો એકજ આલાવો ઉચ્ચારપાઠ ૧૩ શબ્દના
દેશદારવાળો થવાથી પહેલુ ઉચ્ચારસ્થાન એ રીતે ૧૩ પ્રકારનુ
ગણાય છે

તથા વિગદ્યાગ વાળો એકજ આવાવો વિગદ્યાના પચ્ચખખાણુ માટે વિગદ શબ્દથી, આયબિલના પચ્ચખખાણુ માટે આયબિલ શબ્દથી અને નીવિના પચ્ચખખાણુ માટે નિલ્લિગદ શબ્દથી ઉચ્ચારનામા આવે છે, માટે વિગદ્યાગ સખરિ બીજી ઉચ્ચારસ્થાન પ્રજારતુ ગણાય છે

એ પ્રમાણે એક અથવા બે વખતના આહાર સખરિ જે એકજ આહારો તે એકાગન માટે વગાસણ શબ્દથી બિઆસણુ માટે વિગાસણ શબ્દથી અને એકઠાણા માટે વગઠાણ શબ્દથી ઉચ્ચારવામા આવે છે માટે આ ત્રીજી ઉચ્ચારસ્થાન પણ ૩ પ્રકારતુ છે.

તથા ચોથા ઉચ્ચારસ્થાનમા પાણી સખરિ અને પાચમા ઉચ્ચારસ્થાનમાં દેસાવગાસિક (અથવા દિવસચરિમ) સખરિ એક એક શબ્દવાળોજ (એકેક પ્રકારનોજ) એકેક આહારો હોવાથી આ ગાથામા એ બે સ્થાનોનો એકેક પ્રકાર સ્પષ્ટ કહ્યો નથી તોપણ અધ્યાહારથી જાણવો.

હવે કયા પચ્ચખખાણુ કયા સ્થાન ? તેનો સક્ષિત સાર—

એકાશનમા ૫ ઉચ્ચારસ્થાન =	૧ જી સકેત સહિત અક્ષા પચ્ચખખાણુ
બિઆસણમા ૫	૨ જી વિગદ્યા
એકઠાણામા ૫	૩ જી એકાશનતુ(એકાશનમાટે) બિઆસણતુ (બિઆસણમાટે) એકઠાણાતુ(એકઠાણામાટે).
	૪ થી પાણરસતુ
	૫ થી દેસાવગાસિક દિવસચરિતુ
આયબિલમા ૫	એકાશનવત, પરંતુ બીજી ઉચ્ચારસ્થાન આયબિલના પચ્ચખખાણુ
નીવિમા ૫	એકાશનવત, પરંતુ બીજી ઉચ્ચારસ્થાન નીવિના પચ્ચખખાણુ.

* દેસાવગાસિકતુ પચ્ચખખાણુ સૌદ નિયમ ધારનારને આ સાથેજ આપવામાં આવે છે, અને નહિ ધારનારને એક ઉચ્ચારસ્થાન ઓછું જાણતું

તિવિહાર } ૫ " = આગળની ૮ મી ગાથામાં કહેલો
ઉપવાસમાં
ચઉવિહાર } ૨ " = ઉપવાસનું અને દેશાવકાશિકનું.
ઉપવાસમાં

અવતરણ—પૂર્વગાથામાં એકાશનાદિ (આહારવાળા) પ્રત્યા-
ખ્યાનોમાં પાચ પાચ ઉચ્ચારસ્થાનો-આવાવા દર્શાવીને હવે
(આહાર રહિતના તિવિહાર) ઉપવાસના પ્રત્યાખ્યાનમાં કયા
પાચ ઉચ્ચારસ્થાનો છે ? તે આ ગાથામાં દર્શાવાય છે.

પદમમિ ચરુથાઈ, તેરસ વીયમિ તદ્ય પાણસ્સ ।
દેસવગાસ તુરિણ, ચરિમે જહસંભવ નેય ॥ ૮ ॥

શબ્દાર્થ—

તુરિણ = ચોથા સ્થાનમાં	જહસમવ = યથાસ ભવ, જેમ ઘટે તેમ નેય = જાણવું
ચરિમે = છેલ્લા (પાચમાં) સ્થાનમાં	

ગાયાર્થ—ઉપવાસના પહેલા ઉચ્ચારસ્થાનમાં ચતુર્થભ-
ક્તથી માંડીને ચોતીસભક્ત સુધીનું પચ્ચખખાણું, બીજા સ્થાનમાં
(નમ્રકારસહિય આદિ) ૧૩ પચ્ચખખાણું, ત્રીજા ઉચ્ચારમાં પાણુ-
સ્સનું, ચોથા ઉચ્ચારમાં દેસાવકાશિકનું, અને પાચમાં ઉચ્ચાર
સ્થાનમાં સાજે યથાસ ભવ પાણહારનું એટલે ચઉવિહારનું
પચ્ચખખાણું હોય છે. ॥ ૮ ॥

માત્રાર્થ—ચઉવિહાર ઉપવાસ હોય ત્યારે તેનું પચ્ચખખાણું
ઉપવાસનો ઉચ્ચાર અને દેશાવકાશિકનો ઉચ્ચાર એ બે જ
ઉચ્ચારસ્થાનવાળું હોય છે, પરંતુ તિવિહાર ઉપવાસ કરવો
હોય ત્યારે તેનું પચ્ચખખાણ પાચ ઉચ્ચારસ્થાનવાળું હોય છે
તે આ પ્રમાણે—

તિવિહાર ઉપવાસના પચ્ચખખાણમાં પહેલો એક
આલાવો ^૧વડત્યમત્ત અથવા ^૨અમત્તદ્ધ એટલે ૧ ઉપવા-

૧-૨ બે એકાશન સુક્ત ૧ ઉપવાસ કરનારને સૂરેગ્ગણ વચ્ચમત્ત
અમત્તદ્ધ નો ઉચ્ચાર અને બે એકાશન રહિત એક ઉપવાસમાં (૪૫ રાત્રે
ચઉવિહાર કર્યો હોય અગર ૫ કર્યો હોય તોપણ) સૂરે ગ્ગણ અમત્તદ્ધનો

સઘી માડીને ચાલતુ ચડતીસમત્ત પર્યન્ત એટલે ૧૬ ઉપવાસ
સુધીનો ઉચ્ચરાવાય છે, માટે એ (વર્તમાન)કાળે ૧૬ પ્રકારનું)
પહેલું ઉચ્ચારસ્થાન બાણુ

ત્યારબાદ બીજો આલાવો નમુકારસહિય આદિ તે-
અન્દાપચ્ચખાણુમાના અને અગુમહિય આદિ આઠ સકેત
પચ્ચખાણુમાના કોઈ પણ એકેક પચ્ચખાણુ સહિત મિશ્ર
છે, માટે બીજું ઉચ્ચારસ્થાન ૧૩૪ પ્રકારનું છે

ત્યારબાદ ત્રીજો આલાવો પાણસ્ત લેવેળવા ઈત્યાદિ પદો
પૂર્વક તિવિહાર ઉપવાસમાજ પાણી સખનિ છે, માટે આ
ત્રીજું ઉચ્ચારસ્થાન ૧ પ્રકારનું બાણુ એ ત્રણે ઉચ્ચારસ્થાન
એકસાથે ઉચ્ચરાવનામા આવે છે.

ત્યારબાદ ચોથા નિયમના સંલેખ માટે દેસાનગાસિક ઉચ્ચ-
રાનાય છે, માટે એ ચોથું ઉચ્ચારસ્થાન ૧ પ્રકારનું છે, તે તથા
સાંજરે દિનસચરિમ ચઉનિહારનું (=પાણુહારનું) ઉચ્ચારસ્થાન
તે પાચમું ઉચ્ચારસ્થાન ૧ પ્રકારનું છે, અથવા તે વખતે

ઉચ્ચાર હોય છે તથા છઠ્ઠ વિગેરેના પચ્ચખાણુમાં ચતુર્થલક્ષની પેઠે
આગળ પાછળ એકાશનનો નિયમ નથી, તેથી કેવળ આગળ પાછળના
બે એકાશન રહિત બે ઉપવાસ ત્રણ ઉપવાસ વિગેરે કયાં હોય તોપણ
તે છઠ્ઠ અકૂમ ઇત્યાદિ સત્તાથીજ જોળખાય છે, અને પ્રત્યાખ્યાનનો
ઉચ્ચાર પણ સૂર ગમળ છદ્દમત્ત અથવા અદ્દમમત્ત ઇત્યાદિ પદોથીજ હોય
છે (સેનપ્રશ્ન સાવાર્થ)

૧ પહેલા લગવ તના શાસનમાં એક સામદુ ૧૨ માસના ઉપવાસનું,
આવીસ તીર્થકરના શાસનમા સામદુ ૮ માસના ઉપવાસનું, અને છેલ્લા
તીર્થકરના શાસનમા પહેલા સામદુ ૬ માસના ઉપવાસનું પચ્ચખાણુ
અપાતુ હતું, પરંતુ છેલ્લા તીર્થકરના શાસનમાં હાલમા સઘયણ બળ
વિગેરેની હાનિના કારણે સામટા ૧૬ ઉપવાસથી અધિક પચ્ચખાણુ
આપવાની આજ્ઞા નથી માટે

* આ ગાથાનાજ પ્રસંગે અવચૂરિમાં કહેલ દ્વિતીયસ્થાને “પાળ
દાર નમુકારસહિય” ઇત્યાદિ પ્રાણુક્તા ણ્વ ૧૩ પ્રકારા (ધતિ વચનાદ)

જેને પોતાનું આયુષ્ય અટપ રહ્યું બાણી રોપ આયુષ્ય મુધી ચારે આહારનો ત્યાગ કરવો હોય તો મયચરિમ'પચગ્વામિ ઘડ-
વિહપિ આદારં ઇત્યાદિ પદોથી લગચરિમ પચ્યખ્યાણનું પણ ઉચ્ચારસ્થાન આ પાચમા? ઉચ્ચારસ્થાનમા અન્તર્ગત છે.

અવતરણ—પચ્યખ્યાણના પ્રારભમા આનતો “ ઉગ્ગએ સૂરે ” અને પર્યન્તે આનતો “ વોમિર” એ શબ્દો (મોટા પચ્યખ્યાણના) દરેક પદો પચ્યખ્યાણોમા કહેવા કે નહિ? તે સ્પષ્ટિ ઉચ્ચારવિધિ દર્શાવે છે—

તહ મજ્જપચ્ચલાણે-સુ ન પિહુ સૂરુગયાઈ વોસિરઈ ।
કરણવિહિ ઉ ન મન્નઈ, જહાવત્તીઆઈ વિચછદે ॥૧॥

શબ્દાર્થ —

પિહુ=પથક, જૂના
કરણવિહિ=કરણવિધિ, ક્રિયા
વિધિ (પ્રત્યાઠ કરનાનો
વિધિ)

આવત્તીઆઈ=“ આનસિઆ-
એ ” એ પદ
વિચછદે=ખીળ વાદણમા

માર્થ—તથા મધ્યમા પચ્યખ્યાણોમા સૂરે ઉગ્ગપ ઇત્યાદિ અને વોસિરઈ એ પદ જૂઠા જૂઠા ન કહેના. તેમ ખીળ વાદ-
નમા “ આનસિઆએ ” એ પદ ખીળનાર કહેવાનું નથી, તેમ
એ (સૂરે ઉગ્ગએ અને વોસિર” પદ) પણ વારવાર ન કહેવા
તે કરણવિધિ (પ્રત્યાઠ ઉચ્ચારવાનો વિધિ)જ એવો છે ॥૬॥

માર્થ—દ્વાદશાન્ત વાદનમા ખીળનારના વાદણમા
“ આનસિઆએ ” એ પદ ન બોલવું એવી પરપરા પૂર્વાચા-
ર્યોથી ચાલી આવે છે, તેમ એકાસન-ખિઆસણ-એકઠાણું-
આયખિલ-નીવિ અને ઉપનાસ વિગેરે મોટા પચ્યખ્યાણોના
પ્રારભમા જ એકવાર સૂરે ઉગ્ગપ અથવા ઉગ્ગપ સૂરે શબ્દ
યથાયોગ્ય બોલવો અને પર્યન્તે એકવાર વોસિરઈ શબ્દ બોલવો,
પરંતુ એ મોટા પચ્યખ્યાણના આવાવામા મધ્યમા આવતા

૧ અવચરિમાં ત્રણ પ્રકારનું ઉચ્ચાર સ્થાન કહ્યું છે તે સામાન્ય
પાચમા ઉચ્ચારસ્થાનને અંગે સભવે

વિગઢ, એકાશનાદિ, અને પાણુસ્સના નાના આલાવામા દરેકમા પ્રારભે અને પર્યન્તે એ બે પાઠ-શબ્દ (જો કે મળધનાળા છે તો પણ) ન બોલવા, તે પૂર્વાચાર્યોથી ચાલી આવતી કરણ વિધિ અથવા પંપરા છે

અવતરણ—હવે આ ગાથામા પાણુસ્સના (પાણીના) આગારનો આલાવો ક્યારે ઉચ્ચારવવો ? તે સખધિ ઉચ્ચારવિધિ દર્શાવે છે—

તહ તિવિહ પચ્ચસ્વાણે, મન્નંતિ ચ પાણગસ્સ આગારા ।
દુવિહાહારે અચ્ચિત્ત-મોહ્ણો તહ ચ ફાસુજલે ॥ ૧૦ ॥

શબ્દાર્થ—ગાથાથ ને અનુસારે સુગમ છે.

ગાયાર્થ—તથા તિવિહા પચ્ચસ્વાણમા (એટલે તિવિહાર ઉપનાસ એકાશન વિગેરેમા) પાણુસ્સના આગાર(નો આલાવો) ઉચ્ચારવાય છે. વળી એકાશન વિગેરે દુવિહાવાળુ હોય તો તેમા પણ અચિત્તભોજને પાણુસ્સના આગાર ઉચ્ચારવાવા, તેમજ એકાશનાદિ કઈ પણ વિશેષ વ્રત વિના છૂટો આવક પણ જો ઉછા જળ પીનાના નિયમવાળો હોય તો તેને પણ પાણુસ્સના આગાર ઉચ્ચારવાવા (તાત્પર્ય કે ઉછા પાણી પીવાના નિયમમા સર્વત્ર પાણુસ્સના આગાર કહેવા) ॥ ૧૦ ॥

૧ અદિ પાણુસ્સના આગાર ઉચ્ચરવા સખધિ ચતુર્ભંગી શ્રીરાનવિમલસંરિંકૃત બાલાવબોધમા કહી છે તે આ પ્રમાણે—

૧ સચિત્ત ભોજન—સચિત્ત જળ (જેમાં પાણીના આગાર નહિ)

૨ “ —અચિત્ત જળ (જેમાં પાણીના આગાર હોય)

૩ અચિત્ત ભોજન—સચિત્ત જળ („ „ „ નહિ)

૪ “ —અચિત્ત જળ („ „ „ હોય)

તાત્પર્ય એ છે કે—એકાશનાદિ ને ને વ્રતોમાં તિવિહાર થઈ શકે છે તે તે વ્રતોના તિવિહારમાં (અચિત્ત ભોજન અને) અચિત્ત જળ પીવું બેધએ, અને તેથી પાણુસ્સના આગાર પણ ઉચ્ચરવા બેધએ અને તે એકાશનાદિ વ્રતોમાં દુવિહાર કર્યો હોય તો તે દુવિહારમાં તેવો નિયમ નથી ત્યાં કયા વ્રત દુવિહાર તિવિહાર વા ચઉવિહાર હોય છે તે ૧૨ મી ગાથામા દર્શાવાશે

માર્વાર્થ—ગાથા રૂવત મુગમ છે, પરન્તુ વિરોધ એજ કે એ શ્રાવકે તિ વિહાર એકાશન કર્યું હોય તો અચિત્ત આહાર પાણીનો, ત્યાગ કરવો, અને પાણરસના આગાર ઉચ્ચરના, પરન્તુ દુવિહારી એકાશનાદિમા સચિત્તનો ત્યાગ ન કર્યો હોય તો પાણરસના આગાર ન ઉચ્ચરના

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા અચિત્ત જળ પીનારને પાણરસના આગાર ઉચ્ચરાવવા કહ્યા, પરન્તુ અચિત્ત જળ કયા કયા વ્રત મા કોણે પીવું ? તેનો નિયમ આ ગાથામા દર્શાવાય છે—

इत्तुच्चिय खवणविल-निविआइसु फासुय चिय जल तु ।
सद्वा वि पियति तहा, पच्चरकति य तिहाहार ॥११॥

શબ્દાર્થ —

इत्तुच्चिय=એટલાજ માટે, એ હેતુથીજ.	फासुय=પ્રાસુક, નિર્ણય, અચિત્ત
खवण=ઉપનાસ.	सद्वावि=શ્રાવકો પણ

માર્વાર્થ—એ હેતુથીજ ઉપનાસ આચખિલ અને નીવિ વિગેરેમા શ્રાવકો પણ ચિય=નિશ્ચય પ્રાસુક—અચિત્ત જળ પીએ તથા તિવિહારનુ પરચખખાણુ (ઉપનાસાદિકમા) કરે ॥ ૧૨ ॥

માર્વાર્થ—એ હેતુથીજ (એટલે અચિત્તભોજપણુ અને પ્રાસુક—અચિત્ત જળ પીનાનો નિયમ હોનાથી જ) શ્રાવકો પણ ઉપનાસ આચખિલ અને નીવિ વિગેરેમા તેમજ (અહિં “વિગેરે” શબ્દથી) એકાશન વિગેરેમા પણ અચિત્તભોજ એના શ્રાવકો પ્રાસુકજ જળ પીએ અને પ્રાય—વિશેષથી તિવિહારનુજ પરચખખાણુ+ કરે (મતિ અવચ્યુરિ અક્ષરાર્થ) અહિં

+ અહિં તાત્પર્ય એ છે કે—શ્રાવકોએ પણ વ્રતોમાં ઉખલુ પાણી પીવું, અને પરચખખાણુ વિશેષત તિવિહાર એકાશનાદિ કરવું, દુવિહાર પરચખખાણુ (=દુવિહાર એકાશનાદિ) તો કારણેજ કરવું યોગ્ય તેમજ વ્રતમાં કાચુ પાણી ન પીવું કારણકે મુખ્ય વૃત્તિએ તો ઉત્તમ શ્રાવકે સચિત્તનો સર્વદા ત્યાગ કરવો એમણે, તે સંબંધમાં કહ્યું છે કે—

સચિત્તલોજીને પણ ઉપવાસ આચખિલ અને નીરિ એ ત્રણ
તો તિવિહાર અને ચઢવિહાર^૪ હોય, અને તેથી એ ત્રણ
પ્રતમા અચિત્ત પાણીજ પીતુ જોઈએ, અને એમગનાદિ તો
યથાસ લવ દુવિહાર તિવિહાર અને ચઢવિહાર એમ ત્રણે પ્રકારે
હોય છે, ત્યાં (દુવિહારમા) અચિત્તનો નિયમ નથી. (જ્ઞાન વિમલ-
સરિદ્ધત ખાલાવખોધ)

અવતરણ—હવે ચાગ પ્રકારના આહારમાથી મુનિને અને
શ્રાવકને કયા પચ્ચખખાણુમા કેટલા આહારનો ત્યાગ કરવાનો
હોય છે ? (એટલે દુવિહાર તિવિહાર અને ચઢવિહારવાળા કયા
પચ્ચખખાણુ હોય છે ?) તેનો નિયમ આ ગાથામા દર્શાવે છે—
ચઢવાહારં તુ નમો, રત્તિપિ મુળીણ સેસ તિહ ચઢહા ।
નિસિ પોરિસિપુરિમેગા--સણાઈ સદ્ધાણ દુતિચઢહા ॥૧૨॥

ગાથાર્થ —

નમો = નમુકારસહિય	સદ્ધાણ = શ્રાવકોને
રત્તિ = રાત્રિ(ના પચ્ચખખાણુ)	દુહા = દુવિહાર
તિહ = તિવિહાર	તિ(હા) = તિવિહાર

ગાથાર્થ — મુનિને નમુકારમીતુ પચ્ચગ તથા રાત્રિતુ (દિવસ
ચરિત) પચ્ચખખાણુ ચઢવિહારવાળુ જ હોય, અને ગેપ (પોરિસી
આદિ) પચ્ચખખાણુ તિવિહાર અને ચઢવિહાર એમ બે પ્રકારે

નિરવજાહારેણ, નિઝીવેગ પોરિત્તમીસેગ

અજ્ઞાણસઘણપરા, સુસાવગા ણરિસા દુતિ ॥૧૧॥ (શ્રાદ્ધં વૃત્તિ)

અર્થ — નિરવઘ (=નિર્દોષ) આહારવડે, નિર્જીવ આહાર વડે, અને
પ્રત્યેક મિત્ર (સાધારણુ વનં રહિત) એવા આહારવડે (આત્માનુસંધાનમાં
તત્પર એટલે) આત્મગુણ પ્રાપ્ત કરવામાં વા તેવા આહાર વડેજ આલ્હ-
વિકા નિભાવવામાં તત્પર એવા મુશ્રાવકો હોય ■

એ પ્રમાણે વિચારતાં છૂટા શ્રાવકને પણ અચિત્ત આહાર હોવો
જોઈએ તો એકાગ્રતાદિ પ્રતોમાં વિના કારણે શ્રાવકથી તિવિહારમાં
સચિત્ત જળ અને દુવિહારમાં સચિત્ત સ્વાદિમ વિગેરે કેમ વપરાય ?

× જ્ઞાન (મોદગી) આદિના ગાઢ કારણે પોરિસી આદિ પચ્ચખખાણુ
મુનિને કવચિત્ દુવિહાર પણ હોય, તે ચઢવાહાર તુ નમો,

હોય તથા આવકને તો રાત્રિનું (દિવસ ચરિમનું) અને પોરિ-
સી પુરિમનું તથા એકાશન વિગેરે પચ્ચખાણો દુવિહાર તિવિ-
હાર ચઉવિહાર એમ ત્રણે પ્રકારના હોય છે. [પરન્તુ નવકારસીનું
પચ્ચં તો આવકને પણ ચઉવિહારજ હોય, કારણકે નવકારસી તે
ગઈ રાત્રિના ચઉવિહાર પચ્ચં નું તીરણ (=કંઈક અધિક કરવા)
રૂપ પણ કંઈ છે]

માર્વાર્ય—માર્થાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે તે સ દ્વેષમા આ પ્રમાણે—

નમુકાર સહિય—મુનિને તથા આવકને પણ ચઉવિહાર.
પૌરુષી } મુનિને તિવિહાર ચઉવિહાર (ગાઠ કારણેજ
સાર્ધ પૌરિસી { દુવિહાર)
પુરિમાર્વ } આવકને દુવિહાર તિવિહાર ચઉવિહાર.
અપાર્ધ }

એકાશન } મુનિને તિવિહાર ચઉવિહાર (ગાઠ કારણે જ
એકઠાણુ { દુવિહાર).
બીઆસણુ } આવકને દુવિહાર તિવિહાર ચઉવિહાર
(પરન્તુ એકઠાણુ જમ્યા પછી ચઉવિહારજ)

રસિવિ મુળીજ સેસ દુતિચઠ્ઠા એ કહેલા પાઠથી તેમજ શ્રીપ વાસકળના
પાંચમા પવાશકમાં ૩૫ મી ગાથાની વૃત્તિમાં અતિ ગાઠ કારણેજ દુવિહાર
કહ્યો છે તેથી સમજે છે, નહિતર મુખ્ય આજ્ઞા તો મુનિને તિવિહાર
ચઉવિહારનીજ જાણવી તથા મુનિને ૮ પ્રકારના સંકેત પચ્ચખાણો
પણ ચઉવિહાર કહ્યા છે (-ઘટિ ચતિદિનચર્યા) તથા મુનિને ભવ
ચરિમ અને હપવાસ તિવિહાર ચઉવિહાર એમ બે પ્રકારે કહેલ છે, અને
શેષ પચ્ચખાણો દુવિં તિવિં ચઉવિં કહ્યા છે (ઈતિ આદ્યં વૃત્તિ
વિગેરે)

મત્ર—હપવાસ તો તિવિહાર ચઉવિહાર સમજી શકાય છે પરન્તુ
એકાશન વિગેરે દુવિહાર તિવિહાર કેવી રીતે ?

ઉત્તર—એકાશનાદિમાં બોજન કરવા સિવાયના શેષ વખતમાં પાણીની
અને સ્વાદિમની છૂટ હોય તો તે દુવિહાર એકાશન વિગેરે કહેવાય, અને
બોજન સિવાયના શેષ વખતમાં ૨૩ પાણી પીવાનીજ છૂટ હોય તો તે
તિવિહાર એકાશનાદિ કહેવાય

આયબીલ, નીવિ } આવકને તથા મુનિને પણ તિવિહાર ચઉ-
ઉપવાસ } વિહાર.
ભવચરિમ } (અપવાદે નીવી દુવિહાર^૧ પણ).
સ કેત ૫૨૨૦—મુનિને તિવિહાર ચઉવિહાર. આવકને દુઠ, તિઠ,
ચઉવિહાર.

નાત્રિ પ્રત્યાઠ } મુનિને ચઉવિહાર.
(દિવસ ચરિમ) } આવકને દુવિહાર, તિવિહાર, ચઉવિહાર,
પરંતુ એકાશનાદિ વિરોધ પ્રતોભા ચઉઠ.

એ એકાશનાદિ પ્રતોભા યથાસભવ જ્યા જ્યા દુવિહાર
કહ્યો છે, તે મુનિને તો કોઈ ગાઠ કારણેજ હોય, પરંતુ આનંદોએ
પણ કારણેજ દુવિહાર કરવો, અને નિરોપત તો તિવિહાર વા
ચઉવિહારજ કરવો જોઈએ.

અવતરણ—હવે અશન-પાન-ખાદિમ-અને સ્વાદિમ એ
ચાર પ્રકારના આહારનું ૩ જું દ્વાર કહેવાય છે. ત્યાં આ ગાથા-
મા પ્રથમ આહારનું લક્ષણ કહેવાય છે—

સ્વુહપસમ સ્વમેગામી, આહારિ ચ ષ્ઠ દેઝ વા સાયં ।
સ્વુહિઓ વં સિવઝ કુદ્દે, જ પકુવમં તમાહારો ॥૧૩॥

શબ્દાર્થ—

સ્વુહ=શુધાને	સ્વુહિઓ=શુધાવાળો, ભૂખ્યા
પસમ=સમાવવામા	સિવઝ=ક્ષેપવે, નાખે
સ્વમ=સમર્થ	કુદ્દે=કોઠામા, ઉદરમાં
પગામી=એકલુ, એકાકી	પક=કાદવ
ચ=અથવા	હવમ=સરખુ
ષ્ઠ=આવે	ત=તે દ્રવ્ય-પદાર્થ

ગાયાર્થ—જે એકલુ હોવા છતાં પણ શુધાને શાન્ત કર-
વામા સમર્થ હોય, અથવા આહારમા આવતું હોય, અથવા

૧ અપવાસાધામામુનિવિહારિકાનિ પ્રાયશ્ચિત્તુર્વિધાહારાણિ અપવાદાત્તુ
નિર્વિહારિકાદિ પૌરણ્યાદિ ચ દ્વિવિધાહારમપિ ત્યાત્-મતિ શ્રાદ્ધવિધિ
વચનાત્, પરંતુ દુવિહાર કરવો તે બ્યવહાર માર્ગ નથી

આહારમા રવાદ આપણે હોય, અથવા જૂખો મનુષ્ય જે કાદવ સરખા નિરસ દ્રવ્યને-પદાર્થને પણ (જૂખ શમાવવા માટે) ઉદરમા પ્રક્ષેપે (=ખાય) તે (=એ ચારે લક્ષણવાળું દ્રવ્ય) આહાર કહેવાય. ॥ ૧૩ ॥

માર્ગાર્થ—જે પદાર્થ એમગી-એકાકી (=બીજા પદાર્થમા મિશ્ર થયા વિના પોતે એકલોજ) હોઈને પણ ક્ષુધા શાન્ત કરવામા સમર્થ હોય તો તે પદાર્થ આહારમા ગણાય, આ પ્રથમ લક્ષણવાળો આહાર ચારે પ્રકારનો છે તે આ પ્રમાણે- કૂર (=તાઘેલો ભાત) નિગેરે અશન, છાગની આછ તથા પાણી વિગેરે પાન, રૂળ રોલડી નિગેરે જાદિમ, અને મુઠ વિગેરે જ્વાદિમ ॥ इति आहारानु ૧ છુ લક્ષણ ॥

તથા મુવા શમાવવામા સમર્થ ન હોય એવો એમગી-એકાકી પદાર્થ પણ જો ચાર પ્રકારના આહારમા આવતો હોય એટલે અશનાદિકમા મિશ્ર થઈને તેના ગુણમા કે રસમા કંઈક વિરોપતા કરતો હોય (એ ૨ જુ લક્ષણ), અથવા તો તે અશનાદિમા રવાદમા વધારો કરતો હોય તો તે એમગી પદાર્થ આહાર સાથે મિશ્ર હોય કે ન હોય (એકલો હોય) તો પણ આહારરૂપ બળવો (એ ૩ જુ લક્ષણ) એ બન્ને લક્ષણના ભેગા ઉદાહરણ જેમકે—અશનમા ૧લૂણ-હિંગ-છર નિગેરે પાણીમા કપૂર વિગેરે, રૂળાદિ ખાદિમમા પણ લૂણ વિગેરે અને તબોવાદિક સ્વાદિમમા કાથો વિગેરે

તથા જૂખો માણસ જૂખ શમાવવા માટે કાદવ સરખું નિરસ દ્રવ્ય ખાય તો તે પણ આહાર બળવો જેમકે-માટી વિગેરે ॥ इति आहारानु ૪ થુ લક્ષણ ॥

અહિં ઔપધોમા કેટલાક ઔપર આહાર અને કેટલાક અનાહાર પણ છે. (એમાનો ઘણાખરો ભાગાર્થ શ્રાદ્ધવિધિ વૃત્તિને અનુસારે લખ્યો છે)

૧ અર્થાત્ જે લૂણ-હિંગ-છર-કપૂર-કાથો વિગેરે પદાર્થો ક્ષુધા શમાવવામા સમર્થ નથી તો પણ આહારમા ઉપકારી હોવાથી આહાર તરીકે ગણાય છે

અસળે મુગ્ગો-અળ-સત્તુ મડ-પય-સ્વજ્ઞ રવ્વ-કંદાઈ ।
પાળે કંજિય-જવ-કયર-કક્કડોદગ-સુરાઈ જલં ॥૧૪॥

શબ્દાર્થ —

મુગ્ગ=મગ
ઓઅળ=ઓદન, ભાત
સત્તુ=સાથુ-સાથનો
મડ=માડા, પૂડા
પય=દૂધ
સ્વજ્ઞ=ખાધ, ખાખ
રવ્વ=ગળ, રેસ

કંજિય=કાંજી
જવ=પંડુ
કયર=કેરાડુ
કક્કડ=કાકડીડુ
ઉદગ=પાણી
સુરા(આ)ઈ=મદિરા વિગેરે,

ગાથાર્થ:—મગ વિગેરે (=સર્વ કઠોળ), ભાત વિગેરે (=સર્વ ચોખા, તદૂલ, થઈ વિગેરે), સાથુ વિગેરે (જીવાર મગ વિગેરેને ચોરીને તેના બનાવેલો લોટ), માડા વિગેરે (=પૂડા, પોળી, રોટલી, રોટલા, વિગેરે), દૂધ વિગેરે (દહિ ધી વિગેરે) ખાખ વિગેરે (સર્વ પકવાન્ન મોદક વિગેરે), રાખ વિગેરે (સર્વ જાતિની ઘેસ) અને કફ વિગેરે (સર્વ વનસ્પતિના કંઠમૂળા કૃણાદિકના રવાયલા શાક વિગેરે) એ સર્વ અન્ન મા ગણાય છે. એ પ્રમાણે ૮ વિભાગના સર્વ અન્નનો અભાવેશ

૧ ગાથામાં કદાઈ પદમાં રહેલો “ આઈ=આદિ ” શબ્દ મગ ખત્યાદિ સર્વ શબ્દોની સાથે સબધવાળો ગણવે

૨ શબ્દનો અર્થ વ્યુત્પત્તિથી (એટલે ધાતુ ઉપરથી), અને નિયુક્તિથી (એટલે શબ્દમાં રહેલા અક્ષરો ઉપરની ઉપભવેલી યુક્તિથી) એમ બે પ્રકારે થાય છે તે પ્રમાણે અહિં “ અન્ન ” શબ્દનો અર્થ પણ બે રીતે છે તે આ પ્રમાણે—

આશુ=શીઘ્ર (ક્ષુધાને ઉપશમાવે) તે અન્ન એ નિયુક્તિ અર્થ છે અને અદ્યતે=મુજ્યતે=જેનું ભોજન કરાય તે અન્ન એ વ્યુત્પત્તિ અર્થ (=ધાતુ સિદ્ધ અર્થ) છે ત્યાં જો કે કૃણાદિક સર્વ આહારી પદાર્થનું ભોજન કરાય છે તો પણ અન્ન શબ્દથી ભાત વિગેરે અમુક અમુક પદાર્થોજ સ્વીકૃત ગણાય છે

ધાય છે. અને કાણુ પાણી (=છાશની આઠ), જનનુ પાણી (=જનનુ ધોવણ), કેરનુ પાણી (=કેરનુ ધોવણ), અને કર્ક-રકનુ તે ચીલકા વિગેરે કુળોની રચના રહેલુ અથવા તેના ધોવણનુ પાણી તથા મદિરા યવિગેરે પાણી એ સર્વ જાતિના પાણી પાન આહારમા ગણાય છે. ॥ ૧૪ ॥

માર્ગ—ગાથામા કહ્યા પ્રમાણે સુગમ છે, પરંતુ વિશેષ એ છે કે તિવિહારના પચ્ચખાણુવાળાને એ પાણી કદપે નહિ, પરંતુ નદી કૂવા તળાવ વિગેરેના પાણી કે જે કપૂરશદિ અન્ય પદાર્થ વડે મિશ્ર થયેલા ન હોય તેવાજ શુદ્ધ પાણી તિવિહારમા કદપે. અને કપૂર દ્રાક્ષા એલાયચી આદિ સ્વાદીય વસ્તુઓથી મિશ્ર થયેલા-કરેલા જળ દુવિહારમા કદપે.

અવતરણ—આર પ્રકારના આહારમાથી પૂર્વ ગાથામા પહેલા અશન અને પાન એ બે આહારનુ સ્વરૂપ કહીને હવે આ ગાથામા સ્વાદિમ અને સ્વાદિમ એ બે આહારનુ સ્વરૂપ કહે છે, તેમજ આહારમા ન ગણાતી (અનાહારો) વસ્તુઓ પણ કહે છે—

૧ ધઉ એળા ઠાદવ વિગેરે અનાજનાં ધોવણુ પણ એમાં અતર્ગત ગણવાં

૨ ધતિ પ્રવંસારોન્વૃતિ

૩ ધતિ ભાખાવચૂરિ

૪ સરમ, આસવો વિગેરે એમાં અતર્ગત ગણવાં

૫ એ ઉપરાંત નાળીયરનુ પાણી, શેલડીનો રસ તથા છાશ (અને મદિરા) જે કે પાણી તરીકે ગણાયલાં છે, પરંતુ એને વર્તમાન કાળે અશનમાં ગણવાનો બ્યવહાર ॥ એ ઉપરાંત નદી તળાવ કૂવા વિગેરેનાં પાણી એટલે સર્વ અપકાય પણ પાનમાંજ ગણવાં

૬ પ્રાણોનો ઉપકાર કરે તે પાન (ધતિ નિર્ણુકિત અર્થ), અથવા પા પાતુ પીવાના અર્થમાં હોવાથી જે પીયત્વ=પીવાય તે પાન (ધતિ ન્યુત્પત્તિ અર્થ)

खाइमि भत्तोस फला-इ साइमे सुठि जीर अजमाई ।
महु गुल तंवोलाई, अणहारे मोअ निवाड ॥ १५॥

મહાર્થ — ગાયાર્થને અનુસારે મુગમ છે.

ગાયાર્થ — (ભત્તોસ=ભક્તોપ એટલે) સેકેલા ધાન્ય, તથા ફળ વિગેરે વસ્તુઓ 'સ્વાદિમ' મા ગણાય, મુઠં છરં અજમો વિગેરે તથા મર જોળ અને તબોલ વિગેરે પધુ 'સ્વાદિમ' મા ગણાય, અને (મોઅ=મોઠ એટલે) મૂત્ર (ગોમૂત્ર) તથા લિ-બડો વિગેરે અનાહાર મા ગણાય ॥ ૧૫ ॥

માર્વાર્થ:—જે વસ્તુઓને ખાવાથી ક્ષુધાની પૂર્ણ શાન્તિ ન થાય, તે પછુ કંઈક મતોષ થાય (=ભૂખ સમાવે) તેવી વસ્તુઓ સ્વાદિમ મા ગણાય છે તેના કેટલાક નામ—સેકેલા ધાન્ય (એટલે મમરા પહુઆ, સેકેલા ચણા, દાળીઆ, સેકેલા મગ, વિગેરે), તથા ખજૂર, ખારેક, નાળીએર, તથા બદામ, દ્રાક્ષ, કાજુ વિગેરે મેના કેરી, ચીલડા, તડબજ, ખડબજ, વિગેરે ફળો, શેલડી વિગેરે તથા કોઠવડી-આમળાગઠી-આખા-ગોળી-કોઠીપત્ર-લિબુધપત્ર વિગેરે (એ સર્વે ખાદિમ હોવાથી હુવિહાર પચ્યાખાણુમા ન કલ્પે).

સ્વાદિમ વસ્તુઓ—મુઠં, છરંડે, પીપર, મરી, છરં, અજમો, જાયફળ, જાવંત્રી-કાથો-એરવટી-જેઠીમધ-કેસર-નાગકેસર

૧ 'સ્વાદ્યતે'જે ખવાય તે સ્વાદિમ (ધૃતિ વ્યુત્પત્તિ) તથા 'સ્વ=આકાશ એટલે મુખનુ વિવર તેમાં માતિ=માય-સમાય તે સ્વાદિમ (ધૃતિ નિર્યુક્તિ એમાં ૬ કારનો નિપાત જીલવે

૨ સ્વાદ્યતે એટલે જોનો આસ્વાદ કરાય તે સ્વાદિમ (ધૃતિ વ્યુત્પત્તિ), તથા જોળ સાકર વિગેરે દ્રવ્યોને અને રમ વિગેરે ગુણોને તેમજ કર્તોના સયમ ગુણોને એટલે રાગદ્વેષ રહિત આસ્વાદન કરવાથી સયમીના મયમ ગુણોને) જે સ્વાદ્યતે=સ્વાદ પમાડે તે સ્વાદિમ અથવા જેનુ આસ્વાદન કરતા તે વસ્તુઓ પોતાના માધુર્યાદિ ગુણોને સાદ્યતે નાશ પમાડે તે સ્વાદિમ (-ધૃતિ નિર્યુક્તિ)

તમાલપત્ર-એવચી-લવિગ-ખિહલ-પણ-અજમેદ-પીપરીમૂળ
(ગઠાડા)-ચિલિકખાખા-મેથ-કાટાસેલિઓ-કપૂર હરડા,-
એહડા,-ખાવળ છાલ-ધાનડી છાલ-ખેરની છાલ-ખીજડા છાલ-
તથા એના પત્ર-સોપારી-હિંગ-જવાસામૂળ-ખાવચી-તુળસી-
કચૂરો-તજ-સચળ-પુષ્કરમૂળ તથા તબોલ-વરિયાલી-સુત્રા
ધત્યાદિ દુવિહારમા કહેપે.

એમા છરુ સ્વાદિમમા અને ખાદિમમા પણ ગણાય એમ
બે મત છે. તથા અજમાને પણ કેટલાક આચાર્યો ખાદિમ
કહે છે.

તથા મધ-ગોળ-ખાડ-સાકર-પણ સ્વાદિમમા ગણાય,
પરંતુ તુમ્બિ કરનાર હોવાથી દુવિહારમા કહેપે નહિ,
અનાહારી વસ્તુઓ-લિખડાના અંગ (પત્ર-છાલ-કાષ્ઠ-
દળ-કુંદલ વિગેરે)-ગોમૂત્ર વિગેરે મૂત્ર-ગળો-કક-કરિયાતુ-અતિ-
વિષ-ચીડ-રાખ-હળદર-કિપલેટ-વજ-હરડે-એહડા-આમળા
ખાનળ છાલ-વમાસો-નાહિ-આસધિ-રિગણી-એળીઓ-ગુગળ-
ખોરડી-કથેરી-કેરમૂળ-પૂઆડ-મછઠ-ખોળ-ચિત્રક કુંદરુ-દટકડી
ચિમેડ-થુવર-આકડા ધત્યાદિ જે વસ્તુઓ ખાવામા અનિષ્ટ સ્વા-
દવાળી હોય, તે આનાહારી જાણવી.

અવતરણ-હુવે આ ૧૬ મી અને ૧૭ મી ગાથામા ૨૨
આગારતુ (એટલે ૨૨ આગારમાથી કયા પચ્ચખખાણુમા કેટલા
આગાર હોય ? તે સખધિ) ૪ શુ દ્વાર કહેવાય છે—

દો નવકારિ છ પોરિસિ, સગ પુરિમદ્દે ઇગાસણે અદ્દ ।
સત્તેગઠાણિ અંબિલિ, અદ્દ પળ ચડત્થિ છપ્પાણે ॥૧૬॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થ પ્રમાણે સુગમ છે.

ગાયાર્થ—નવકારસીમા ૨ આગાર, પોરિસીમા ૬ આગાર,
પુરિમદ્દમા ૭ આગાર, એકારાનમા (તથા ખિઆસણુમા પણ)
૮ આગાર, એકઠાણુમા ૭ આગાર, આયખિલમા ૮ આગાર,

૧ હરડે બેહડો અને આમળાં વિગેરે કેટલીક વસ્તુઓ સ્વાદિમમા
અને અણાહારમા બંનેમાં પણ ગણાય છે

ચતુર્થેભક્તમા (ઉપવાસમા) ૫ આગાર, અને પાણ્ડરસના પચ્ચ-
ખખાણુમા ૬ આગાર છે ॥ ૧૬ ॥

માર્વાર્ય*—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે, પરંતુ નનકારસી આદિમા
કયા કયા આગાર છે ? તેના નામ અને અર્થ પણ આગળ
ગાથાઓમાજ કહેવાશે, માટે અહિં વિશેષ સ્પષ્ટ કરવાનું પ્રયો-
જન નથી

ચડ ચરિમે ચડમિગ્ગહિ, પળ પાવરણે નવટ્ટ નિઘીણ ।
આગારુલિકત્તવિવે—ગમુત્તુ દવવિગઈ નિયમિટ્ટા ॥૧૭॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થ પ્રમાણે સુગમ છે.

ગાયાર્ય—(દિવસચરિમ અને ભવચરિમ એ એ) ચરિમ
પચ્ચખખાણુમા ૪ આગાર છે, અલિગ્ગહમા ૪ આગાર છે,
પાવરણ (વસ્ત્રના) પચ્ચં મા ણ્ણ=પાચ આગાર છે, અને ની-
વિમા ૯ અથવા ૮ આગાર છે તેમા નીવિને વિષે એ પિંડ
વિગધ અને દવ વિગધ એ બે નેતુ પચ્ચં હોય તો ૯ આગાર,
પરંતુ જો કેવળ દવવિગધનુજ પચ્ચં હોય તો તે (એકલા
દવ વિગધના) નિયમિ=નિયમમા “ ઉખ્ખિત્તવિવેગ્ગહ ” એ
એક આગાર મુત્ત=મૂકીને-છાડીને બીજા [ટ્ટ=અટ્ટ] ૮ આગાર
હોય ૧ છે ॥ ૧૭ ॥

માર્વાર્ય—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે, પરંતુ વિશેષ એ છે કે—
અહિં ભાષ્યમા જો કે વિગધના ફટા પચ્ચંમા ૯-૮
એમ બે રીતે આગાર કહ્યા નથી, પરંતુ ૨૦ મી ગાથામા કેવળ
નવ આગારજ કહેવાશે તો પણ અન્ય ગ્રન્થોને અનુસારે વિગ-
ધના પચ્ચં મા પણ ૯ અને ૮ એમ બન્ને પ્રકારના આગાર
જણવા

* અહિં “ અલિગ્ગહ ” શબ્દથી ૮ પ્રકારનાં સંકેત પરચખખાણુમા
તેમજ બીજા પણ ધ્રુવ્યાદિ ચારે પ્રકારના અલિગ્ગહમા ૪ આગાર જણવા,
તે આગળ ૨૩ મી ગાથામાજ કહેવાશે

૧ એ ૮ વા ૯ આગારનું કારણ વિગધોનાં સ્વરૂપ તથા
ઉખ્ખિત્તં આગારનો અર્થ જો આગળ કહેવાશે તે જણવા ખાદ સમજશે

તથા પ્રાવરણના પ્રત્યાખ્યાનમા (જીતેન્દ્રિય મુનિઓ જે ચોલપટ્ટ પહો નહિ પહેરવાનો અભિમત વિશેષ કરે છે તેમા) અન્ન-સહ-ચોલપટ્ટાગારેણ-મહ-સ-૦-૧-૦ એ પાંચ આગાર હોય છે આ સંબંધિ વિશેષ ભાવાર્થ ચોલપટ્ટા ના અર્થમાં કહેવાશે

એ પ્રમાણે જે ગાથાઓમા પ્રત્યેક પદ્યખખાણની આગાર ૧૨ ખ્યા સામાન્યથી ગણાવી. તે સંક્ષેપમા આ પ્રમાણે—

નમુ ૦	૨	{ પુનિમા ૦ ૭	{ એકાશ ૦ ૮	{ ઉપનાસ ૫	પ્રાવ ૦ ૫
{ પોરિ ૦	૬	{ અવ ૬ ૭	{ મિઆ ૦ ૮	{ પાણહાર ૬	
{ સાર્વપો ૦	૬	{ વિગધ ૮	{ એકઠાજ ૮	{ ચરિમ ૪	
		{ નીવિ ૮	{ આયબિવ ૮	{ અભિ ૦ ૪	

અવતરણ — હવે કયા પદ્યમાં કયા કયા આગાર હોય તે નામપૂર્વક દર્શાવાય છે ત્યાં આ ગાથામા પ્રથમ સ્થાનમા ગણાતા અન્નપ્રત્યા ૦ ના એટલે ન-૦-પોરિસી-સાર્વપો-૦-અને પુરિમ-૦ (તથા અવ ૬) પ્રત્યા ૦ ના આગાર કહેવાય છે —

અન્નસહદુ નમુકારે, અન્નસહ પ્પચ્છ દિસય સાહુ સર્વો
પોરિસિ છ સહુપોરિસિ, પુરિમદ્દે સત્ત સમહતરા ॥૧૮॥

શબ્દાર્થ — ગાથાર્થાનુસારે નુગમ છે

‘ગાથાર્થ’ — નમુકારસહિયના પદ્યમાં અન્ન-અન્નતથા ભોગેણ અને સહ-સહસાગારેણ એ ૨-દુ-એ આગાર છે. તથા અન્નતથાભોગેણ, સહસાગારેણ, પ્પચ્છ-પદ્યજકાલેણ, દિસ-દિસામોહેણ, માહુ-સાહુવયલેણ, સર્વ-સર્વસમાહિવતિયા ગારેણ એ ૬ આગાર પોરિસી અને સાર્વપોરિસીના પદ્યમાં છે, અને “મહત્તરાગારેણ” એ આગાર સહિત સાત આગાર પુરિમાર્થ (તથા અપાર્થના—અવ-ના) પદ્યમાં છે ॥૧૮॥

* પ્રશ્ન — કેમપૂરે નમુકારસહિય મુનિસહિય પચ્ચત્તવાહ । પચ્ચત્તિ હપિ આહાર અસણ પાણ આહમ સાહમ । અસત્તયામોગેણ સહસાગારેણ મહત્તરાગારેણ સર્વસમાહિવતિયાગારેણ ચોસિદ્દ ॥ એ નવકારસી પદ્યમાં ના આલપકમાં—આનાવામાં તે ૪ આગાર દર્શાયા છે તે ઠેમ ।

માર્વાય—ગાથાર્થવત્ મુગમ છે. પરન્તુ નિરોપ એજ કે અન્ન સહુ ઈત્યાદિ ગણદો મ પૂર્ણ પદ નથી પણ તુ પદનો એકેક અંશ છે તો પણ અથમા મ પૂર્ણ પદ લેવું. તથા નનકાગ્ગી પ્રત્યાખ્યાન અતિ અલ્પ કાળનું એટલે મુદ્ધુત્ત (= સૂચેદિયથી બે ઘડી) મુધીનું જ છે, તે કાગ્ગુધી તેમા અગત્ય પચ્ચિહાગ્ગનાળા જ બે આગાર જેટલા અલ્પ આગાર છે, અને પોગ્ગી આદિ પ્રત્યાખ્યાનો વિગેય કાળપ્રમાણનાળા હોનાથી તેમા વચ્ચે આગાર ગણના પડે છે. ॥ इति प्रथमं स्यान्नना अन्नाप्रत्या-
ना આગાર ॥

અવતરણ—આ ગાથામા એકાગ્રન ધિઆમપુ અને એકઠા-
ણામા આનતા આગાર (ના નામ) કહે છે, અર્થાત્ ત્રીજા અ્યાનમા
ગણાતા પચ્ચગ્ગમાળોના આગાર કહે છે—

अन्न सहस्सागारिअ, आउटण गुरुअ पारि महसव्व।
एग वियासणि अट्टउ, सग डगठाणे अउट विणा॥१९॥

ઉત્તર—એ પ્રત્યાખ્યાન કેવળ નવકારમીનું નથી પરન્તુ નવકારસી
માથે મુદ્ધિમદ્ધિયનું પણ બેનું છે, તેમાં નવકારમી અલ્પ પરવં છે, અને
મુદ્ધિમદ્ધિય એ મંકેત પરવખખાલું છે, અને સંકેત પરવં ના ૪ આગાર
પૂર્વે કદ્યા છે, તેથી એમા નવકારમીના તો બે જ આગાર છે, અને
(તેજ બે આગાર સંજિત સર્વ) ચાર આગાર મુદ્ધિમદ્ધિયના છે, જેથી
બેના બેમા મળીને પણ ચારજ આગાર બે આવાવામા કહેલા છે, તે
સંકેત પરવં બેનું હોવાના કારણથી છે તેવીજ રીતે પોરિની અને નાર્ધ
પોગ્ગીના આનાવામા પણ મુદ્ધિમદ્ધિય હોવાથીજ મહત્તરાગારના આગાર
આવે છે

૧ અર્ધ જે દોષ આપણે ટાળવાનો પ્રયત્ન કરીએ તો પણ ટાળી
ન શકેય તેવા અને કૃદ્વતી ગીતેજ થતા હોય તો તેના અકસ્માત દોષો
અગ્રકય પરિહારવાળા કહેવાય, જેથી દરેક પ્રત્યાગ્ગમાં એ અગ્રકય પરિ-
હારવાળા બે આગાર રાખ્યા વિના છૂટકો જ નહિ, અને તે કાગ્ગુધી જ
નિગમત (આગાર રહિત) પ્રત્યાખ્યાનમાં પણ એ બે આગાર તો હોયજ

ગજ્ઞાર્થ — ગાથાર્થાનુસારે સુગમ છે

ગાયાર્થ:—અન્નતથણા^૧ભોગેણ, (સદ્=) ^૨સહસાગારેણ, (સાગારિ=) સાગારિ આગારેણ, આઉટણ પસારેણ, (ગુદ-) ગુરુ ^૪અધ્યભુક્ષણેણ, (પારિ=) પારિક્ષાવાણ્યાગારેણ,^૬ મહત્તર-
ગારેણ, સ્વર સમાહિવત્તિયાગારેણ એ ૮ આગાર (યગ=) એકાગનમા અને બિઆસણામા છે, અને એકઠાણામા તે
“ આઉટણપસારેણ ” એ એક આગાર વિના રોપ્ય ૭ આ-
ગાર છે ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થ:—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે.

અવતરણ — આ ગાથામા વિગઈ નીવિ અને આયખિલ એ
ત્રણ પ્રત્યાખ્યાન (કે જે ખીજ સ્થાનના પ્રત્યાખ્યાનો છે તે) ના
આગાર કહેનાય છે—

અન્ન સ્સહલેવાગિહ, ઉરિકત્ત પહુચ્ચ પારિમહ સદ્વ ।
વિગઈ નિવિગણ નવ, પહુચ્ચવિણુ અંવિલે અટ્ટારણા ॥

ગજ્ઞાર્થ — ગાથાથ પ્રમાણે સુગમ છે.

ગાયાર્થ:—અન્નતથણાભોગેણ, સહસાગારેણ, લેનાલેવેટા,
ગિહતથસ સદ્વેણ, ઉરિકત્તવિવેગેણ, પહુચ્ચમખિખએણ,
પારિક્ષાવણિયાગારેણ, મહત્તરગારેણ, અને સ્વરસમાહિવત્તિયા-
ગારેણ એ ૮ આગાર વિગઈ અને નોવિના પચ્ચ ૦ મા છે, અને
પહુચ્ચમખિખએણ વિના ૮ આગાર આયતિલમા આને
છે. ॥ ૨૦ ॥

* “ આઉટણપસારેણ ” એ આગાર અંગોપાંગને સંકોચવા
અને પ્રસારવા (= હાથ પણ વિગેરે લાંબા ટુકા કરવા) ની છૂટ માટે
છે અને એકઠાણામાં અંગોપાંગ હતાવાય પણ નહિ, માટે એ આ
ગાર નથી

૧ આયતિવમાં ઘી વિગેરે સ્નિગ્ધ (ચિકાસવાણુ) દ્રવ્ય કહેવે
નહિ અને પહુચ્ચમ ૦ આગાર ઘી વિગેરેથી કિંચિત્ મસળેલી રેટલી
વિગેરેના આહારની છૂટવાગો છે, માટે આયતિવમા એ આગાર ન હોય

માવાર્થ—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે, પરંતુ નિગેષ એ છે કે—
અહિ નીચિ તથા વિગર્ભા હ આગાર કહ્યા છે, તો પણ પૂર્વે
૧૭ મી ગાથાના ભાનાર્થમાં કહ્યા પ્રમાણે નીચિમાં હ તથા હ
આગાર પણ હોય ત્યા પિંડ વિગર્ધ અને ડન વિગર્ધ એ બન્ને
સખધિ નીચિમાં હ આગાર અને કેનળ ડનવિગર્ધ સખધિ
નીચિમાં ઉખિખતવિં વર્ણને ગેષ હ આગાર જાણવા

તથા જેમ નીચિમાં હ અને હ આગાર કહ્યા છે, તેમ છટી
વિગર્ધના પચ્ચંભા પણ કેનળ પિંડ વિગર્ધનું પચ્ચંભા કરે તો હ
આગાર અને કેનળ ડન વિગર્ધના પચ્ચંભા ઉખિખતવિં વર્ણને
ગેષ હ આગાર જાણવા.

અવતરણ—આ ગાથામાં ઉપનામ, પાણી, ચન્નિ, અને
મકેતાદિ અભિગ્રહ એ ચાર પચ્ચંખાણોના આગાર હોં છે—

અન્નસહ પારિમહસ—વ પંચલમ (વ)ળે છ પાણિલેવાડી
ચડ ચરિમંયુદ્ધાર્ડ-ભિગ્ગહિ અન્નસહ મહસવ ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે સુગમ છે.

ગાથાર્થ—સપણમાં (=ઉપનાસમાં) અન્નતથાપાણોગેણ—સ-
હસાગારેણ—પાણિવણિયાગારેણ—મહત્તરાગારેણ—અને સંન સ-
માહિવત્તિયાગારેણ એ પાચ આગાર છે પાણીના પચ્ચંખાણ-
માં લેવેપુવા આદિ ૬ આગાર (લેવેણના—અલેવેણના—અન્ન-
પુવા—મહુલેણેણના—અસિત્થેણના—અમિત્થેણના એ ૬ આગાર)
છે, તથા ચરિમ પચ્ચંભા અને અગુહમહિય આદિ અભિ-
ગ્રહના (મકેત વિગેરે) પચ્ચંખાણોમાં અન્નતથાપાણોગેણ—
સહસાગારેણ—મહત્તરાગારેણ—અને સંનસમાહિવત્તિયાગારેણ એ
૪ આગાર છે ॥ ૨૧ ॥

માવાર્થ—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે. પરંતુ વિશેષ એ છે કે—
ચન્નિ પચ્ચંભા દિનમચન્નિ અને ભનચરિમ એ બન્ને પચ્ચ-
ંખાણ ૪-૪ આગારનાં છે, તો પણ ભવચન્નિ પચ્ચંખાણ
ને કોઈ સમર્થ મહાત્મા મહત્તરાં અને મંનસમાહિં એ બે

શબ્દાર્થ — ગાથાર્થાનુસારે મુગમ છે

ગાયાર્થ:—અન્નતથપ્તા ૧લોગેણ, (સહ=) ૨સહસાગા (સાગારિ=) સાગારિ વ્યાગારેણ, આઉટણ ૪પસારેણ, (ગુરુ ૫અબ્જહાણેણ, (પારિ=) પારિક્ષાવાણ્યાગારેણ, ૬ મહા ૭ગારેણ, સઽન ૮સમાહિવત્તિયાગારેણ એ ૮ આગાર (પ એકારાનમા અને બિઆસણામા છે, અને એકકાલામા “આઉટણપસારેણ” એ એક આગાર વિના રોપ્ય ૭ ગાર છે ॥ ૧૯ ॥

માવાર્થ:—ગાથાર્થવત્ મુગમ છે.

અવતરણ — આ ગાથામા વિગર્હ નીવિ અને આય ણિ ત્રણ પ્રત્યાખ્યાન (કે જે ખીજા સ્થાનના પ્રત્યાખ્યાનો છે, આગાન હોનાય છે—

અન્ન સ્સહ લેવા ગિહ, ઉરિકત્ત પહુચ્ચ પારિ મહા
વિગર્હ નિવિગણ નવ, પહુચ્ચવિણુ અવિલે અદ્ધા

શબ્દાર્થ — ગાથાથ પ્રમાણે મુગમ છે.

ગાયાર્થ—અન્નતથપ્તાલોગેણ, સહસાગારેણ, લેનાલેવા ગિહતથસ સદૃણ, હિખિત્તવિવેગેણ, પહુચ્ચમખિખએ પારિક્ષાવણિયાગારેણ, મહત્તરાગારેણ, અને મઽનસમાહિવત્તિ ગારેણ એ ૮ આગાર વિગર્હ અને નીચિના પચ્ચમ મા છે, અ પહુચ્ચમખિખએણ વિના ૮ આગાર આયધિલમા આ છે ॥ ૨૦ ॥

* “આઉટણપસારેણ” એ આગાર અંગેપાગને સંકાચવા અને પ્રસારવા (જ્ઞાય પત્ર વિગેરે લાંબા ટુમ કરવા)ની છૂટ માટે છે અને એકકાલામાં અંગેપાગ હવાવાય પણ નહિ માટે એ આગાર નથી

૧ આયબિલમાં ઘી વિગેરે સ્નિગ્ધ (ચિકાસવાણુ) દ્રવ્ય કલ્પે નહિ, અને પહુચ્ચમ આગાર ઘી વિગેરેથી કિચિત્ મસજેવી ગટલી વિગેરેના આધારની છૂટવાળો છે, માટે આયબિલમાં એ આગાર ન હોય

અવતરણ—પૂર્વે કહેલી ૨૦ મી ગાથાના પ્રમગને અનુમ-
તીને આ ગાથામા તે નિગડ અને તેના દવનિગડ આદિ
બેઠ પણ દર્શાવાય છે—

દુહ મહુ-મજ્જ-તિહ, ચરો દવનિગડ ચર પિંડદવા ।

ઘય ગુલ-દહિયં પિસિય, મરફણ પક્કન દો પિંડા ॥૨૨॥

મખદાર્થ —

મહુ=મર

મજ્જ=મધ, મદિના

ચય=ધૂત, ધી.

પિસિય=પિંગિત મામ

ગાથાર્થ—દૂર-મવ-મદિના-અને તેણ એ ૪ ટ્રવનિગડ છે,
તથા ધી-ગોળ-દહિ અને માસ એ ૪ પિંડક્રવ એટલે મિત્ર
નિગડ છે, અને માખા તથા પકનાશ એ બે પિંડ નિગડ
છે ॥ ૨૦ ॥

માર્વાર્થ —અહિ દ્રવ એટલે રેણો ચાલે એવી અતિ નમ્ર
પ્રનાહી વિગડ તે ટ્રવનિગડ કહેવાય અને પિંડ એટલે લેના
અંગો પરખખ ખાઝીને-વળગી નહીને પિંડી ભૂત થયેલા હોય
તેવી કંઈક કઠીનતા નાળી નિગડ તે પિંડ વિગડ (=કઠીન વિ-
ગડ) કહેનાય, તથા અગ્નિ આદિ મામથી વડે લે વિગડ દ્રવ
પ્રનાહી થતી હોય, અને તેવી મામથીના અભાવે પુન પિંડ
રૂપ-કઠિન પણ થતી હોય (=મમી જતી હોય-ઠગી જતી
હોય) તે તે ટ્રવપિંડ વિગડ એટલે બન્ને અભાવનાળી ગણાય
ત્યા કડ વિગડ કેવા અભાવનાળી છે તે ગાથાર્થમા કહ્યા
પ્રમાણે મમજવી મુગમ છે, માટે તેનું નિનપ વર્ણન કરનાનું
અહિ પ્રયોજન નવી. તથા બેમા ભક્ષ્ય કંઈ અને અભક્ષ્ય
કડ ? તેનો વિચે- તે અથમર પોતેજ આગળ ૨૯ મી ગાથા-
મા દર્શાવે.

અવતરણ—હવે ક્યા ક્યા પચ્ચખખાણો (પચ્ચખ) મગખા
આગારનાળા છે ? તે આ ગાથામા કહેવાય છે—

પોરિસિ સદુ-અવદુ, દુમત્ત-નિવિગડ પોરિસાડ સમા ।

અગુદ્-મુટ્ટિ ગઠી-સચિત્ત દવ્વાડ મિગ્ગહિય ॥ ૨૩ ॥

આગારનુ મારે સાવીમા પ્રયોજન નથી એમ જાણીને નિગાર (આગાર નહિત) કરે તો તે નિરાગાર ભવચરિમ પચ્ચં મા અત્રત્યં અને સહસાં એ બેજ આગાર હોય. (ધર્મસં વૃત્તિ આદિ)

॥ પચ્ચખખાણુના આગારોનુ કોણક ॥

નવકારસી	૨ અત્રં-સહં
પાગિસી સાર્ધ પાગિસી } પુન્નિમ્મ અનંદ } એકાશન ખિઆસણ }	૬ અત્રં-સહં-પચ્ચત્રં-હિસાં-સાહું-સંવં ૭ ૬ પૂર્વવત્-૧ મહત્તરાં ૮ { અત્રં-સહં-સાગાગિં-આહિં- ગુરં-પારિં-મહં-સં-૧૦
એ-હાહ	૯ આહિં-૧૦ નિના એકાશનવત્
વિગાર } પિંહવિગાર નીવિ } સખવિ	૯ { અત્રં-સહં-લેવાં-ગિહત્યં-ઉખિખ તં-પકુચ્ચં-પારિં-મહં-સં-૧૦
નીવિ } કનનિગાર નિગાર } સખધિ	૮ ઉખિખ-૦ વિના
આયખિય	૮ પકુચ્ચં નિના નિગારવત્
ઉપનાસ	૫ અત્રં-સહં-પારિં-મહં-સં-૧૦
પાપહાં	૬ { લેવેં-અલેવેં-અ-હેં-અહુલેં- સસિત્થેં-અસિત્થેં
અભિગ્રહ (સકેતસહ) પ્રાવરણ	૪ અત્રં-સહં-મહં-સં-૧૦ ૫ અત્રં-સહં-ચાપદાગાં મહં સં-૧૦
નિરાચરિમ અનચરિમ દસાવગાં }	૪ અત્રં-મહં-મહં-સં-૧૦

અવતરણ—પૂર્વે કહેલી ૨૦ મી ગાથાના પ્રસંગને અનુસરીને આ ગાથામા તે નિગા અને તેના દ્રવનિગા આદિ ભેદ પણ દર્શાવાય છે—

દુષ્ટ મદ્દુ-મજ્જ-તિલ્લ, ચરો દ્રવવિગર્ધ ચર પિંડદવા ।
ઘય ગુલ-દહિયં પિસિય, મસ્કળ-પક્કન્ન દો પિંડા ॥૨૨॥

ગણદાર્થ—

મદ્દુ=મદ

મજ્જ=મધ, મદિરા

ઘય=ઘૂત, ધી.

પિસિય=પિગિત, મામ.

ગાયાર્થ—દ્રવ-મધ-મદિરા-અને તેલ એ ૪ દ્રવવિગર્ધ છે, તથા ધી-ગાળ-દહિ અને મામ એ ૪ પિંડદ્રવ્ય એટલે મિશ્ર નિગા છે, અને માખણ તથા પન્નાજ એ બે પિંડ નિગા છે ॥ ૨૦ ॥

માર્વાર્થ—અહિ દ્રવ એટલે તેલો આલે એવી અતિ નરમ પ્રનાહી નિગા તે દ્રવવિગર્ધ કહેવાય અને પિંડ એટલે જેના અંગો પરસ્પર બાંધીને-ચળાવી શકીને પિંડી ભૂત થયેલા હોય તેવી કઠક કઠીનતા વાળી નિગા તે પિંડ વિગર્ધ (=કઠીન વિગર્ધ) કહેવાય, તથા અગ્નિ આદિ મામત્રી રૂઝે જે વિગર્ધ દ્રવ પ્રનાહી થતી હોય, અને તેવી મામત્રીના અભાવે પુનઃ પિંડ રૂપ-કઠિન પણ થતી હોય (=અમી જતી હોય-ઠગી જતી હોય) તો તે દ્રવપિંડ વિગર્ધ એટલે બન્ને અભાવનાથી ગણાય ત્યાં ક' વિગર્ધ કેના સ્વભાવનાથી છે તે ગાયાર્થમા કહ્યા પ્રમાણે મમજવી મુગમ છે, માટે તેનું વિગેય વર્ણન કરનાનું અહિ પ્રયોજન નથી. તથા બેમા લક્ષ્ય કંઈ અને અલક્ષ્ય કંઈ ? તેનો વિવેક તો અચકાવ પોતેજ આગળ ૨૯ મી ગાથામા દર્શાવેલો.

અવતરણ—હવે કયા કયા પરચખાણો (પરસ્પર) સંખ્યા આગારનાળા છે ? તે આ ગાથામા કહેવાય છે—

પોરિસિ-સદ્દુ-અવદ્દુ, દુમત્ત નિવ્વિગદ્દ પોરિસાદ્દ સમા ।
અંગુટ્ઠ-મુટ્ઠિ-ગઠી-સચિત્ત દવ્વાદ્દ મિગ્ગહિય ॥ ૨૩ ॥

શબ્દાર્થ — ગાથાર્થને અનુસારે મુગમ છે

ગાથાર્થ:— પોરિસી અને સાર્પોગિસી એ બેના, (અવઢૂ એટલે) અનુ ૧ પુરિમઢૂ એ બેના, તથા (દુમત્ત એટલે) બિઆસણ અને રએકાશન એ બેના, તથા [નિન્નિગદ એટલે] નીનિ અને વેવિગદ એ બેના, તથા અશુકસહિય મુઢિસહિય — અને ગાંસહિય આદિ ૮ સકેત પ્રત્યાઠ અને સચિત દ્રવ્યાદિતો (= દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને લાન એ ચારેનો) અભિમદ્ધ (દેમાનગાસિક) એ બેના પરસ્પર સગ્ખા સગ્ખા આગાર છે એટલે આગારની સગ્ખા અને આગારના નામ બન્ને તુલ્ય છે ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ — ગાથાર્થવત્ મુગમ છે

અવતરણ — પૂર્વે ૧૮ થી ૨૧ ગાથામા પચ્ચખખાણો માટે જે ૨૦ આગાર યથાથોગ્ય દર્શાવ્યા, તે દરેક આગારનો અર્થ હવે આ ૨૪ વી ૨૮ માં ગાથા મુધીમા દર્શાવાય છે—

વિસ્તરણ મળામોગો, સહસાગારો સય મુહપવેસો ।
પચ્છન્નકાલ મેહાઈ, દિસિવિવજ્ઞાસુ દિસિમોહો ॥૨૪॥

શબ્દાર્થ —

વિસ્તરણ = વિસ્તરણ, બૂલી

જુ

અળામોગો = અનાભોગઆગાર

મય = ૨-૪, પોતાની મેળે

મેહાઈ = મેઘ વિગેરે (થી)

વિવજ્ઞાસુ = વિપર્યામમા, દિશિ-
ના દેરદાનથી

ગાથાર્થ — વિસરી જુ તે અનાભોગ, આહારની વસ્તુ પોતાની મેળેજ મુખમા પ્રવેશે (પડે) તે સહસાકાર, મેઘ વિગેરેથી (કાળ માત્રમ ન પડે તે) પચ્છન્નકાળ, અને દિશાઓનો દેરદાન સમજનાથી દિશિમોહ આગાર બાબતો ॥૨૪॥

૧-૨-૩ ગાથામાં અવઢૂ-દુમત્ત-અને નિન્નિગદ એટલે અપાર્થ બિ આસણ અને નીનિ એ ૩ પ્રત્યાખ્યાનો એકેક પ્રત્યાખ્યાન છે તેા પણ ઉપલક્ષણથી તેના સગ્ખા આગારવાળાં પુરિમઢૂ એકાશન અને વિગદ એ તેનાં તેનાં સખતીય પચ્ચખખાણો પણ એ એકેક પદ ઉપરથીજ ગ્રહણ કરવા.

માર્વાર્થ—સર્વ આગારોમા પહેલો આગાર “અન્નત્યજા લોગેષુ” છે, તેમા “અન્નત્ય” અને “અનાભોગ” એ બે શબ્દ છે ત્યાં અન્નત્ય એટલે અન્યત્ર (=સિવાય અવના વર્જને) એવો અર્થ છે, અને અનાભોગ શબ્દનો અર્થ તો નિસરી જવું એ પ્રમાણે ગાથામાજ કહેા છે. તેથી જે પચ્ચખખાણુ કર્યું છે તે પચ્ચખખાણુ મતિદોષથી અથવા ભ્રાન્તિથી દ્વાય ભૂલી જવાય અને તેથી ત્યાગ કરેલી ચીજ ભૂલથી ખાઈ લેનાય, અગર મુખમા નાખી દેવાય તો તે અનાભોગ કહેનાય, માટે એવો અનાભોગ (અન્નત્ય=) નર્જને જ હું આ પચ્ચં કરૂ છુ, એમ પચ્ચં લેતી વખતે તે છૂટ પ્રથમવી જ જાનાના માટે પચ્ચં ના આલાનામા અન્નત્યજામોગણ આગાર ઉચ્ચરનો પડે છે, જેથી નિસરી જતા કદાચ તેવી ભૂલ થાય તો પણ કહેલા પચ્ચં નો ભગ (=પ્રતિષ્ઠા ભગ) ગણાય નહિ (અથવા થાય નહિ)

વળી આ અને બીજા પણ આગારોના મળવામા એટલું ધ્યાનમા નાખવું કે-ભૂલથી અથવા બીજા કોઈ પ્રકારવી ત્યાગ કરેલી ચીજ ખાઈ લેવામા અગર મુખમા નાખનામા આવે તો સ્મરણમા આવતા પુર્તજ ખાવાનું બંદ કરી મુખમા આવતા આવતા પણ ચોપ રહી ગયેલી ચીજ બહાર કાઢી નાખી મુખ શુદ્ધિ કરી લેવી, પરંતુ ગળે ઉતારવી નહિ, અને ફરીથી તેવી ભૂલ ન થાય તેમ પરિણામ પણ નિગક-મલિન ન થાય એટલા માટે તેવી ભૂલોનું શુઝમુજે યથાયોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું એ નુક વ્યવહાર છે

તથા “અન્નત્ય (એટલે વર્જને)” એ શબ્દ જેમ “અનાભોગ” શબ્દ સાથે જોડનામા આવ્યો છે, તેમ આગળ કહેવાતા મહસાકાર વિગેરે બીજા આગારો સાથે પણ સંબંધવાળો છે, જેથી અન્નત્ય સહસાગારેણ-અન્નત્ય મહસરાગારેણ-અન્નત્ય સ્વસ્તમાદિવત્તિયાગારેણ ધત્યાદિ રીતે સર્વ આગારમા “અન્નત્ય” શબ્દ અનુસરે છે, પરંતુ ઉચ્ચારમા વારવા ન બોલવાના કારણથી એ શબ્દને પહેલા આગાર સાથે જોડી દીધો છે, જેથી ગેપ આગારોમા પણ તેનું (“અન્નત્ય” પદનું) અનુસ-

સરણ-સભ્ય તે દરેક પેટા પચ્ચંના પ્રાણભા અનુસરતા
 ‘ ઉગ્ગએ મૂરે વા સૂરે ઉગ્ગએ ’ ના પાઠવત અને પર્યંતભા
 અનુગમતા “ પચ્ચખ્યાય વા વોસિરધ ” ના પાઠવત) * આવે છે
 એમ જાણવું.

તથા મહમા એટલે એકદમ (=અણુધાર્યુ-અચાનક-ઓર્થિત્વ
 -અકસ્માત) કોઇ કાર્ય થઇ જાય કે જે કાર્ય પોતે જાણી જોઇ
 ને ન કર્યું હોય, તેના મહમા કાર્યનો (=તેના અકસ્માત કાર્ય
 નો) જે આગામ-આગાર (=દૂર) તે સહસાગાર કહેવાય,
 જેમકે-ઉપનાસતુ પચ્ચં કર્યું હોય, અને ઘાશ વધોનતા ઘાશનો
 ઘાગે (ડીને પોતાની મેળે મુખમા પડી જાય તો તે મહસાકાર
 કહેવાય, માટે એના સહસાકારથી પણ પચ્ચં નો ભગ ન
 ગણાય, તે કારણની મહસાગરેણ આગાર રાખનામા આવે છે.

તથા મેવ નડે અથવા આગાશમા મહાનાયુધી ચઢેલી ધૂળ
 વડે અથવા પર્વત નિગેઢેની આઠથી સૂર્ય ઢકાવ જનાથી દિવસ
 કેટલો ચટયો છે ? તેની સ્પષ્ટ ખખર પડે નહિ અને તેથી
 અતુમાનથી પોન્સી નિગેઢે પચ્ચં નો કાળ પૂર્ણ થયો જાણીને
 તે પચ્ચં પારનામા આવે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે પચ્ચં નો
 કાળ પૂર્ણ ન થયો હોય તો તેના પ્રસંગે કરેલા પચ્ચં નો
 ભગ ન થાય તે માટે પચ્છન્નકોર્લજ (મેવ ચિરેથી ઢાયલા
 કાળ વડે ભૂલવી અપૂર્ણ કાળે પચ્ચં પાગી લેવાય તો પણ
 પચ્ચં ભગ ન થાય એવો) આગાર રાખનામા આવે છે
 પરંતુ અહિં પચ્ચં નો કાળ હજી પૂર્ણ નથી થયો એમ જાણ
 નામા આવે તો તુર્તજ જમતા જમતા અટકી જવું, અને તેમજ
 બેસી નહેવું, પછી જ્યારે પચ્ચં નો કાળ પૂર્ણ થાય ત્યારે
 ગેન લોન જમવું, અને જો કાળ પૂર્ણ નથી થયો એમ
 જાણ્યા છતાં પણ જમનાવું ચાલુજ રાખે તો પચ્ચંનો ભગ
 થયો જાણવો.

તથા પર્વ દિશાને પશ્ચિમ દિશા જાણે (અને પશ્ચિમને

* જુઓ ગાથા ૯ મીનો લાવાર્થ

૧-૨ એવી અમૂલ્યતા વખતે વાસ્તવિક રીતે સૂર્ય પૂર્વમાં જ હોય છે,
 પરંતુ તેને પશ્ચિમ જાણવાથી “ સૂર્ય પર્વ દિશા છોડીને પશ્ચિમ દિશા

પૂર્વ દિશા જાય), એવો દિશામોહ થતા પચ્ચખખાણનો કાળ પૂર્ણ ન થવા છતાં પણ પૂર્ણ થયો જાણી પચ્ચં પાઠે તો પણ કરેલ પચ્ચંનો (પોઠ-માર્પોઠ-પુરિમં-અનં એ ચારેનો, અને એ ચાર સહિત થતા બીજા એકાશનાદિ પચ્ચખખાણનો પણ) ભગ ન થાય-ન ગણાય, તે નારખતી દિમામોહેણ એ આગાર કહેા છે અહિં દિમૂઠ થતુ (=દિશામોહ થવો) તે મતિદોષથી વાય છે, પરંતુ જાણી જોખને થતો નવી માટે એ છૂટ ગણવી પડે છે

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા પહેલા ચાર આગામનો અર્થ કહીને હવે આ ગાથામા ૫-૬-૭-૮ એ બીજા ચાર આગામનો અર્થ કહેવાય છે—

સાહુવયણ ઉગ્ધાડા-પોરિસિ તણુસુત્થયા સમાહિત્તિ ।
સઘાડકજ્જ મહતર, ગિહત્થવન્દાહ સાગારી ॥ ૨૫ ॥

ગાંધાર્થ —

તણુ=શરીરની	(ઈ)ત્તિ=તે
સુત્થયા=રુસ્થતા, રોગની	વજ્જ=કાય
શાન્તિ.	વન્દાહ=ખન્દી વિગેરે
સમાહિ=સમાપ્તિ	

ગાથાર્થ—“ ઉગ્ધારા પોરિસી ” એવું માહુતું વચન માં જાણી અપૂર્ણ કાળે પચ્ચં (પોરિસી પચ્ચં) પારતુ તે સાહુવયણે આગામ કહેવાય શરીરાદિકની રુસ્થતા માટેનો આગામ તે સંવસમાહિવત્તિયાગારે આગાર કહેવાય, સ

માં આટલે સુધી ખસી આવ્યો તેથી મધ્યાનહકાળ પણ વીતી જવાથી પોરિસી વિગેરેનો કાળ તો ક્યારનોએ થઈ ગયો ” એવો અભિપ્રાય ઉત્પન્ન થાય છે તેથી પૂર્વને પશ્ચિમ જાણવાનો એકજ પ્રકાર કહેવો છતાં પણ પશ્ચિમને પૂર્વ જાણવાનો પ્રકાર તો અર્થાપતિથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, જેથી એ બીજો પ્રકાર સ્પષ્ટ ન કહે તો પણ ગ્રહણ કરવામાં વિરોધ નથી, પરંતુ એ બે સિવાયના શેષ પ્રકારોનું ગ્રહણ કરવાનું અભિપ્રાય કારણ નથી

વિગેરેના મહાન્ કાર્ય-પ્રયોજનનાજો અથવા મહાનિર્જનનાજો તે મહત્ત્વનાજો આગાર, અને ટુલસ્થ તથા બન્દિ વિગેરે સ બધિ આગાર તે સાગારી આગાર કહેવાય

માત્રાર્થ—સૂર્યોદયથી ૬ ઘડી વીત્યાખ્યા પહેલી 'સૂત્રપો' રિસી પૂર્ણ થાય છે, તે વખતે પોરિસીનો કાળ પાટોન પોરિસી (પોણી પોરિસી) જેટલો થયેલો હોય છે, તે પાટોનપોરિસી અથવા સૂત્રપોરિસી થતા મુનિ મહારાજ " ઉગ્ધાડા પોરિસી" અથવા " બહુ પડિપુત્રા પોરિસી " કહીને મુહપતિ પડિલેહણા કરે, એવી સામાચારી (=મુનિનો વિનિમાર્ગ) છે, તે " ઉગ્ધાડા પોરિસી " ગણ્દથી પોરિસીના પરચખ્યાણવાળો (પોરિસી પૂર્ણ થયાની) જ્ઞાન્તિ ઉત્પન્ન થતા " પોરિસી પૂર્ણ થય" એમ જાણી, પોણી પોરિસી વખતે જ એટલે પોરિસી પૂર્ણ થયા પહેલાજ પરચખ્યાણ પારે તો પણ પોરિસીના પરચં નો ભગ ન થાય, તે કારણથી સાદુચરણેણ (એટલે " *ઉગ્ધાડા પોરિસી" એવું માધુનું વચન સાંભળવા નડે) એ આગાર નાખવામા આવે છે પરન્તુ પાળળથી માત્રમ પડે તો તેનો વિવેક પ્રથમ કદા પ્રમાણે સાચવનો.

૧ પહેલી ૬ ઘડી સુધીમાં સૂત્ર ભણી શકાય છે માટે પહેલી સૂત્ર પોરિસી, અને બીજી ૬ ઘડી સુધીમાં અર્ધભણાય માટે બીજી અર્ધપોરિસી તે કારણથી જ મુનિમહારાજ પ્રથમ (પાટોન) પોરિસીમાં અર્ધાવ સૂત્ર પોરિસીમાં પહેલું સૂત્રનું વ્યાખ્યાન વાચી સૂત્રપોરિસી પૂર્ણ થયે મુહપતિ પડિનેહી પુન અર્થનું એટલે ચરિત્ર વિગેરેનું બીજું વ્યાખ્યાન વાંચે છે, જે જે વ્યાખ્યાનની વચ્ચે સાધુ સાધ્વી અને પૌરધવતી આવડો પણ જે મુહપતિ પડિલેહ છે તે સૂત્ર પોરિસી પૂર્ણ થયાની અને તે વખતે શાવિકાઓ વિશેષ મ્વાધ્યાય અથે ગહુનિ ગાય છે

* પોરિસીના પરચં નો કાળ સૂર્યોદયથી જૂદા જૂદા અનિયત પ્રમાણવાળો છે, અને સૂત્રપોરિસીનો (=પાટોન પોં નો) કાળ તો દરેકશાં સૂર્યોદયથી ૬ ઘડી નો નિયત હોય છે, માટે "ઉગ્ધાડા પોરિસી" એ વચન પોરિસીના પરચં વાળાને જ્ઞાન્તિ ઉત્પન્ન કરે છે, અને તેથી અપૂણ કાળે પરચં પારવાનું બને છે

તીવ્ર ગૂણ ત્રિગેરેની વેદનાથી અત્યંત ખીડા પામતા પ્રત્યા-
જ્યાનવાળા પુરુષને તે અતિ ખીડાથી કદાચ આર્તધ્યાન અને
સૌદ્રધ્યાન થવાનો પણ સંભવ છે, અને તેના દુર્ધ્યાનથી તે જન
દુર્ગતિમાં જાય છે જેથી તેનું દુર્ધ્યાન થતું અટકાવના માટે આ-
પધાદિ લેવાના કાન્હે પોત્તિની આદિ પચ્ચં નો કાળ
પૂર્ણ થયા પહેલાં પણ તે વેદનાથી વ્યાકુળ વચેતો જન જે
પોત્તિની આદિ પચ્ચં પારે તો પણ પચ્ચં નો ભગ ન ગણાય,
તે માટે સદ્વસમાહિયસિયાગારેણ આગાં રાખનામા આવે છે
[અહિં દુર્ધ્યાનના મત્ત્ય=સર્વથા અભાવ નડે સમાહિ=સમાધી
એટલે શરીરની સ્વસ્થતા થવી તે યત્તિય=પ્રત્યય-હેતુ-કાન્પુવાળા
સાગારેણ=આગારવડે પચ્ચં ભગ ન ગણાય એ મત્ત્યાર્થ છે.]

અથવા તેવી ખીડા પામતા માધુ ત્રિગેરે ધર્મી આત્માઓનું
આપધાદિ કરના જનાં વૈધ ત્રિગેરે પણ જે અપૂર્ણ કાળે પો-
ત્તિની આદિ પચ્ચં પારે તો તે વૈધાદિકને પણ પચ્ચં ભગ ન
ગણાય, એ પ્રમાણે આ આગાં માધુ આદિકને માટે અને વૈધા
દિકને માટે પતા છે (નિતિ નર્મમ વૃત્તિ, પ્રત્યંસારેણ
વૃત્તિ આદિ).

પચ્ચંથી થતી નિજ્જરાની અપેક્ષાએ જેમા મહત્તર=ધણી
મોટી નિજ્જરા થતી હોય તેનું મધનું અથવા ચૈત્યનું અથવા
જ્ઞાન મુનિ આદિનું કોડ મોટું કાર્ય આવી પડયું હોય, અને તે
મહાન કાર્ય બીજા પુરુષથી થઈ ગયે તેનું ન હોય તો તેના
પ્રસંગે પોત્તિની આદિ પચ્ચં નો કાળ પૂર્ણ થયા પહેલાં પણ
પોતે તે પચ્ચં પાત્રીને જાય તો પચ્ચં નો ભગ ન ગણાય તે
કારણથી મહત્તરાગારેણ એ આગાં રાખનામા આવે છે.

તથા એકાગનાદિકમા સાગારી આગાં આવે છે, ત્યા
સાગારી એટલે (મુનિની અપેક્ષાએ) કોડપણ રૂઢસ્થ, અને
(શ્રાવકની અપેક્ષાએ) જેની દ્રષ્ટિથી અત્ર પચે નહિ એવો
મનુષ્ય, અહિં તાત્પર્ય એ છે કે-મુનિ કોડપણ રૂઢસ્થના દખતા

ભોજન ન કરે એની સાધુ સામાચારી છે, તેવી એકાગ્રન કરતી વખતે કોઈ શુદ્ધસ્થ આવી પડે અને તે જો વચ્ચે વખત ઉભો નહિ રહે તેમ જણાય તો મુનિએ ક્ષાપ્તવાગ્ ભોજન કરતા અટકવું, અને વચ્ચે વખત ઉભો રહેને એમ જણાય તો ભોજન કરતા કરતા વચ્ચે પણ ઉઠીને બીજે સ્થાને જઈ ભોજન કરે તો એકાગ્રનનો ભંગ ન ગણાય તે કારણથી સાગારિઆગારેણ એ આગાર રાખનામા આવે છે તેનીજ રીતે જેની દ્રષ્ટિ પર વાલી ભોજન ન પચી શકે અને અનુગુ કરે તેની દ્રષ્ટિનાજો મનુષ્ય આવી પડતા શુદ્ધસ્થ પણ એકાગ્રન (ભોજન) કરતો વચ્ચે ઉઠીને અન્ય સ્થાને જઈ ભોજન કરે એ પ્રમાણે મુનિને તથા આનકને અંગે જે સાગારિક આગાર કહ્યો તે સાગારિકના ઉપવક્ષાપુથી (કેવળ સાગારિકજ નહિ પરંતુ) બન્ધિ (ભાદ્ર ચારપુ આદિ)-સર્પ-અગ્નિભય-જળાતી રેલ-તથા ઘરનું પડનું ઇત્યાદિ અનેક આગાર (આ સાગારિ આગારમા) અન્તર્ગત બાજુના

અવતરણ—આ ગાથામા ૬-૧૦-૧૧-૧૨ એ ચાર આગારનો અર્થ કહે છે—

આઉટળ મગાળ, ગુરુપાઠુણસાહુ ગુરુ અમુઢાણં ।
પરિઠાવળ વિહિગહિય, જઈળ પાવરણિ કહિપઢો ॥૨૬॥

૧ તેનો હેતુ વિસ્તાર સહિત શ્રી હરિભક્તચરિત્ર અષ્ટકથામાંથી (આગાર અષ્ટક નામના અષ્ટકમાંથી) બાહ્યવા યોગ્ય છે

૨ તેની દ્રષ્ટિ સિવાયનો કોઈ અથવા શુદ્ધસ્થ ભોજન વખતે આવે તો તેને જમવાની યથાયોગ્ય નિમત્રણા કરે, અને નિમત્રણા સ્વીકારે તો તેને વિવેક પૂર્વક જમાડે તેમજ બહાર ચાલક વિચેરે આવ્યા હોય તો તેઓને પણ યથાશક્તિ (કિંચિત્ પણ) આપે, પરંતુ સર્વથા નિરાશ કરી ન કાઢે, કારણ કે શુદ્ધસ્થનો દાન ધર્મ છે, માટે ભોજન વખતે અનુગ્રહદાર (શુદ્ધાં દાર) રાખવાનું કહ્યું છે પરંતુ રખેને કોઈ આવો પડશે તો કંઈક આપવું પડશે એવા ભયથી બંધબારણે ભોજન કરવું તે શુદ્ધસ્થને અંગે તો કૃપણતા અને એકવચેટાપણું ગણાય

શબ્દાર્થ —

આડટણ=આકૃત્યન પ્રસારણ
(લાખુ ડેકું કરવું) .
અગાણ=અગેનુ, હાથ પગ
વિગેરેનુ
વિધિગદ્ધિય=વિધિપૂર્ક અ-
હણ કર્યે જતે

જહણ=યતિને, મુનિને
પાવરણિ=પ્રાવરણના (વસ્ત્રના)
પ્રચ્ચખાણમા,
કહિપટ્ટો= દિ વસ્ત્રનો-ચોલ
પટ્ટનો આગાર.

માર્થાર્થ—અગને લાખુ ડેકું કરવું તે “ આડિટણ પસા-
રેણુ ” આગાર, ગુરુ આઠ્યે અથવા પ્રાહુણા સાધુ (વરિય
પ્રાહુણા) આઠ્યે ઉઠીને ઉભા થવું તે “ ગુરુ અખભુકાણુણુ ”
આગાર વિધિપૂર્ક અહણ કરતા નહેલો આહાર પઠવના
થાગ્ય હોય તેને (ગુરુ આજ્ઞાએ) વાપરવો તે “ પાન્દિપાન્દિ-
યાગારેણુ ” આગાર યતિનેજ હોય છે, તેમજ વસ્ત્રના પ્રચ્ચ
ખાણમા “ ચોલપટ્ટાગારેણ ” આગાર પણ યતિને જ
હોય ॥ ૨૬ ॥

માર્થાર્થ:—એકાગનમા હાથ પગ વિગેરે અવયવોને સ્થિર
રાખી ઘણીનાર એસી ન શકાય તો હાથ પગ વિગેરેને “ આ-
ઉટપુ ”—આકૃત્યન કરતા એટલે મ કોચતા, તેમજ “ પસારેણુ ”
એટલે પમારતા-લાખા કરતા એકાગનનો ભગ ન ગણાય, તે
કારણથી આડટણ પસારેણ આગાર રાખવામા આવે છે

તથા એકાશન કરતી વખતે ગુરુ મહાનજ પરાગે અવના
તો કોઇ વડીલ પ્રાહુણા સાધુ પધારે તો તેમનો વિનય માચવના
માટે એકદમ ઉઠીને ઉભા થવું જોઈએ, માટે તે વખતે “ અખભુ-
કાણુણુ ” એટલે ઉભા થતા પણ એકાગનનો ભગ ન ગણાય
તે કાળજીથી ગુરુ અખ્મુકાણેણ આગાર રાખવામા આવે છે, આ
આગાર વિનયર્થનું કેટલું પ્રાસન્ય દર્શાવે છે ।

તથા વિધિપૂર્ક અહણ કરેલ એટલે વિધિપૂર્ક વહોરી લાવેલું

૧ આ આગાર ઉભા થવા માત્રનો છે, પણ ચાલીને સન્મુખ
જવા માટેનો નથી

હોય, અને અન્ય મુનિઓએ વિધિપૂર્વક વાપરતા તે ભોજન કિંચિત્ વધુ હોય તો તે પારિક્ષાનણીય એટલે પરઠવવા યોગ્ય (=સર્વથા ત્યજવા યોગ્ય) ગણાય છે, પરંતુ તે વધેલા ભોજનને પરઠવતા અનેક દોષ જાણીને ગુરૂ મહારાજ ઉપવાસ તથા એકાશનાદિ પચ્ચં વાળા મુનિને એકાશનાદિ કરી લીધા બાદ પણ વાપરવાની આશા કરે તો તે મુનિને ફરીથી આહાર વાપરતા પણ ઉપનાસ તથા એકાશનાદિ પચ્ચં નો ભગ ન ગણાય, તે કારણથી પારિક્ષાવિનિયામારેણ આગાર રાખવામા આવે છે આ આગાર (આહાર)મા પચ્ચં વાળા મુનિએ ગુરૂની પવિત્ર આજ્ઞાજ આનનનાની છે, પરંતુ આહારમા કિંચિત્ માત્ર પણ લોહુપતા રાખનાની નથી, તેમજ “ગુરૂમહારાજની આજ્ઞાથી આટલો પણ આહાર વાપરનાતુ અન્યુ તો ઠીક થયું નહિતર આજે એકાશનાદિ પચ્ચંખાણુ મને બહુ ભાગી-આકરૂ થાત” ઇત્યાદિ ગીતે પણ આહારની અનુમોદના કરવાની નથી આ આગાર મુનિનેજ હોય છે. તથા અહિં એટલું વિશેષ છે કે-ઉપનાસ એકાશન વિગેરે જે અવિહારથી કરેલ હોય અને પરઠવવા યોગ્ય આહારમા પણ અત્ત અને પાણી એ બન્ને સ્ત્રીજ વધી હોય તો તે બે સ્ત્રીજ મહણુ કરવી કલ્પે, કારણકે પાણી ન વધુ હોય અને કેવળ આહારજ વધ્યો હોય તો અવિહાર પચ્ચં મા મુખગુદ્ધિ કેવી ગીતે યાય ? માટે આહાર સાથે પાણી પણ વધેલું હોતુ જોઇએ, અને જે મુનિએ ઉપનાસ વા એકાશન વિગેરે તિવિહારથી કરેલ હોય તેને તો પાણી પીવાની પ્રથમનીજ દૂટ દોનાવી પાણી ન વધુ હોય અને કેવળ આ-

૧ અહિં વિધિવ્રજિત અને વિધિભુક્ત	} એ ૪ ભાગામાથી પહેલા	
વિધિવ્રજિત , અવિધિભુક્ત		સત્રાવાળો આહાર આ
અવિધિવ્રજિત , વિધિભુક્ત		આગારમાં કલ્પે, શેષ ત્રણ
અવિધિવ્રજિત , અવિધિભુક્ત		ભાગનો આહાર ન કલ્પે

૨ શ્રાવકને એકાશનાદિ પચ્ચં મા આ આગાર ઉચ્ચરાવાય છે તે પચ્ચં નો આવાપક (આનાવો-પાઠ) ખડિત ન કરવા માટેજ, પરંતુ એ આગાર શ્રાવકને પણ હોય એવા કારણથી નહિ (—ધર્મ સં. ૧૨૮)

હાજર વધ્યો હોય તો એકલો આહાર મહત્ત્વ કરવો પણ કદપે, કાગળકે તે વધેલો આહાર વાપરીને (તિનિહારથી દૂટા ગહેલા) પાણી વડે મુખશુદ્ધિ કરી ગકે છે

તથા આ આગાર એકાગન=એકદાલ-આયબિલ-નીચિ-ઉપનાસ-છટ્ટ-અને અક્રમ મુધીના પચ્ચં મા હોય, તે ઉપનાસ દગલકતાદ (ચાર ઉપનામ આદિ) પચ્ચં મા ન હોય તથા આ આગારના સખ રમા બીજો પણ નિરોપ વિના છે તે મિન્દાન્તથી જાણવા યોગ્ય છે

તથા વચ્ચે ન પહેગવા ઇતા પણ અવિકારી ગહેનારા એવા જિતેન્દ્રિય મહામુનિઓ અમુક અમુક પ્રમજે (કટિવચ્ચ વિગટે) વચ્ચેનું પણ અભિગ્રહ પચ્ચં કહે છે, તેના નચ્ચના ત્યાગી-અભિગ્રહધારી મુનિ વચ્ચેગહિત થઈ બેઠા હોય અને તેના પ્રસંગે જો કોણ ગૃહસ્થ આવે તો ઉઠીને તુર્ત ચોલપટ્ટ પહેરી લે તો તે જિતેન્દ્રિય મુનિને વચ્ચેના અભિગ્રહ પચ્ચંખ્યાપુનો ભગ ન ગણાય, તે કાગળવી ચોલપટ્ટાગારેણ આગાર ગખવામા આવે છે આ આગાર પણ મુનિને જ હોય, પરંતુ આવકને નહિ અહિ ચોલ એટલે પુરૂષચિન્હ તેને ઠાકનાડ પટ્ટ-નચ્ચ તે ચોલપટ્ટ કહેવાય એ ગખદાર્થ છે

વળી પ્રાનજીના પચ્ચંખ્યાપમા અત્રં-મહં-ચોલં-મહં સંનં એ પાચ આગાર પૂર્વે ૧૭ મી ગાથામાં કહ્યા છે તેવી સ્થલવે છે કે એ અભિગ્રહ એકાગનાદિક નિના જુદા પણ સહ ગણાય છે અને તે પચ્ચંખ્યાપમા “વાગુરણમદિઅ પચ્ચરત્વામિ” અત્રત્યજામાગેણ હત્યાદિ આવાપક ઉચ્ચંનામા આવે છે

૧ પ્રશ્ન —એ આગાર વર્તમાન સમયે અપાતા પચ્ચં ના આવાવામાં કેમ ભોવવામાં આવતો નથી? ઉત્તર —વર્તમાનકાળમા વચ્ચેના પચ્ચં નો અભાવ છે માટે, અને પ્રાચીનકાળમાં પણ કોઈક મુનિને અંગેજ એ આગાર ઉચ્ચરાવાતો હોવાથી પચ્ચં ના આવાવામાં હમેશ માટે સર્પધવાજો ન હોય, એમ સ્થલવે છે વળી સાધ્વી હમેશા વચ્ચેધારા જ હોય માટે સાધ્વીને પણ એ આગાર નથી

અવતરણ—આ ગાવામાં ૧૩-૧૪-૧૫-૧૬ એ આગ આગાર
નો અર્થ કહેવાય છે—

ઘરડિય લૂહિય ડોવા—ઈ લેવ સંસટ્ટ હુચ મડાઈ ।
ઝરિક્ત પિંડ વિગઈ-ળ મમ્મિયં અગુલીહિ મળા ॥૨૭॥

ગાવાર્થ —

ઘરડિય=ખરડાયલી
લૂહિય=લુછેલી, લોહેલી
ડોવ આઈ=ડોવા-કડછી વિગે
લેવ=લેવાલેવેણુ આગાર
સમટ્ટ=સમૃદ્ધ, (૫૬૨થે) મિશ્ર
કરેલ તે અને ગિહત્ય મ
મકેણુ આગાર
હુચ=શાક.
મડાઈ=માખ=પૂડા (તથા રો
લી) નિગે

ઝરિક્ત=ઉત્ક્રિષ્ટ=ઉપાડી લી
ધેલી અને ઉખિખત વિ
વેગેળ આગાર
પિંડવિગઈ=પિંડ વિગાળે
મમ્મિયં=મક્ષિત=મસળેલ,
અને પકુ-અ મખિખએણુ
આગાર
અગુલીહિ=અગુલીઓ વડે
મળા=મનાક=કિચિત

ગાવાર્થ —(અકલ્પનીય દ્રવ્યથી) ખરડાયલી કડછી નિ
ગેને લુછી નાખેલા હોય તે લેવાલેવેણુ આગાર, શાક તથા માડા
નિગેને ૫૬૨થે (નિગાથી) મિશ્ર કરેલ હોય (=અપગાવેલ
હોય) તે ગિહત્યસમકેણુ આગાર, પિંડ વિગાળે ઉપાડી
લીની (=લ, લીધી) હોય તે ઉખિખતવિવેગેળુ આગાર, અને
ગેડલી વિગેને કિચિત (વિગાથી) મસળી હોય તે પકુ-અ
મખિખએણુ આગાર ॥ ૨૭ ॥

ભાવાર્થ.—આયખિવ તથા નીવિમા ન કલ્પે એવી વિગા
વડે ડોવાઈ=ડોવા-કડછી વિગે ઘરડિય=ખરડાયલી હોય તે
લેવ, અને તેને લૂહિય=લુછી નાખ્યાવી અલેપ ગણાય છે, તે
પણ કિચિત અગ રહી જવાથી (અર્થાત સર્વથા અલેપ
નહિ થનાથી) લેવાલેવ ગણાય છે, માટે તેવા લેવાલેવ વાળી
કડછી નિગેવી અથવા લેવાલેવનાળા ભાજનમાંથી આહાર

અહણ કરી વાપરતા પર્યં નો (આયખિલ તથા નીવિનો.)
ભગ થયો ન ગણાય, તે કારણથી લક્ષણેવેળ આગાર રાખવા-
મા આવે છે

તથા (કુચ્ચ=) શાક તથા કરખો વિગેરેને વધારવાદિકથી
તથા (મહર્ષ=) રોટલા રોટલી વિગેરેને લૂવામા લેપવાળી
હથેલી ઘસીને શુદ્ધસ્થે પ્રથમથીજ આયખિલાદિકમા ન કહ્યે
એવી વિગઈ વડે પોતાના માટે (સમુદ્ધ=) મિશ્ર કરેલ હોય
એટલે કિ ચિત્ લેપવાળી કરેલ હોય, તેથી ભોજનમા પણ તેનો
કિ ચિત્ અશ આવે, તો તેવા વિગઈના અલ્પ સ્પર્શવાળા
ભોજનથી પણ આયખિલાદિ પર્યં નો ભગ ન ગણાય તે
કારણથી 'નિહત્યસસદ્દેખં આગાર મુનને માટે રાખવામા આવે
છે, વળી તે અલ્પનીય વિગઈનો રસ જો સ્પષ્ટ અનુભવમા ન
આવે તો એ આગારમા ગણાય, પરંતુ જો અનુભવમા આવે
તેવો અધિક રસ હોય તો પર્યં નો ભગ ગણાય તથા, આ-
વકને તો એવા અલ્પમિશ્ર ભોજનથી પણ આયખિલનો ભગ
ગણાય, કારણ કે આવકે તો ભોજન સામગ્રી પોતાના ઉદ્દેશથી
પોતાના હાથે ખનાવવાની છે, અને મુનિને તો પોતાના માટે
નહિ ખનાવેલું એવું નિર્દોષ ભોજન આરક પામેથી લિક્ષા
વૃત્તિથી લેવાતું છે, માટે મુનિનેજ એ આગાર રાખવાની જરૂર
છે, પણ આવકને નહિ (છતાં આવકને પર્યં આપતા એ
આગાર ખોલવામા આવે છે તે પર્યં નો આસાપક ખડિત
ન થવાના કારણથી). એ આગારનો અર્થ આયખિલને અંગ
કહ્યો, અને વિગઈ તથા નીવિના પર્યં ને અંગે જે વિશેષ-
ભૂદા અર્થ છે, તે આખળ કહેવાતી ડાં મી ગાથાના અ-
ર્થથી જાણવો

તથા રોટલી વિગેરે ઉપર પ્રથમ મૂકી રાખેથી જોળ વિગેરે
પિડવિગઈને (ઉખિખત=) ઉપાડી લ. (વિવેગ=વિવિદ્ન=)

૧ આ પ્રથમા આ આગાર ભોજન બનતી વખતે ભોજનની અદર
શુદ્ધસ્થે પોતાને માટે જાણી જોઈને પ્રથમથીજ કરેલી મિશ્રતાનો છે, અને
બીજા પ્રથોમા તો ભોજનના પાત્રમા પ્રથમથી લેપાયેલી (પણ શુદ્ધ
વિનાની) વિગઈથી થયેલી મિશ્રતાનો કહ્યો છે

અલગ કરી દીધી હોય તો પણ તે પિડવિગઢનો કિચિત્ અશ રહી જાય છે, માટે તેવી (પિડવિગઢના કિચિત્ સ્પર્શ-લેપ વાળી) રોટલી વિગેરે વાપરતા આયબિલાદિ પચ્યં નો ભગ ન થાય તે કારણથી ઉરિક્ષવિવેગેણ આગાર રાખવામા આવે છે, આ આગાર પણ મુનિને માટે હોવાથી આવડે સેવવા યોગ્ય નથી, અહિં સર્વથા ઉપાડી ન શકાય તેવી પિડવિગઢને ઉપાડી લેવાથી રહેલી અધિકમિશ્રિતાવાળા ભોજનનડે તો પચ્યં નો ભગજ થાય એમ જાણવું.

તથા રોટલી વિગેરે કુમળી-સુવાળી કરનાને નીવિમા ન કલ્પે એવી ધી વિગેરે વિગઢનો હાથ દેનામા (આગળીઓથી ધી ઘસનામા અથવા લુવાને કિચિત્ મસળવામા) આવે છે, તો તેવી અલ્પ લેપનાળી રોટલી વિગેરેના ભોજનની નીવિના પચ્યં નો ભગ ન થાય તે કારણથી પહુચ્ચમરિક્ષણ આગાર રાખવામા આવે છે. [અહિં પડ્યં=પ્રતીત્ય એટલે (સર્વથા રક્ષ-સુખાનરિ) અપેક્ષાએ અખિખય=અક્ષિત એટલે કિચિત્ સ્નેહવાળું કરવું એવો શબ્દાર્થ છે] આ આગાર કેનજ નીવિના પચ્યં માજ મુનિને માટે કહેવામા આવે છે તથા વિગઢની સૂક્ષ્મ પણ ધાર રેડીને જો રોટલી વિગેરે મસળી હોય તો તેના ભોજનની નીવિના પચ્યં નો ભગ થાય છે

અવતરણ—હવે આ ગાથામા પાણીના ૬ આગારનો અર્થ કહેવાય છે—

લેવાઢ આયામાઢ ઇયર સોવીર—મચ્છમુસિણજલં ।
ધોયણ વહુલ સસિત્યં, ઉસ્સેઢમ ઇયર સિત્થવિણા ૨૮

શબ્દાર્થ —

લેવાઢ=લેપકૃત, લેવેણુવા આગાર
આયામા=આયામલ, આસામા
ઇયર=ઠંતર, અલેપકૃત, અલે
વેણુના આગાર
સોવીર=સોનીર, કાજી
અચ્છ=તિર્મલ, અ-છેલના
આગાર

ધોયણ=(તદ્દલ વિગેરેના)
ધોનણ
વહુલ=બહુલ, ગહુલ, બહુ
લેવેણુ વા આગાર
સસિત્ય=ઘણ સહિત, સ-
સિત્થેણવા આગાર

સસિજ=ઉષ્ણ, ઉકાળેલું
 સસ્તેદમ=ઉત્તરવેદિમ, લોટ(ધી
 ખરડાયલા હાથ વિગેરે) નું
 ધોવણું

દ્યમર=તેથી ઇતર, અસિત્થેણુવા
 આગાર
 સિત્થવિના=લોટના મિશ્રણ
 વિનાનું પાણી

ગાયાર્થ—ઓસામણુ વિગેરે લેપકૃત પાણી કહેવાય, તેથી
 (તેની છૂટ વાળો) “ લેવેણુવા ” આગાર છે, કાજી વિગેરે
 અલેપકૃત પાણી છે, માટે “ અલેવેણુવા ” આગાર છે, ઉષ્ણ જળ
 તે અસ્ત-નિર્મળ તેની છૂટવાળો “ અસ્તેણુવા ” આગાર છે,
 ચોખા વિગેરેનું ધોવણું તે બહુલ કહેવાય માટે તેની છૂટવાળો
 “ બહુલેણુવા ” આગાર છે લોટનું ધોવણું સસિત્થ (દાણા
 વાળું) ગણાય, માટે તેની છૂટવાળો “ સસિત્થેણુવા ” આગાર
 છે, અને તેથી ઇતર—ઉલટા “ અસિત્થેણુવા ” આગાર છે ॥૨૮॥

માવાર્થ—તિવિહારના પરચખખાણુમા (અશન-પાન-ખા-
 દિમ-સ્નાદિમ એ ૪ પ્રકારના આહારમાથી) કેવળ પાણીના એ-
 કજ આહાર કહેવે છે, અને રોષ ત્રણ આહારનો ત્યાગ થાય
 છે, જેથી કદાચ શુદ્ધ પાણી ન મળે, અને ઓસામણુનું
 પાણી, અથવા રખજૂરનું આમલીનું કે દ્રાક્ષ વિગેરેનું ઇત્યાદિ લેપ
 કૃત^૩ પાણી મળે, કે જેમા ત્યાગ કરેલ અગન અથવા ખાદિમ

૧ રાધિલા અનાજનું દાણા વિનાનું અને ડહોણું નહિ એવું ની-
 તર્યું પાણી

૨ શુદ્ધ અજૂરના ગળપણમાં કરેલું નીતર્યું પાણી, તેવીજ રીતે
 દ્રાક્ષાદિકના પાણી પણ નીતર્યા હોય તે લેવાં સહવે પરન્તુ ડહોળા હોય
 તો અજૂરાદિનો (ત્યાગ કરેલ પદાર્થોનો) ચાવવા જેવો ભાગ આવી
 જવાથી પરચખ ભગ થાય અર્થે અજૂરાદિકનું પાણી જનાવી કપડાથી
 ગાળેલું હોય તો તે નીતર્યા પાણી તરીકે કહેવે એમ સહવે છે

૩ ભાજનમાં રાખવાથી ભાજનને લેપ-ચીકણવાળું કરે છે માટે
 દ્રાક્ષાદિકનાં જળને શાસ્ત્રમા લેપકૃત જળ તરીકે કહેલ છે

વા સ્વાત્મિક પદાર્થના રજકણો મિશ્ર થયેલા હોય તો કારણસર તેવું લેખકૃત પાણી પીવાથી પણ પર્યંત નો (તિવિહાર ઉપવાસાદિકનો) ભગ ન ગણાય, તે કારણથી જ્યેષ્ઠ વા આગાર રાખવામાં આવે છે. એ દ્રાક્ષાદિકનો પાણી ભાજનમાં રાખવાથી ભાજનને લેખનાણુ-ચીકણુ કહે છે માટે એ પાણીઓને શાસ્ત્રમાં “ લેખકૃત ” (=લેખ-ચીકણ કન્નારા) કહ્યા છે.

તથા શુદ્ધ પાણીના અભાવે કદાચ કારણસર એવી-કાલ (હાગની આછ) ઈત્યદિ અલેખકૃત પાણી મળે તો તેવું પાણી (કાલ વિગેરે) પીવાથી તિવિહાર ઉપવાસાદિક પર્યંત નો ભગ ન થાય તે કારણથી જ્યેષ્ઠ વા આગાર રાખવામાં આવે છે. કાલ વિગેરે પાણી જે ભાજનમાં નથી હોય તે ભાજનને અલેખ ગણે છે, એટલે તે ભાજન ચીકણવાણુ થતું નથી માટે કાલ વિગેરેને અલેખકૃત પાણી કહ્યું છે (અહિં અલેખ એટલે અલ્પ લેખ એવો અર્થ સંભવે છે)

તથા અપ-નિર્મળ જળ એટલે ઉપજ નળ કે જે વજ્ર ઉકાળા વડેજ ઉકાળેલું હોય તો સર્વથા અચિત્ત થાય છે, તે પાણી પીનાથી તિવિહાર ઉપવાસાદિકનો ભગ ન થાય તે કારણથી જ્યેષ્ઠ વા આગાર રાખવામાં આવે છે [તિવિહારમાં ખનતા મુઠ્ઠી આજ પાણી પીવાનું હોય છે, અને શેષ પાત્ર આગારવાળા પાણી તો અપવાદથી કારણસર પીવાના હોય છે. તેમાં પણ શુદ્ધસ્થને તો વિશેષત ઉપજળ પીવું જોઈએ 'મા' શેષ પાત્ર આગાર પ્રાય શુદ્ધ માટે નહિ, પરંતુ વિશેષત

૧ વા શબ્દની સાર્વકતા છ આચારના ધર્મને કહેવાશે

*કાણુ પાણી પ્રાય ઘણું સચિત્ત અને થોડું અચિત્ત એવું મિશ્ર હોય ■ એકવાર ઉકાળો આવેલું પાણી તેથી ઘણું અચિત્ત, જે ઉકાળા આવેલું પાણી તેથી પણ અતિઘણું અચિત્ત (અને અલ્પ સચિત્ત) એવું મિશ્ર હોય છે, અને ત્રણ ઉકાળા આવેલું પાણીજ સર્વથા અચિત્ત થાય છે માટે પ્રત્યક્ષીએજ ત્રણ ઉકાળા આવેલું પાણી પીવું, જેવું તેવું ઉકાળેલું પાણી પ્રત્યક્ષી દ્વારાજી છે

મુનિને માટે બાણના] નળી કળાદિકના ધોનણ અથવા, કળાદિકના નિર્મળ^૧ અગિત જળ પાણી આ આગારમાં ગણાય છે.

તથા તલનુ ધોવણ અથવા તદ્દલનુ ધોનણ વિગેરે ગડુલજળ અથવા બહુલ જળ કહેવાય છે, તેવુ બહુલજળ પીવાથી પણ, પચ્ચં નો ભગ ન થાય તે કાચુથી ચતુષ્ણેણ વા આગાર રાખનામા આવે છે.

તથા સિત્થ એટલે ધાન્યનો દાણો તે (સ=) સહિત જે જળ, તે સસિત્થ જળ કહેવાય, જેથી ઓસામણુ વિગેરે પાણીમાં, રધાયનો દાણો નહી ગયો હોય, અથવા રધાયલા દાણાનો નગમ ભાગ રહી ગયો હોય તો તેવુ ઓસામણુ વિગેરે પાણી પીવાથી પચ્ચં નો ભગ ન ગણાય, તેમજ તિલોદ્ધ (તિલનુ ધોનણ) તદ્દલોદ્ધ (તદ્દલનુ ધોવણ) વિગેરેમાં તિલ વિગેરેના, (નહિ રવાયલો કાચો) દાણો રહી ગયો હોય તો તેવુ પાણી પીવાથી પચ્ચં ભગ ન ગણાય, તે કારણથી સસિત્થેણ વા આગાર રાખનામા આવે છે તથા ગાથામાં કહેલા ઉત્તરે-દિમનુ તાતપર્ય આ પ્રમાણે-પિષ્ટજળ અને પિષ્ટ ધોનણ એ બન્ને પ્રકારનુ ઉત્તરેદિમ જળ તે સસિત્થ જળ કહેવાય, ત્યાં મદિરાદિ બનાવવા માટે લોટ પલાળ્યો હોય તેવુ (લોટ કોદા પહેલાનુ) જળ તે પિષ્ટ જળ, અને લોટથી ખગાયલા હોય ભાજન વિગેરે ધોયા હોય તે પિષ્ટ ધોનણ કહેવાય, એ બન્ને પ્રકારના પાણીમાં લોટના રજકણો આવે છે માટે તેવુ પાણી પીવાથી પચ્ચં ભગ ન ગણાય તે કારણથી સસિત્થેણ વા આગાર રાખવામા આવે છે

તથા ઉપર કહેલા સસિત્થ જળને જો ગાળનામા આવે તો દાણો તથા લોટના રજકણો (અથૂળ રજકણો) ન આવવાની

૧ અરુમુણ્ણજલમુત્કાલિતમન્યદપિ નિર્મલ એ અવચૂં વિગેરેના પાકમાં ઠીકાળેલા જળ સિવાયનું બીજું પણ નિર્મળ જળ કહ્યું છે અને સાં વિં મૂં કૃત બાળાવબોધમાં કળાદિકનાં ધોવણ કલાં છે માટે અહિં કળનુ જળ પણ “અરહેણુવા”માં કહ્યું છે

એજ અસિત્થ જળ કહેવાય, તેજુ જળ પીનાથી પણ પન્થ્યં
લગ ન ગણાય તે કારણથી ત્રસિત્થેણ વા આગાર રાખનામા
આવે છે [અહિ પણ અસિત્થ એટલે સર્વથા સિત્થનો અભાવ
નહિ, પરંતુ અલ્પસિત્થ એવો અર્થ સભવે છે]

અહિ દરેકે આગારના વા ગણદ આવે છે, તે છઠ્ઠા આગાર
રોમા પ્રતિપક્ષી જે જે આગારોની સમાનતા દર્શાવના માટે છે,
તે આ પ્રમાણે-જેમ અલેવેણવા આગારથી એટલે લેપ મહિત
જળથી પન્થ્યં લગ થતો નથી તેમ લેવેણના એટલે લેપવાળા
જળથી પણ પન્થ્યં લગ થતો નથી એ પ્રમાણે જેમ (અચ્છે-
ણવા=) નિર્મળ જળની પન્થ્યં લગ થતો નથી તેમ (બહુલેણ
વા=) બહુલ જળ વડે પણ પન્થ્યં લગ થતો નથી તથા
જેમ (અસિત્થેણવા=) અસિત્થ જળ વડે પન્થ્યં લગ થતો
નથી તેમ (સસિત્થેણવા=) સસિત્થ જળ વડે પણ પન્થ્યં લગ
થતો નથી, એ પ્રમાણે અહિ વા ગણદથી જે જે પ્રતિપક્ષી
આગારોની અવિશેષતા દર્શાવી છે. ॥ इति ध र्थ आकारद्वारम् ॥

અવતરણ—પૂર્વે બાવીસ આગારનો અર્થ કહીને હવે આ
પાચમા દ્વારમા પ્રથમ છ લક્ષ્ય વિગર્ધના ૧૧ લેદ તથા ચાર
અલક્ષ્ય વિગર્ધના ૧૨ લેદ મળી વિગર્ધના કુલ ૩૩ લેદ સામાન્યથી-
સખ્યામાત્રથી ગણાવે છે—

પણ ચડ ચડ ચડ દુ દુ વિહ, છ મરક દુદ્ધાઈ વિગઈ ઇગવીસા
તિ દુ તિ ચડ વિહ અમરકા, ચડ મદુમાઈ વિગઈ વારા ॥૨૧॥

શબ્દાર્થ—ગાવાર્ધને અનુસારે સુગમ ॥

ગાયાર્થ—૫-૬-૪-૪-૨-અને ૨ લેદ એ પ્રમાણે દૂધ વિગરે
છ લક્ષ્ય વિગર્ધના ૨૧ લેદ છે, અને મલ વિગરે ચાર અલક્ષ્ય
વિગર્ધના અનુક્રમે ૩-૨-૩ અને ૪ લેદ હોવાથી ૧૨ લેદ છે ॥૨૨॥

માવાર્થ—મુગમ છે, પરન્તુ પ્રત્યેકના ઉત્તરલેદ આ પ્રમાણે—

દૂધના	૫ લેદ	મરના	૩ લેદ
દહિના	૪ લેદ	મદિરાના	૨ લેદ
ધીના	૪ લેદ	મામના	૩ લેદ
તેલના	૪ લેદ	માખણના	૪ લેદ (દહીની જેમ)
ગોળના	૦ લેદ		
પકવાનના	૨ લેદ		

૧૨ અલક્ષ્ય વિગર્હ.

૨૨ લક્ષ્ય વિગર્હ

એ ૨૨ લેદ તથા ૧૨ લેદ કયા કયા તે આગળની ગાથા-
આમા કહેવાને, તથા જેના આહ્વાથી ઇન્દ્રિયોને તથા ચિત્તને
વિગર્હ-વિકૃતિ-વિકાર (વિપયવૃત્તિ) ઉત્પન્ન થાય તે વિગર્હ-
વિકૃતિ કહેવાય

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામા છ લક્ષ્ય વિગર્હના ૨૨ લેદ
સ ખ્યામાત્રથી કહ્યા, તે લેદોને આ બે ગાથામા નામ સહિત
સ્પષ્ટ કહે છે—

સ્ત્રીર ઘય દહિય તિલ્લં, ગુલ પક્કન્નં છ મરક વિગર્હો।
ગાં-મહિસિ ઉદ્દિ-અય-પલગાણ પળ દુદ્ધ અહ ચરો ॥૩૦॥
ઘય દાંહિયા ઉદ્દિવિના, તિલ સરિસવ અયસિ લદ્દ તિલ્લ ચર
દવગુડ પિડગુડા દો, પક્કન્ન તિલ્લ ઘયતલિય ॥૩૧॥

શબ્દાર્થ—૩૦ મી ગાથાના.

ગુ=ગોળ	અય=અજાતુ, ખડરીનું
પક્કન્ન=પકવાન	પલગાણ=એડકીનું, ઘેડીનું, ગાડરીનું
મહિસિ=ભેસનું	પળ=પાત્ર (પ્રકારનું)

શબ્દાર્થ—૩૧ મી ગાથાના.

ઉદ્દિ=ઉડી	દવ=દવ, રેલો ચાલે એવો નરમ
અયસિ=અતસી અલસી	પિડ=કઠિન
લદ્દ=કુસુમલ	તલિય=તળેલું

ગાંધાર્ય—ક્ષીર (દૂધ)-ધી-દહિં-તેવ-ગોળ-અને પકવાન
એ ૬ લક્ષ્ય વિગણ છે, તેમા ગાયનુ-એસનુ-ઉંટડીનુ-ખરરીનુ
અને ગારરીનુ દૂધ એમ પાચ પ્રકારનુ દૂધ (વિગર્ધ તરીકે ગણાય)
છે, અદ્ધ=અને ચાર પ્રકારનુ ॥ ૩૦ ॥ ધી તથા દહિં છે તે ઉંટડી
વિનાનુ બાણુ તથા તલ-સર્પપ (=સરિસવ)-અલસી-અને
કુમુળીના ઘાસનુ તેલ એમ ચાર પ્રકારનુ તેવ (વિગર્ધ રૂપ)
છે, તથા દ્રવગોળ અને પિંડગોળ એમ બે પ્રકારનો ગોળ વિગર્ધ
તરીકે છે, અને તેવમા તથા ધીમા તળેલુ એ બે પ્રકારનુ પકવાન
વિગર્ધરૂપ બાણુ. ॥ ૩૧ ॥

માર્વાર્ય—મુગમ છે, પરંતુ વિગેષ એ છે કે—દૂધ પાચ
પ્રકારનુ છે, અને દહિં તથા ધી ચાર પ્રકારનુ કહ્યુ છે, તેનુ
કારણ કે જેમ એસ વિગેરેના દૂધનુ દહિં તથા ધી બને છે, તેમ
ઉંટડીના દૂધનુ દહિં તથા ધી બનતુ નથી તથા સ્ત્રી વિગેરેના
દૂધ વિગર્ધ તરીકે ગણાતા નથી, તથા ઉપર કહેવા ચાર પ્રકાર-
ના તેલ સિવાય બીજા એરડીયુ, ડાળીયુ, કોપરેલ લોયસિ-
ગનુ, કપાસીઆનુ, ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના તેવ છે પરંતુ તે
વિગર્ધ તરીકે નથી, તો પણ તે તેલોને લેપકૃત તો ગણવા
લેઈએ, [જેથી આવબિવાદિકમા તેનો પણ ત્યાગ થાય છે,
તેમજ એ વિગર્ધરહિત તેલોના લેપથી લેવાલેવેલું આગાર રા
ખવો લેઈએ -ઈતિ તાત્પર્ય]

એ પ્રમાણે આ બે ગાથામા ૬ લક્ષ્યવિગણના ૨૧ ઉત્તરલેહ
કહ્યા, અને ચાર અલક્ષ્ય વિગર્ધના ઉત્તરલેહ કહેવાના હુછ બાકી
છે, તે પહેલા ચાલુ પ્રસંગમા અનુકૂળતા બાણી મથકાર એ છે
વિગર્ધના જે ૩૦ નીવિચાતા થાય છે, એટલે એ વિગર્ધ તે
અવિગર્ધ પણ થાય છે, તે અવિગર્ધનુ સ્વરૂપ જ પ્રથમ દર્શાવશે.

અવતરણ—દૂધ વિગેરે ૬ લક્ષ્ય વિગર્ધ જે વિદ્યુતિ સ્વભા-
વવાળી છે, તે વિદ્યુતિ સ્વભાવ જે રીતે દૂર થઈ અવિદ્યુતિ સ્વ-

૧ શપ્તલગ્નિ જ્ઞ ન વિદ્યુતય સ્પષ્ટતાને જ્ઞ મદ્યન્તિ ઇતિ ધર્મ
સ વૃત્તિ વચનાત્ તથા આ લાખ્યનીજ ૩૮ શ્રી ગાથામા પણ એ
તેલોને લેપકૃત કહેવામાં આવશે

ભાવવાળી ખને છે, તે નિર્વિકૃતિ (નીવિયાતુ) ગણાય છે, તેમા પ્રથમ દૂધ વિગઈના ૫ નીવિયાતા કહેવાય છે—

પયસાદિ-સ્વીર-પેયા વલેહિ-દુદ્ધદિ દુદ્ધવિગઈગયા ।

દરક વહુ અપ્પતંદુલ, તચ્ચુન્નવિલસહિયદુધ્ધે ॥૩૨॥

શબ્દાર્થ —

પયસાદિ=પય શાદી, દુગ્ધ
શાદિકા
વિગઈગયા=વિકૃતિગત, ની-
વિયાતા

તચ્ચુન્ન=તેનુ(તદુલતુ) ચૂર્ણ
(ચોખા નિગરેનો લોટ)
અવિલ=ખટાંગ

દરક=દ્રાક્ષ

ગાયાર્થ:—દ્રાક્ષ મહિત રાધેલુ દૂધ (પ્રાય *ખામુદી તે)
પયસાદો કહેવાય, ઘણા તદુલ-ચોખા વિગરે મહિત રાધેલુ
દૂધ સ્વીર (ખીંગ) કહેવાય, અલ્પ તદુલ મહિત રાધેલુ
દૂધ પેયા^૨ કહેવાય, તદુલના ચૂર્ણ (લોટ) મહિત રાધેલુ દૂધ

* હાવમા થતી ખામુદી દ્રાક્ષાદિ રહિત ડકત દૂધ ઉકાળીનેજ બનાવવામા આવે છે માટે નીવિયાતામા જેમ દૂધપાક દ્રષ્ટિગોચર થાય છે તેમ ખામુદી દ્રષ્ટિગોચર થતી નથી કારણુ કે અન્ય યોગ્ય દ્રવ્યોના સયોગ વિના વિકૃતિ દ્રવ્યો નિર્વિકૃતિ થતાં નથી એવો ૩૭ મી ગાયામા કહેલો ભાવાર્થ પણ હેતુરૂપ સભવે છે

૧ વર્તમાનમા કંઈક સ્થાને રાધેલો ભાત નાખીને અને કંઈક સ્થાને ચોખા નાખીને પણ ખીર બનાવવામા આવે છે, અને તે દૂધપાક જેટલો ઘણી જાડી નહિ પરંતુ થોડી જાડી બનાવાય છે કારણુ કે ઘણી જાડી કરવા જતા ચોખા વધારે નાખેલા હોવાથી દૂધ ચોખા બંને પિંડરૂપ થઈ જાય એ રીતે દેશ દેશની પદ્ધતિ પ્રમાણે ખીર જૂદી જૂદી રીતે બનાવાય છે

૨ એ પેયાને પ્રવ૦ સારા૦ વૃત્તિમા દૂધની કાણુ તરીકે ઓળખાવી છે, તથા વર્તમાનમા જે દૂધપાક કહેવાય છે તેનેજ અહિં પેયા કહેલ છે એમા ચોખા અલ્પ આવવાથી (એક શેર દૂધમા લગભગ ૧ તોલો જેટલા આવવાથી) ઘણા ઉકાળીને જાડો બનાવવામા આવે છે

અવલેહિકા કહેવાય, અને (કાશી આદિ) ખાદ્ય પદાર્થ સાથે રાધેલુ દૂધ 'દુગ્ધાટી કહેવાય છે [એ પાત્ર ગીતે રધાયલુ દૂધ તે દૂધની પાત્ર અવિગત-નીનિયાતા ગણાય, દેધી યોગ વા ઉપનાન સંબધિ નીનિના પર્યખ્યાપ્તમા દૂધના એ પાત્ર નીનિયાતા કહેવે પરન્તુ બીજી નીવિમા નહિ.] ॥૩૨॥

માવાર્થ—ગાથાના અર્થને અનુમારે મુગમ છે તથા ગા-
થામા કહેલ સહિયદુષ્ટે એ પદ “દુષ્ટ” વત્યાદિ દરેક શબ્દની
સાથે સંબંધ નાણુ છે, અને તદ્દલ એ પદ બહુ અને આપ એ
એ શબ્દ સાથે સંબંધ નાણુ છે

અનુવર્ણ—હવે આ ગાથામા થી તવા દલી વિગતના પાત્ર
નીવિયાતા કહેવાય છે—

નિર્મજન ઘોસદન-પક્વોસહિતરિય કિદિ-પક્વઘય ।
દહિય કરવ-સિહરિણિ સલવણદહિ ઘોલ ઘોલવડા ૩૩

શબ્દાર્થ —

નિર્મજન=નિર્મળ જન થી	પક્વઘય=પકાવેલુ થી
ઘોસદન-વિરૂપદન થી	દહિય=દહીમા, દહીંના
પક્વ=પકાવેલી, ઉકાળેલી	સિહરિણિ=શિખડ
ઓસદી=આપધી-વનસ્પતિ	ઘોલ=ખાણેલુ-ગાળેલુ દહીં.
તરિય=(ધીની) તરી	

ગાથાર્થ — પકવાન્ન તળાડ રહ્યા બાદ કંકાખાનુ પધેલુ બ
ખેલુ થી તે નિર્મજન તથા દહીંની તર અને લોટ એ બે મેળ
વીને બનાવેલ કુનેગ તે 'ઘોસદન, આપધિ (=વનસ્પતિ વિગેય)

* કેટલાક આચાર્યો દુગ્ધાટીને બદલે બહુવિકા કહે છે, કે જે પ્રાય
પુર્ત વીઆયની બેસ વિગેરેના દૂધની બને છે અને તે “ બળી ”
કહેવાય છે

૧ સિદ્ધાન્તોમા તે અર્ધ બળેલા થીમા તદ્દલ નાખીને બનાવેલ
બોજન વિશેષ તે વિસ્પદન એમ કહ્યું ■

નાખીને ઉકાળેલા ધીની ઉપરની તરી (તર) તે પક્ષોપધિતરિત, ધી, ઉકાળતા ધી ઉપર જે ધીના મેલ તરી આવે છે તે મેલનું નામ ફિદ્દિ, અને આમળા વિગેરે આપત્રિ નાખીને પત્રવેલુ -ઉકાળેલુ ધી તે પક્ષ વૃત કહેવાય, [એ ધીના પાચ નીવિયાતા (=પાચ પ્રકારનું અવિકૃત ધી) નીવિમા કહેવે.]

તથા જે દહીમા ભાત મેળવ્યો હોય તે ભાતવાળુ દહી વરમ્મ, દહીનું પાણી કાઢી નાખનાથી રહેલા માનામા અવના પાણીવાળા દહીમા પણ ખાડ નાખી નમ્રથી જાણુ (ધમીને ગાળુ) હોય તે જિજ્ઞારિજો-ગિખડ, લૂખ (મીઠું) નાખીને મથન કહેલુ (હાથથી અડવાળેલુ) દહી તે 'સલ્લણ દાધિ, વમ્રથી ગાળેલુ દહી તે ઘોલ, અને તે ઘોલમા નડા નાખ્યા હોય તે ઘોલચઢા અવના ઘોલ નાખીને ખનાવેલા વલ તે પણ ઘોલનડા કહેનાય, [એ પ્રમાણે દહીના પાચ નીવિયાતા (=દહીની પાચ અનિગદ્ધ) તે નીવિના પચ્યમા કહેવે છે] ॥ ૩૩ ॥

માત્રાર્થ.—ગાથાર્થને અનુસારે મુગમ છે. વિગેપ એજ કે એ ધી તથા દહીના નીવિયાતા પણ પ્રાય થોગ વહન ક્રમતા મુનિ મહાનાજને તથા આનકને ઉપવાન સખધિ નીવિના પચ્યમા કહેવે, પરંતુ બીજી નીવિમા ન કહેવે.

અવતરણ—આ ગાથામા તેલના પાચ અને ગાળના પાચ નીવિયાતા કહેનાય છે—

તિલકુટ્ટી નિવ્મજળ, પકતિલ પમ્કુસહિતરિય તિહ્મલી
સકર ગુલવાણય પાય સ્વડ અદ્ધકાદિ ડરકુરસો ॥૩૪॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થ પ્રમાણે મુગમ છે.

ગાથાર્થ.—તિલકુટ્ટી, નિર્લજ્જન, પકવતેલ, પકવૌપધિતરિત, અને તેલની મલી એ તેલના પાચ નીવિયાતા છે. તથા સાકર,

૧ શાઅમા એને રાજિકાસ્ટાટ કહે છે, માટે લોક લાપામા જે દહીનું રાધતુ અથવા દહીના મઠો કહેવાય છે તે એજ હોય એમ મલવે છે અને તેમા સાંજરી વિગેરે ન નાખ્યુ હોય તોપણ નીવિયાતુ કહ્યુ છે

ગુપ્તવાણી, પાકો ગોળ, ખાંડ, અને અર્ધ ઉકાળેલો ધંધુ (ચેલ ડીનો) રસ, એ ગોળના પાચ નીવિયાતા છે ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ:—અહિં તિલકુટ્ટી સિવાયના ૪ નીવિયાતા જે તેવન કહ્યા તે અને નિમ્બદન સિનાયના ૪ નીવિયાતા ધીના તે જે જે સરખા નામનાળા અને સખા અર્થવાળા છે, તે પછુ અહિં તેલના પાચે નીવિયાતાના અર્થ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

તલ તથા ગોળ (કઠીન ગોળ) એ બેને ભેગા કરી ખારણીમા ખાડી એકરસ બનાવે છે તે તિલકુટ્ટી અથવા તિલનદી^૧ કહેવાય છે, તથા પકવાન તળ્યા ખાંડ કઠાઇમા વધેલુ બળેલુ તેલ તે નિર્મજન તેલ, તથા આપધિઓ નાખીને પકાવેલુ તેવ તે પક્ષતેલ, તથા આપધિઓ નાખીને પકાવાતા તેલમા ઉપર જે તરી વળે છે તે પક્ષોપધિતરિત તેલ અને ઉકાળેલા તેલની કિટ્ટિ-મેલ તે તેવની મળી અથવા કિટ્ટિ, એ પ્રમાણે તેલના એ પાચ નીવિયાતા ગણાય છે.

તથા સાકર કે જે ઠાકગ મરખી હોય છે તે, તથા ગોળનુ પાણી જે પૂડા વિગેરે સાથે બનાય છે તે ગુલ્પાનક-ગુપ્તવાણી^૨ તથા (પાચ એટલે) ઉકાળીને કંતે પાકો ગાંઢ કે જે ખાખ વિગેરે ઉપર લેપનામા આવે છે તે (ગોળની ચાસણી), તથા સર્વ પ્રકારની છાદ, તથા (અર્ધકવચિત=) અર્ધ ઉકાળેલો ચોલડીનો રસ તે *અધકવચિત ઇશુરસ એ પાચ નીવિયાતા ગોળ વિગઈના જાણુના

૧ પ્રથમ તવને ખાંડીને ત્યારબાદ ઉપરથી ગોળ નાખવામા આવે છે તે તલની સાણી કહેવાય છે, તથા આખા તવમા કાચો ગોળ બેળવાય છે તે તલસાંકળી, એ બે ને નીવિના પરચમાં ન કલ્પે કારણ કે એ બે નેમા કાચો ગોળ આવે છે પરન્તુ ગોળનો પાચો કરી (ગોળને ઉકાળીને પાકો ગોળ કરી) તન બેળવાય છે તે પાકા ગોળની તલસાંકળી નીવિયાતામા કલ્પનીય છે

૨ ખાટા પૂગમાં ખાવા માટે ગોળનુ પાણી ઉકાળવામા આવે છે તે ગળમાણુ,

* સપૂર્ણ ઉકાળ્યાથી ગોળ બની જાય છે, માટે અર્ધકવચિત કહ્યો છે
પ્રશ્ન —અર્ધ ઉગળેત ઇશુરસ અવિચલ થાય, તો સપૂર્ણ ઉકાળેલ

અવત્તરણ—આ ગાથામા પકવાત્ર વિગર્ધ કે જેનું બીજું મામ કહાલું વિગર્ધ છે તેના પાચ નીવિયાતા કહે છે—

પૂરિય તવપૂઆ વી—અપૂઅ તન્નેહ તુરિયઘાણાઈ ।
ગુલહાળી જલલપ્પસિ, અ પચમો પુત્તિકયપૂઓ ॥૩૫॥

ગાથાર્થ —

પૂરિય=પૂરાયલી	ઘાણ=ઘાણુ
તવ=તવી, કહાલું	ગુલહાળી=ગુલ્હાણી
પૂઆ=પૂડલાથી, પૂરીથી	જલલપ્પસિ=જળ લાપસી
વીજપૂઅ=બીજે પૂડલો-પૂરી	પચમો=પાચમું નીવિયાતું
તન્નેહ=તત્તનેહ, તેજ થી (અ)	પુત્તિકય=પોતકત (તળેલો નહિ
અથવા, તેજ તેલ(આ તળેલો)	પણ પોતુ દધને મીજવેલો)
તુરિય=ચોથો	

‘ગાથાર્થ’—તવી પૂરાય તેવા પહેલા પૂડવાથી બીજે પૂડલો, તથા તેજ તૈલાદિમા તળેલો ચોથો આદિ ઘાણુ, ગાળનાણી, જળલાપસી, (એ ચાર નીવિયાતા) અને પોતુ દીધેલો પૂડલો પાચમું નીવિયાતું છે ॥ ૩૫ ॥

આવાર્ય—કહા, અથવા તવીમા તળીને થઈ શકે તેના લોજનને અહિ પકવાત્ર તરીકે ગણવું, પરંતુ લોકપ્રસિદ્ધ જે ખાળા સૂત્રદેણી ઘેબર ઇત્યાદિ પાચ પકવાન્ન ગણાય છે તેટલાજ

ઈશ્વરસનો બનેલો ગોળ તેા સહજે અવિગર્ધ જ થાય, તેને બદલે ગોળને પુન વિગર્ધ કેમ ગણવો ?

ઉત્તર —ઈશ્વરસથી બનેલો ગોળ તે ઇમુગસથી દ્રવ્યાન્તર (=અન્ય દ્રવ્ય) ઉત્પન્ન થયું, માટે ગોળમાં જે ગોળને અનુચરતું એટલે ગોળનું વિગર્ધપણુ ઉત્પન્ન થયું તેમા દ્રવ્યાન્તરોત્પત્તિ (બિન્ન દ્રવ્યની ઉત્પત્તિ થવી) એજ હેતુ-સભવે, તે વળતે પ્રથમનું ઈશ્વરસનું વિગર્ધપણુ (શેલડીના રસનો વિગર્ધ-રસનું વિગર્ધપણુ) તેા સપૂર્ણ નષ્ટ થયેલું સભવે, ઇત્યાદિ હેતુ યથાયોગ્ય વિચારવો.

પકવાત્ર એમ નહિ, જેથી આહ લાજ્યા પૂરી તળેલા પાપડ પાપડી
 ઇત્યાદિ ચીજો પણ પકવાત્ર ગણવી, તેમજ એ સર્વ ચીજો કઠાહ
 (=કઠાધ)મા ધી નિગેરે વિગઈની અદર તળીને બનાવાતી
 હોવાથી કઠાહ વિગઈ કહેવાય, અને તે પૂર્વે કદા પ્રમાણે ધીમા
 તળેલી અને તેના તળેલી એમ બે પ્રકારની છે, તે બે પ્રકાર
 ની કઠાહ નિગઈ એટલે પકવાત્ર વિગઈ જે વિગઈ સ્વરૂપ છે
 તે અવિગઈ અરૂપ (નીવિયાતા રૂપ) કેવી રીતે થાય ? તેના
 પાચ બે અહિ દર્શાવાય છે, અર્થાત્ પકવાત્ર નિગઈના પાચ
 નીવિયાતા કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

તવી (=કઠાધ)મા મ પૂર્ણ સમાય એવો એકજ મોટો પૂડલો
 પહેલો તળીને ત્યા-આદ બીજો ત્રીજો આદિ પૂડલો અથવા
 પૂરીઓ વિગેરે તળે તો તે પહેલો પૂડલો વિગઈ અને બીજો
 ત્રીજો આદિ મર્વે પૂડવા તેમજ પૂરીઓ વિગેરે અવિગઈ-નીનિ
 ચાતા ગણાય, તે અહિ “ બીઅ પૂઅ ” એટલે ત્રિતીયાપૂપ
 નીનિચાતુ કહેવાય. (એમા વચ્ચે બીજી ધી ઉમેર્યું ન હોય
 તો, અને બીજી ધી ઉમેર્યું હોય તો પુન પહેલો મોટો પૂડલો
 તળવો જોઈએ)

તથા જે ધી પ્રથમ પૂરેલું છે તેજ ધીમા (વચ્ચે બીજી
 ધી ઉમેર્યા વિના) નાની પૂરીઓના ડ ઘણું તળી લીધા બાદ
 ચોથો પાચમો ઇત્યાદિ જેટલા ઘણું તળાય તેટલા સર્વ ઘણની
 પૂરીઓ નીવિયાતી ગણાય, અને પહેલા ડ ઘણની પૂરીઓ
 વિગઈ ગણાય, મોટે એ ચોથા વિગેરે સર્વ ઘણની પૂરીઓ
 તે તત્ત્વેનંદ ચતુર્યાદિષાળ નામનું બીજી નીવિયાતુ ગણાય

તથા ગોળ અને ધાણી એ બેનું મિશ્રણ તે ગોળધાણી
 નીનિચાતુ ગણાય છે, એમા કાચા ગોળ સાથે ધાણી (જે
 જુવાર વિગેરેને ચોકીને બનાવાય છે તે ધાણી) મેળવી હોય તો
 તે નીવિયાતુ નહિ, પરંતુ ગોળનો પાચો કરીને ધાણી મેળવી
 હોય તો તેવી ગોળધાણી નીનિચાતુ ગણાય વિશેષતઃ એ
 ગોળધાણીના મોઢક-લાક બનાવવામા આવે છે (એટલે લાકના
 આકારે બાળવામા આવે છે)

તથા પકવાન તળી કાઢ્યા બાદ વધેલુ ધી પણ ઠાઠી લઇને તવીમા જે ચીકાગ વળગી રહી છે તે ચીકાશ ટાળવા માટે તેમા ઘઉંનો ભરડો (=જડો કાકરીયાળો લોટ) શેકી ગોળનુ પાણી રેડી જે છૂટો દાણાદાગ શીરો અથવા કસાર જેવુ બનાવાય તે જલ્લાપસી થાયુ નીવિયાતુ ગણાય એ જલલાપસીના ઉપલક્ષણથી ચાલુ પદ્ધતિ પ્રમાણે કોરી કઢાઇ-ઓમા બનાવાતા શીરો અને કસાર પણ નીવિયાતા તરીકે ગણવા, પરંતુ એ સર્વને ચૂલા ઉપરથી નીચે ઉતાર્યા પછી તેમા ધીનો એક પણ છાટો નાખવામા આવે તો તે નીવિયાતામા ગણાય નહિ. જ્ઞાપ્ય ધી એણુ જાણી ચૂલા ઉપરજ રહેલી તપતી તવીમા ધી ઉમેરી ઉકાળનામા આવે તો તે નીવિયાતામા ગણી શકાય.

તથા તવીમાનુ બળેલુ ધી કાઠી લીવા બાદ ખરડેલી તવીમા ગળ્યા પૂડા અથવા ખાટા પૂડા ધી અથવા તેલનુ પોતુ દહને કરનામા આવે તો તે પોતકૃત પૂઢલો પાચમુ નીવિયાતુ ગણાય અથવા કોરી તવીમા પણ ચાલુ રીતિ પ્રમાણે બનાવાતા ગળ્યા અથવા ખાટા પૂડા પણ પાચમા નીવિયાતામા ગણી શકાય પરંતુ ચૂલા ઉપરવી તવી નીચે ઉતાર્યા બાદ તેમા ધી અથવા તેલનો એક છાટો પણ ઉમેરવો નહિ એ રીતે પાચ નીવિયાતા પકવાન વિગઢના છે.

*મથન—કડાજ વિગઢનાં (પકવાનનાં) છેલ્લા ત્રણ નીવિયાતામા તળવાની ક્રિયા થતી નથી, તો તે ત્રણેને કડાજ વિગઢનાં નીવિયાતા કેમ ગણવાં ? અર્થાત્ “ પકવાન એટલે તળેલી ચીજ ” એ અર્થ એ ત્રણ નીવિયાતામા કેમ ઘટતો નથી ?

ઉત્તર—આદિ પકવાન એટલે “ ધી અથવા તેવ વિગેરે સ્નેહ દ્રવ્યોમા પકવ થયેલી એટલે તળાયલી અથવા શેકાયલી વસ્તુ ” એ અર્થ ઘટિત છે, અને કઢાહ એટલે (કેવળ કઢાઈ જ નહિ પરંતુ) કઢાઈ, તવી, લોઢી, તપેલી ધત્યાદિ ભાજન બાણુવુ માટે ધી અથવા તેવમા તળાયલી અથવા શેકાયલી વસ્તુઓ તે પકવાનવિગઢ અને તેજ વસ્તુઓ કઢાઈ કે તવીમા તેમજ તપેલી વિગેરેમા પણ તળાય વા શેકાય છે, માટે તેનું બીજુ નામ કઢાહ વિગઢ છે,

અથવા ધી અને તેલાદિ સ્નિગ્ધ દ્રવ્યોમા અવગ્રાહવા વડે (=ઓ-

એ પ્રમાણે ૬ ભક્ત્ય વિગર્ધના ૩૦ નીવિચાતા સંક્ષેપમા
આ પ્રમાણે—

હૂવના ૫	ધીના ૫	દહીના ૫
૧ પય શાટી	૧ નિર્ભીજન	૧ કરમ્બ
૨ ખીર	૨ વિસ્પદન	૨ શિખરિણી
૩ પેયા	૩ પકૃતૌપધિ તરિત	૩ સલવણ દધિ
૪ અનલેહિકા	૪ કિંક્રિ	૪ ઘોલ
૫ દૂગાટી	૫ પકૃતઘૃત	૫ ઘોલતડા
તેલના ૫	ગોળના ૫	પકવાનના ૫
૧ તિલકુંદી	૧ સાકર	૧ દ્વિતીય પૂડલો
૨ નિર્ભીજન	૨ શુલવાણી	૨ ચતુર્થ ઘાણાદિ
૩ પકવતેલ	૩ પાક શુડ (શુડપાતિ)	૩ શુડધાણી
૪ પકૃતૌપધિ તરિત	૪ ખાડ	૪ જલવાપસી
૫ તિવમલિ	૫ અર્ધકવચિત ઈમ્બુરસ	૫ પોતકૃત પૂડલો

એ ૩૦ નીવિચાતા સામાયથી મુખ્ય મુખ્ય કહ્યા, પરન્તુ તે ફરેક વિગર્ધના રૂપાન્તરથી થતા બીજા પણ અનેક નીવિચાતા છે તે બીજા પ્રયોધી બાણના.

જાણને) જે પકવ થાય તે અવગાહિમ પણ જે પાચ નીવિચાતાવાળી પકવાન વિગર્ધનુજ નામ છે જે અર્થ પ્રમાણે છેવ્વા ત્રણ નીવિચાતા ઘણા ફળાફળ થી તેલમા તળાતા નથી તો પણ પોતે ચૂસી શકે જોટલા થી તેલમા પણ તળાય વા શેકાય છે, માટે પકવાન્નના નીવિચાતામાંજ ગણાય વળી ચોમાસી પ્રતિક્રમણ વિષેરે પ્રસંગે પકવાન્નનો કાળ કહેવામાં આવે છે, ત્યાં પકવાન્ન સંબંધી ઘણા ફળાફળ થીમા તળેલી ચીજોનોજ કાળ કહેવાય છે એમ નથી, પરન્તુ શેકાવા જેવી ચીજોને પણ પકવાન તરીકે ગણીનેજ તેનો કાળ કહેવામા આવે છે વળી પોતકૃત પૂડવાઓને પણ પોતુ માત્ર દીપેતુ હોવા છતાં પૂડા શેકવા કહેવાતા નથી પરન્તુ પૂડા તળ્યા કહી શકાય છે, માટે ફળાફળ થી વડે “ તળવુ ” અને અવગાહન જોટલા અદ્ય થી વડે “ તળવુ વા શેકવુ ” એમ કહેવાની પ્રવૃત્તિ છે, તે પ્રમાણે એ ત્રણે નીવિચાતાં પકવાનનાં નીવિચાતાં ગણી શકાય છે

અવતરણ—“ ગિહતથ સમદેણુ ” એ આગારથી પૂર્વે આયખિલમાં કટપે એવા દ્રવ્યો કહ્યાં છે, અને હવે આ ગા-થામાં એજ આગારથી નીવિમા તથા વિગઝના પરચખાણમાં કટપે એના રૂઢચમ સમૃદ્ધ દ્રવ્યો કયા કયા ? તે દર્શનાય છે

દુધ્ધ દહીં ચઝરંગુલ, દવગુલ ઘય તિહ્વ ઇગ મત્તુવરિ ।
પિંડગુહમરકણાણ, અદામલયં ચ સસદ્દં ॥ ૩૬ ॥

શબ્દાર્થ —

દવગુલ=દૂધ ગોળ, દીલો ગોળ	અદામલય=આદામલક, પી-
ઇગ=એક અંગુલ	હુનો વા રીણુનો મહોર
મત્તુ ઉચરિ=લોજન ઉપર	સસદ્દં=સમૃદ્ધ, મિશ્ર.

ગાથાર્થ—લોજન ઉપર દૂધ અને દહીં ચાગ અંગુલ ચઢેના હોય ત્યામુખી સમૃદ્ધ, નરમ ગોળ નરમ થી અને તેલ ૧ અંગુલ ચઢે ત્યામુધી સમૃદ્ધ, અને કઠિન ગોળ તથા ૧માખણુ તે પીણુ અથવા ગીજુવૃક્ષના મહોર જેવલા કણુ-ખડ વાળા હોય ત્યામુધી સમૃદ્ધ [હોય તો નીવિમા કટપે, ઉપ-ગન્ત આધક સમૃદ્ધ હોય તો ન કટપે]

ભાવાર્થ—રૂઢચે પોતાને માટે ભાત વિગેરેને ફવ અથવા દહીં નડે સમૃદ્ધ-મિશ્ર કર્યો હોય એવો ભાતમાં દૂધ અથવા દહીં એવી રીતે રૂખારૂખ (=તરખોળ) રેડ્યુ હોય, કે તે મિશ્ર કહેલા ભાતમાં દૂધ અથવા દહીં ભાતને રૂખાવીને ૮ અંગુલ ઉચુ ચઢ્યુ હોય તો તે દૂધ વા દહીં સમૃદ્ધ દ્રવ્ય કહેવાય, અને તે મુનિને નીવિ તથા વિગઝના પરચખ મા કટપે છે, પરન્તુ તેવી કિચિત્ પણ અધિક ચઢ્યુ હોય તો તે દૂધ વિગઝમાં ગાણાય, જેથી નીવિ અને વિગઝના પરચખ મા કટપે નહિ એ પ્રમાણે

૧ અહિં શ્રી જ્ઞાનવિન્મુરિકૃત બાળાવભોધમાં મરકણાણ પદનો મસળેલો (ગોળ) એવા અર્થ કર્યો છે, પરન્તુ એજ પાઠની અવચરિમાં તો પિંડગુહમરકણયો એ દ્વિવચન પ્રયોગ હોવાથી પિંડગોળ અને માખણુ એવો અર્થ સભવે છે

દ્રવ ગોળ (દીલો ગોળ), ધી અને તેલ સાત વિગેરે ઉપર ૧ અગુલ ઉંચુ ચઢ્યુ હોય તો એ ત્રણ સમુદ્ર દ્રવ્ય નીવિયા તામાં ગણાય,

તથા કઠિન ગોળને ચુરમા વિગેરેમા સસુષ્ટ-મિથ કર્યો હોય, તેમજ કઠિન માખણને સાત વિગેરેમા મિથ કર્યું હોય અને તે સર્વથા-મ પૂર્ણ એકરસ ન થયા હોય, પરંતુ તે ગોળ અને માખણના (આદ્રામલક જેવડા =) ખીલુ અથવા રીણ વૃક્ષના મહોર જેવડા ઝીણા કપ્પીયા ચુરમા તથા સાત વિગેરેમા થોડા ઘણા નહીં ગદા હોય તો પણ તે ગોળ તથા માખણ સમુદ્ર દ્રવ્ય કહેવાય અને નીનિયાતામા ગણાય, પરંતુ એથી મોટો એક પણ કપા રહ્યો હોય તો તે જન્ને દ્રવ્ય નિગઈમા ગણાનાવી નીનિના અને નિગઈના પચ્ચંભા કલ્પે નહિ

એ પ્રમાણે એ ૭ નિગઈઓ કહેલી વિધિ પ્રમાણે સમુદ્ર દ્રવ્ય ગણાય અને તે ગિદત્ય મરાઠુજુ આગારમા આવી ગઈ છે, પરંતુ એમા માખણ વિગડ તો અભક્ષ્ય જ હોવાથી નીવિયાતી થઈ હોય તો પણ વહોરવી કલ્પે નહિ

અવતરણ—હવે દ્રવ ગોરે દ્રવ્યો વિગઈ-વિકૃતિ સ્વભાવવાળા હોના છતાં નિર્વિકૃતિ સ્વભાવવાળા કેમ થાય છે ? તેમજ અન્ય આચાર્યોના અભિપ્રાયથી ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યરૂપ નીવિયાતુ કઈ ગીતે થાય છે ? તે પણ આ ગાથામા દર્શાવાય છે—

દવ્વહયા વિગઈ વિગડ—ગય પુણો તેણ ત હય દવ્વ ।
ઉધરિણ તત્તમિ ચ, ઉક્કિદ્ધદવ ડમ ચન્ને ॥ ૩૭ ॥

સામ્યાર્થ —ગાથાર્થમા કહ્યા પ્રમાણે

ગાથાર્થ—દવ્વ=અન્ય દ્રવ્યોથી હયા=હુણાયલી વિગડ=નિગઈ તે વિગદનય=વિકૃતિનાત એટલે નીવિયાતુ કહેનાય પુણ=અને તેણ=તે કારણથી ત=તે હયદવ્વ=હંતદ્રવ્ય કહેવાય ॥ इति ગાથાના પૂર્વાર્ધનો અર્થ ॥

ચ=વળી પાવાન ઉદ્ધરિય=ઉદ્ધર્યાખાદ (=તળીને કાઢી લીધા ખાદ) તત=તે ઉદ્ધૃત ધી વિગેરે તમિ=તેને વિષે [સૂક્ષ્માધી ઉતારી ઠંડુ થયા ખાદ] જે દ્રવ્ય બનાવવામા આવે તે પણ નીવિયાતુ કહેવાય. ચ=વળી દમ=એ નીવિયાતાને કષ્ટે=ખીજ આવ્યાર્યો ઉદ્ધિદ્વય=“ ઉદ્ધૃષ્ટ દ્રવ્ય ” એવું બીજું નામ આપે છે ॥ इति गाथाना उत्तरार्चनो अर्थ ॥ ૩૭ ॥

માર્વાય — આ ગાથાના ભાનાર્થમા આ ગાથાનીજ અનુ-
સૂત્રિના અક્ષરગા અર્થ કહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે—

(દ્રવ્ય એટલે) કલમગાલિ તદ્ય આનિ દ્રવ્યો વડે (હતા=) ભેદા, છતી જે દૂર આનિ વિગર્હ તે ‘ નિઠૂતિનાત ’ (=નીવિયાતુ) એમ કહેવાય છે, અને (નેણ=) તે નારપુત્રી તં-
દુલ આદિ વડે હાણાયકુ તે દૂર વિગેરે દ્રવ્ય જ કહેવાય [પન્તુ વિગર્હ નહિ, મારે જ નિવિના પમ્યખ્યાપુનાળાઓને પણ વટ-
લાકને તે કોડ રીતે પણ કલ્પે છેજ—ત્રિત પ્રવભાગેત વૃત્તિ]

તથા પાભાજનમાધી (=કર્મ વિગેરેમાધી) સુખમાગિ-
કાદિ (=સુખડી વિગેરે પનાત) ઉધર્થે તે પાઠળવી ઉત્ત (=વચેતુ) જે ધી વિગેરે, તેને સુખા ઉપરવી ઉતાર્યે તે અને
ઠંડુ થયા ખાદ જે તેમા કલ્પિકાદિ પ્રક્ષેપીએ-મેજનીએ ત્યાં
જ (તે કલ્પિકાનિતુ બનેલુ દ્રવ્ય) નીવિયાતુ થાય, વળી
અન્ય આવ્યાર્યો અને (એ કલ્પિકાદિવી બનેલા ડ થને) ઉદ્ધૃષ્ટ

૧ પ્રવભાગેવૃત્તિમાં તો આ ગાથાનાજ મર્થમા ગાથામા કહેના
તત્તમિ પન્ને સુદા ઉપર તમ્યા કરતા ધી વિગેરેમા” એવો અર્થ કરીને
‘ તેમા બનતા અને ઉદ્ધૃષ્ટ દ્રવ્ય અને તેને નીવિયાતુ કેટલાક આવ્યાર્યો
ગણે છે, પરન્તુ તે અર્થ ગીતાર્થને અનુનરતો નથી, ગીતાજ ને અભિગ્રાય
તો સુદા ઉપરથી ઉતારી ધી ઠંડુ થયા ખાદ તેમા જે કલ્પિકાનિ ભેગવાય
તોજ તથાવિધ પાકના (પરિપક્વ થવાના) અભાવે નીવિયાતુ ગણા
નહિનર પરિપક્વ થવાથી તો વિગર્હ જ ગણાય, આ ગાથાની વ્યાખ્યા
અમેએ તો આ રીતે કરી છે, તોપણ બુદ્ધિમાનોએ પોતાના નાનને અનુમારે
બીજી રીતે પણ વ્યાખ્યા કરવી ” એટલું વિશેષ કહ્યું છે

દ્રવ્ય કહે છે ॥ ૧ ॥ વળી આ ગાથા પાઠાન્તર પાઠ છે તે આ પ્રમાણે—

દબ્બહયા વિગડગય, વિગડૈ પુણ તીંડ ત હય દબ્બ ।

ઉદ્ધ૦

ઉકિદ્ધ૦

॥ ૧ ॥

એ ગાથાની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે—દ્ર વચી હુપાયલી વિગડ નીવિયાતુ થાય છે, ક્ષીરાન્નન્ત (ખીરન્ત), અને તે વિગડ વડે તે દ્રવ્ય હુપાયુ હતુ મોઢકની પેઠે વિગડ થાય છે. વળી ત્રણ ઘાણુ ઉપન ઉદ્ધૃત (=નવેલા) એવા તે તપ્ત ધીમા જે પૂડના વિગેરે પકાનાય તે પૂડના વિગેરે નીવિયાતુ ગણાય, અને અન્ય આથાયો તો (એ નીવિયાતાને) ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્ય એવુ બીજુ નામ કહે છે. ॥ ૩૭ ॥ [એ અવચ્યુરિનો અક્ષરાર્થ કહ્યો]

અવતરણ—પૂર્વે ત્રીસ નીવિયાતા ક્રમ કહ્યા, ત્યાર બાદ ૩૬ મી ગાથામા સમૃદ્ધ દ્રવ્ય કહ્યા, અને હવે આ ગાથામા ત્રીજા સરસોત્તમ દ્રવ્ય કહેવાય છે કે જે દ્રવ્યો નીવિમા કારણે કલ્પનીય હતા છે

તિલસન્કુલિ વરસોલા-ક રાયણવાઈ દરકવાણાઈ ।

હોલી તિલ્લાઈ હય, સરસુત્તમદબ્બ લેવકડા ॥ ૩૮ ॥

શબ્દાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે મુગમ છે

ગાથાર્થ.—તિલસાકળી, વન્સોલા વિગેરે, રાયણ અને આમ્ર (કેરી) વિગેરે, દ્રાક્ષપાન (દ્રાક્ષનું પાણી) વિગેરે, ડાળીયુ અને (અનિનય) તેલ વિગેરે એ સર્વે સન્મોત્તમ દ્રવ્યો અને લેપન્ત દ્રવ્યો છે ॥ ૩૮ ॥

માર્વાર્થ—તલ તથા ગોળનો પાચો વરી (પકાવીને) બનાવેલી હોય તે પાન તિલસાકળી (પરન્ત કાચી તિલસાકળી કે જે તાપ ગોળ સાથે તલ બેળવીને બનાનાય છે તે નહિ), તથા છેદ પાડી દોગે પસેલી હારડા રૂપે કોલા કોપરા, ખારેક,

સિ ગોડા વિગેરે વસ્તુઓ વરસોલા કહેવાય, તથા (“વસોલા”) એ શબ્દમા કહેલા “આઈ” એટલે “આદિ” શબ્દથી) સાકરના દ્રવ્યો તે સાકર-ખાડ-સાકરીયા ચપ્પા, સાકરીયા કાળુ વિગેરે, તેમજ અખોડ બદામ વિગેરે સર્વ જાતના મેના વિગેરે દ્રવ્યો પણ (વરસોલાઈ શબ્દથી) જાણવા તથા અચિત્ત કહેલા તેમજ ખાડ વિગેરેવી મિશ્ર કરેલા રાયપુ અને કેરી વિગેરે રૂળો, તથા દ્રાક્ષપાનાદિ એટલે દ્રાક્ષનું પાણી, નાળીયેરનું પાણી, તેમજ કાકડી વિગેરે રૂળો (ની અદર)ના અચિત્ત થયેલા (કહેલા) પાણી, તથા ડાળીનું એટલે મહુડાના બીજનું તેલ તે ડાળીયું, તેમજ બીજા એરડીયું કુમ્બલીયું વિગેરે (વિગમિ નહિ ગણાવેલ) તેલ એ સર્વે સરસુત્તમ અથવા ઉત્તમ દ્રવ્યમા ગણાય છે, અને તે લેપકૃત પણ છે. (એટલે લેનાલેવેણુ આગાગના વિષય વાળા દ્રવ્યો છે.) એ દ્રવ્યો નીનિના પચ્ચભા મુનિને કાળે-અપનાદે કટપનીય ॥ તે આગળની ગાથાથી દર્શાવાગે.

અવતરણ—પૂર્વે કહેલા નિર્વિકૃત દ્રવ્યો સમષ્ટ દ્રવ્યો અને અરસોત્તમ દ્રવ્યો નીનિના પચ્ચભા કેને અને ક્યારે કટપે ? તે આ ગાથામા કહે ૧૧ છે—

વિગદ્ગયા સસદ્ધા, ઉત્તમદવ્વા ય નિવિગદ્ધ્યમિ ।

કારણજાયં મુત્તું, કપ્પંતિ ન મુત્તું જં વુત્ત ॥ ૩૯ ॥

શબ્દાર્થ —

વિગદ્ગયા=વિકૃતિગત નીવિ-
યાતા

નિવિગદ્ધ્યમિ=નીવિમા

કારણજાય=કારણ ઉત્પન્ન થયું
હોય તેને

મુત્તું=મૂકીને, સિનાય

મુત્તું=લોગનવી, ખાતી

જ=જે કાળુથી

વુત્ત=કહ્યું છે કે

ગાયાર્થ—નીવિયાતા (જે પૂર્વે ૩૦ કહેા તે) તથા (૩૬ ની ગાથામા કહેલા) સમષ્ટ દ્રવ્યો, તથા ઉત્તમ દ્રવ્યો (જે ૩૭

મી ગાથામાં કહ્યા તે) એ ત્રણ પ્રકારના દ્રવ્યો જે કે વિગત-
નિષ્કૃતિ રહિત છે, તે પણ નીવિના પચ્ચઠમાં કઈ કારણ ઉત્પન્ન
થયું હોય તે તે કારણ વર્જીને સોપ નીવિઓમાં ભોગવના—
ખાત્રા રૂપે નહિ, અર્થાત્ તથાપ્રકારના પ્રબળ કારણ વિના
એ દ્રવ્યો નીવિમાં કંટપે નહિ જે કારણથી સિદ્ધાન્તમાં (નિશિથ
સાધ્યમાં) રહ્યું છે કે—(એ સિદ્ધાન્તની ગાથા હવે
દર્શનાય છે)

માર્વાર્થ—ગાથાર્થને અનુસારે સુગમ છે, પરંતુ વિશેષ એ
ઠે કે—અહિ કારણના સબધમાં જાણવાનું કે જે મુનિ યોગ-
વહન કરે છે, પચ્ચઠ વિરોધ સામર્થ્ય ન હોય, અથવા દીર્ઘકાળ
મુની નીરિની તપશ્ચર્યા આસતી હોય અથવા ચાવજીવ વિગ-
તોના ત્યાગ હોય, બહુ તપસ્વી હોય, અથવા નીવિના તપ સાથે
જ્ઞાન મુનિ તથા ગુરુ તથા બીજા પણ સાધુઓની વૈયાવૃત્ય
(કાયિક એવા) કન્નારે હોય અને તેના મુનિઓને નીવિની
તપશ્ચર્યા આસતી હોય, અને સર્વથા નિરસ દ્રવ્યોથી અશક્તિ
પ્રાપ્ત થતા તે વૈયાવૃત્યાદિમાં બાધાત થતો હોય તે તેના મુનિ-
ઓને ગુરુની આજ્ઞાથી નીવિમાં એ ત્રણ પ્રકારના દ્રવ્ય કંટપે,
પચ્ચઠ છ હોના ભોલથી અર્થાત્ આહારની રસિકતાથી તે એ
દ્રવ્યો નીનિયાતા હોના છતાં પણ નીવિમાં લેવા કંટપે નહિ
જાણ કે એ દ્રવ્યો જે કે વિકૃતિ રહિત કહ્યા છે, તે પાપ મુ-
દના રહિત તે નથી જ, (તેમજ સર્વથા વિકૃતિરહિત પણ
નથી,) અને તપશ્ચર્યા તે સ્વાદિષ્ટ આહારના ત્યાગથી જ સા-
ધક ગણાય વળી તપશ્ચર્યા કરવી અને સ્વાદિષ્ટ આહાર કરવો
એ તપશ્ચર્યાનું ખરૂં લક્ષણ નથી. તપશ્ચર્યામાં ઉજમાળ થયેલો
આત્મા તે સ્વાદિષ્ટ આહારના ત્યાગ સન્મુખ વર્તનારો જ હોય,
કારણ કે તપસ્વીનું લક્ષ્ય જેમ અને તેમ અન્તે નીરસ આહાર-
નો પણ ત્યાગ કરના તરફ હોય છે, તે તેના તપમાં સ્વાદિષ્ટ
આહારને અનકાશ કયાથી હોય ? તથા એ વિગતોમાંના નીવિ-
યાતા બનાવના છતાં પણ વિગતોમાં સર્વથા વિકૃતિરહિત થાય
છે એમ નથી, તે વાત આગળનીજ ૪૦ મી ગાથામાં દર્શાવાશે.

અવતરણ—પૂર્વે કહેલા ૩ પ્રકારના દ્રવ્યો નિર્વિકૃતિક (વિકૃતિરહિત) આ ગણવા છતાં નીનિના પચ્ચં આ કેમ ન કહે ? તેનું કારણ આ નિશિથ ભાષ્યની ગાથા વડે કહે છે, તે ગાથા આ પ્રમાણે—

વિગઈ વિગઈમીઓ, વિગઈગયં જો ડ મુજણ સાહુ ।
વિગઈ વિગઈસહાવા, વિગઈ વિગઈ વલા નેઈ ॥૪૦॥

૧ શબ્દાર્થ —

વિગઈ=વિગઈને	વિગઈ=વિગઈ
વિગઈ=વિગઈતિ (=દુર્ગતિ અથવા અસ યમથી)	વિગઈસહાવા=વિકૃતિના રવભાવ વાળીજ (હોય છે માટે તે)
મીઓ=ભીત, ભય પામેલા	વિગઈ=વિગઈ
વિગઈગય=વિકૃતિગતને, નિર્વિકૃતિને, નીનિયાતાને.	વિગઈ=દુર્ગતિમા, વિગતિમા
જો=જે	વલા=ખલાતકારે
ડ=અને (અથવા છ દૃષ્ટિ માટે)	નેઈ=ભઈ ભય છે
મુજણ=ભોગવે, આહારકરે, ખાય	

૨ અન્વય

વિગઈમીઓ જો સાહુ વિગઈ ડ વિગઈગય મુજણ ।

(ષ્ઠ સાહુ-ઠિતિશેષ)

વિગઈ વિગઈસહાવા વિગઈ વિગઈ વલા નેઈ ॥ ૪૦ ॥

૧-૨ આ ગાથામાં “ વિગઈ ” શબ્દ ઘણીવાર આવવાથી સંબંધનો અથ તથા ગાથાનો અર્થ પણ સંબંધના ક્રમપૂર્વક સમજવામાં આવેલું ન પડે તે કારણથી આ ગાથાનો નપૂર્ણ શબ્દાર્થ અને અન્વય પણ લખ્યો છે

૩ અર્થ કરતી વખતે જ સાહુ એ બે પદ અહિં અધ્યાહારથી ગણવા કરવા

માર્ગાર્થ — વિગતિથી (એટલે દુર્ગતિથી અથવા અસયમથી) લય પામેલો જે સાધુ વિગઈને અને નીવિયાતાને (તથા, ઉપલક્ષપ્રાધી સમૂહ દ્રવ્યો તથા ઉત્તમ દ્રવ્યોને પણ) ભોગવે-ખાય, તે સાધુને વિગઈ (તેમજ ઉપલક્ષણથી નીવિયાતા આદિ ત્રણે પ્રકારની વસ્તુઓ પણ) અનરય વિગઈ-વિકૃતિના (ધ્વન્દ્વોને વિકાર ઉપજાવવાના) સ્વભાવવાળી હોય છે, માટે તે (નિગતિ સ્વભાવવાળી) વિગઈ વિગતિમા (એટલે દુર્ગતિમા અથવા અસયમમા) બળાત્કારે લઈ જાય છે. [અર્થાત્ વિના કારણે રસના લોભથી વિગઈ વાપરનાર સાધુને તે વિગઈઓ બળાત્કારે દુર્ગતિમા પાડે છે, અને સયમમાર્ગથી ભ્રષ્ટ કરે છે.]

માર્ગાર્થ:—દ્રવ દહીં આદિ વિગઈઓ જ્યાં મુધી અન્ય દ્રવ્યો વડે ઉપહત ન થઈ હોય (એણાં ન હોય) ત્યાં મુધી તો સાક્ષાત્ વિકૃતિ સ્વભાવવાળી છે, એટલું જ નહિ પરંતુ તે નિગઈઓને અન્ય દ્રવ્યો વડે તથા અગ્નિ આદિ વડે ઉપહત કરી તેના દ્રવપાક શીખડ-આદિ નીવિયાતા બનાવ્યા હોય, તો તે નીવિયાતા જે કે વિગઈના ત્યાગવાળાને કદંપે છે તો પણ એ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો (==પૌષ્ટિક અને મધુર રસવાળા) છે, માટે તે ખાનારને મનોવિકાર ઉત્પન્ન કરે છે, અને વિગઈના ત્યાગવાળા તપસ્વીઓને એ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો ખાવાથી ઉત્કૃષ્ટ નિર્જર્જરા થતી નથી, તે કારણથી નિર્નિર્મૂલક હોવા છતાં પણ એ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો (==નીવિયાતા વિગેરે) ખાના નહિ, પરંતુ જે મુનિ નિવિધ તપ કરવાથી દુર્બળ-અશક્ત થયા હોય અને વિગઈના સર્વથા ત્યાગ કરવાથી ઉત્તમ અનુષ્ઠાન તથા સનાધ્યાય અધ્યયન વિગેરે ન કરી શકે તેમ હોય તો તેવા મુનિને વિગઈના ત્યાગમા તે નીવિયાતા આદિ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો ગુરૂની આજ્ઞા હોય તો કદંપે છે, તેમા કોઈ દોષ લાગતો નથી, પરંતુ ઘણી કર્મનિર્જરા પ્રાપ્ત થાય છે એ પ્રમાણે સાધુને નીવિયાતા પણ નિતા કારણે અને ગુરૂની આજ્ઞા વિના ખાવા કદંપે નહિ (પ્રવચન સારો ૧૦ છંદો સ્થાનાર્થ)

અવતરણ—૨૬ મી ગાથામા ૬ લક્ષ્ય વિગર્હ અને ૮ અલક્ષ્ય વિગર્હ અને તેના ઉત્તરભેદ નામવિના મખ્યામાનથી દર્શાવીને ત્યાગ્યાદ ૩૦ થી ૪૦ ગાથા મુધીમા ૬ લક્ષ્ય વિગર્હનું અનુરૂપ તેના ૩૦ નીવિયાતા આદિ સહિત મવિસ્તરપણે દર્શાવ્યું, તેથી હવે બાકી જેલી ૪ અલક્ષ્ય વિગર્હનું અનુરૂપ (તેના નામ અને તેના ઉત્તરભેદ સહિત) આ ગાથામા દર્શાનાય છે—

કુત્તિય-મચ્છિય-ભામર, મહુ તિહા કટ્ટ પિટ્ટ મજ્જદુહા
જલ-થલ-ચગમંસ તિહા, ઘચઘ્વ મરવળ ચડ અમરકાષ્ઠ

શબ્દાર્થ —

કુત્તિય-કૌતિક, કુતાનુ, બ-
ગતરાનુ
મચ્છિય=માક્ષિક, માખીઓનું
ભામર=અમર, ભમરીઓનું
કટ્ટ=કાષ્ઠની, વનસ્પતિની
પિટ્ટ=પિષ્ટ, લોટની
મજ્જ=મધ, મદિરા, દારૂ

જલ=જલચરનું
થલ=રથલચરનું
ચગ=પક્ષીનું
મસ=મામ
ઘચઘ=ધીની પેઠે

કરવા માટે સિદ્ધાન્તોમા જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે ગાથાઓના ભાવાર્થ આ પ્રમાણે—

“ પરંતુ અહિં વિશેષ એ છે કે—નીવિયાતાનો ઉપભોગ પણ કારણની અપેક્ષાવાળો છે, અને ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યોનો ઉપભોગ તો વિશેષથી ન કરવા યોગ્ય બાલુવો ॥ ૧ ॥ નીવિયાતાને પ્રાપ્ત થયેલી વિગર્હનો પરિભોગ અસાધુને યુક્ત છે, પરંતુ ધન્ધિયનો વિજય કરનાર સાધુને વિગર્હના ત્યાગવાળા આહારને વિષે તે વિગર્હનો (નીવિયાતા વિગેરેનો) પરિભોગ યુક્ત નથી ॥ ૨ ॥ વળી જે સાધુ વિગર્હઓનો ત્યાગ કરીને સ્નિગ્ધ અને મધુર રસવાળાં ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો (=નીવિયાતા વગેરે) ખાય, તે તપનું ઉર્ધ્વનિર્જારરૂપ શૂન્ય અતિ તુરંત બાલુવું ॥ ૩ ॥ સ્વયમધ્યમા મદ્ય એવા કેટલાએ (ઘણાએ) સાધુઓ દેખાય છે કે જેઓએ જે (આહારાદિ મધિ) પચ્યજાણ કર્યું છે, તે પચ્યં માં કારણે સેવવા યોગ્ય તે

ગાયાર્થઃ—વિગતિથી (એટલે દુર્ગતિથી અથવા અસયમથી) ભય પામેલો જે સાધુ વિગધને અને નીવિયાતાને (તથા ઉપલક્ષણથી સમૃદ્ધ દ્રવ્યો તથા ઉત્તમ દ્રવ્યોને પણ) લોગવે-આય, તે માધુને વિગર્ધ (તેમજ ઉપલક્ષણથી નીવિયાતા આદિ ત્રણે પ્રકારની વસ્તુઓ પણ) અવશ્ય વિગર્ધ-વિકૃતિના (ધ્વન્દ્વોને વિકાર ઉપજાવનાના) અભાવવાળી હોય છે, મારે તે (વિગતિ સ્વભાવવાળી) વિગર્ધ વિગતિમા (એટલે દુર્ગતિમા અથવા અસયમમા) બળાત્કારે લઈ જાય છે. [અર્થાત્ વિના કારણે ગસના લોભથી વિગધ વાપરનાર સાધુને તે વિગધો બળાત્કારે દુર્ગતિમા પાડે છે, અને સયમમાર્ગથી બ્રહ્મ કરે છે.]

માવાર્થઃ—દૂર દહીં આદિ વિગધો જ્યાં મુધી અન્ય દ્રવ્યો વડે ઉપહત ન થઈ હોય (=હણાઈ ન હોય) ત્યાં મુધી તે માક્ષાત્ નિકૃતિ સ્વભાવવાળી છે, એટલું જ નહિ પરંતુ તે વિગધોને અન્ય દ્રવ્યો વડે તથા અગ્નિ આદિ વડે ઉપહત કરી તેના દૂરપાકે શીખડ-આદિ નીવિયાતા બનાવ્યા હોય, તે તે નીવિયાતા જે કે વિગર્ધના ત્યાગવાળાને કટપે છે તે પપ્પ એ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો (=પોષ્ટિક અને મધુર ગસવાળા) છે, મારે તે ખાનારને મનોવિકાર ઉત્પન્ન કરે છે, અને વિગર્ધના ત્યાગવાળા તપસ્વીઓને એ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો ખાવાથી ઉત્કૃષ્ટ નિર્જરા થતી નથી, તે કારણથી નિર્વિકૃતિક હોવા છતાં પણ એ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો (=નીવિયાતા વિગેરે) ખાના નહિ, પરંતુ જે મુનિ નિવિધ તપ કરનાથી દુર્બળ-અશક્ત થયા હોય અને વિગર્ધના સર્વથા ત્યાગ કરવાથી ઉત્તમ અનુબંધન તથા સનાધ્યાય અધ્યયન વિગેરે ન કરી શકે તેમ હોય તે તેવા મુનિને વિગર્ધના ત્યાગમા તે નીવિયાતા આદિ ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો શુદ્ધની આજ્ઞા હોય તે કટપે છે, તેમા કેઈ દોષ લાગતો નથી, પરંતુ ઘણી કર્મનિર્જરા પ્રાપ્ત થાય છે એ પ્રમાણે સાધુને નીવિયાતા પણ વિના કારણે અને શુદ્ધની આજ્ઞા વિના ખાના કટપે નહિ (પ્રત્ય સાદો વૃંદ ભાનાર્થ)

૧ વિના કારણે વિગર્ધોનો (=નીવિયાતા વગેરેનો) ઉપભોગ ન

અવતરણ—૧૬ મી ગાથામા ૬ લક્ષ્ય વિગર્ધ અને ૮ અલક્ષ્ય વિગર્ધ અને તેના ઉત્તરભેદ નામવિના સખ્યામાત્રથી દર્શાવીને ત્યારબાદ ૩૦ થી ૪૦ ગાથા મુધીમા ૬ લક્ષ્ય વિગર્ધનું સ્વરૂપ તેના ૩૦ નીવિયાતા આદિ સહિત અવિસ્તરપણે દર્શાવ્યું, તેથી હવે બાકી રહેલી ૪ અલક્ષ્ય વિગર્ધનું સ્વરૂપ (તેના નામ અને તેના ઉત્તરભેદ સહિત) આ ગાથામા દર્શાવાય છે—

કુત્તિય-મચ્છિય-ભામર, મહું તિહા કટ્ટ પિટ્ટ મજ્જદુહા
જલ-થલ-ચગમસ તિહા, ઘચઘ્વ મરકળ ચ્ચઙ અમરકાષ્ઠ

મહાર્થ —

કુત્તિય=કૌતિક, કુતાનું, બ્ર
ગતગનુ
મચ્છિય=માક્ષિક માખીઓનું
ભામર=ભ્રમર, ભમરીઓનું
કટ્ટ=કા'ંઠની, વનસ્પતિની
પિટ્ટ=પિંડ, લોટની
મજ્જ=મધ, મદિરા, દારૂ

જલ=જલચરનું
થલ=સ્થલચરનું
ચગ=પક્ષીનું
મસ=માસ
ઘચઘ્વ=ધીની જેઠે

કરવા માટે સિદ્ધાન્તોમાં જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે ગાથાઓનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે—

“ પરંતુ અહિં વિશેષ એ છે કે—નીવિયાતાનો ઉપભોગ પણ કારણની અપેક્ષાવાળો છે, અને ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યોનો ઉપભોગ તો વિશેષથી ન કરવા યોગ્ય જાણવો ॥ ૧ ॥ નીવિયાતાને પ્રાપ્ત થયેલી વિગર્ધનો પરિભોગ અમાધુને યુક્ત છે, પરંતુ ધિત્રિયનો વિજય કરનાર સાધુને વિગર્ધના ત્યાગવાળા આહારને વિષે તે વિગર્ધનો (નીવિયાતા વિગેરેનો) પરિભોગ યુક્ત નથી ॥ ૨ ॥ વળી જે સાધુ વિગર્ધોનો ત્યાગ કરીને સ્નિગ્ધ અને મધુર રસવાળા ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યો (નીવિયાતા વગેરે) ખાય, તે તપનું કર્મનિર્જરાનુષ્ઠાન અતિ તુરં જ જાણવું ॥ ૩ ॥ સયમધર્મમા મદ એવા ઠેટલાએ (ઘણાએ) સાધુઓ દેખાય છે કે જેઓએ જે (આહારાદિ તપધિ) પરચખ્યાણ કર્યું છે, તે પરચખ માં કારણે સેવવા યોગ્ય તે

ગાથાર્થ—૧કુંતિયાનુ મન, માખીઓનુ મન, અને લમરી
ઓનુ મન એમ મન ૩ પ્રકારનુ છે. તથા કાષ્ઠ (વનસ્પતિની)
મનિ અને પિષ્ટ (હોટની) મદિરા એમ મદિરા બે પ્રકારની
છે, તથા જલચરનુ માસ, સ્થલચરનુ માસ, અને ખેચરનુ માસ
એમ માસ ૩ પ્રકારનુ છે, ધીની પેઠે માખણ ચાર પ્રકારનુ છે,
એ પ્રમાણે ૮ અલક્ષ્ય નિર્ગર્ભ જાણવી. ॥ ૪૨ ॥

માર્ગાર્થ—ત્રણ પ્રકારનુ મન જે ગાથામા કહ્યું છે તે પ્રસિદ્ધ
છે, તથા જે પ્રકારની મદિરામા જે કાષ્ઠની મદિરા કહી છે તે
કાષ્ઠ એલે વનસ્પતિના અન્યથ (સ્કંધ-પુષ્પ-તથા ફળ નિગેરે)
જાણના, તે અન્યથોને અત્યંત કોહોવરાવીને જે ઉન્માદક
આમતન-સત્ત્વ જે ચવામા આવે છે તે મદિરા છે. ત્યા શેલડી
વિગેરેની મદિરા તે સ્કંધની, મહુડા વિગેરેની મદિરા તે પુષ્પની,
અને દ્રાક્ષ નિગેરેની મદિરા તે ફળની મદિરા કહેવાય એ રીતે

વસ્તુને વિના કારણે સેવતા હોય છે ॥ ૪ ॥ તવના મોદક, તિનવટી,
વરસોના નાળીયેરના (કોપરાના) ઝકડા રિગેરે, ઘણુ ઘોન, ખીર, કૃતપૂષ્પ
(પૂરીઓ) અને સાક વિગેરે ॥૫॥ ધીમાં તળેલા માંડા વિગેરે, દહી
ફળના કરબ વિગેરે, તથા કુલેર અને ચુરમા વિગેરે (એ નીવિયાતાં
ઉત્કૃષ્ટ ગ્રંથો) ને કેટલાએ સાધુઓ વિના કારણે બોગવે છે (ખાય છે),
॥૬॥ માટે યથોક્ત વિધિમા પ્રમાણે ચાનનારા અને આગમની આજ્ઞા
પ્રમાણે વર્નનારા તથા જરા જ મ અને મરણુ વડે લયકર એવા આ
લવ સમુદયી ઉદ્દેગ પામેલ ચિત્તવાળા સાધુઓને તે (અસાધુઓનુ આ-
ચરણ) પ્રમાણુ નથી ॥ ૭ ॥ જે કારણથી ઘણા કુખરૂપી દાવાનળ
અગ્નિથી તપેલા એવા જીવોને આ સસારરૂપી અટવીમાં શ્રી જિનેશ્વરની
આજ્ઞા મિવાય બીજે કોઈ પ્રતિકાર-ઉપાય નથી ॥૮॥ વિગર્ભ (તિ) પરિ-
ણતિ ધર્મવાળો મોહ જેને ઉદય પામે છે, તેને તે મોહ ઉદય પામ્યે હતે
મનને વશ કરવામાં સારા ઉદ્યમવાળો સાધુ હોય તો તે પણ અકાર્યમા
કેમ ન મનતો ॥૯॥” —ઈત્યાદિ પ્રવં સારોં મા ઉદ્ધૃત લાવાર્થ

૧ કુંતિયા અથવા કુંતા તે જગલમાં ઉત્પન્ન થનારા કુદ-ન્દાના
જાતુઓ ॥

ખીજા અંગોની પણ કાદ મદિરા થયાસભવ બાણવી. તથા
લુના નિગેરેના પિષ્ટ એટલે લોટને કોહોવરાવીને જે માદક
સરન એવવામા આવે છે તે પિષ્ટ મદિરા બાણવી

તથા મત્સ્ય કાચમા વિગેરે જળચર જીવોનું માસ તે
જલચર માસ, મનુષ્ય ગાય હેસ વિગેરે સ્થલચર જીવોનું માસ
તે સ્થલચર માસ, અને ચકલી ચુરધા વિગેરે પક્ષીઓનું મામ તે
લેચર માસ કહેવાય. અથવા શાસમા રુધિર-ચરત્રી-અને ચર્મ
(ચામડી) એ રીતે પણ ત્રણ પ્રકારનું માસ કહ્યું છે

તથા ધીની પેઠે માખણ પણ ઉટડીના માખણ વિના ચાર
પ્રકારનું છે, કેમકે ઉટડીના કુધનું દહીં નથી બનતું, તેથી તેનું
ધી પણ બનતું નથી અહિં માખણ તે છાશથી જાડ પાડેલું
હોય તો અલક્ષ્ય થાય છે.

॥ ૪ મહાવિગતનું અલક્ષ્યપણું ॥

એ ચાર વિગતો ઈન્દ્રિયોને તથા મનને પણ વિકાર ઉપ-
જનાતી હોવાથી મહા વિગત કહેવાય છે, તેમજ એમા ઘણા
ગ્વાન અને ત્રસ જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે જેથી આવક તથા
સાધુને લક્ષણ કરવા યોગ્ય ન હોવાથી એ ચારે અલક્ષ્ય વિગત
કહેવાય છે કહ્યું છે કે—

આમાસુ ચ પકાસુ ચ, વિપચમાણાસુ મંસપેસીસુ

સયયં ચિય ઉવવાઓ, મણિઓ અ નિગોયજીવાણ ॥૧॥

અર્થ—કચ્ચી માસ પેસીઓમા (=કાચા માસમા), પાકા
(=નવેલા) માસમા, તેમજ અગ્નિ ઉપર પકાતા (રધાતા) માસમા
એ ત્રણે અવસ્થામા નિશ્ચય નિગોદ જીવોનો (=અનન્ત બાદર
સાધારણ નનમ્પતિ જીવોનો) ઉપપાત-ઉત્પત્તિ નિરન્તર (પ્રતિ-
સમય) કહેલ છે ॥૧॥ એ પ્રમાણે માસમા જ્યારે અનન્ત નિગોદ
જીવોની ઉત્પત્તિ પણ થાય છે, તો દ્વીન્દ્રિયાદિ અસખ્ય ત્રસ
જીવોની ઉત્પત્તિ તો સહજે હોયજ વળી માસમા ખીજા અલ-
ક્ષ્યોની માદક અન્તર્મુદ્ગર્તબાદ જીવોત્પત્તિ થાય છે એમ નથી,
પરંતુ જીવોની જૂદ પડ્યા બાદ છર્તજ જીવોત્પત્તિ થાય છે તથા—

મજ્ઞે મહુમ્મિ મંસમિ, નવળીયમ્મિ ચત્તય

ઉપ્પજ્ઞતિ અણંતા, તન્વન્ના તત્ત જતુણો ॥ ૧ ॥

અર્થ—મદિરામા મધમા માસમા અને ચોથા માખણમા એ ચારમા સરખા (મદિરા વિગેરેના વર્ણ સરખા) વર્ણવાળા અનન્ત (અનેક) જતુઓ (નસર છવો) ઉત્પન્ન થાય છે ॥૨॥ એ કારણથી આરે મહાવિગમ્યો અલક્ષ્ય છે

અવતરણ—હવે આ ગાથામા બે લાગા (પ્રત્યાં લેવાના બે પ્રકાર)નું ૭ મુ દ્વાર કહેવાય છે.

મળ-વચળ-કાર્ય-મળવચ-મળતંણ-વચતંણ-તિજોગિ

સગ સત્ત ।

કરે કારણું મઝૂં દું તિજુઝ, તિકાલિ સીયાલ મગસય ॥૪૨॥

શબ્દાર્થ —

તિજોગિ=ત્રિસ યોગી લ ગ ૧

સગ=સાત

સત્ત=સાત

(સગસત્ત=સાત સપ્તાક)

કર=કરવું

કાર=કરાવવું

અણુમદ્=અનુભવિ

દુ(જુર)=દ્વિયોગી

તિજુઝ=ત્રિયોગી લ ગ ૧

તિકાલિ=ત્રણે કાળના ગણતા

સીયાલ=ચુડતાલીસ (૪૭)

મગ=લાગા-પ્રકાર

સય=સો (૧૦૦)

ગાયાર્થ—મન-વચન-કાયા-મન-વચન-મનકાયા-વચનકાયા-અને (ત્રિસ યોગી એટલે) મન-વચનકાયા એ સાત લાગા ત્રણ યોગના છે, તેને કરવું-કરાવવું-અનુભવવું-(તથા દ્વિસ યોગી

૧-૨ અહિં ‘અનન્ત’ શબ્દનો અર્થ અનન્ત નહિ પરંતુ અનેક છે, જેથી માંસમાં અનન્ત નિગોદ છવોની તથા અસખ્ય ત્રસ છવોની ઉત્પત્તિ, અને કોષ ત્રણમાં અસખ્ય ત્રસ છવોની ઉત્પત્તિ હોય છે એમ બાબત અથવા એ ગાથા કેવળ ત્રસછવોની ઉત્પત્તિને અંગે પણ ગણી શકાય, જેથી અનન્ત એટલે અનેક એટલે અસખ્ય ત્રસછવોની ઉત્પત્તિ એ ચારેમાં થાય છે એવો અર્થ અણુવો

તે) કરવુ કરવવુ-કરવુ અનુમોદવુ-અને કરાવવુ અનુમોદવુ-તથા (ત્રિસ યોગી ૧ ભાગો એટલે) કરવુ કરવવુ અનુમોદવુ એ સાત ભાગો ત્રણ કરણના થાય (તે સાથે ગણતા-ગુણતા સાત સંપતકના ૪૯ ભાગો થાય અને) તેને ત્રણ કાળ સાથે ગણતા ૧૪૭ ભાગો થાય ॥ ૪૨ ॥

માર્વાર્ય*—અહિં પચ્ચખાણ લેનાર જૂઠી જૂઠી રીતે ૪૯ પ્રકારે અવના ૧૪૭ પ્રકારે એમ બન્ને રીતે લઈ ગડે છે, તે ભાગો ત્રણ યોગ ત્રણ કરણ અને ત્રણ કાળના સખધધી જૂની જૂઠી રીતે થાય છે તે આ પ્રમાણે—

ભગગણિતની રીતિ પ્રમાણે ત્રણ યોગના અયોગી ભાગો ૩, દ્વિયોગી ભાગો ૩ અને ત્રિયોગી ભાગો ૧ થાય છે, એ પ્રમાણે ત્રણ યોગના ૭ ભાગો થાય છે, તથા ત્રણ કરણના પાંચ અયોગી ભાગો ૩, દ્વિયોગી ૩ અને ત્રિયોગી ૧ ભાગો મળી ૭ ભાગો થાય છે તે સાત સંપતકના ૪૯ ભાગો થાય અને તેને ત્રણ કાળ સાથે ગણતા (૪૯x૩=) ૧૪૭ ભાગો થાય છે, જેવી એ-૪ પચ્ચખાણ લેનાર ૪૯ જણ અથવા ૧૪૭ જણ હોય તો તે ફરેકને જૂઠી જૂઠી રીતે આપી ગણાય છે અહિં યોગના તથા કરણના ૭-૭ ભાગો આ પ્રમાણે—

ત્રણ યોગના ૭ ભાગો*		ત્રણ કરણના સાત ભાગો	
૧ મનથી	} અસ યોગી ૩	૧ કરવુ	} અસ યોગી ૩
૨ વચનથી		૨ કરાવવુ	
૩ કાયાથી		૩ અનુમોદવુ	
૪ મન-વચનથી	} દ્વિસ યોગી ૩	૪ કરવુ-કરાવવુ	} દ્વિસ યોગી ૩
૫ મન-કાયાથી		૫ કરવુ-અનુમોદ	
૬ વચન-કાયાથી		૬ કરવવુ-અનુમોદ	
૭ મન વચન કાયાથી		૭ કરવુ કરાવ અનુમોદ	
(એ અમ યોગી ૧)		(એ ત્રિસ યોગી ૧)	

* આ સમકને પચ્ચખર ગણતાં જે ૪૯ ભાગો થાય તેનો કમ આ પ્રમાણે—

(પહેલું સપ્તક)

- ૧ મનથી કરે નહિ
- ૨ વચનથી કરે નહિ
- ૩ કાયાથી કરે નહિ
- ૪ મં વં થી કરે નહિ
- ૫ મં કાં થી કરે નહિ
- ૬ વં કાં થી કરે નહિ
- ૭ મં વં કાં થી કરે નહિ

(બીજું સપ્તક)

- ૧ મનથી કરાવું નહિ
- ૨ વચનથી કરાવું નહિ
- ૩ કાયાથી કરાવું નહિ
- ૪ મં વં થી કરાવું નહિ
- ૫ મં કાં થી કરાવું નહિ
- ૬ વં કાં થી કરાવું નહિ
- ૭ મં વં કાં થી કરાવું નહિ

(ત્રીજું સપ્તક)

- ૧ મનથી અનુભોદું નહિ
- ૨ વચનથી , ,
- ૩ કાયાથી , ,
- ૪ મંવંથી , ,
- ૫ મંકાંથી , ,
- ૬ વંકાંથી , ,
- ૭ મંવંકાંથી , ,

(ચોથું સપ્તક)

- ૧ મનથી કરે નહિ કરાવું નહિ
- ૨ વચનથી , ,
- ૩ કાયાથી , ,
- ૪ મંવંથી , ,
- ૫ મંકાંથી , ,
- ૬ વંકાંથી , ,
- ૭ મંવંકાંથી , ,

(પાચમું સપ્તક)

- ૧ મનથી કરે નહિ અનુભોદું નહિ
- ૨ વચનથી , ,
- ૩ કાયાથી , ,
- ૪ મંવંથી , ,
- ૫ મંકાંથી , ,
- ૬ વંકાંથી , ,
- ૭ મંવંકાંથી , ,

(છઠ્ઠું સપ્તક)

- ૧ મનથી કરાવું નહિ અનુભોદું નહિ
- ૨ વચનથી , ,
- ૩ કાયાથી , ,
- ૪ મં વં થી , ,
- ૫ મં કાં થી , ,
- ૬ વં કાં થી , ,
- ૭ મંવંકાંથી , ,

(સાતમું સપ્તક)

- ૧ મનથી કરે નહિ કરે નહિ અનુભોદું નહિ
- ૨ વચનથી , , ,
- ૩ કાયાથી , , ,
- ૪ મં વં થી , , ,

એ પ્રમાણે ૭ સપ્તકના
ક્રમથી ૪૯ ભાગા
જાણવા, અને તેને ત્રણ

૫ મં ૩૦ થી	„	„	„	કાળથી ગણતા ૧૪૭
૬ વં ૩૦ થી	„	„	„	ભાગ બાણવા
૭ મં ૫૦ ૩૦ થી	„	„	„	

પ્રશ્ન—પ્રત્યાખ્યાન એ ભવિષ્યકાળ (માં કરવા યોગ્ય અનુચિત આચરણને ત્યાગ કર્યા) ના વિષયવાળું છે, તો તેને ત્રણે કાળના વિષયવાળું ગણીને ૧૪૭ ભાગ ગણ્યા તે કેમ બને ? વળી ભૂતકાળમાં થઈ ગયેલા અનુચિત આચરણનો ત્યાગ પ્રત્યાં કરતી વખતે કેવી રીતે હોય ?

ઉત્તર—ભૂતકાળમાં જે અનુચિત આચરણ થઈ ગયું તેની નિંદા અને ગર્હ કરી છુ, વર્તમાન કાળમાં જે અનુચિત આચાર હુ, સેવી રહ્યા છુ તેને સ્વરૂ છુ (ગ્રહુ છુ) અને ભવિષ્ય કાળમાં હવેની તેડુ આચરણ નહિ કરે, એ પ્રમાણે પ્રત્યાખ્યાનમાં ભૂતકાળની નિંદા, વર્તમાનને સ્વર, અને ભવિષ્યનું પ્રત્યાખ્ય ન એ રીતે (ત્રણ કાળના) ત્રણ નિમ્નવાળું પ્રત્યાખ્યાન હુ હુ છે કે—અતીતમ્ય નિંદયા, સાંપ્રતિતમ્ય સ્વરણેન અનાતમ્ય પ્રત્યાખ્યાનેન (ઇતિ અપચરિ)

અવતરણ—પૂર્વે દર્શાવેલ પ્રત્યાખ્યાનો કેવી રીતે પાલન કરવા ? અને પ્રત્યાખ્યાન લેવાના બીજા આગ પ્રકાર તે આ ગાથામાં દર્શાવાય છે—

एय च उत्तकाले, सय च मण वय तणूहि पालणिय ।
जाणग जाणगपासत्ति भगवउगे तिसु अणुन्ना ॥४३॥

શબ્દાર્થ —

एय=એ (પૌરુષી આપ્રત્યાં)	पाम=પાસે
उत्तकाले=કહેલા કાળે	त्ति=ઈતિ, એ પ્રમાણે
सय=પોતે	तिसु=ત્રણ ભાગમાં
जाणग=પર્યંત નો બાણકાર	अणुन्ना=અનુસા, આજ્ઞા
(अ)जाणग=પર્યંત નો અબાણ	

गायार्थ — એ (પૌરુષી આદિ) પ્રત્યાખ્યાનોને તેના કહેલા (એટ પ્રહુ ઇત્યાદિ) કાળમુધી પોતે મન વચન અને કાયાવડ

પરિપાલન કરના (પરંતુ ભાગના નહિ), તથા પ્રત્યાઽના જાણ અને અજાણ પાસે પ્રત્યાઽ લેના આપનાના ચાર ભાગના ત્રણ ભાગને નિષેધ પચ્ચઽ કરનાની આજ્ઞા છે (અને ચોથો ભાગ અચ્છઽ છે) ॥ ૪૩ ॥

માર્ગાર્થ—પ્રાચીન આદિ પ્રત્યાખ્યાનોના જે જે કાળ કહ્યા છે, તેટલા કાળ મુધી તે પચ્ચઽ નું પરમ આદરપૂર્વક રક્ષણ કરવું; પરંતુ કોઈપણ જાતના માસારિક સ્વર્ગ-લાલને ખાતર તેના કાળ પૂર્ણ થયા પહેલા ભોજન ન્યાદિ કરવું નહિ, કારણ કે સસાર વ્યવહારમા પણ લીવેલી પ્રતિજ્ઞા અનેક લાભ ગુમાવીને પણ પાળના હોય તેજ અતિ વ્યવહારકુશળ કહેવાય છે, અને પર્યંતે તેને જ મહાન લાભ થાય છે તો મોક્ષમાર્ગ જેવા લાભને અર્થ કરેલી આત્મધર્મને પ્રગટ કરનારી પ્રતિજ્ઞાનો સામાનિક તુચ્છ લાભોની ખાતર ભગ કેમ કરાય ?

વળી એ પ્રત્યાખ્યાનની જાણ અજાણ સબંધી ચતુર્ભંગી આ પ્રમાણે છે—

૧ પચ્ચઽ કરનાર જાણ, અને કરનાના જાણ	} ગુહ્ય
૨ " " અને કરનાનાર અજાણ	
૩ પચ્ચઽ કરનાર અજાણ, અને કરનાના જાણ	
૪ " , અને કરનાનાર અજાણ—અગુહ્ય	

એ પ્રમાણે ચાર ભાગમા પહેલા ત્રણ ભાગા ગુહ્ય છે, કારણકે પ્રત્યાઽના આનાર-કાળ નિમેષે સ્વરૂપના જ્ઞાતા પચ્ચઽ કરનાર અને કરનાનાર બન્ને જણ હોય તો તે પરમ ગુહ્ય છે, પરંતુ ગુપ્ત કદાચ અલ્પ ક્ષયોપગમનાળા અથવા વયમા લઘુ હોનાવી પચ્ચઽ નું સ્વરૂપ ન જાણતા હોય તો પણ શ્રદ્ધાળુ શ્રાવન અથવા શિષ્ય ગુરુના બહુમાન માટે તેમજ શુદ્ધમાક્ષી એજ પચ્ચઽ કરતું જોઈએ એવો ગારાનિધિ સાચવવાને અર્થે તે અજાણ ગુરુ પાસે પ્રત્યાઽ ઉચ્ચરે તો પણ પોતે જાણનાર હોનાવી લીવેલા પ્રત્યાઽનુચાર્ય પાવન કરી શકે છે માટે બીજો ભાગ પણ ગુહ્ય છે, તેમજ પચ્ચઽ કરનાર અજાણ હોય પરંતુ કરનાનાર ગુરુ જો જાણ હોય તો તેને પચ્ચઽનુસ્વરૂપ સમજાવીને

પછી પચ્ચં આપે, અને તેથી તે પચ્ચંનુ ચથાર્થ પાલન થાય છે, માટે ત્રીજે ભાગ પણ શુદ્ધ છે પરંતુ ચોથા ભાગમાં તો બન્ને બધુ અબાધુ હોનાથી પચ્ચંનુ સ્વરૂપ પણ સમજાય નહિ અને ચથાર્થ પાલન પણ થાય નહિ માટે તે ચોથા ભાગ તો સ્પષ્ટ રીતે અશુદ્ધ છે એ પ્રમાણે આ ચતુર્થગીનુ સ્વરૂપ સમજીને પચ્ચં કરનારે પોતે પચ્ચંનુ સ્વરૂપ સમજવું, અથવા તો શુદ્ધની પાસે સમજીને પચ્ચં કરવું

અવતરણ—કહેલુ પચ્ચંબાણુ જે ૭ ગીતે વિશેષ શુદ્ધ થાય છે તે ૬ પ્રકારની શુદ્ધિનુ ૮ સુ દ્વાર આ ગાથામાં કહેવાય છે —

ફાસિય પાલિય સોહિય તીરિય કિટ્ટિય અરાહિય છ સુદ્ધાં
પચ્ચરકાળ ફાસિય, વિહિણોચિયકાલિ જ પત્તં ॥૪૪ ॥

શબ્દાર્થ —

ફાસિય=સ્પર્શિત
પાલિય=પાલિત
સોહિય=રોધિત
તીરિય=તીર્ણિત

કિટ્ટિય=કીર્તિત
અરાહિય=આરાધિત
વિહિણા=નિધિનડે
ઉચિયકાલિ=ઉચિતકાળે
પત્તં=પ્રાપ્ત થયું, લીધું

ગાયાર્થ —સ્પર્શિત-પાલિત-રોધિત-તીર્ણિત-કીર્તિત-અને આરાધિત એ છ પ્રકારની શુદ્ધિ છે ત્યાં વિરિપૂર્વક ઉચિતકાળે (દિવસ ઉઝ્યા પહેલાં) જે પચ્ચં પ્રાપ્ત કર્યું હોય (લીધું હોય) તે સ્પર્શિત પચ્ચં કહેવાય. ॥ ૪૪ ॥

માવાર્થ—ગાથાર્થવત્ સુગમ છે. જિગેષ એજ કે-પ્રત્યાં ના સ્વરૂપને સમજનાર સાધુ અથવા આવક સૂર્ય ઉઝ્યા પહેલાં જ પોતે એકલો અથવા ચૈત્ય સમક્ષ અથવા સ્થાપનાચાર્ય

૧ એ અથ ઉપરથી “પચ્ચંનુ સ્વરૂપ સપૂર્ણ સમજાય તોજ પચ્ચં કરવું, નહિતર કરવુંજ નહિ” એમ કહેનારા પ્રત્યાં ધર્મના નિષેધક અને વિરોધક બધુવા

પરિપાવન કન્યા (પગ્નુ ભાગવા નહિ), તથા પ્રત્યાઽ ના જાણ અને અજાણ પાસે પ્રત્યાઽ લેના આપવાના ચાર ભાગામા ત્રણ ભાગાને નિષે પચ્ચઽ કરનાની આજ્ઞા છે (અને ચોથો ભાગો અશુદ્ધ છે) ॥ ૪૩ ॥

માર્ગ—પ્રાચી આદિ પ્રત્યાખ્યાનોના જે જે કાળ કહ્યા છે, તેટલા કાળ સુધી તે પચ્ચઽ નુ પરમ આદરપૂર્વક રક્ષણ કરવું, પરંતુ કોઈપણ જાતના સાસાન્કિ અર્થ—લાભને ખાતર તેનો નાજ પૂર્વ થયા પહેલા ભોજન ઇત્યાદિ કરવું નહિ, કારણ કે સ સાર વ્યવહારમા પણ લીધેલી પ્રતિજ્ઞ અનેક લાભ ગુમાવીને પણ પાળના હોય તેજ અતિ વ્યવહારક્રમ કહેનાય છે, અને પર્યન્તે તેને જ મહાન્ લાભ થાય છે તો મોક્ષમાર્ગ જેવા લાભને અર્થ કરેલી આત્મચર્ચને પ્રગટ કરનારી પ્રતિજ્ઞાનો સાસાન્કિ તુરંત લાભોની ખાતર ભગ કેમ કરાય ?

૫મી એ પ્રત્યાખ્યાનની જાણ અજાણ સ બધી ચતુર્ક્ષી આ પ્રમાણે છે—

૧ પચ્ચઽ કન્યા જાણ, અને કન્યાના જાણ	}	શુદ્ધ
૨ " અને કરાવનાર અજાણ		
૩ પચ્ચઽ કન્યા અજાણ, અને કરાવનાર જાણ		
૪ " અને કરાવનાર અજાણ—અશુદ્ધ		

એ પ્રમાણે ચાઽ ભાગામા પહેલા ત્રણ ભાગા શુદ્ધ છે, કારણ કે પ્રત્યાઽ ના આગાર—કાળ નિગેરે સ્વરૂપના જ્ઞાતા પચ્ચઽ કરના અને કન્યાના જાણ જણ હોય તો તે પરમ શુદ્ધ છે પં તુ ગુરુ દ્વાર અટપ ક્ષયોપગમનાળા અથવા વયમા લધુ હોનાથી પચ્ચઽ નું સ્વરૂપ ન જાણતા હોય તો પણ શ્રદ્ધાળુ આનંદ અથવા શિષ્ય ગુરુના બહુમાન માટે તેમજ ગુરુસાક્ષી એજ પચ્ચઽ કરવું જોઈએ એવો શાસ્ત્રનિધિ સાચવવાને અર્થ તે અજાણ ગુરુ પાસે પ્રત્યાઽ ઉચ્ચે તો પણ ચોતે જાણનાર હોનારી લીધેલા પ્રત્યાઽનુ યવાર્થ પાલન કરી ગકે છે માટે બીજો ભાગ પણ શુદ્ધ છે, તેમજ પચ્ચઽ કન્યા અજાણ હોય પરંતુ કન્યાના ગુરુ જો જાણ હોય તો તેને પચ્ચઽનુસ્વરૂપ સમજતીને

પછી પચ્ચં આપે, અને તેથી તે પચ્ચંનું યથાર્થ પાલન થાય છે, માટે ત્રીજો ભાગ પણ શુદ્ધ છે પરંતુ ચોથા ભાગમાં તો બંને બંધુ અગાળ હોવાથી પચ્ચંનું સ્વરૂપ પણ સમજાય નહિ અને યથાર્થ પાલન પણ થાય નહિ માટે તે ચોથો ભાગ તો સ્પષ્ટ રીતે અશુદ્ધ છે એ પ્રમાણે આ ચતુર્થ ગીતું સ્વરૂપ સમજીને પચ્ચં કરનારે પોતે પચ્ચંનું સ્વરૂપ સમજવું, અથવા તો શુદ્ધી પાસે સમજીને પચ્ચં કરવું

અવતરણ—કરેલું પચ્ચંખાણુ જે છ રીતે વિશેષ શુદ્ધ થાય છે તે ૬ પ્રકારની શુદ્ધિનું ૮ સુ દ્વાર આ ગાથામાં કહે વાય છે —

ફાસિય પાલિય સોહિય તોરિય કિદિય અરાહિય છ સુદ્ધા.
પચ્ચરકાળ ફાસિય, વિહિણોચિયકાલિ જ પત્તં ॥૪૪ ॥

શબ્દાર્થ —

ફાસિય=સ્પર્શિત
પાલિય=પાલિત
સોહિય=સોધિત
તોરિય=તીગિત

કિદિય=કીર્તિત
અરાહિય=આરાધિત
વિહિણા=વિહિનરૂ
ઉચિયકાલિ=ઉચિતકાળે
પત્તં=પ્રાપ્ત થયું, લીધું

ગાથાર્થ —સ્પર્શિત-પાલિત-સોધિત-તીગિત-કીર્તિત—અને આરાધિત એ છ પ્રકારની શુદ્ધિ છે ત્યાં વિરિપૂર્વક ઉચિતકાળે (દિવસ ઉગ્યા પહેલાં) જે પચ્ચં પ્રાપ્ત કર્યું હોય (લીધું હોય) તે સ્પર્શિત પચ્ચં કહેનાય ॥ ૪૪ ॥

માવાર્થ.—ગાથાર્થવત સુગમ છે. વિશેષ એજ કે—પ્રત્યાં ના સ્વરૂપને સમજનાર સાધુ અથવા આનંદ સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં જ પોતે એકલો અથવા ચૈત્ય સમક્ષ અથવા સ્થાપનાચાર્ય

૧ એ અર્થ ઉપરથી “ પચ્ચં નું સ્વરૂપ સપૂર્ણ સમજાય તોજ પચ્ચં કરવું, નહિતર કરવું નહિ” એમ કહેનારા પ્રત્યાં ધર્મના નિષેધક અને વિરાધક બાલુવા

કે ગુરુ સમક્ષ પચ્ચખ્યાણ ઉચ્ચરીને ત્યારબાદ પ્રત્યાં નો કાળ પૂર્ણ થતા પહેલા ગુરુને વદન કરી ગુરુ પાસે રાગ દ્વેષ અને નિપાણ રહિત પચ્ચં અહંકાર કરે, તે વખતે ગુરુની સાથે પોતે પણ અતિમદ્દ સ્વરે પચ્ચં ના આલાપકના અક્ષરો બોલે, એ રીતે લીધેલું પચ્ચં સ્પર્શિત પચ્ચં કહેવાય

અવતરણ—પચ્ચં ની ૬ શુદ્ધિમાની પહેલી શુદ્ધિનો અર્થ પૂર્વ ગાથામા કહીને હવે આ ગાથામા બીજી ત્રીજી ચોથી અને પાંચમી શુદ્ધિનો અર્થ કહે છે—

પાલિય પુણપુણ સરિયં, સોહિય ગુરુદત્તસેસમોયણઓ
તીરિયસમહિય કાલા, કિટ્ઠિય મોયણસમયસરણા ॥૪૫॥

શબ્દાર્થ —

પુણપુણ=વાર વાર
સરિય=સ ભાર્યું હોય

સમહિય=ક ઇક અધિક
કાલા=(પચ્ચંના) કાળથી
સરણા=સ્મરણથી, સ ભારનાથી

ગાયાર્થ:—કરેલા પચ્ચખ્યાણને વાર વાર સ ભાર્યું હોય તો તે પાલિત (રક્ષિત) પચ્ચં કહેવાય, તથા ગુરુને આપતા જે રોષ વધુ હોય તે ભોજન કરનાથી પચ્ચં જોષિત અથવા ગોષિત (રોષુ-શુદ્ધ કર્યું અથવા શોભાનુ) કહેવાય, તથા (પચ્ચં નો જે કાળ કહ્યો છે તે કાળથી પણ) અધિક કાળ કરનાથી: (એમાં પચ્ચં પાગનાથી) તીરિત (તીર્થ) પચ્ચં કહેનાય, અને કરેલું પચ્ચં ભોજન સમયે પુનઃ સ ભારવાથી રચિત (કીર્ત્યું) પચ્ચં કહેવાય

માર્વાર્થ—ગાયાર્થવત્ સુગમ છે.

૧ પચ્ચં નો કાળ પૂર્ણ થયો હોય તો પણ તે ઉપરાંત કઈક અધિક કાળ વીત્યા બાદ ભોજન કરવું તે

૨ ભોજન કરવા બેસતી વખતે “મારે અમુક પચ્ચં હતું તે પૂર્ણ થયું માટે હવે હું ભોજન કરીશ” એવા ઉચ્ચાર કરવાથી કીર્તિત કહેવાય (અવચૂરિ)

અવતરણ—આ ગાથામાં છઠ્ઠી શુદ્ધિનો અર્થ તેમજ બીજી રીતે પણ ૬ શુદ્ધિ છે તે દર્શાવે છે—

इय पडियरियं आरा-हियं तु अहवा छ सुद्धि सदहणा।
जाणण विणयऽणुभासण, अणुपालण भावसुद्धिति ॥४६॥

શબ્દાર્થ —

इय=એ રીતે | अहवा=અથવા, બીજી રીતે
पडियरिय=પ્રતિચરિત, આચરેલું

गाथार्थ—એ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત ગીતિએ આચરેલું—આદરેલું (=સંપૂર્ણ કરેલું) પરચખખાણુ તે આરાધિત (આરાધેલું) પરચ ૦ કહેવાય અથવા બીજી રીતે પણ ૬ પ્રકારની શુદ્ધિ છે તે આ પ્રમાણે—અદ્વા શુદ્ધિ—બાણ શુદ્ધિ (=જ્ઞાન શુદ્ધિ)—નિનય શુદ્ધિ—અનુભા-પણ શુદ્ધિ—અનુપાલન શુદ્ધિ—અને ભાવશુદ્ધિ એ ૬ શુદ્ધિ છે

भावार्थ:—આ પ્રત્યા ૦ ભાષ્યમાં પ્રત્યા ૦ નો જે સર્વ વિધિ કહેા તે વિધિ પ્રમાણે અથવા પૂર્વે કહેલી પાંચ શુદ્ધિ પ્રમાણે જે પરચખખાણુ આચર્યું હોય એટલે સંપૂર્ણ કર્યું હોય તે આરાધિત પરચ ૦ કહેવાય. તથા બીજી ગીતે પણ ૬ શુદ્ધિ કહી છે તેનો ભાનાર્થ આ પ્રમાણે—

૧ શ્રદ્ધાશુદ્ધિ—સિદ્ધાન્તમાં માધુ સભધિ અથવા શ્રાવક સભધિ જે પ્રત્યાખ્યાન જે રીતે^૧ જે અવસ્થામાં^૨ અને જે

૧ અહિ “રોક્તિ” તે મુનિને પચમહાવ્રતરૂપ મૂળગુણ પરચખખાણુ અને પિ કવિશુદ્ધિ આદિ ઉત્તરગુણ પરચખખાણુ, અને શ્રાવકને પાંચ અણુ વ્રતરૂપ મૂળગુણ પ્રત્યાખ્યાન અને દિગિપરિમાણ આદિ ઉત્તરગુણ પ્રત્યાખ્યાન અને તે સર્વનો ઉચ્ચારવિધિ બાણુવે।

૨ “અવસ્થા” તે સાધુને અગે જિનકલ્પ—અવિરકલ્પ—પરિહારક પ યથાતદકલ્પ—આર પ્રતિમાધારી ઇત્યાદિ, તેમજ ગ્લાનાદિ અવસ્થા, અને અને શ્રાવકને અગે ૧૧ પ્રતિમાધર પ્રતિમારહિત, નિયતવ્રતી (અમુક વખતે અમુક પરચખખાણુ કરવાની નિત્ય પ્રતિસાવાળા), અને અનિયતવ્રતી (જૂટા) ઇત્યાદિ

કાળમા^૧ કરવાનું કહ્યું છે, તે રીતે તે અવસ્થામા અને તે કાળે જ તે પ્રત્યાં કરવું ચોખ્ખું છે એવી જે શ્રદ્ધા રાખવી તે

૨ જ્ઞાનશુદ્ધિ—અમુક પચ્ચં અમુક અવસ્થામા અમુક કાળે અમુક રીતે કરવું ચોખ્ખું છે, અને અમુક રીતે કરવું અયોગ્ય છે એવા પ્રકારનું જે જ્ઞાન તે

૩ વિનયશુદ્ધિ—શુરને વદન કરવા પૂર્વક જે પચ્ચં કરવું તે

૪ અનુભાષણશુદ્ધિ—શુર પચ્ચં ઉચ્ચરાવે તે વખતે મહારૂપે પોતે પણ પચ્ચંનો આવાપક શુર સાથે બોલવો—ઉચ્ચરવો તે. (અથવા શુર પચ્ચંખખાઈ કહે ત્યારે પચ્ચંખખામિ અને વો રહ કહે ત્યારે વોસિરામિ કહેવું તે)

૫ અનુપાલનશુદ્ધિ—વિષમ સહ સ્ત્રાપ્ત થતા પણ પચ્ચં ભાગવું નહિ પરંતુ સમ્યક્ પ્રકારે પાત્રન કરવું તે.

૬ માણશુદ્ધિ—આ લોકમા ચક્રવર્તિ આદિના સુખની ઈચ્છા તથા પરલોકમા ઇન્દ્રાદિકના સુખની અભિલાષા રહિત (=એટલે નિયાણા રહિત) તેમજ બીજા કોઈપણ પ્રકારના રસગદ્ગેષ રહિત થઈ પચ્ચં પૂર્ણ કરવું તે

૧ “કાલ” તે મુકાળ-ફળકાળ-વર્ષામળ-સેવકાળ ઇત્યાદિ, અથવા નમુસ્કારસંક્રિયનો શ્રદ્ધાકાળ સૂર્યોદય પહેલાં અને પૂર્ણકાળ સૂર્યોદયથી ૧ મુકૂર્ત બાદ ઇત્યાદિ રીતે પણ પ્રત્યેક પચ્ચંખખાણનો યથાસંભવ કાળ બાંધવો.

જો ત્રણ વિષયોને અવચૂરિમા સંશેપથી કહ્યા હો તે આ પ્રમાણે—
‘અહ્યા’ इति यस्मात्पुत्रावकाविवय मूलोत्तरगुणप्रत्यारव्यान यत्र जिनकल्पादो यत्र सुभिक्षदुर्मिक्षादो काके च यथा श्री सर्वज्ञैरुक्तं तत्तत्र तथा ब्रह्मत्वे इति ब्रह्मानशुद्धि ॥

૨ શુરને પોતાના તરફ રાગી બનાવવા માટે, લોકોને પોતાના સક્રિયતાવવાળા બનાવવા માટે કોઈ પ્રિય વસ્તુનો વિરહ થતાં તેને પુનઃ પ્રાપ્ત કરવા માટે (બાધા આગડીના સ્વરૂપમાં જે પ્રત્યાખ્યાન લોક પ્રસિદ્ધ છે) ચમત્કારી સક્રિયો ઉત્પન્ન કરવા માટે અને આ ભવ પરભવનું સુખ

અવતરણ—હવે આ ગાથામા પચ્ચં કરનાથી આ લોકનુ ફળ અને પરલોકનુ ફળ એમ બે પ્રકારના ફળનુ ૯ મુ દ્વાર દ્રષ્ટાન્ત પૂર્વક કહે છે.

પચ્ચરકાણસ્સ ફલં, ઇહપરલોણ ચ હોઈ દુવિહં તુ ।
ઇહલોણ ધમ્મિલાઈ, દામન્નગમાઈ પરલોણ ॥૪૭॥

શબ્દાર્થ—મુગમ છે.

ગાયાર્થ—આ લોક ફળ અને પરલોક ફળ એમ પચ્ચંનુ ફળ બે પ્રકારે છે ત્યાં આ લોકને વિષે ધમ્મિલકુમાર વિગરેને શુભ ફળ પ્રાપ્ત થયું, અને પરલોકમા દામન્નક વિગરેને શુભ ફળ પ્રાપ્ત થયું ॥૪૭॥

માર્ગાર્થ—મુગમ છે, પરંતુ બે ફળ સંબધિ બે દ્રષ્ટાન્ત સંક્ષેપમા આ પ્રમાણે—

ધમ્મિલકુમારનુ દ્રષ્ટાન્ત (આ લોકના ફળ સંબધિ)

જ બુદ્ધીપના દક્ષિણ ભરતક્ષેત્રમા કુશાર્ત નામના નગરમા મુરેન્દ્રદત્ત નામના ઐષિને મુલદ્રા નામની સ્ત્રી હતી તેને સતતિ

મેળવવા માટે જે તપશ્ચર્યા કરવી તે સર્વ રાગસહિત પ્રત્યાખ્યાન કહેવાય, તથા આ વસ્તુ ભાવતી નથી અથવા ગમતી નથી તેથી તેને ત્યાગ કરવો અથવા વિરોધીને સતપ હિપજવવાને તેભેલેશ્યાદિ લબ્ધિ પ્રાપ્ત કરવા માટે, ઇત્યાદિ કારણથી ક્ષેપસહિત પ્રત્યાખ્યાન કહેવાય

અથવા ચાલુ તપશ્ચર્યામાં તે તપશ્ચર્યા પ્રત્યે (આકરી લાગવાથી) ક્રોધ-ખેડ કરવો, અથવા બીજા યાદ્ય પ્રત્યે ક્રોધ કરવો, અથવા હુર આદિકથી રીસાઇને આહારાદિકનો ત્યાગ કરવો, તથા તે તપ સંબધિ (હું આવો મહાન તપસ્વી છું એવું) અભિમાન ધરવું અથવા બીજા પદાર્થોના લાભથી પણ અભિમાની થવું, તે ક્ષેપસહિત પ્રત્યાખ્યાન અને ચાલુ તપશ્ચર્યામાં (શ્રી મહિનાથ પ્રભુના પૂર્વ ભવના જીવની પેઠે) તે તપ સંબધિ માયા-પ્રપચ કરવો, અથવા બીજા કાષ્ટ પ્રકારનો માયા-પ્રપચ કરવો, તથા (તપ સંબધિ લોભ કરવા યોગ્ય હોવાથી તપ સિવાય અન્ય) ધનધાન્યાદિ સંબધિ લોભ કરવો તે રાગસહિત પ્રત્યાખ્યાન કહેવાય માટે તેવા સર્વ પ્રકારના રાગદ્વેષ રહિત યદ્ય પ્રત્યાખ્યાન કરવું

ન હોવાથી બન્ને જણ અતિ ચિતામસ્ત ગહે છે, પરંતુ ધર્મના પ્રસાદથી પુત્રપ્રાપ્તિ થશે એમ જાણી અત્યંત ધર્મારાધનમા કાળ વ્યતીત કરે છે, કેટલેક કાળે પુત્રનો જન્મ થયો તેનું ઘમ્મિલ એવું નામ સ્થાપ્યું તે અનુક્રમે મોટો થતા અનેક કળાઓમા નિપુણ થયો, સાથે ધર્મશાસ્ત્ર પણ શીખ્યો, અને ધર્મક્રિયામા અત્યંત પ્રીતિવાળો થયો. માતાપિતાએ એજ નગરના ધનનસુ શેઠની યરોમતિ નામની કન્યા પરણાવી, કે જે એકજ જનગુરુ પાસે ભણતા ધર્મિય પ્રત્યે અનુરાગવાળી થઈ હતી બન્ને જણ પોતાનો સસારવ્યવહાર મુખપૂર્વક ચલાવે છે, પરંતુ થોડે કાળે ધર્મિયકુમાર ધર્મવૃત્તિમા અને અધ્યાત્મરસમા બહુ રસિક થવાથી સસાર વ્યવહારથી વિરક્ત જેવો થયો, નવપરિણીત સ્ત્રીને પણ માયાજાળ સરખી ગણવા લાગ્યો. યશોમતિએ પોતાના પતિની વિમુખતા અને પોતાના હૃદયની વાત સખીઓને કહી, અને સખીઓ પાસેથી ધર્મિયની માતાએ પણ તે વાત જાણી શેઠને કહી શેઠને પણ ચિતા થઈ કે પુત્ર વ્યવહારમાર્ગ જાણતો નથી, અને લોકમા પણ તે મૂર્ખ ગણાય છે ત્યારબાદ તેના ઉપાય માટે રોઠની ઘણી મના છતાં રોઠાણીએ સસારકુશળ થવા માટે ધર્મિયને જુગારીઓને સોંપ્યો તેમથી અનુક્રમે વેશ્યાગામી થયો. માતા વેશ્યાને ત્યાં દરરોજ ધર્મિયના મગાવ્યા પ્રમાણે ધન મોકલે છે અન્તે ઘણે કાળે માતાએ પુત્રને તેડવા મોકલ્યા છતાં ઘેર ન આવ્યો, માતાપિતા પુત્રના વિયોગમા ને વિયોગમાજ અત્યંત પામ્યા, અને યશોમતિને માથે સર્વ ઘરભાગ આવી પડ્યો. પોતાનો પતિ ધાન મગાવે તે પ્રમાણે મોકલતા યશોમતિ પણ સર્વથા નિર્ધન થવાથી પીયર ચાલી ગઈ.

હવે ધનપ્રાપ્તિ બધ થવાથી વસતતિનકા પુત્રીનો અતિપ્રેમ છતાં વસતસેના વેશ્યાએ (અક્ષાએ) ધર્મિયને દુર્દશા કરી ઘર-માથી કાઢી મૂક્યો તેને ભમતા ભમતા શ્રી અમરદત્ત મહામુનિ મળ્યા તેમણે પોતાનું સવિસ્તર ચરિત્ર કહીને તે દ્વારા ઉપદેશ આપ્યો તેથી પ્રતિજ્ઞા પામ્યા છતાં ધર્મિયકુમારે ગુરુ મહારાજને કહ્યું કે—હે ગુરુ મહારાજ! મને હજી સસારમુખની ઇચ્છા રહેલી છે, તે પૂર્વ થાય તેવો ઉપાય બતાવો, પછી આપ કહેશો.

તેમ કરીશ ગુરુએ કહ્યું—મુનિ સંસારિક સુખનો ઉપાય બતાવે નહિ, પણ આમા પરિણામે આશ્રવ તે સવરૂપ થનાર છે ચાટે ઉપાય બતાવુ છુ કે—તમારે છ માસ પર્યન્ત આયબિલનો ચઉવિહાર તપ કરવો, પણ દ્રવ્યથી મુનિવેદ અગીકાર કરવો, દોષ સહિત ગાયત્રી કરવી, મુનિપણ બળવવુ, અને નનકાન મત્રના નવલાખ બપ ઉપરાન્ત વોડશાક્ષરી મત્ર હું બતાવુ છુ તેનો પણ બપ કરવો, આ પ્રમાણે છ માસ મુધી કરવાવી તમારી ધૃષ્ટા પૂર્ણ થશે [અહિ ઓ અગદહત મુનિએ ધર્મિભલ કુમારને ઘણો વિરોધવાન વગેરે બતાવ્યો છે તે ધર્મિભલકુમારના ચરિત્રથી તથા ગમ વિગેરેથી બાણવો]

ધર્મિભલ કુમારે ગુરુ મહારાજના કહેવા પ્રમાણે વથાર્થ ગીતે છ માસ પર્યન્ત તપ જપ વિગેરે કરી મુનિવેષ તણ દીધો ત્યાગ બાદ દેવની પ્રમત્રતાથી તેમજ પૂર્વલવમા બાધેલા અશુભ કર્મના ક્ષયથી રાજ્ય સો પુત્રાદિકના વૈભવરૂપ અનેક પ્રકારના મસારિક સુખ પામ્યા.

પ્રાન્તે વર્મરૂચિ નામના ગુરુ મળ્યા, તેમણે ઉપદેશ આપ્યો, અને પૂર્વલવ કહ્યો, તેથી વૈરાગ્ય પામી રાજ્ય પુત્રને મોખી પોતે સ્ત્રીઓ સહિત ચારિત્ર અગીકાર કર્યું, અને દીર્ઘકાળ પર્યન્ત ચારિત્રનુ પાલન કરી અન્તે ૧ માસનુ અણુસણ કરી ધર્મિભલ મુનિ અને બે સાધ્વી કાળ કરી બાગમા અમ્યુત નામના દેવલોકમા ઉત્પન્ન થયા, ત્યાવી મહાવિદેહમા ઉત્પન્ન થઈ ચારિત્ર લા કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષ પદ પામશે

એ પ્રમાણે ધર્મિભલ કુમારે પચ્ચખખાણના (=તપના) પ્રજ્ઞાવધી આ લવ મળધિ સુખ મેળવ્યુ, અને પ્રાન્તે મોક્ષ પદ પામ્યા ॥ इति धम्मिल्लकुमार व्रष्टान्तम् ॥

દામનકનુ દ્રષ્ટાન્ત. (પરલોકના રૂપ સખવિ)

ગજપુર નગરમા રહેતા મુનદ નામના કુલપુત્રે પોતાના મિત્ર જિનદાસ આનકના ઉપદેશથી સાધુ પામે માસનુ પચ્ચઁ કર્યું, દેશમા દુષ્કાળ પડવાથી સર્વ લોક માસાહારી થયા મુનદનુ કંટકનુ કુસાથી પીડાય છે, છતા મુનદ મત્સ્ય માગના જતો નથી એકના માળો આગ્રહ કરીને મુનદને સગેવડ પા લઈ

ગયો, અને જાળ આપી મન્છ પકડવા કહ્યું તો પણ જાળમાં
જે મન્છ આવે તેને છોડી મૂકે, એમ ત્રણ દિવસ સુધી કર્યું.
અન્તે સુનદ અણસણ કરી મરણ પામી માસ પન્ચઠ ના પ્રભાતે
રાજશૃંગ નગરમાં દામત્રક નામનો એષિપુત્ર થયો. ત્યાં આઠ
વર્ષનો થતા સર્વ કુટુંબજ મરડીના રોગથી મરણ પામ્યું, ત્યારે
સુનદ એજ નગરમાં સાગરદત્ત નામના રોઠને ત્યાં રહ્યો. ત્યાં
શિક્ષાથી આવેલા સાધુઓમાં મોટા સાધુએ સામુદ્રિક શાસ્ત્રના
જ્ઞાનથી “આ દામત્રક રોઠના ઘરનો માનિક થશે” એમ બીજા
સાધુને કહ્યું. તે એષિએ સામળનાથી તેને ચડાવેા પાસે મારી
નખાવા મોકલ્યો. પરન્તુ ચડાવેાએ નહાની આગળી છેદી તેને
નસાડી મૂક્યો, તે નાસીને એજ રોઠના ગોકુલવાળા ગામમાં
ગયો, ત્યાં ગોકુલના રક્ષક રનામીએ તેને પુત્રપણે રાખ્યો, કેટલેક
વર્ષ ત્યાં આવેલા સાગર રોઠ તેને ઓળખી ફરીથી મારી નખા-
વના કાગળમાં “વિષ આપજો” એમ લખી તે લેખ સાથે
પેતાને ઘર મોકલ્યો. પરન્તુ થાક લાગનાથી તેજ નગરની બહાર
દેવમંદિરમાં તે સુતો છે, તેટલામાં ત્યાં આવેલી તેજ રોઠની
વિધા નામની કન્યાએ તે દામત્રક પર મોહ પામવાથી પાસે
રહેવા પત્રમાં “વિષ” ને બદલે “વિધા” સુધાર્યું, જેથી ઘર
જતા તેને રોઠના કુટુંબીઓએ રોઠની વિધા કન્યા પરણાવી.
રોઠે ઘર આવતા અનર્થ થયો. જાણી પુનઃ મારી નખાનવાનો
ઉપાય રન્યો, પરન્તુ વિધિના યોગે તેને બદલે રોઠનો પુત્ર જ
હણાયો. એટલે સાધુનું વચન અસત્ય નહિ થાય એમ માની
રોઠે તેને ઘરનો માનિક કર્યો. અનુક્રમે રાજાએ પણ નગરરોઠની
પદવી આપી તે નગરમાં શુરૂ પધાર્યા જાણી વદના કરના ગયો.
ત્યાં ધર્મદેશના સામળી પૂર્વલવનુ આસનુ પન્ચઠ સ્મરણમાં
આબ્ય, તેથી સમ્યક્તન પામી ધર્મારાધન કરી દેવલોકમાં ગયો.
ત્યાંથી મહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષપદ પામશે ॥ इति दाम-
त्रक द्रष्टान्त ॥

અવતરણ—હવે આ પ્રત્યાખ્યાનલાખ્યની સમાપ્તિના પ્રસંગે
પન્ચખખાણ કરવાથી જે ઉત્તમોત્તમ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે દર્શાવે
છે અને તે સાથે આ લાખ્ય પણ સમાપ્ત થાય છે.

પચ્ચરકાણમિણં સે-વિઝ્ઞણ મેવિણ જિણવરાહદ્દં ।

પત્તા અણંત જીવા, સાસયસુરકં અણાવાહં ॥ ૪૮ ॥

શબ્દાર્થ —

ફળ=આ,
ઉદ્દિટ્ટ=ઉદ્દિષ્ટ, કહેલ
પત્તા=પામ્યા

માસયસુરક=શાશ્વત મુખને,
ભોક્ષને
અણાવાહં=અનાખાઈ, બાધા
(પીડા) રહિત,

ગાયાર્થ:—શ્રી જિનેશ્વરે કહેલા આ પચ્ચબ્બાણુને ભાનથી
સેવીને અનંત જીવો બાધા (પીડા) રહિત એવા ભોક્ષમુખને
પામ્યા. ॥ ૪૮ ॥

માવાર્થ.—પૂર્વે કહેલો પચ્ચબ્બાણુનો સર્વ નિધિ અનંત
જ્ઞાની શ્રી જિનેશ્વરેએ જ કહ્યો છે, અને તેનું સર્વોત્તમ ફળ
જીવોને ભોક્ષ મુખ પ્રાપ્ત થવું તે જ છે. એ પચ્ચબ્બાણુવિધિ
આચરીને ભૂતકાળમા અનંત જીવો ભોક્ષ મુખ પામ્યા છે, વર્ત-
માન કાળમા અનેક જીવો (મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા) ભોક્ષ મુખ
પામે છે, અને ભવિષ્યમા પણ અનંત જીવો ભોક્ષ મુખ પામશે

॥ પ્રત્યાખ્યાન ધર્મ આદરવાનો અને તે સખધિ લૌકિક
કુપ્રવચનો ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ ॥

વળી અહિ વિશેષ સમજવા યોગ્ય એ છે કે-પ્રભુએ પ્રદ-
ેલો પ્રત્યાખ્યાન ધર્મ પાલન કરવો એજ મનુષ્યભવ અને જૈન
ધર્મ પામ્યાનું સર્વોત્કૃષ્ટ ફળ છે, તે પાલન કરવાથીજ આત્મધર્મ
સંપૂર્ણ પ્રગટ થઈ પરમાનંદની (ભોક્ષની) પ્રાપ્તિ થાય છે,
છતાં તે પ્રભુ પ્રદાપિત પ્રત્યાખ્યાન ધર્મને પાલન કરના જેવી
શક્તિ (વીર્યાન્તરાય કર્મની પ્રખવતા વડે) ન હોવાથી અથવા
તેવો ભાવ પણ (અપ્રત્યાખ્યાનાદિ કષાય બાહુનીય કર્મની પ્રખ-
લતા વડે) ન થવાથી જો તે પ્રહણુ ન કરી શકીએ, તોપણ
પ્રત્યાખ્યાન વર્મ ભોક્ષનું પરમ અંગ છે, અને કેવળ ભાવથી
(અયક્ત) અથવા તો દ્રવ્ય સહિત ભાનથી (બ્યક્ત) પણ પ્રત્યા-

ખ્યાન ધર્મ જ્યાં સુધી પ્રાપ્ત નહિ થાય ત્યાંસુધી આત્માની મુક્તિ પણ નહિ જ થાય એવી સમ્યગ્જ્ઞાના તો અનરથ રાખવી

॥ પ્રત્યાખ્યાન ધર્મ સંબધિ લૌકિક કુપ્રવચનો ॥

વળી પ્રત્યાખ્યાન વર્મની સન્મુખ થયેલા વર્મી જીવોએ પ્રત્યાનમથી અને તેની સાવનાથી પણ પતિત કરનારા જે લૌકિક કુપ્રવચનો છે, તે જાણી સમજીને તેનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે, તે કુપ્રવચનો આ પ્રમાણે^૧—

૧—મનની વારણા માત્રથી વાગી લેવું તે પચ્ચખ્યાણ છે, હાથ જોડીને ઉચ્ચરનાથી શુ વિરોધ છે ? એ કુપ્રવચન

૨—મરેદેના માતાએ કયા પચ્ચખ્યાણ કર્યું હતું ? છતાં સાવના માત્રથી મોક્ષે ગયા, માટે સાવના ઉત્તમ છે—એ કુપ્રવચન

૩—ભરત ચક્રવર્તી^૨ છ ખડગુ રાજ્ય લોગવતા પણ મૃત નિયમ નિના સાવના માત્રથી કેવળજ્ઞાન પામ્યા એ કુપ્રવચન

૪—શ્રેણિકુરાજએ નનકાન્સી જેવું પચ્ચખ્યાણ ન કરના છતાં પણ પ્રભુ ઉપરના પ્રેમ માત્રથી તીર્થ કર ગોત્ર બાધ્યુ, માટે પચ્ચં થી શુ વિરોધ છે ? એ કુપ્રવચન

૧ આ કુપ્રવચનોમાં કેટલાંક વચનો શાસ્ત્રોત્તર પણ છે, પરંતુ શાસ્ત્રમાં તો તે વચનો જીવોને ધર્મ સન્મુખ કરવાની અપેક્ષાએ કહ્યાં છે, છતાં એજ વચનો પ્રત્યાં ધર્મ હલકો પાડવા માટે બોનાતા હોવાથી કુપ્રવચનો કહેવાય

* મરેદેવા માતા ભરતચક્રી, અને શ્રેણિકુરાજ મૃત્યાદિ જીવો જે કે બ્રહ્મ (લોકદ્રષ્ટિમાં આવે એવો) પ્રત્યાં ધર્મ પામ્યા નથી, તો પણ શાસ્ત્રદ્રષ્ટિએ તો મૃતનિયમાદિ અન્યથા પણ પ્રત્યાખ્યાન ધર્મથીજ મોક્ષ મૃત્યાદિ ભાત્ર પામ્યા છે, તો પણ પાંચ ધ્વનિયોના વિષયમાં પ્રાપ્તિ બનેલા, અને તેથીજ વિષયો ત્યાજ્ય છે એવી માન્યતારૂપ શ્રદ્ધામાર્ગમાં નહિ આવેલા જીવો જ એવાં કુપ્રવચનો પ્રગટ કરી પ્રત્યાખ્યાન ધર્મને હલકો પાડે છે, પોતાની વિષયાધીનતાનો બચાવ કરે છે અને ભક્ત્યાભક્ષ્ય જેવા વિવેકમાં ન અગ્યા છતાં પણ આત્મધર્મોપાસુ દર્શાવવા પ્રયત્ન

૫—દાન શિયલ તપ અને સાવના એ ચાર ધર્મમાં પણ સાવ ધર્મ પ્રધાન કહો છે, પરંતુ દાનાદિક નહિ—એ કુપ્રવચન

૬—વ્રત નિયમ પચ્ચખખાણુ એ તો ક્રિયા વર્મ છે, અને ક્રિયા તો જ્ઞાનની દાગી છે, માટે જ્ઞાનાદિરૂપ સાવના ઉત્તમ છે, પણ વ્રત નિયમાદિ ક્રિયા ઉત્તમ નથી—એ કુપ્રવચન

૭—વળી પચ્ચખખાણુ લઈને પાણી ન ગણાય તો વ્રત ભગ કરવાથી મહારોપ પ્રાપ્ત થાય છે, તે કરતા સાવના માત્રથી પચ્ચખખાણ લીધા વિનાજ વ્રત નિયમ પાળવા તે ઉત્તમ છે—એ કુપ્રવચન

૮—પચ્ચખખાણુ લઈને પણ મન કાણુમાં રહેતું નથી, નિત્ય નિયમ પ્રમાણે મન તો આહાર વિહારમાં ભમતું જ રહે છે ત્યારે પચ્ચખખાણુ લીધું કામતું શું ?—એ કુપ્રવચન

૯—કોઈ જીવ અણુસાવતી અથવા અલબ્ધ (પ્રાય ન મળી શકે એવી) વસ્તુનું પચ્ચખખાણ કહે ત્યારે તેની દાંતી કરે કે—એમાં તે શું ટોકણું ? ના મલી નાગી ત્યાં બાવો પ્રદ્મચારી—એ કુપ્રવચન

૧૦—લોક મમમ ઉભા થઈ દાય લેરી કાઠમાંથી પ્રત્યાખ્યાન ઉચ્ચરતું એ તો એ પચ્ચખખાણમાં કુર્ચ એવો લોકદેખાવ—આદબર છે, માટે જેમ ગુપ્તદાન ઘણા ફજવાળું છે તેમ મન માત્રની ધારણાથી પારેણુ અને પાણેણુ પચ્ચઽ ઘણા ફજનાળું છે, એ કુપ્રવચન. ઈત્યાદિ બીજા પણ અનેક કુપ્રવચનો છે, તો પણ એ ૧૦ મુખ્ય નળી કહ્યા છે એ કુપ્રવચનો પ્રત્યાખ્યાન ધર્મના વિધાનક અને ધર્મથી પતિત કરનારા દોષાથી પ્રત્યાખ્યાન ધર્મમાં ઉજમાળ થયેલા જીવોએ આદરવા નહિ, બોલવા નહિ તેમ સાબળવા પણ નહિ ॥ હતિ પ્રત્યાખ્યાનવર્મે લૌકિકકુપ્રવચનાનિ ॥

એ પ્રમાણે આ પચ્ચખખાણુ બાપ્ય સમાપ્ત થયું. અને તે સમાપ્ત થતા સાથે ચૈત્યવદન બાપ્ય ગુરુવદન બાપ્ય અને

પ્રત્યાખ્યાન શાધ્ય એ ત્રણે શાધ્ય પણ સમાપ્ત થયા એ ત્રણે શાધ્યના અર્થમાં મતિદોષથી જે કોઈ ભૂલચૂક થઈ હોય તેનું મિથ્યાદુષ્ટિ હોઈ અને સબજન નાયકવર્ગ તે ભૂલચૂક સુધારીને વાચો એવી અમારી નમ્ર વિજ્ઞાપિત છે

इति श्री महिसानारय-नगरनिवासि-सद्गतश्रेष्ठिवर्य-श्रीयुत
वेणीचन्द्र-सुरचन्द्र-सस्थापित-श्री जैनश्रेयस्करमहला-
रूपसस्थाया सत्मेरणातः भृगुकच्छनिवासिश्रेष्ठिवर्य-श्री
युताऽनुपचन्द्र मलुकचन्द्र-विग्रायी-चदुलाल-लिखित
प्रत्यारयानभाष्य-भाषार्य
समाप्त

સૂચના

પ્રત્યાખ્યાન શાધ્યમાં ૨૧૭-૨૧૯-૨૨૧ એ ત્રણ પાનને મધ્યાગે છ વિગર્હના ૩૦ નીવિયાતામાં “ દ્વાર ૫ સુ ” છપાયુ છે, ત્યાં “ દ્વાર ૬ ” પાંચપુ

॥ त्रण भाष्यनी मूळ गाथाओ ॥

॥ अथ चैत्यवंदनभाष्य मूळ ॥

वदित्तु वंदणिजे, सव्वे चिइवंदणाइ-सुवियारं ।
बहुवित्ति-भास-चुण्णी-सुयाणुसारेण बुच्छामि ॥१॥
दहति^१ग अहि^२गमपणग, दुदि^३सि तिहु^४गह तिहा उ
वढणया^५ ।

पणिवाय^६ नमुक्कारा, वन्ना^७ सोलसय सीयाला ॥ २ ॥
इगसीइसय तु पया^८, सगनउई^९ सपया उ पण^{१०} दडा ।
वार अहि^{१२}गार चउवं-दणिज्ज^{१३} सरणिज्ज^{१४} चउहजिणा ॥३॥
चउरो थुई^{१५} निमि^{१६}त्तहु, वार हेऊ अ सोल आगारा ।
गुणवीस^{२०} दोस उस्सग्गमाण थुत्तं च संग वेला ॥४॥
दस^{२४} आसायणचाओ, सव्वे चिइवंदणाइ ठाणाइं ।
चउवीस दुवारेहि, दुसहस्सा हुंति चउसयरा ॥ ५ ॥
तिन्नि निसीही तिन्नि उ, पयाहिणा तिन्नि चेव य पणास
तिविहा पूया य तहा, अवत्थतियभावणं चेव ॥६॥

अडसँट्टि अट्ठवीसा, नवनउंयसय च दुसयसँगनउआ ।
 दोयुंणतीस दुसँट्ठा, दुसोलँ अडनउँअसय दुवँन्नसय २६
 इय नवकार-खमासमण-इरिय सकत्थयाइ दंडेसु ।

पणिहाणेसु अ अदुरु-त्तवन्न सोलसँयसीयाला ॥२७॥

नव वत्तीस तितीसा, तिचत्त अडवीस सोल वीस पया
 मगल-इरिया सकत्थयाइसु एगँसीडसय ॥ २८ ॥

अट्ठट्ठनवट्ठ य अट्ठवीस सोलस य वीस वीसामा ।

कमसो मगल इरिया सकत्थयाइसु सगनउई ॥ २९ ॥

वन्नट्ठसट्ठि नवपय, नवकारे अट्ठ सपया तत्थ ।

सगसपय पयतुल्ला, सतरम्बर अट्ठमी दुपया ॥३०॥

“नवक्खरट्ठमि दुपय छट्ठी ॥ इत्यन्ये ॥

पणिवाय अक्खराइ, अट्ठावीसं तहा य इरियाए ।

नवनउयमम्बरसय, दुतीसपय सपया अट्ठ ॥ ३१ ॥

दुग दुग इग चउ इग पण इगार छग इरिय सपयाइपया ।

इच्छा इरि गम पाणा, जे मे एगिदि अभि तस्स ॥३२॥

अव्भुवगमो निमित्त, ओहे-यर हेउ सगहं पच ।

जीव-विराहण-पडिकमण भेयओ तिन्नि चूलाए ॥३३॥

दु ति चउ पण पण पण दु चउ ति पय सकत्थयसपयाइपया

नमु आइग पुरिसो लोगु अभय धम्म प्य जिण सव्वा ॥३४॥

थोअव्वसपया ओह इयरहेऊवओग तद्धेऊ ।

सविसेसुवओग सरूवहेउ नियसमफल्य मुरके ॥३५॥

दोसगनउया वन्ना, नव संपय पय तितीस सकथए ।
 चेइयथयट्टसंपय, तिचत्तपय वन्न दुसयगुणतीसा ॥३६॥
 दु छ सग नव तिय छ चउ छप्पय चिइसंपया पया पढमा ।
 अरिहं वंदण सद्धा, अन्न सुद्धम एव जा ताव ॥३७॥
 अब्भुवगमो निमित्तं, हेऊ इग बहुवयत आगारा ।
 आगतुग आगारा, उस्सग्गावहि सरूवट्ट ॥ ३८ ॥
 नामथयाइसु सपय, पयसम अडवीस सोल वीस कमा ।
 अदुरुत्तवन्न दोसट्ट—दुसयसोल-ट्टनउअसयं ॥ ३९ ॥
 पणिहाणि दुवन्नसय, कमेसु सग-ति-चउवीस-तित्तीसा ।
 गुणतीस अट्टवीसा, चउतीसि-गतीस वार गुरुवन्ना ॥४०॥
 पण दडा सकथय, चेइय नाम सुअ सिद्धथय इत्थ ।
 दो इग दो दो पंच य, अहिगारा वारस कमेण ॥४१॥
 नमु जेय अ अरिहं लोग सब्ब पुक्ख तम सिद्ध जो देवा ।
 उज्जि चत्ता वेयावच्चग अहिगारपढमपया ॥४२॥
 पढमहिगारे वंदे, भावजिणे वीयअमि दव्वजिणे ।
 इगचेइयठवणजिणे, तइय चउत्थमि नामाजिणे ॥४३॥
 तिहुअणठवणजिणे पुण, पंचमए विहरमाणजिण छट्ठे ।
 सत्तमए सुअनाणं, अट्टमए सब्बसिद्धथुई ॥ ४४ ॥
 तित्थाहिव वीरथुई, नवमे दससे य उज्जयंत थुई ।
 अट्ठावयाइ इगदसि, सुदिट्टिसुरसमरणा चरिमे ॥४५॥

नव अहिगारा इह ललियवित्थरावित्तिमाइ अणुसारा ।
 तिन्नि सुअपरपरया, वीओ दसमो इगारसमो ॥४६॥
 आवस्सयचुन्नीए, ज भणियं सेसया जहिच्छाए ।
 तेण उज्जिताइवि, अहिगारा सुअमया चेव ॥ ४७ ॥
 वीओ सुअत्थयाई, (इ)अत्थओ वन्निओ तहि चेव ।
 सक्कथयते पढिओ, दव्वारिहवसरि पयडत्थो ॥ ४८ ॥
 असढाइन्नणवज्ज, गीअत्थ अवारयति मज्झत्था ।
 आयरणावि हु आण -त्ति वयणओ सुवहु मन्नति ॥
 ॥ ४९ ॥

चउ वंदणिज्ज जिण-मुणि-सुय-सिद्धा इह सुरा य
 सरणिज्जा ।
 चउह जिणा नाम ठ(ठ्ठ)वण दव्व भावजिणभेएणं
 ॥ ५० ॥

नामजिणा जिणनामा, ठवणजिणा पुण जिणिंदपडि-
 माओ ।

दव्वजिणा जिणजीवा, भावजिणा समवसरणत्था ॥५१॥
 अहिगयजिण पढमथुई, वीया सव्वाण तइय नाणस्स ।
 वेयावच्चगराण, उवओगत्थं चउत्थथुई ॥ ५२ ॥
 पावखवणत्थ इरियाइ वदणव्वत्तियाइ छ निमित्ता ।
 पवयणसुर सरणत्थ, उस्सग्गो इय निमित्तट्ठ ॥ ५३ ॥

चउ तस्स उत्तरीकरण पमुह सद्धाइया य पण हेऊ ।
 वेयावच्चगरत्ताइ तिन्नि इअ हेउ वारसगं ॥५४॥
 अन्नत्थयाइ वारस, आगारा एवमाइया चउरो ।
 अगणी पणिदिछिदण, वोहीखोभाइ डक्को अ ॥ ५५॥
 घोडग लय खंभाई, मालु छी निअल सवरि खलिण वहु ।
 लंबुत्तर थण सजइ, भमुहंगुलि वायस कविट्ठो ॥५६॥
 सिरकंप मूअ वारुणि, पेहत्ति चइज्ज दोस उस्सग्गे ।
 लंबुत्तर थण सजइ, न दोस समणीण सवहु सद्धीण ५७
 इरिउस्सग्गपमाणं, पणवीसुस्सास अट्ठ सेसेसु ।
 गंभीर महुरसइ, महत्थजुत्तं हवइ थुत्त ॥ ५८ ॥
 पडिकमणे चेइय जिमण, चरम पडिकमण सुअण पडिवोहे
 चिइवदण इय जइणो, सत्त उ वेला अहोरत्ते ॥५९॥
 पडिकमओ गिहिणोवि हु, सगवेला पंचवेल इयरस्स ।
 पूआसु तिसंझासु अ होइ तिवेला जहन्नेणं ॥ ६० ॥
 तंवोल पाण भोयणु-वाणह मेहुन्न सुअण निट्ठवणं ।
 मुत्तु-च्चारं जूअं, वज्जे जिणनाहजगईए ॥ ६१ ॥
 इरि नमुकार नमुत्थुण-रिहंत थुइ लोग सव्व थुइ पुक्ख
 थुइ सिद्धा वेया थुइ, नमुत्थु जावति थय जयवी ॥६२॥
 सव्वोवाहिविसुद्धं, एवं जो वंदए सया देवे ।
 देविदविद महिअं, परमपयं पावइ लहुं सो ॥ ६३ ॥

॥ अथ गुरुवंदनभाष्य मूळ ॥

गुरुवदणमह तिविह, त फिट्टा छोभ वारसावत्तं ।
 सिरनमणाडसु पढम, पुन्नखमासमणदुगि वीअ ॥ १ ॥
 जह दूओ रायाण, नमिउ कज्जं निवेइउं पच्छा ।
 वीसज्जिओवि वदिय, गच्छड एमेव इत्थ दुग ॥ २ ॥
 आचारस्स उ मूल, विणओ सो गुणवओ य पडिवत्ती ।
 सा य विहिवदणाओ, विही डमो वारसावत्ते ॥ ३ ॥
 तइय तु छदणदुगे, तत्थ मिहो आडम सयलसधे ।
 वीय तु दसणीण य, पयट्ठियाण च तइयं तु ॥ ४ ॥
 वंदण चिइ किइकम्म, पूयाकम्मं च विणयकम्म च ।
 कायव्व कस्स व केण वावि काहे व कइखुत्तो ॥ ५ ॥
 कइओणय कइसिरं, कइहिं व आवस्सएहिं परिसुद्ध
 कइदोसविप्पमुक्क, किइकम्म कीस कीरइ वा ॥ ६ ॥
 पणनाम पणाहरणा, अजुग्गपण जुग्गपण चउ अदाया
 चउदाय पण निसेहा, चउ अणिसेह-द्वकारणया ॥ ७ ॥
 आवस्सय मुहणतय, तणुपेहपणीस दोसवत्तीसा ।
 छगुण गुरुठवण दुग्गह, दुल्लवसिक्खर गुरुपणीसा ॥ ८ ॥

१८

२०

२१

२२

पय अडवन्न छठाणा, छगुरुवयणा असायणातितीसं ।
 दुविही दुवीसदारेहि चउसयावाणउड ठाणा ॥ ९ ॥
 वदणयं चिडकम्मं, किडकम्म पूअकम्म विणयकम्मं ।
 गुरुवंदणपणनामा, दब्बे भावे दुहेहेण (दुहाहरणा) ॥ १० ॥
 सीयलय खुड्डुए वीरकन्ह सेवगदु पालए संवे ।
 पचे ए दिट्ठता, किडकम्मे दब्बभावेहि ॥ ११ ॥
 पासत्थो ओसन्नो, कुसील ससत्तओ अहाच्छंदो ।
 दुग-दुग-ति-दु-णेगविहा, अवदणिज्जा जिणमयमि ॥ १२ ॥
 आयरिय उवज्झाए, पवत्ति थेरे तहेव रायणिए ।
 किडकम्म निज्जरट्ठा, कायव्वमिसेसि पंचणह ॥ १३ ॥
 माय-पिय-जिट्ठभाया, ओमावि तहेव सब्बरायणिए ।
 किडकम्म न कारिज्जा, चउ समणार्हं कुणंति पुणो ॥ १४ ॥
 विविखत्त पराहुत्ते, अ पमत्ते मा कयाइ वंदिज्जा ।
 आहार नीहारं, कुणमाणे काउकामे य ॥ १५ ॥
 पसते आसणत्थे अ, उवसंते उवट्ठिए ।
 अणुन्नवित्तु मेहावी, किडकम्मं पउजड ॥ १६ ॥
 णडिकमणे सज्झाए, काउस्सग्गा वराह-पाहुणए ।
 आलोयण संवरणे, उत्तम(अ)ट्ठे य वंदणय ॥ १७ ॥
 दोऽवणयमहाजायं, आवत्ता चार चउसिर तिगुत्तं ।
 दुपवेसिगनिस्खमणं, पणवीसावसय किडकम्मे ॥ १८ ॥

किङ्कम्मपि कुणतो, न होइ किङ्कम्मनिज्जराभागी ।
पणवीसामन्नयरं, साहू ठाणं विराहतो ॥ १९ ॥

दिट्ठिपडिलेह एगा, छ उट्ट पप्फोड तिगतिगतरिया ।
अम्खोड पमज्जणया, नव नव मुहपत्ति पणवीसा २०
पायाहिणेण तिय तिय, वामेयरवाहु-सीस-मुह-हियए ।
असुद्धाहो पिट्ठे, चउ छप्पय देहपणवीसा ॥ २१ ॥

आवस्सएसु जह जह, कुणइ पयत्त अहीणमइरित्त ।
तिविहकरणोवउत्तो तह तह से निज्जरा होइ ॥ २२ ॥

दोस अणादिय थहिय, पविट्ठ परिपिडिय च टोलगइ ।
अकुस कच्छभरिगिय, मच्छुव्वत्तं मणपउट्ठं ॥ २३ ॥

वेइयवद्ध भयत, भय गारव मित्त कारणा तिन्नं ।

पडणीय रुट्ठ तज्जिय, सढ हीलिय विपलित्तचियं ॥ २४ ॥

दिट्ठमदिट्ठ सिंग, कर तम्मोअण अलिद्धणालिद्ध ।

ऊण उत्तरचूलिअ, मूअ ढहूर चुडलिय च ॥ २५ ॥

वत्तीसदोसपरिसुद्ध, किङ्कम्मं जो पउजइ गुरुण ।

सो पावइ निव्वाण, अचिरेण विमाणवास वा ॥ २६ ॥

इह छच्च गुणा विणओ-वयार माणाइभग गुरुपूआ ।

तित्थयराण य आणा, सुयधम्माराहणाऽकिरिया ॥ २७ ॥

गुरुगुणजुतं तु गुरुं, ठाविज्जा अहव तत्थ अक्खाई ।
 अहवा नाणाइ तिय, ठविज्ज सक्खं गुरुअभावे ॥२८॥
 अक्खे वराडए वा, कट्ठे पुत्थे अ चित्तकम्मे अ ।
 सवभावमसवभावं, गुरुठवणा उत्तरावकहा ॥ २९ ॥
 गुरुविरहंमी ठवणा, गुरुवणसोवदसणत्थ च ।
 जिणविरहंमि जिणविव-सेवणामतणं सहलं ॥३०॥
 चउदिसि गुरुग्गहो इह, अट्ठुट्ठ तेरस्स करे सपरपक्खे ।
 अणणुन्नायस्स सया, न कप्पए तत्थ पविसेउं ॥३१॥
 पण तिग चारस्स दुग तिग, चउरोछट्ठाण पय इगुणतीसं
 गुणतीस सेस आवस्सयाइ सव्वपय अडवन्ना ॥३२॥
 इच्छा य अणुन्नवणा, अव्वावाहं च जत्त जवणा य ।
 अवराहखामणावि अ, वंदणदायस्स छट्ठाणा ॥३३॥
 छदेण-णुजाणामि, तहत्ति तुब्भपि वट्ठए एव ।
 अहमवि खामेमि तुम, वयणाइं वंदणरिहस्स ॥ ३४ ॥
 पुरओ, पम्खासन्ने गता चिट्ठण निसीअणा-यमणे
 आलोअणप्पडिसुणणे पुव्वालवणे य आलोए ॥३५॥
 तह उवदस निमतण, खट्ठा-ययणे तहा अपडिसुणणे ।
 खट्ठात्ति य तत्थगए, किं तुम तज्जाय नोसुमणे ॥३६॥
 नो सरसि कहंछित्ता, पारिसमित्ता अणुट्ठियाइ कहे ।
 संथारपायघट्ठण, चिट्ठच्च समासणे आवि ॥ ३७ ॥

इरिया कुसुमिणुसग्गो, चिडवदण पुत्ति वदणा-लोय ।
 वंदण खामण वदण, सवर चउछोभ दुसज्झाओ ३८
 इरिया-चिडवदण-पुत्ति-वंदण-चरिम-वदणा-लोयें
 वंदण खामण चउछोभ, दिवसुस्सग्गो दुसज्झाओ ३९
 एय किडकम्मविहि, जुजता चरणकरणमाउत्ता ।
 साहू खवति कम्म, अणेगभवसंचिअमणत्त ॥ ४० ॥
 अप्पमइभववोह-त्य भासिय विवरिय च जमिह मए ।
 त सोहतु गियत्था, अणभिनिवेसी अमच्छरिणो ॥ ४१ ॥

—समाप्तम्—

॥ अथ पच्चखाणभाष्य मूळ ॥

दस^१ पच्चखाण^२ चउविहि, आहार^३ दुवीसगार^४ अदुरुत्ता ।
 दसविगइ^५ तीस^६ विगई-गय^७ दुहभगा^८ छसुद्धि^९ फल^{१०} ॥१॥
 अणागय^१-मइकंत^२, कोडीसहियं^३ नियटि^४ अणगार^५ ।
 सागार^६ निरवसेस^७, परिमाणकड^८ सके^९ अच्चा^{१०} ॥ २ ॥
 नवकारसाहिय^१ पोरिसि^२, पुरिमट्टे^३ गासणे-गठाणे^४ य ।
 आयविल^५ अभतट्टे^६, चरिमे^७ अ अभिग्गहे^८ विगई^९ ॥३॥
 उग्गए^१ सूरें^२ अ नमो, पोरिसि^३ पच्चनख^४ उग्गए^५ सूरें ।
 सूरें^६ उग्गए^७ पुरिम^८, अभतट्टं^९ पच्चखाड^{१०} ति ॥ ४ ॥
 भणइ^१ गुरु^२ सीसो^३ पुण, पच्चरकामि^४ नि एव^५ वोसिरइ^६ ।
 उवओगित्थ^७ पमाण^८ न पमाणं^९ वंजणच्छलणा^{१०} ॥ ५ ॥
 पढमं^१ ठाणे^२ तेरस^३, वीए^४ तिन्नि^५ उतिगाइ^६ (य) तइयंमि^७
 पाणस्स^८ चउत्थंमी^९, देसवगासाड^{१०} पंचमए ॥ ६ ॥
 नमु^१ पोरिसि^२ सट्ठा^३ पुरि-मवट्ठ^४ अगुट्ठमाड^५ अड^६ तेर ।
 निवि^७ विगइंविल^८ तिय^९ तिय^{१०}, दु^१ इगासण^२ एगठाणाई ॥७॥
 पढममि^१ चउत्थाई^२, तेरस^३ वीयमि^४ तइय^५ पाणस्स ।
 देसवगासं^६ तुरिण^७, चरिमे^८ जहसंभवं^९ नेयं ॥ ८ ॥

तह मज्झपच्चखाणेषु न पिहु सूरुग्गयाइ वोसिरइ ।
 करणविहि उ न भन्नइ, जहावसीआइ वियछंदे ॥९॥
 तह तिविह पच्चखाणे, भन्नति य पाणगस्स आगारा ।
 दुविहाहारे अच्चित्त-भोडणो तह य फासुजले ॥ १० ॥
 इत्तुच्चिय खवणविल निविआइसु फासुय चिय जल तु ।
 सद्धा वि पियति तहा, पच्चमखति य तिहाहारं ॥११॥
 चउहाहारं तु नमो, रत्तिपि मुणीण सेस तिह चउहा ।
 निसि पोरिसि पुरिमगा सणाइ सद्धाण दुत्तिचउहा ॥१२॥
 खुहपसम खमेगागी, आहारि व एइ देइ वा सायं ।
 खुहिओ व खिवड कुट्ठे, ज पकुवमं तमाहारो ॥१३॥
 असणे मुग्गो-अण सत्तु मंड पय-खज्ज-रब्ब-कंदार्इ ।
 पाणे कजिय-जव कयर-ऊळोदग-सुराइ जल ॥ १४ ॥
 खाइमि भत्तोस फला-इ साइमे सुठि जीर अजमाई ।
 महु गुल तवोलाई, अणहारे मोअ निवाई ॥ १५ ॥
 दो नवकारि छ पोरिसि, सग पुरिमट्ठे इगासणे अट्ठ ।
 सत्तेगठाणि अविलि, अट्ठ पण चउत्थि छ प्पाणे ॥१६॥
 चउ चरिमे चउभिग्गहि, पण पावरणे नवट्ठ निव्वीए ।
 आगारुमिखत्तविवे गमुत्तु दवविगइ नियमिट्ठा ॥१७॥
 अन्नसह दु नमुकारे, अन्न सह प्पच्छ दिस य साहु सव्व
 पोरिसि छ सट्ठपोरिसि, पुरिमट्ठे सत्त समहतरा ॥१८॥

अन्न सहस्सागारि अ, आउंटण गुरुअ पारिमहसव्व ।
 एग-विद्यासणि अट्ट उ, सग इगठाणे अउंट विणा ॥ १९ ॥
 अन्न स्सह लेवा गिह, उक्खित्त पडुच्च पारिमहसव्व ।
 विगई निव्विगए नव, पडुच्चविणु अंविले अट्ट ॥ २० ॥
 अन्न सह पारिमह स-व्व पंच खम(व)णे छ पाणि लेवाई ।
 चउ चरिमगुट्ठाई-भिग्गहि अन्न सह मह सव्व ॥ २१ ॥
 दुट्ठ-महु-मज्ज-तिळं, चउरो दवविगइ चउर पिडदवा ।
 घय-गुल दहिय-पिसियं, मवखण-पक्कन्न दो पिडा ॥ २२ ॥
 पोरिसि-सह-अवहं, दुभत्त-निव्विगइ पोरिसाइ समा ।
 अगुट्ट-मुट्ठि-गठी-सचित्तदव्वाडभिग्गहिय ॥ २३ ॥
 विस्सरण मणाभोगो, सहसागारो सयं मुहपवेसो ।
 पच्छन्नकाल मेहाई, दिसिविवज्जासु दिसिमोहो ॥ २४ ॥
 साहुवयण उग्घाडा-पोरिसि तणुसुत्थया समाहित्ति ।
 संघाइकज्ज महतर, गिहत्थवन्दाड सागारी ॥ २५ ॥
 आउंटणमंगाण, गुरुपाहुणसाहु गुरुअभुट्ठाणं ।
 परिठावण विहिगहिण, जईण पावरणि कडिपट्टो ॥ २६ ॥
 खरडिय लूहिय डोवा-इ लेव संसट्ट डुच्च मंडाई ।
 उक्खित्त पिडविगईण मक्खिय अगुलीहि मणा ॥ २७ ॥
 लेवाडं आयामाइ इयर सोवीरमच्छमुसिणजलं ।
 धोयण बहुल सम्पिण्णं अम्ममेदम्म दग्ग मित्थविणा ॥ २८ ॥

पण चउ चउ चउ दुदुविह, छ भक्ख दुद्धाई विगई इगवीसं।
 ति दु ति चउविह अभक्खा, चउ महुमाई विगई वारा ॥२९॥
 खीर घय दहिय तिछ, गुल पक्कन्न छ भक्खविगईओ।
 गो-महिसि उट्टि-अय-एलगाण पण दुद्ध अह चउरो ॥३०॥
 घय दहिया उट्टिविणा, तिल सरिसव अयसि लट्ट तिछ चउ
 दवगुड पिडगुडा दो, पक्कन्न तिछ घयतलियं ॥३१॥
 पयसाडि खीर-पेया-ऽवलेहि दुद्धट्टि दुद्धविगईगया।
 दक्ख बहु अप्पतट्टुल, तच्चुन्नविलसहियदुध्धे ॥३२॥
 निब्भंजण-वीसदण-पक्कोसहितरिय-किट्टि-पक्कघय।
 दहिए करव-सिहरिणि-सलवणदहि घोल-घोलवडा ॥३३॥
 तिलकुट्टी निब्भजण, पकतिल पक्कुसहितरिय तिछमली।
 समकर गुलवाणय पाय खड अद्धकडि इक्खुरसो ॥३४॥
 पूरिय तवपूआ घी-अपूअ तन्नेह तुरियघाणाई।
 गुलहाणी जललप्पसि, अ पचमो पुत्तिकयपूओ ॥३५॥
 दुध्ध दही चउरगुल, दवगुल घयतिछ एग भत्तुवरि।
 पिडगुडमक्खणाण, अद्वामलय च ससट्ट ॥ ३६ ॥
 दव्वहया विगई विगई-गय पुणो तेण त हयं दव्वं।
 उध्धरिए तत्तमि य, उक्किट्टदव इम चन्ने ॥ ३७ ॥
 तिलसक्कुलि वरसोला-ऽरायणंवाइ दक्खवाणाई।
 डोली तिछाई डय, सरसुत्तमदव्व लेवकडा ॥ ३८ ॥

विगडगया संसद्धा, उत्तमदब्बा य निविगडयंमि ।
 कारणजायं मुत्तुं, कप्पति न भुत्तुं जं वुत्तं ॥३९॥
 विगड विगडभीओ, विगडगयं जो उ भुंजए साहू ।
 विगड विगडसहावा, विगड विगड वला नेड ॥ ४० ॥

कुत्तिय-मच्छिय-भामर, महु तिहा कट्ट पिट्ट मज्ज दुहा ।
 जल थल-खगमंस तिहा, घयव्व मक्खण चउ अभक्खा ४१
 मण-वयण-काय-मणवय-मणतण-वयतण-तिजोगि
 सग सत्त ।

करं कर णुमइ दुं तिजुइ, तिकालि सीयालभंगसयं ॥४२॥
 पय च उत्तकाले, सयं च मण वय तणूहिं पालणियं ।
 जाणग जाणगपासत्ति भंगचउगे तिसु अणुन्ना ॥४३॥
 फासिय पालिय सोहिय, तीरिय किट्टिय अराहिय छ सुद्धं ।
 पच्चक्खाणं फासिय विहिणोचियकालि जं पत्त ॥४४॥
 पालिय पुणपुण सरियं, सोहिय गुरुदत्तसेसभोयणओ ।
 तीरिय समहियकाला, किट्टिय भोयणसमयसरणा ॥४५॥
 इय पडियरियं आरा-हिय तु अहवा छ सुद्धि सदहणा ।
 जाणण विणयणुभासण, अणुपालण भावसुद्धित्ति ॥४६॥
 पच्चक्खाणस्स फलं, इह परलोए य होइ दुविह तु ।
 इहलोए धम्मिलाई, दामन्नगमाइ परलोए ॥ ४७ ॥

पञ्चमखाणमिणं से-विऊण भावेण जिणवरुद्धिं ।
 पत्ता अणत्त जीवा, सासयसुक्ख अणावाह ॥ ४८ ॥

॥ त्रण भाष्यनी मूळगाथाओ समाप्त ॥

